

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

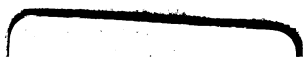
Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

B 3 897 700

8050

H. Breinlinger &

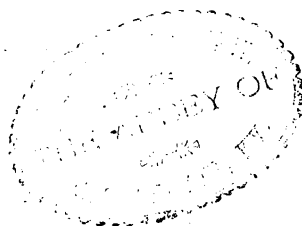
Peniponte

1871

COMMENTARIUS
DE COMPUTO ECCLESIASTICO

APUD EOSDEM BIBLIOPOLAS :

**COLLECTIO
DECLARATIONUM CARDINALIUM**

S. CONCILII TRIDENTINI

INTERPRETUM

AUCTORE J.-F. ZAMBONI

EDITIO RECENTIOR

IV VOL. IN-4°. QUOR. ACCEPT. PRETIUM FR. 50.

COMMENTARIUS

IN

PROCEMIUM BREVIARIUM ET MISSALIS

DE COMPUTO ECCLESIASTICO

USUI CLERICORUM ACCOMODATUS

AUCTORE PRESBYTERO.

EDITIO SECUNDA

Auctor et emendator.

ATREBATI

TYPIS ROUSSEAU-LEROY, BIBLIOPOL.

PARISIS

APUD PUTOIS-CRETTE

Via vulgo dicta Bonaparte, 39.

OENIPONTE

APUD FELICIAN. RAUCH,

BIBLIOPOL.

1864

52594683

IMPRIMATUR.

Atrebat, die 15 Octobris.

† P.-L., ep. Atrebat.

Bolon. et Audom.

LOAN STACK

~~X99~~
515A

CE 81
C 65
1864
MAIN

INDEX

RERUM QUÆ IN COMMENTARIO CONTINENTUR.

A.

Adjectiones lunares, 77.
Admonitiones synod. de Computo, 3.
Ado Viennensis, 64.
Adventus, 106.
Æquinoctiorum sedes, 55, 106; præ-
cessio, 17, 52.
Æquinoctialis circulus (æquator), 9,
148; annus, 156.
Æstas, 68.
Ahyto, 2.
Albis Dominic. in, 106.
Alexandrina Ecclesia, 98.
Alliaco, Petrus de, 53.
Alphonsi, de Lig. dies natal, 27.
Amburbale, 162.
Anni etymon., 11; significat. 12; di-
visio, 13, 21, 156, 162; quantitas,
12, 16; initium, 157.
Annus Julian., 17; Hebræor. 19; Græc.
20; Turcar. 13, 20; anomal. 157.
Antarcticus circulus, 9; polus, 147.
Antecessio Noviluniorum, 52.
Apparitionis mensis, 38.
Appendix, 146.
Aprilis, 41, 45.
Aquarium horologium, 30.
Arcticus circulus, 9, 148; polus, 147.
Ascensio Domini, 106.
Astricus s. sidereus annus, 15.
Astronomicæ horæ, 32.
Augustin. ep. Briton., 65.
Augustus, 41, 46.
Aureus numerus, 72, 74, 114.
Autumnus, 68.
Axis sphaeræ, 147.

B.

Babylonicæ horæ, 32.
Balteus stellatus s. Zodiacus, 8.
Baptisteria aqua divinitus immissa
repleri solita, 63.
Benedict. XIII. de Computo, 5.
Bianchini, 59.
Bibliotheca computistica, 164.
Bisextum Julian., 18.
Borealis polus, 147.
Bruma, 20.
Burchard. de Computo, 3.

C.

Calend. vide Kalend.
Calendas græcas, ad, 36.
Candelaria, 163.
Caniculares dies, 28.
Canones de Computo, 1.
Cardines anni s. signa tropica, 16, 150.
Carol. M. de Computo, 2.
Cassini, 59.
Cassiodor., 63.
Cavallieri de die natal., 50, 26.
Centrum circuli, 147.
Chronographia, 1.
Cinerum dies, 106.
Circumferentia circuli, 147.
Circuli cœlestes, 6, 147.
Circularis motus siderum, 147.
Clavius, 39, 59, 78.
Clepsydra, 30.
Cœli forma et motus, 147.
Coluri, 10, 148.
Computistica, 1.

Concubium, 30.
 Congressus lunæ, 37.
 Conticinium, 30.
 Copernic. diel initium, 24; systema mundi, 155.
 Corporis Christi festum, 106.
 Crepusculum, 30.
 Crucis (S.) dies æquinocial., 23.
 Cusanus Nic., 53.
 Cyclus lunaris, 72; solaris, 84, 88;
 Epactarum, 78.
 Cycli Paschales, 104.

D.

December, 41, 46, 135.
 Diei etymon., 22; divisio, 22, 158,
 159; initium, 23, 159; partitio apud
 Roman., 27; Hebr., 28; Græc., 28;
 Turc., 29; dies exemptiles, 131.
 Diluculum, 30.
 Dodecatemoria, 149.
 Dominicus dies, 34, 159.
 Domus cœlestes, 149.
 Durandi Rational. divin. offic., 4.

E.

Eckius Johan., 53.
 Ecliptica, 7, 148.
 Eginhard, 137.
 Embolismæ mensis et anni, 13; dies, 23.
 Enneadecaëteris, 73.
 Eosturmonath, 137.
 Epactæ, 14, 77.
 Epactales numeri, 78.
 Europæ horæ, 32.
 Exemptiles dies, 131.

F.

Face prima, 30.
 Februarius, 41, 45, 162.
 Feriatum tempus, 70.
 Feriæ hebdomad., 34.
 Festa mobilia, 93, 105.
 Filliol, 60.
 Firmamentum, 154.
 Francisci (S.) de Paul. dies natal., 27.

G.

Gallicinium, 30.
 Geobus, 147.
 Gradus circuli, 148.

Græci Catholici in Imp. Austr., 163;
 schismatici, *ibid.*
 Gratian. de Computo, 3.
 Gregorian. Kalendar, 54.
 Gregorii (S.) dies æquinocial., 23.
 Gregor, Furon., 64.
 Gualterus de Computo, 2.
 Guyetus de die natal. SS., 26.

H.

Hartmond, 137.
 Hebdomad. etymon et significatio,
 33; institutio, 33, 162.
 Hebræor. annus, 19.
 Hegira Turc., 13.
 Herard. de Computo, 2.
 Hesychius, 28.
 Hiems, 68.
 Hincmar. de Computo, 2.
 Horæ etymon, 29; divisio, 31.
 Horizon, 10, 148.
 Hornung, 137.
 Horologetæ, 29.
 Horologium aquar., 31; solare, 31.

I.

Idus, 43.
 Illunes dies, 38.
 Index auctorum, 164.
 Indices literæ martyrologii, 142.
 Indictio, 89; varia, 90.
 Intempesta nox, 30.
 Intercalares, *vide* Embolismæ.
 Italice horæ, 32.
 Ivo de Computo, 3.

J.

Januarius, 41, 45, 137.
 Januaril (S.) miracul., 65.
 Jejuniun IV Tempor., 69.

K.

Kalendæ, 42.
 Kalendar. etymon., 49; significat., 50;
 Julian., 59; Gregorian., 53; Eccle-
 siastic. antiquum, 117; novum, 118.

L.

Lamberti (S.) dies æquinocial., 23, 159.
 Latitudo siderum, 151.

Lilianæ Epactæ, 53, 78, 80.
 Literæ Dominicales, 36, 81, 88, 132;
   Martyrologii, 139.
 Literæ indices Martyrologii, 142.
 Longitudo siderum, 151.
 Lucie (S.) dies solstitialis, 23, 159.
 Luna, quota sit? 81; Ex Martyrologio
   annuntianda, 139.
 Luna Paschalis, 102.
 Lunaris annus, 13; mensis, 37.
 Lunatio astronomica, 39.

M.

Major hebdomada, 33.
 Majus, 41, 46.
 Mane, 30.
 Marcellini (S.) fontis miracula, 64.
 Marciliani font. mirac., 63.
 Martius, 41, 45.
 Martyrologium Rom., 139; ejus lite-
   ræ, 139; usus, 141.
 Mathiæ (S.) dies anno bissextili, 56.
 Melinas, fons mirac., 63.
 Menologium, 51.
 Mensis etymon., 36; divisio, *ibid*;
   primus s. novorum, 100, 136.
 Mensis Roman., 40; Græc., 38, 136;
   Reipublicæ Gall., 46, 137; Ægypt.,
   136; Karoli M., 137.
 Meridianus circulus, 10, 148.
 Meridiem (ad), 30.
 Metempsychosis, 143.
 Methodus addiscendi Comput., 129.
 Metonis enneade cæteris, 73.
 Mobilia festa, 93, 105.
 Motus siderum circularis, 147; ortum
   versus, 151; terræ, 155.

N.

Natalis dies SS., 26.
 Nicænum decret. de Paschat., 36.
 Nisan. mensis Hebr., 13, 136.
 Nonæ, 42.
 Noris, 59.
 November, 41, 46.
 Numæ Pomp. anni, 20; menses, 41.
 Numerus aureus, *vide* Aureus.
 Nuptiarum tempus, 70.

O.

Obliquitas Eclipticæ, 148.
 October, 41, 46.

Ostermonath, 137.

P.

Paralleli circuli, 9.
 Parasceve, 35.
 Parasiti horologetæ, 28.
 Pascha ex decreto Nicæn. celebrand.,
   97; Antiqui Kalendar. et novi, 109,
   130.
 Paschales cycli, 104; epistolæ, 98;
   tabulæ, 108; termini, 101.
 Paschasin. Libybetan., 63.
 Periodicus mensis, 37; annus, 157.
 Periodus Julian., 92; Victorina, *ibid*.
 Petri Dam. (S.) dies natalis, 27.
 Phases lunæ, 39.
 Philippi Benitii (S.) dies nat., 27.
 Planetarius annus, 12.
 Plenilunium, 39; paschale, 103.
 Polares circuli, 9.
 Poli sphaeræ, 147; circuli, 148.
 Politicus annus, 15.
 Proegesis æquinoctiorum, 52.
 Proempsychosis, 143.
 Ptolemæi systema mundi, 154.

Q.

Quadragesima, 106.
 Quinquagesima *ibid*.
 Quintilis, 41, 46.

R.

Ratherius de Computo, 2.
 Regino de Computo, *ibid*.
 Rogationum dies, 106.
 Romuli ann., 20; menses, 40.
 Rossiac. Kalendar., 61.
 Rotunditas cœli, 147.

S.

Sabbat., 33.
 September, 41, 46.
 Septimana, 33.
 Septuagesima, 106.
 Sexagesima, *ibid*.
 Sextilis, 41, 46.
 Sidereus annus, 15, 156; dies, 158.
 Siderum motus, 147, 151.
 Signa Zodiac., 7; tropica, *vide* Cardi-
   nes anni.
 Signifer s. Zodiacus, 6, 149.

VIII

INDEX.

Silentium noctis, 30.
 Solare horologium, *ibid.*
 Solaris dies, 158; annus, 19, 15;
     mensis, 36.
 Solis locus in Zodiaco, 150.
 Solstitium, 16.
 Solstitiales dies, 22.
 Sosigenes mathematicus, 17.
 Sphaera, 147.
 Stylus vetus et novus Kalendarii, 60.
 Synodicus mensis, 37; annus, 157.
 Systemata mundi, 154.

T.

Tabulae Paschales, 107; antiqua non
     reformata, 109; antiq. reform.,
     110; nova, 112.
 Talismanni Turci, 29.
 Tempora anni (quatuor), 66.
 Temporalis annus, 156.
 Tempus feriatum, 70.
 Terminalia, 18.
 Terminus Paschalis, 101.
 Tetracosiaeteris Liliiana, 78.
 Tizri, mensis Hebr., 19, 135.
 Tridentin. Concil. de Computo, 5.
 Trinitatis Dominica, 106.

Tropica signa, 16.
 Tropici circuli, 10, 148.
 Tropicus annus, 15, 156.
 Tycho. Brahe, 24; systema mundi, 156.

V.

Vacantes Dominicae, 160.
 Ver, 67.
 Vertens annus, 15.
 Vespera diei dominic. initium, 25.
 Via lactea, 9.
 Via regia, *vide* Ecliptica.
 Victoriana periodus, 92.
 Vindebonen. Academia de Computo, 4.
 Vigiliae noctis, 30.
 Visitationes lunae, 39.
 Viti (S.) solstitialis dies, 23, 159.

W.

Walterus de Computo, 2.

Z.

Zodiacus, 6, 148, 149; ejus inventor,
     149.

COMMENTARIUS

IN

PROŒMIUM BREVIARII ET MISSALIS

DE COMPUTO ECCLESIASTICO.

CANONES DE COMPUTO DISCENDO.

Computum, quem *Walterus Aurelianensis* generatim calculandi peritiam dixit, scriptores ecclesiastici cum *Durando* (*Rational. lib. VIII. c. I.*) definiunt *notitiam cursus lunæ ac kalendarum, seu scientiam certificandi tempus secundum solis et lunæ progressum*. Quæ quidem methodus a Græcis ψηφισμος τῶν τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης ἐτῶν dicitur. In computo autem præsertim declarantur tempus Paschatis, cyclus decemnovennalis, epactæ bissextus, quatuor tempora, kalendæ, idus, et alia hujusmodi. A variis hisce temporibus agendi Paschatis præsertim, *computandis* etiam *computislicæ* nomen computus traxit, a *describendis temporibus* vero in dies partesque minores, in hebdomades, menses, annos et annorum periodos *Chronographia* vulgo appellatur.

Computus seu chronographia differt tam a chronologia quam ab historia; in computo enim universum tempus tum futurum, tum præsens ac præteritum describitur; ast nulla nisi præteriti temporis uti historia sic chronologia esse potest.

Doctrina seu *scientia temporum* pressius accepta utramque (chronographiam ac chronologiam) continet, quamvis non semper eo distinctionis sensu usurpetur.

Dici vix potest, quanta cum sollicitudine curatum per veteres canones sit, ut presbyteri notum haberent computum ecclesiasticum; etenim statuta ecclesiastica pene omnia illum

CE81
C65
1864
MAIN

clericis summa cura ediscendum præscripserunt, nimirum ut eo pacto invenire facile possent epactas, literas dominicales, festum Paschatis et alia festa mobilia per annum. Unde strictum imperium Capitularis *Caroli M. De Computo ut veraciter discant omnes*. (*Capit. lib. VI. c. 226. coll. lib. I. c. 68. et lib. IV. addit. 1. § 5.* — *Patrol. Migne, t. 97. p. 283.*) Quod breviter et *Herardus*, archiepiscopus Turonensis, in suis *Capitulis* inculcat, *cap. 125.* præscribens, ut *presbyteri computum discant*. (*Patr. Migne, t. 121. p. 773.*)

Cum Carolo M. atque Herardo mire consentiunt quotquot per ea tempora ac deinceps ecclesiasticæ disciplinæ regulas tradiderunt, ut adeo *Ludovicus Cellotius* in notis *ad. c. 22. Cap. Walteri Aurel.* vere dixerit, episcopos notitiam computi ecclesiastici presbyteris et clericis pene non minus necessariam censuisse, quam orationem dominicam et symbolum. Ex eorum statutis hæc attulisse sufficiat.

Ratherius, Episcopus Veronensis, in *synodica ad presbyteros* statuit, ut *computum minorem, id est epactas, concurrentes, regulares; terminum Paschalem et reliquos, si est possibile, sapiant*. (*Patrolog. Migne, tom. 136. p. 564.*)

Regino, abbas Prumensis, in *capitulis Inquisitionis, cap. 92.* per visitatorem inquiri jubet, si *computum minorem, id est epactas, concurrentes, regulares, terminos Paschales et reliquos sapiat presbyter?* (*Patr. Migne, t. 132. p. 191.*)

Hincmarus, archiepiscopus Rhemensis, in *Capitulis synodicis an. 852. ex. 8.* vult, ut *presbyteri de computo etiam necessario plenissime instruantur*. (*Patr. Migne, t. 125. p. 775.*)

Walterus sive Gualterus, episcopus Aurelianensis, in *Capitul. cap. 22.*, quod est *de Computo discendo*, a presbyteris exigit, ut *calculandi peritiam habeant et suos (clericos) ad id ipsum studiose erudiant*. (*Patr. Migne, t. 119. p. 744.*)

Alyto (qui aliis *Hailo, Heito, Haido*, nuncupatur), *episcopus Basileensis* in *Capitulari Ecclesiæ suæ*, quod viginti quatuor constat capitulis, declarat *sexto, quæ ipsis sacerdo-*

tibus necessaria sunt an descendum, id est: Sacramentarium, Lectionarium, Antiphonarium, Baptisterium, COMPUTUS, Canon pœnitentialis... Ex quibus omnibus si unum defuerit sacerdotis nomen vix in eo constabit. (Patrol. Migne, tom. 115. p. 11.) Qui canon etiam prostat apud Burehardum, episcopum Wormatiensem, tum Decret. lib. II. c. 2: Quæ presbyteri necessario discere et scire debeant? (Patrol. Migne, tom. 140. p. 625.), tum Decret. lib. XIX. c. 8. ubi sic proponitur: Nunc ergo, o fratres, qui voluerit sacerdotis nomen habere, in primis propter Deum cogitet, ut discat ea quæ necessaria sint, antequam manus episcopi caput ejus tangat, id est Psalterium... Computum... Istud est simpliciorum, quia si unum defuerit, etc. (l. c. p. 979.) Habetur item apud S. Ivonem, episcopum Carnotensem, Decret. part. VI. c. 22. (Patrol. Migne, tom. 161. p. 450.), et Panorm. lib. III. c. 2h. (l. c. p. 1135.), ac tandem relatus est in Decret. Gratiani c. 5. dist. 38. his verbis: Quæ sint sacerdotibus necessaria ad descendum? Quæ ipsis sacerdotibus necessaria sunt ad descendum, id est liber sacramentorum, lectionarius, antiphonarius, baptisterium; COMPUTUS, canon pœnitentialis, psalterium, homiliæ... Ex quibus omnibus si unum defuerit, sacerdotis nomen vix in eo constabit: quia valde periculosæ sunt evangelicæ minæ, quibus dicitur: « Si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt. »

Episcopos porro nunquam non solerter providisse ut canones servarentur utque nullus presbyterorum ignoraret computum, variæ admonitiones synodales testantur, quas ex antiquissimis libris Pontificalibus collectas exhibet Migne, Patrolog. tom. 132. a pag. 458. ad pag. 462. Harum prima seu antiqua, a diacono post Evangelium legenda, sic habet: *Computum, si non majorem, saltem minorem, id est epactas, concurrentes, regulares, terminos Paschales et reliquos, si est possibile, sapiat (l. c. p. 458).* Aliæ duæ, nova et novissima, quæ ab ipso episcopo sedente in faldistorio legebantur,

clericis illud ipsum injunxerunt hisce omnino verbis : *Ut computum minorem ad inveniendum literam dominicalem, tempus intervalli diei Paschæ et majorum mobilium festorum non ignorarent* (l. c. pp. 460. et 461.).

Nec alienam ab ecclesiasticis sanctionibus legem vitæ doctrinæque secuta est schola ; cujus rei locupletissimos testes habemus celeberrimarum Universitatum statuta, peritissimorum juris interpretum commentarios, doctissimorum, qui per ea sæcula floruerunt, virorum elogia. E singulis hisce testium ordinibus unum produxisse satis sit.

Antiqua statuta *Facultatis artium academiae Vindobonensis* tit. XII., qui est *de iis, ad quæ Baccalarii Facultatis artium tenentur*, § ult. sic habent : *Baccalarii nostræ Facultatis disputent, legant gratis et propter Deum computos et alia mathematicalia, præcipue tamen Ecclesiæ Catholicæ deservientia.* (Pet. Lambec. *Bibliothec. Cæs. lib. II. p. 212.*)

Guilielmus Durandus, juris utriusque doctor celeberrimus et episcopus Mimatensis in Gallia Aquitanica, ob *Speculum juris* tribus voluminibus editum *Speculator* vulgo dictus (1), in eximio suo *Rationali divinorum officiorum*, quod absolutum est an. 1286, ut ex *lib. VIII. c. 9.* apparet (2), doctrinam canonis *Decreti Gratiani citati « Quæ ipsis »* suam faciens, *lib. VIII. c. 1, Sacerdotes*, inquit, *computum scire tenentur, alioquin vix eis nomen sacerdotis constabit.*

Demum adeo laudata illa computi peritia in *venerabili Beda*, in *Rabano Mauro* aliisque palam facit, in ea magnam scientiæ partem scriptoribus ecclesiasticis visam esse consistere. Sic et *Joannes*, abbas *S. Arnulphi Metensis*, in cæteris laudibus, quibus beatum *Joannem*, abbatem *Gorzien-*

(1) Cfr. *Doujat Prænot. canon. lib. v. cap. 5.*

⚡ (2) De antiquissima versione *Rationalis Durandi* in linguam germanicam an. 1384. (*Die Auslegung und Sache der gotteichen Ampte*) videsis *Lambec. de Bibliothec. Cæsar. lib. II. c. VIII. p. 778.*

sem, cumulat, et illud reponit, quod *regulas supputationum temporalium memorix vivaciter ut nemo superius commendaverit.* (*Patrol. Migne, tom. 137. pag. 251.*)

Et hæc quidem de jure antiquo. Ad *jus novum* quod spectat, res quoque testatissima est, computi ecclesiastici, kalendarii, termini Paschalis atque ordinandorum festorum notitiam hodieque a clericis exigi. *Juvenes in seminariis recepti*, — verba sunt concilii Tridentini *sess. 23. c. 18. de Reformat.*, — *cantus, computi ecclesiastici aliarumque bonarum artium disciplinam discent.*

De valore hujus Tridentinæ sanctionis autem nihil esse per contrariam consuetudinem detractum, ex variis Summorum Pontificum constitutionibus, necnon ex continuis præstantissimorum jurisperitorum commentariis intelligimus.

Pontifices quippe epistolis suis commonitoriis ad episcopos Tridentini decreti executionem urgere nunquam omiserunt. Sic *Benedictus PP. XIII. Constitut. Creditæ nobis VII Idus maj. 1725.* de studiis clericorum in seminariis agens, hunc in modum statuit: *Postremo saluberrimæ præfati Concilii dispositioni inhærentes volumus, præcipimus et sancimus, ut in omnibus seminariis tam hactenus erectis, quam imposterum erigendis alumni grammatices, cantus Gregoriani, computi ecclesiastici aliarumque bonarum artium tantum disciplina erudiantur.* Cujus constitutionis diligentem observationem inculcat Concilium Romanum ejusdem anni *tit. 30. de Magistris*, eamque, accurate in omnibus sequendam, in Appendice exhibet sub *n. 27. pag. 287. seqq.* Habetur etiam apud *Nicollis Praxis canonica tom. 1. de Censibus, n. 23.* Conf. quoque *Benedict. PP. XIV. Constitut. 2. tom. 1. Bullar. Benedict. XIV.*

Ex doctoribus tandem qui, rationem studiorum in clericis instituendis declarantes, ex mente concilii Tridentini computum ecclesiasticum doceri in seminariis debere ex-

pressis verbis tradunt, legi præter alios possunt *Barbosa ad cit. c.*; *Ant. Possevin. Bibliothec. select. lib. IV. c. 12. § 6. coll. C. 16. § ult.*; *Card. Brancati de Laurea, Epitome canonum, verb. Clericorum seminaria, § Pueri autem*; *Rodrig. Fermosini tract. 1. Crim. in C. Quia nonnullis 4. de Magistris (V, 5), quæst. 1. n. 19*; *Zeroli Prax. Ep. part. I. verb. Seminarium*; *Leop. Pilati Origin. juris Pontificii lib. III. tit. 9*; *Devoti Institut. lib. II. tit. II. § III.*

Jure optimo igitur præsules nostri in seminariorum statutis præscribunt, ut clerici sacræ Theologiæ auditores computo instituantur, in primis vero illis materiis summa cum cura erudiantur, quæ ad usus ecclesiasticos atque ordinanda festa mobilia necessaria sunt.

DE ZODIACO CÆTERISQUE DECEM CIRCULIS COELUM AMBIENTIBUS.

CAPUT PRÆAMBULUM.

1. *Circulus*, a *circus* diminutive dictus, generatim omnem rotundum ambitum seu figuram planam ex linea in orbem ductam significat, ut in illo *Ciceron. de Nat. D. II. 18: Quumque duæ formæ præstantissimæ sint: ex solidis globus, sic enim spheram interpretari placet; ex planis autem circulus seu orbis.* Astronomis autem circuli sunt zonæ seu orbis in cœlo, quos ipsi constituunt ad certos cœlorum fines describendos et siderum motus explicandos.

Circi seu circuli cælestes undecim numerantur, nimirum *Zodiacus* seu *Signifer*, *Lacteus*, *Æquinocialis*, *duo Tropici*, *duo Polares*, *duo Coluri*, *Meridianus* et *Horizon*. (*Macrob. in Somnium Scipionis lib. I. c. 15.*)

2. *Zodiacus*, ζῳδιακός, ζῳδῖος, ζωοφόρος, est circulus in cœlo ex numero maximorum, vel potius zona aut armilla quædam,

quæ duodecim illa signa continet, quæ sol et luna et alii planetæ motu proprio percurrunt.

Rationem vocabuli *zodiaci* declarans *Macrobius* l. c. cap.

21. ait : *Quia signa græco nomine ζώδια nuncupantur, circum ipsum zodiacum quasi signiferum vocaverunt.*

Alii a ζῷον zodiacum deducunt, quod signa aliquo nomine animalis vocentur atque ita disponantur constellationes, ut animalis, a quo nomen habent, formam referre videantur. Animalium nomina hisce versibus comprehenduntur :

*Sunt Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo,
Libraque, Scorpius, Arcitenens, Caper, Amphora, Pisces.
Hæc sunt signa poli, quæ semper sunt via cæli.*

Rationem vero, cur singula zodiaci signa ab istis animalibus denominentur, ex eo ducunt quod sol per anni decursum illius animalis proprietates sortiri videatur, cujus signum ingreditur, ut pluribus exponit *Guilelm. Durand. Rational. divin. Offic. lib. VIII. c. 3.* Alii zodiacum appellatione videntur ἀπὸ τῆς ζωῆς, a *vita*, quod sol per hanc cæli fasciam vectus lumen vivificum creaturis præbeat et sit ζωοφόρος, id est non tantum signifer, verum etiam *vitæ dator et dator.*

Zodiacum *zonam* aut *armillam* quamdam cælum ambientem diximus ; quamvis enim natura cælestium circulorum incorporealis sit linea, quæ ita mente concipitur, ut sola longitudine censeatur, latum habere non possit, in zodiaco tamen latitudinem signorum capacitas exigebat. Quantum igitur spatii lata dimensio porrectis sideribus occupabat, duabus lineis limitatum est, et tertia ducta per medium *ecliptica* vocatur, quia quum cursum suum in eadem linea pariter sol et luna conficiunt, alterius eorum necesse est venire defectum : solis, si ei tunc luna succedat ; lunæ, si tunc adversa sit soli. Quamvis igitur trium linearum ductus zodiacum et claudat et dividat, unum tamen circum auctor voca-

bulorum dici voluit antiquitas, teste *Macrobio l. c. cap. 15.*

Zodiacus igitur astronomis et mathematicis proprie est circulus major, obliquo meatu ambiens cælum, super propriis polis descriptus, ita ut et duobus locis æquinocbialem intersecet ad angulos obliquos tangatque una parte tropicum Cancrī, ex altera tropicum Capricorni in uno puncto, habens item longitudinem sectam in duodecim partes seu sidera, quæ vocantur *signa*, in animalium formam plerumque formata, et latitudinem tribus lineis parallelis comprehensam, quarum media (*ecliptica*) octonis graduum intervallis ab utraque extremitate distat.

Concipiunt autem hunc circulum ex motu solis præcipue, quod is quotidie fere unum gradum in eo absolvat et triginta diebus prope integrum signum percurrat. Sub eo tamen et alii planetæ perpetuo moventur; nam *cohibet vario labentia sidera cursu*, ut ait *Manilius, lib. I.*, ubi zodiacum, quem *stellatum balteum* vocat, prolixè describit.

Ingressus solis in signa zodiaci hic esse censetur: Signum *Arietis* sol ingreditur 21. martii; signum *Tauri* 21. aprilis; signum *Geminorum* 22. maii; signum *Cancrī* 22. junii; signum *Leonis* 23. julii; signum *Virginis* 22. augusti; signum *Libræ* 23. septembris; signum *Scorpii* 24. octobris; signum *Sagittarii* 22. novembris; signum *Capricorni* 22. decembris; signum *Aquarii* 21. januarii; signum *Piscium* 19. februarii. Legatur *Ven. Beda de Temporum ratione cap. 16. (Edit. Migne. Op. tom. 1. pag. 358. seqq.) (1).*

(1) Quo die cujuslibet mensis sol in signa Zodiaci ingrediatur, veteres chronographi usitatis hisce versibus expresserunt:

*Incolla laus justis impenditur: hæresis horret;
Grandia gesta gerens felici gaudet honore.*

Duodecim harum dictionum prima inservit januarii, secunda februario, tertia martio, etc. Jam vero, si numerus, quem prima litera in alphabeto habet, ex 30 subtrahatur, restat ipse dies quo sol signum zodiaci ingreditur. Sic quum prima litera tertiæ dictionis *justis* nonum locum

3. *Circulus seu orbis lacteus, via lactea*, est veluti fascia in cœlo, in meridiem porrecta, candidior cœteris partibus, unde et nomen habet. (*Ovid Metamorphos. I, 168*; et *Cic. Somnium Scipionis.*) *Macrobius*, Ciceronis verba exponens, de causis candoris viæ lacteæ plura disserit in *Somn. Scip. l.c. cap. 15.*

4. Quinque alii circuli, qui axem mundi habent pro centro omnique ex parte a se invicem æqualiter distant, *paralleli* vocantur. (*Macrob. l. c.*) Horum medius et maximus est *æquinocialis*; duo extremitatibus seu polis vicini atque ideo breves, quorum unus *polaris septentrionalis* seu *arcticus* dicitur, alter *australis* seu *antarcticus*, priori recta oppositus. *Circulus arcticus* nobis, quibus sphaera obliqua est et latitudo septentrionalis, conspicuus est; *antarcticus* non apparet. Inter hos et medium duo sunt *tropici*, majores polaribus, æquinociali minores.

5. *Æquinocbialem circulum æquatorem* vocant astronomi, quod dies æquat noctibus.

Æquinocialis circulus in cœlo, inquit post *Varr. (Ling. lat. VIII, 18.) S. Isidorus (Etymol. lib. III. 44)*, ideo appellatur, quod sol, quum ad eum orbem pervenerit, æquinocmium facit. *Æquinocmium*, ἰσημερία (proprie æquidium [1]) enim tempus illud dicitur, quo dies et noctes horarum spatio æquales sunt. Duo sunt autem æquinocmia: *vernum* juxta kalendarium Julianum circa VIII. kalend. apriles, h. e. 25. martii (2), quod in signo Arietis conficitur: *autumnale* X.

in alphabeto obtineat, si subtrahantur 9 ex 30, remanent 21. Sol ergo in Arietem ingreditur 21 martii.

(1) Si verbum ipsum redderemus, circulus ἰσημερινός potius æquidialis, quam æquinocialis nominaretur, quo modo antiquos locutos tradit Festus his verbis: *Æquidiale apud antiquos dictum est, quod nunc dicimus æquinocbiale, quia nox diei potius, quam dies nocti adnumerari debet. Græci quoque in hoc consentiunt ἰσημερινόν, id est æquidiale dicentes. Sed Latini jam æquinocmium dicunt, non æquidium. Græci a die, Latini a nocte nomen fecerunt.*

(2) Tempore Concilii Nicæni æquinocmium circa 21. martii contigit;

kalend. octobres, id est 22. septembris in signo Libræ, ob id etiam nomine Libræ designato, quod dies veluti bilance ponderatæ noctibus æquentur.

6. *Tropici* astronomis duo circuli sunt in sphæra, quorum alter zodiacum in signo Cancri tangit, alter in signo Capricorni. Dicuntur autem *tropici* a τρέπω, *verto*, quia nimirum sol, quum ea signa tetigit, revertitur et anni mutationem facit. Eos *Plinius* (II, 70.) *solstitialem* et *brumalem* vocat.

7. *Coluri* duo circuli sunt in cœlesti sphæra, transeuntes per polos mundi seque mutuo ibi rectis angulis secantes, quorum alter transit per puncta æquinoccialia Arietis et Libræ, et dicitur *colurus æquinocciorum*, alter solstitialia tangit Cancri et Capricorni, et vocatur *colurus solstitiorum*. Dicti sunt κόλouroi quasi κόλοι τὴν οὐράν, h. e. cauda mutili, quia eorum pars in Antarcticum vergens nobis inconspicua est et quasi trunca. Eis *nomen dedit*, ut ait *Macrobius* (l. c. cap. 15.), *imperfecta conversio*.

8. *Meridianus* circulus est, quem sol, quum super hominum verticem venerit, ipsum diem medium efficiendo designat (*Macrob. l. c.*). *Meridies* autem juxta *S. Isidor.* (l. c. cap. 42.), *vocatur*, *vel quod ibi sol facit medium diem, quasi MEDIDIES, vel quia tunc purius micat æther. MERUM enim PURUM dicitur*. Prius etymon *meridiei* a *medio die* Varronis, Ciceronis et aliorum sententia comprobatur; sed aliis philologis non displicet, quod *meridies* a *mero*, h. e. *pleno* et *sincero* die deducatur, quod illo tempore nulla accessio ad lucem amplius fiat. (*Joachim. Camerar. Problem. etym.*)

9. *Horizon*, ὁρίζων, ab ὅρος, *terminus*, vox est græca adjectiva, et *circulus* vel *linea* subintelligitur. Horizontem *Hyginus de Astron.* definit *circulum, qui terminat ea, quæ perspicui aut non videri possunt. Cic. (Divin II, 44.) finientem, Mart. Capella finitorem* appellat. Dupliciter autem intelligi potest

atque hinc est cur kalendaria ecclesiastica illud diei 21. martii tanquam sedi propriæ affixerint. Sed de hac quæstione postea, n. 89.

vel circulus terram dividens in duas æquales partes quas cum *Isidor.* (1. c. cap. 43. [1]) *hemisphæria* dicunt, et quarum una supra sit, infra altera ; vel eam partem tantummodo circumscribens, quæ aspectui nostro patet, quæ multo minor dimidia est. Posteriori hac ratione accipitur a *Macrobio l. c.*

DE ANNO ET EJUS PARTIBUS.

CAPUT I.

TEXTUS PROÆMII. Annus menses habet duodecim, hebdomadas duas et quinquaginta, et diem unum : dies vero trecentos sexaginta quinque et fere sex horas : tanto enim temporis intervallo sol zodiacum perlustrat. Quater autem sex horæ singulis quaternis annis diem constituunt : hinc annus ille *intercalaris, Bissexus vel Bissextilis* dicitur.

COMMENTARIUS.

ANNUS.

10. ETYMOLOGIA. Anni quatuor notationes etymologi afferunt : *unam* deductam ab *am* veteri, quod *circum* interpretantur (2), et *no*, quod idem est quod *fluo*, sicque annus juxta Archidiacon. (in *C. Si propter de rescript.*, in 6.) quasi *circumiens atque assidue circumfluens* appellatur ; *alteram* ducunt ab *annulo*, eo quod instar annuli in seipsum redeat (*Varro lib. v, 2. de Lingua latin.*), et qua hora incipit, resolvatur ac finiatur (*Bartol. aliique DD. in leg. 3. libellorum ff.*

(1) *Op. s. Isidor.* Edit. *Migne.* tom. i. pag. 174.

(2) *Am*, præpositio loquelaris, ut *Festus* loquitur, h. e. inseparabilis, quæ per se posita nihil significat, in compositione idem valet ac *circum*, ex Græco ἀμφὶ contracto. Composita cum ea sunt *ambire, amplecti, anquirere*, etc.

de accusat. et inscriptionibus XLVIII. 2.); aliis dictus videtur a græco ἀνατεύω, *renovo*, quia semper ac continuo fluens renovatur; juxta alios demum etymon habet a verbo ἀνω, *perficio*, litera *n* geminata. Etymologis itaque annus proprie est id quod *perfecte redit in se*, vel quod *in se per sua vestigia volvitur*, ut ait *Virgil. Georg. II. 401. (1)*. Indeque est, quod et ab Ægyptiis ante inventas literas annus hieroglyphice indicaretur picto dracone caudam suam mordente et a Græcis diceretur ἐνταυτός, quasi in seipsum rediens, quæ natura perfecto circulo est.

11. HOMONYMIA. Annus generatim acceptus sumitur universim pro toto illo temporis spatio, quo astra quæque integrum suum sub zodiaco cursum conficiunt, docente *Macrobio in Somnium Scipionis: Annus non est is solum, quem nunc communis omnium usus appellat, sed singulorum seu luminum seu stellarum emenso omni cæli circuitu et certo loco in eundem locum reditus annus suus est. (Lib. II. c. 11.)* Itaque annum planetarium vocamus quamlibet cujusque planetæ periodicam revolutionem, h. e. tempus illud quo quilibet planeta suum cælum decurrit.

Pressius acceptum anni vocabulum significat *solis conversionem*, qua ab aliquo cardine ad eundem, aut a zodiaci puncto ad idem revertitur, h. e. totum illud *temporis intervallum*, quo sol zodiacum perlustrat (2), quod spatium est 12 mensium, seu 365 dierum, 5 horarum, 48 minutorum primariorum et 36 minutorum secundariorum (3). Spatium illud quod vocamus *annum solarem*, Romani *annum magnum dicebant*, auctore *Censorino (de Die nat. 119.)* vel etiam *annum longum*, ut apud *Ovid. Metamorph. I. 273. Tertio demum*

(1) *Redit agricolis labor actus in orbem, Atque in se sua per vestigia volvitur annus.*

(2) *Doctrina temporum prorsus abstrahit ab astronomia systematica; hinc non loquimur nisi de apparentiis, quæ eædem in omni systemate sunt.*

(3) *Cfr. tamen quæ de media anni longitudine dicuntur n. 17.*

sumitur annus pro tempore intra quod *luna* duodecies circum suum per terram absolvit. Huic spatio *anni lunaris* denominationem fecerunt.

12. *Annus lunaris* (communis), anno solari brevior est 11 diebus et aliquot fragmentis, quum non exæquet nisi 354 dies, 8 horas, 48 minuta primaria et 37 minuta secundaria circiter. Inde vero est, quod eum veteres *annum parvum* vel *brevem* dicerent, teste *Plinio* VII, 48.

13. **DIVISIO ANNI LUNARIS.** Annus lunaris in *communem* et *embolimæum* distinguitur. *Annus lunaris communis* duodecim lunæ orbibus, quos *lunationes* seu *menses lunares* vocant, constat; *embolimæus* vero, qui ab inserta illa lunatione dicitur, quam supra communem annum habet quamque ἐμβολιασίων, ἐμβόλιμον, seu *intercalarem*, *insertam*, *interpositam* vocant, tredecim lunationes complectitur diesque subinde continet 383, horas 21, minuta primaria 34.

14. Annus lunaris item dividitur in *naturalem* et *civilem* seu *politicum*, h. e. usui societatis civilis accommodatum. Plerique omnes populi, qui annis lunaribus utuntur, annum suum per embolimæos seu intercalares menses reducere ad spatium anni solaris solent, exceptis Turcis, qui numerare pergunt annos lunares suæ *Hegiræ* duodecim mensibus seu diebus 354 vel 355 constantes (1). Menses vero semper ab ipsis noviluniorum diebus exorsi sunt et contenti lunari periodo neglexerunt solarem; hinc factum est, ut spatio 33 annorum menses omnes per totum annum vagarentur, nec certi hiberni aut æstivi menses essent, quamvis initio annum suum in æquinoccio vernali inchoassent.

(1) Censent Arabes annum perfici diebus 354, horis 8, et minutis primariis 48; jam vero horas, quæ singulis annis cum minutis primariis residuæ sunt, spatio 30 annorum in dies 11 contrahunt, et quoties horæ collectæ duodenarium excedunt, toties unum diem inserunt, quem *hyperbolicum* vocant. De hegira Turcarum conf. *Petav. de Doctr. temp.* l. 2. cc. 38. et 39. l. 4. c. 10. et l. 7. c. 22.

15. Methodus inveniendi annos embolimæos post exco-
gitatum cyclum novemdecennalem Metonis, de quo *infra*,
cap. iv. hæc est :

Lunaris annus communis anno solari communi (Juliano),
minor est diebus 11. Ii per annos collecti quum ad 30 dies
excreverint, solidus mensis intercalatur. Primus annus resi-
duas dies relinquit 11, addit secundus alios totidem itidem-
que tertius. Confiunt ex iis dies 33, ex quibus excerpti 30
mensem ἐμβολικὸν *anno tertio* constituunt : reliquum est
triduum, ex quo et ex trium insequentium annorum residuis
diebus conflantur dies 36, unde mensis integer in *annum*
sextum redundat. Restant dies 6, quibus accedunt trium
annorum superflui dies fiuntque 39, itaque *nonus annus*
embolimæus est (1). Porro reliqui dies 9 ad solidum men-
sem explendum duorum tantum annorum superfluos dies
requirunt, ut *anno undecimo*, interjecto mense, unus dies
supersit. Tum *anno xiv.* alius mensis intercalatur, reliquique
sunt dies 4, necnon *anno xvii.* rursus intercalatur, quando
et dies relinquuntur 7 qui cum residuis diebus anni *xviii.* et
xix. mensem unum dierum 29 efficiunt. Colliguntur hac ra-
tione anni embolimæi in cyclo decemnovennali septem *iii*,
vi, *ix*, *xi*, *xiv*, *xvii*, *xix*.

Dies isti residui *epactæ*, ἐπακταὶ ἡμέραι vulgo nominantur,
quasi *addititii dies*, quod ad ætatem lunæ pronuntiandam

(1) Veteres chronographi anno octavo, quando dies nonnisi 28 super-
flui sunt, embolismum præcipitarunt, teste *Pe. avio, de Doctr. temp. lib. vi*,
c. 6 ; et hoc vel ex ipso illo versu colligimus, quem statuerunt ad decla-
randam annorum intercalarium dispositionem :

Cur fies has lachrymas ? odiorum quare tyrannum.

In isto versu, inquit *Durand. lib. viii. c. 10*, sunt septem dictiones septem
annis embolismalibus servientes, prima primo, secunda secundo et sic
per ordinem, ita quod quota est prima litera alieujus istarum dictionum
in alphabeto, totus annus cycli epactalis erit annus embolismalis. *Cur*
est prima dictio et servit primo anno embolismali, et c est prima litera
illius dictionis, quæ est *tertia in alphabeto* ; ergo *tertius annus* cycli luna-
ris est *embolismalis* ; et ita de aliis.

vel etiam ad annum lunarem æquandum cum a. solari quotannis adjici debeant. Sed de *Epactis cap. v. n. 74.*

Septem mensium intercalarium primi sex tricenarii *pleasique* sunt, unus *cavus* dierum 29; hinc fit, ut in primis sex embolismis annus embolimus dies colligat 384, in ultima intercalatione autem 383. Annus lunaris politicus communis enim constare censetur diebus solidis 354, neglectis nimirum ac dissimulatis horis 8 cum cæteris minutis tum primariis tum secundariis, quas anno lunari naturali ultra dies 354 excurrere docuimus ex *Petavio lib. VII. cap. 4.*

16. Menses illi, qui præter ordinem anno lunari embolismo inculcantur, varium in Kalendario situm obtinuerunt. Eos Alexandrini proxime ante paschalem mensem collocari jusserunt, postea vero per varios anni solaris menses vagari cœperunt, solis duobus pristina in statione perseverantibus, cyclo VIII. et XIX. In Gregoriana methodo in finem popularis anni conjecti sunt, ita ut omnes in decembrem aut ineuntem januarium incidant. De qua re *Petavius de Doctr. temp. lib. VI. cap. 7.*

17. DIVISIO ANNI SOLARIS multiplex instituitur. Primo quidem secundum γένειν ab astronomis consideratus *astronomicus* dicitur *et naturalis et vertens*; a politicis vero secundum πολιτικόν consideratus *politicus* appellatur et *civilis*, et *popularis* seu *mundanus*.

Annus solaris naturalis alius *sidereus* seu *astricus*, *tropicus* alius dicitur.

Astricus annus est, quo sol emensus totam zodiaci longitudinem ad eandem stellam fixam, a qua discesserat, regreditur. Hujus anni modus neque semper æqualis est sibi, neque satis exploratæ magnitudinis; Copernicus illi supra dies 365 horasque 6, minuta primaria 9, secundaria 39 attribuit. Synopsis opinionum aliorum Astronomorum de quantitate anni siderei seu astrici vide apud *Ricciol. Almag. nov. lib. III. c. 16.*

Tropicus annus refertur ad quatuor (1) anni τροπός seu carnes definiturque annus, quo sol ab utrovis æquinotio vel solstitio digressus eodem, integro circuitu zodiaci confectio redit. Eum nunc communiter a verno cardine (τροπή ἁρπυγῆ) et initio Arietis ordiuntur astronomi.

Quoniam in computo de anno tropico potissimum agitur, hæc insuper de eo annotasse juvabit.

Spatium temporis, quod intercedit inter instans quo sol est in puncto intersectionis eclipticæ et æquatoris, — inchoante vere, — usque ad instans quo, absoluto integro circuitu, ad idem punctum redit quodque *annum tropicum* dicimus, non est mathematice idem singulis annis, sed modicissima quædam habetur differentia, quæ tamen negligi non potest, quin decursu sæculorum magna confusio inducatur in annum civilem, qui ex anno tropico pendet.

Cæterum, quum modicæ illæ variationes non sint constantes, oportuit quantitatem anni mediam determinare. Quod ut adamussim fieret, opus erat observationibus exactissimis ope exquisitorum instrumentorum institutis et per longam annorum seriem continuatis. Sunt ex recentioribus astronomis, qui eam faciant dierum 365, hor. 5, min. 48, secund. 51; juxta alios est d. 365, h. 5, 48', 50". Auctores kalendarii Gregoriani eam æstimarunt d. 365, h. 5, 49'. Differentia inter hunc valorem et primum quum non sit nisi 9", ea intra 9600 annos unum diem efficiet, qui proinde, — si prima longitudo vera sit, — post lapsum illius annorum periodi posset subtrahi: computatis singulis 10,000 annis quatuor seu potius septem annis sæcularibus continuis pro non bissextilibus, quod fieri debere infra dicemus n.

(1) Quatuor sunt *signa tropica* zodiaci: *Artes, Cancer, Libra* et *Capricornus*, ita dicta, quod sol quum ad ea in zodiaco pervenerit, conversionem (τροπήν) cursus sui et anni mutationem facit; nam quum est in signo *Canceri*, quo tempore dies longissimi sunt, solstitium æstivum facit paulatimque revertitur, descenditque usque ad *Capricornum*, ubi solstitium hiemale efficit diesque brevissimos. Similiter quum est in signo *Arietis*, noctes diebus æquales reddit et *ver* inducit; quum vero *Libram* ingressus est, tunc quoque dies æquat noctibus et affert *autumnus*. Hæc *Petav. Rationari Temp.* p. II. c. 1, ex *Sexto Empirico, Oppiano* aliisque scriptoribus græcis et latinis.

64. Ex dictis etiam patet, annum astricum longiorem esse anno tropico, cujus differentiae causam in *præcessione æquinocetiorum* astronomi ponunt. Æquinocetia autem *præcedere* dicuntur, quia sol pervenit ad punctum æquinocetiale antequam integram revolutionem absolverit respectu ejusdem stellæ, itaque fit ut puncta æquinocetialia soli quodammodo obviam veniant, ac juxta directionem oppositam seu *motu retrogrado* moveantur. Hinc duo hæc inter se conciliari videmus, nimirum *æquinocetia præcedere, puncta æquinocetialia vero retrogradi.*

DE ANNO SOLARI CIVILI SEU POLITICO.

18. Anni naturalis dimensio quum in integros dies neutiquam cadat, sed in dierum minutissima scrupula desinat, quæ hominum vulgus non assequitur, idcirco ejus usus societati civili non est idoneus. Hinc factum, ut politici aliud genus anni usurparent, quod certo integrorum dierum numero determinatum facile percipi ac retineri ab hominibus posset. Hoc anni genus *civile* seu *politicum* dicimus.

Anni civilis diversæ formæ a Censorino traditæ sunt; ex omnibus porro ea præstantior ac probata maxime, quæ ab auctore Julio Cæsare *Juliana* appellatur. Hic enim imperator quum anni civilis rationem ob vitiatam sæculorum decursu intercalationem ac imprimis pontificum incuria, quorum erat eam statis temporibus præconis voce promulgare, interruptam et depravatam, admodum impeditam reperisset, ita ut neque messium feriæ æstati neque vindemiarum autumno amplius competerent, *Sosigenis* mathematici arte et industria adjutus confusionis incommoda sustulit ac no-

(1) Quum intercalatio libidini pontificum relicta esset, hi autem a publicanis corrumperentur, vel affectu erga magistratum,—ad ejus officium annum prorogandum,—ferrentur, factum est, ut *sub specie observationis*, ut ait *Macrob. Sat. l. 14. emergeret major confusionis occasio.*

vam plane anni designationem, intercalationem, mensium distributionem et lunationum investigationem introduxit, quæ res pertriosa satis pluribus capitibus declarata est a *Petavio, de Doctrina temp. lib. IV.*

Annos itaque singulos communes diebus 365 circumscripsit (1), quod sol eo temporis spatio circulum suum per zodiacum absolvere videtur. Quia vero anni naturalis justa magnitudo 365 dies senis pene horis superat, idcirco ne earum neglectu quolibet quadriennio et tropæ et reliquæ feriæ stabiles e suis sedibus uno die retro ferrentur, intercalationis remedio usus constituit, ut tribus quibuslibet annis succedentibus excrescentium illarum horarum nulla ratio haberetur, sed quarto demum anno collectæ quater sex horæ, diem naturalem constituentes, unius diei adjunctione compensarentur, sicque civilium annorum cum naturalibus congruentia iterum obtineretur. Ei insertioni locum fecit post *Terminalia*, seu ante quinque dies ultimos mensis Februarii, utpote brevissimi, ubi proinde quarto quolibet anno fluente ob *intercalarem diem sexto kalendas martias* bis numeratur, unde et *Bissextilis* nomen meruit (2). Animadvertendum vero est, supplementum hoc intercalare, quod integrum diem conficit, ex mente kalendarii Juliani non numerari pro die singulari, sed ita ad diem 24. februarii alligari, ut eum augeat eique spatium 48 horarum attribuat. Unde *mensis intercalaris* Romanorum, licet habeat viginti novies 24 horas, non tamen e viginti novem, sed *e viginti octo diebus constare dicitur l. Cum Bisextum 98. § 2.*

(1) *L. Cum hæres 4. § 4. ff. de Statuliberis.*

(2) Miram *Bissexti* appellationem et magis miram ejus formationem habes ex notatione, quam post alios conficit *Durand. Rat. lib. VIII. c. 3. n. 17. Dies bissextilis, inquit, dicitur bissextilis quasi ex bisse momentorum collecta*; quod deinde pluribus declarat. Notandum autem *S. Isidorum*, quem *Durand.* laudat, expressis verbis docere, *bisextum* appellari, quod *bis sexto kal. mart. dicamus, atque ita addito bissexto ulio die vi. kal. martias iteremus.*

ff. *de Verb. Signif.* (L, 16.), quia, ut ibidem additur, *id biduum pro uno die habetur.*

Quæ animadversio quam sit ad vitam utilis docebitur infra in declaratione kalendarii Gregoriani n. 61.

In kalendario Christiano diei insertæ locum assignant versus :

*Bisextum sexta Martis tenere kalendæ,
Posteriore die celebrantur festa Mathiæ.*

Quamvis optatum finem consequi videretur Julius Cæsar, ejus anni ratio tamen labis experts non fuit, sed immo evidentes quosdam errores induxit, quibus demum *Gregorius PP. XIII.* remedium attulit. De *Gregoriana correctione cap II.*

19. De reliquis anni formis longam quæstionem habet *Petavius* quatuor prioribus libris *de Doctrina Temporum.* Ex ea paucis hæc accipe.

HEBRÆI annum habuere duplicem, *historicum* scilicet et *politicum.* Historicum quidem in dies festos et profestos distributum, publicis congressibus accommodatum, quo numerabant seriem annorum et historias notabant. Eum ordiebantur ab æquinoctio verno, mense *Nisan*, martio respondente ac interdum aliquam aprilis partem occupante; *politicum* vero et œconomicum post messem et vindemiam collectam inchoabant mense *Tizri*, qui nostro septembri respondet et aliquando etiam octobrem attingit juxta legem lunationum. Inserviebat autem decimarum annuæ solutioni, privatis contractibus, anno item sabbatino septimo, quo terra feriabatur, anno denique quinquagesimo, *jubilæo* dicto, ex septem annorum hebdomadibus exurgente, quo, omissa prorsus cultura, præcedentis anni proventibus et sponte natis fruebantur.

Aliquot ante Christum sæculis saltem a Judæis lunarem observatum esse annum extra controversiam habetur; ab initio autem atque ex *Moysis* instituto idem esse faci-

tatum *Petavius*, lib. II. cap. 27. credit, tametsi nihil ex Scripturis evinci posse videatur.

GRÆCI annos lunares usurpantes, ne ob defectum 11 dierum æquinoclia anticiparent et noviluniorum tempora per omnes anni partes (ut in anno Ægyptio, de quo *Petav* lib. III. c. 2.), vagarentur, intercalationibus lunares annos solaribus adæquarunt, sedesque æquinociorum et solstitionum iisdem mensibus, licet non iisdem diebus, retinuerunt. (*Petav. lib. I. cc. 5., 6. et 7.*)

A Mahometanis sive Arabibus annum lunarem ex 12 mensibus vel diebus $35\frac{1}{4}$ compositum observari, supra monuimus.

Quæ forma anni fuerit ante Urbem conditam apud antiquissimos Italiæ populos, sive ii Umbrii, sive Hetrusci, Sabini aut alii fuerint, divinare non est facile, quum ejus rei tractatio nullis historicis monumentis tradita sit.

20. *Romulus* annum ab æquinoclio verno incipiens ex 304 diebus (1) et mensibus 10, inter quos martius primus esset, composuit: ut aprilis, junius, sextilis, september, november et december 30 dierum essent, reliqui quatuor, martius, maius, quintilis et october, dierum 31. Cæterum quum numerus iste neque solis cursui neque lunæ rationibus conveniret, nonnunquam usu veniebat, ut frigus æstivis mensibus, e contra calor hiemalibus proveniret. Ergo tunc tantum dierum patiebantur sine ullo mensis nomine absumi, quoad cœli habitus instanti mensi aptus rediret. (*Rosin. lib. IV. Antiquitat.*)

Numa initium anni ad *Brumam* (2) transtulit et a januario

(1) Quamvis communis sit opinio, non plures quam et menses 10, et dies 304, Romuli anno competisse, *Petavio* tamen probabile videtur, etiam ætate Romuli anno 360 dies attributos esse. (*De Doctrina temp. lib. II. cap. 74.*)

(2) Peritiores etymologi *brumam* dictam docent cum *Varr. Ling. lat. v. 3. a brevissimis diebus*: nempe *brumam* esse per synopen a *brevissima*, unde *brevima*, *breuma*, *bruna*; quæ eadem contractionis ratio est *infimus* et *imus*.

inchoavit. Februarium item attexuit. Deinde Græcos imitatus annum 354 diebus, sive 12 mensibus lunaribus circumscripsit. Verum quia confusa remansit anni ratio, neque mensium initia noviluniis responderent, cura intercalandi pontificibus demandata fuit usque ad julianam castigationem, de qua dictum est. Cfr. *Petavius, lib. II.*

Alias anni civilis formas ab aliis populis receptas variis in locis operis citati declarat *Petavius*, et *Ægyptiorum* annum quidem explicat *lib. III. cap. 2*; *Chaldæorum lib. III. cap. 4. seqq.*; *Persarum lib. III. cc. 8. 9. 10. et lib. VII. cap. 15.*

21. Præter expositam anni divisionem in *naturalem* et *civilem*, quam chronographi usurpant, et alia occurrit anni civilis distinctio, qua jurisconsulti utuntur. Eam vero silentio præterire non possumus, tametsi ad rem propositam minus pertinere videatur.

Annus itaque in legibus vel *naturaliter* intelligitur, vel *civiliter*, vel *ecclesiastice*.

Annus naturalis jurisconsultis is est, qui a momento ad momentum computatur, ut in *l. Anniculus. 132. ff. de Verb. signif. (L, 16.)*. Naturaliter computandus est in nuptiis *Nov. 79. et 100.*; in pupillis et minoribus *l. Indecoram. ult. C. quando tut. vel cur. esse desin. (v, 60.)*; in præscriptionibus actionum temporariarum *l. In omnibus. 6. ff. de Oblig. et act. (XLIV, 7.)*

Civiliter vero intelligitur annus, quum a die ad diem computatio ita fit, ut qui ad extremum anni diem pervenerit, annum absolvisse videatur, ut in *l. Anniculus. 134. ff. de Verb. signif.* Atque hic annus *civilis* seu *legalis* exigitur in muneribus et honoribus, in manumissione, in usucapione *l. 5. et 7. ff. de Usurpat. (XLI, 3.)*. Eadem ratione si cui his verbis libertas relicta sit: *duodecimo anno liber esto*, in principio anni duodecimi liber erit.

Annus ecclesiasticus tandem in collatione ordinum servan-

dus moraliter computatur, utputa, ab una Quadragesima ad aliam, a Pentecoste ad Pentecosten, etc. (1).

Sed hæc satis de variis formis, quæ sub anni genere sunt. Transeamus jam ad anni *partitionem*, qua nimirum in partes suas quasi in membra discerpitur. Posteriori hoc modo autem anni divisio est in *dies*, tum in *hebdomadas* et *menses*; namque ex diebus collectis menses, ex mensibus anni constituuntur; et quamvis divisio in hebdomadas mensibus non tribuatur, annum ipsum tamen in hebdomadas partimur. De singulis anni partibus ex ordine dicemus.

DIES.

22. ETYMOLOGIA. *Diem* alii immediate deducunt a *dio*, quod *apertum* et *manifestum* significat, eo quod radiis solaribus seu *sole super terram lucente*, ut ait *Isid. Etymolog. lib. v. c. 30.* cuncta sensibilia *manifesta* fieri videamus; alii vero a Διός, Jovis, eo quod Jupiter *auctor lucis* habeatur indeque *Lucetius* et *Diespiter*, quasi diei pater, dicatur. Alii denique dictum volunt diem a δύο, *duo*, quod contineat duo tempora, diem et noctem, et quod *vocetur dies a meliori parte sine commemoratione noctis juxta illud: Et factum est vespere et mane dies unus*; quam miram diei notationem conficit *Durand. Rational. lib. viii, c. 6. n. 1.*

Dies generatim acceptus pro illo temporis spatio sumitur, quo sol terras illuminat quoque motu cœli ab ortu in occasum definitur; is propterea *motus diurnus* vocatur.

23. DIVISIO. Diem astronomi dividunt in *naturalem* et *artificialem*.

Naturalis est solis ab uno puncto ad idem punctum fixum conversio: velut a meridiano circulo ad eundem reditus.

(1) Ast in requisita ætate ad ordines sacros suscipiendos, item ad annum novitiatus complendum non attenditur annus ecclesiasticus, sed *naturalis*.

Motus iste non simplex, sed compositus est. Dies naturalis horas 24 complectitur.

Artificialis dies est solis supra horizontem commoratio, cui *nox* ex adverso respondet. Etenim *noctis* vocabulum, a græca voce νύξ dictum (1), illud temporis spatium designat, quo sol infra horizontem moratur ac tenebris terra obtegitur. Dies artificialis propter sphaeræ obliquitatem pro temporum et locorum varietate inæqualis est. Alii tamen diem *naturalem* vocant, quem nos *artificialem* dicimus, et vicissim quem nos appellamus *artificialem* ipsi denominant *naturalem*. (*Censorin. de Die natal. c. 10.*)

24. Judæi olim triplex genus dierum observabant; habebant enim diem *legalem*, a vespera ad vesperam durantem, eumque tum civilibus, tum sacris rebus destinatum (2); *naturalem* ab ortu solis usque ad ortum, et *usualementem* a media nocte ad mediam noctem.

25. Dies alii dicuntur *intercalares*, ἐμβόλιμοι, ἐπακταί, qui 12 mensibus supersunt; alii *caniculares*, a caniculæ sidere tum prædominante; alii *solstitiales*, dividentes ex æquo diem et noctem, uti et æquinoctiales juxta notos versiculos:

Lumberti, Gregori nox est æquata diei:

Vitus, Lucia sunt duo solstitia;

vel juxta alios hosce, qui in eandem sententiam leguntur:

Solstitium decimo Christum præit atque Joannem;

Æqua Crucis Festum tempora, Martis idus.

26. Dies *civilis* is est, cujus initium et finem quæque gens suo arbitratu definit. Babylonii diem auspicabantur ab ortu solis; Judæi, Athenienses, Itali, Sinenses multique alii po-

(1) Sunt etiam qui *noctem* a verbo *nocendi* ducant, quod oculis noceat: (*S. Isidor. Etymol. lib. v. c. 31*); sive quod in ea fures *nocendi* occasionem nanciscantur, ut ait *Raban. lib. De computo, c. 21*.

(2) Moyses nullum inter civilis et sacræ diei initium et finem discrimen notat. Vesperam, quum diem describit, usque quoque priorem nominat. Sic *Gen. 1.* primum diem creationis describens ait: *Factumque est vespere et mane dies primus.*

puli, qui menses lunares habent, initium dant diei ab occasu solis, ea forte ducti ratione, quod ortus lunæ, quam observant, tempore occasus solis fiat (1). Iis ergo tempus solis occasum prævertens finis est horæ ultimæ diei præcedentis. Romani olim et Europæi hodie plerique omnes initium sumunt diei a media nocte, illumque in duas partes æquales ita dividunt, ut numerent horas duodenas usque ad meridiem, et rursus a meridie ad mediam noctem alias duodenas (2). Umbri denique olim atque nunc Arabes diem a meridie incipiunt.

Ex his quatuor diei initiis *tertium* vel *quartum* astronomi sibi sumpserunt, quod ambo a meridiano circulo profisciscantur, qui quum fixus sit atque immutabilis certum diei principium designat; quæ autem ab occasu vel ortu repetuntur identidem mutari necesse est. *Tycho Brahe* velut *januarii* primum diem exorditur a meridie quæ in kalendas ipsas incurrit, *Copernicus* Romanorum consuetudine a media nocte ad mediam noctem.

Varium apud varios populos diei exordium veteres utcunque expresserunt hisce versibus :

*Græci mane diem capiebant solis ab ortu,
Vespere Judæi : servantes sidera cæli
Dum sol in medio fulget nitidissimus orbe ;
Christicolæ incipiunt medio sub tempore noctis.*

Quod postremo hoc versu universalis regulæ instar proponitur, Romanum morem nimirum a Christianis servari, id ut rite intelligatur cum aliqua distinctione accipi debet.

(1) Memoratu digna est ratio, ob quam diem ab occasu solis ad occasum statutum fuisse tradit *Jul. Cæsar de Bello gallico, lib. vi. c. 18.* his verbis : *Galli se omnes ab Dite patre prognatos prædicant : ob eam causam spatia omnis temporis non numero dierum sed noctium finiunt, et dies natales et mensium et annorum initia sic observant, ut noctem dies subsequatur.*

(2) *L. More Romano. 8. ff. de Feriis.* *More Romano dies a media nocte incipit, et sequentis noctis media finitur : itaque quicquid in his viginti quatuor horis (id est duabus dimidiatis noctibus et luce media) actum est, perinde est quasi quavis hora lucis actum esset.*

Quod attinet ad *præceptum colendi dies festos, observandi jejunia ecclesiastica* aliosque ritus de jure peragendos, quivis dies a media nocte initium mediaque nocte quæ sequitur finem accipit, juxta *leg. More Romano. cit.*, quam etiam Innocentius PP. III. ab Aul. Gellio (*lib II. c. 1. Noct. Attic.*) illustratam recitat in *C. Consuluit nos. 24. de Offic. et potest. delegat. (I, 29.)*. Itaque non solum in celebratione jejuniorum ac festorum, sed etiam in aliis actibus viginti quatuor horæ diei computantur a media nocte in aliam mediam noctem. Sic, v. g., in *mensibus papalibus* computandis accidit, ut qui ultimo die januarii paulo ante horam noctis duodecimam decedit, adhuc in *mense papali* decessisse intelligatur.

Ad *dies dominicos* quod spectat, statutum quidem sacris canonibus erat, ut eorundem dierum veneratio inciperet pridie vespere et desideret vespere sequenti (1), nisi aliud regionum consuetudo (2) haberet (*C. Quoniam in part. 2. de Fertiis, II, 9.*) ; ast verba *a vespera ad vesperam*, interprete nunc consuetudine, intelligenda potius sunt de antiquo Ecclesiæ usu, quo fideles diebus dominicis et festis interesse horis canonicis solebant, prout testatur *S. August. serm. 251. de Temp.*, ubi ait : *Veniant ergo, cuicunque possibile sit ad vespertinam atque nocturnam celebrationem, et orent ibi in conventu ecclesiæ pro peccatis suis.*

Quod deinde pertinet ad *horas canonicas*, ecclesia hodieque diem Hebræorum assumit atque officia divina a (primis) vesperis ad (secundas) vespervas celebrat, diem ecclesiasticum ita a vespera in vesperam computando.

Tandem ad *diem natalem alicujus Sancti* quod pertinet, tri-

(1) *Can. Quod dies. 5. dist. 75. Cui (diei dominico) a vespera sabbati initium constat adscribi. Can. Pronuntiandum. 1 de Consecrat. dist. 3. Sciant tempora feriandi per annum... omnem dominicam a vespera usque ad vesperam. Et C. Omnes dies. 1. de fertis: Dies Dominicos a vespera in vesperam cum omni veneratione decernimus observari.*

(2) De contraria hac consuetudine conferri possunt quæ habet Gonzalez in *C. Quoniam cit.*

plicem ejus computandi methodum post *P. Carol. Guyetum* adducunt auctores : *primam* a primis ad secundas vesperas ; sic enim suadere videtur officiorum ratio, quæ quum ad sancti cujusque felicissimum ex hac vita transitum instar se habeat triumphi ad victoriam, illum certe hanc non præcedere sed sequi, aut ad summum comitari æquum est. Præcederet autem, si totum officium vel plenior illius pars absoluta fuerit ante horam qua sanctus ex hac vita migravit, quod in simplici maxime festo contingit, cujus totum officium completur ad nonam.

Alteram computandi methodum, quæ est a solis occasu ad solis occasum adhiberi volunt, quando illorum sanctorum dies natalis est determinandus, quos post horam completorii, inchoata jam nocte decedere contigerit, eo quod illorum transitum eo potissimum die celebrari deceat, quo is hominibus primum vulgatus ac cognitus fuit.

Tertiam tandem plerique omnes sequuntur, qui diem more Romanorum incipiendum docent diemque illum cuique natalem assignant, in cujus aliqua hora a media nocte ad mediam noctem contigit ipsum ex hac vita transire.

Verum quum nostrum non sit, — verba sunt doctissimi Cavalieri varias has computandi methodos referentis, — natalem diem sanctis præscribere, sed Sedis apostolicæ, idcirco quancunque ex dictis rationibus computandi hæc secuta fuerit, dies illa, quæ pro natali ab eadem Apostolica Sede determinata fuerit, censeri debet natalis dies, in eaque dicendus erit versus *Meruit beatas* et non in sequenti, nisi ad tramites decreti S. C. R. 13 junii 1682 (1), si ad sequentem transferatur diem, cui juxta aliam computandi

(1) An quando contingit transferri festum alicujus sancti confessoris a die sui obitus in diem proxime sequentem, debeat tunc in primis vespers dici in hymnis *Meruit beatas* et in matutino et secundis vespers *Meruit supremos*?

R. In casu proposito tum in vespers, tum in reliquo officio continuandum versum *Meruit beatas*.

rationem consignari poterat natalis sancti qui transfertur. Sic, licet *S. Franciscus de Paula* obierit *die secunda* aprilis hora circiter vigesima prima, et consequenter, juxta primam computandi rationem, natalis ejusdem tradi potuisset *die 3.* aprilis, adhuc quia juxta rationes alias consignatus fuit *diei secundæ*, in hac dici debebit *Meruit beatas*, non autem si transferatur ad diem tertiam, nisi primas integras vel dimidias habeat vespervas. Similiter *S. Philippus Benitius* *die 22.* augusti ad vitam evolavit æternam hora *24.* ad pulsationem salutationis Angelicæ, et juxta *secundam* computandi rationem natalis ejusdem statutus fuit *die 23.* sequenti, et ideo in hoc dicitur *Meruit beatas*, qui versus et diceretur *die 22.* si juxta tertiam computandi rationem natalis ejusdem prædictæ *diei 22.* non impeditæ consignatus extitisset. *Hæc Caval. tom. II. dec. 334. n. 4.* Eadem prorsus ratione *S. Petri Damiani* diem natalem habemus *die 23.* februarii, tametsi Breviarium eum *ad Christum migrasse* referat *die 22.* ; item *s. Alphonsi de Ligor.* dies natalis statutus est *2.* augusti, licet — teste Breviario — *expiraverit Kalendis Augusti (1).*

27. *Dies in legibus* accipiendus est secundum subjectam materiam; nam quum aliquid est agendum, quod aliam rationem in luce et aliam in tenebris habet, antiqua et vulgaris *diei* appellatio retinenda est, qua dies in duodecim horas divisus sumitur ab ortu ad occasum solis (2), et contra nox in alias duodecim horas divisa accipitur ab occasu ad ortum solis, uti reipsa habitantes sub æquatore toto anno diem noctemque retinent æqualem. Atque huc referri ea possunt, quæ habentur tum *Gen. I: Deus divisit lucem a tenebris appellavitque lucem diem et tenebras noctem;* tum *Joan. XI: Nonne duodecim sunt horæ diei? Si quis ambulaverit in die, non offendit, quia lucem hujus mundi videt.*

Et quamvis dies Romanus a media nocte inciperet et

(1) *Revue des Sciences ecclésiastiques*, juin 1868. t. VII, p. 572.

(2) *C. Consuluit nos. 24, de Offic. et potest. delegati cit. num. præced.*

sequente nocte finiretur, diei horas tamen ab ortu solis dinumerabant, duodecim diei totidemque nocti tribuentes. Atque ita *primam, sextam, septimam* horam, quoties in corpore juris occurrit accipere debemus. (*L. Placuit. 1. ff. de Manumissionibus; l. Via. 5. ff. de Servitutibus; l. Titius. 25. ff. de Liberis et posthumis; l. Non minorem. 20. Cod. de Transactionibus.*)

Si autem sermo sit de continuo temporis successu, observanda est Romana institutio *legis More Romano* 8. *de Feriis* (II, 12.). Sic in materia præscriptionum, ubi tempus ita noctu procedit ac die ad complendam usucapionem juxta *l. Ideoque* 7. *ff. de Usurpationib. et usucapionib.*: *Qui hora sexta diei kalendarum januariarum possidere cœpit, hora sexta noctis pridie kalendas januarias implet usucapionem.* Quod si partes diei considerentur, eum nunc in varias horas distribuimus.

Olim Hebræi diem in horas non discescebant, sed in quatuor partes, *mane* scilicet, *meridiem*, *primum* et *secundum vespereum*. Noctem etiam in tres partes dividebant *vespera*, *medium noctis* et *vigilia matutina*. Si quando apud Setuaginta horarum nomen occurrat, illud vel denotando certo cui dam tempori vel designandis anni tempestatibus usurpatum est.

Hesychius tradit, veteres pedibus umbras dimensos diem divisisse; unde et tempus cœnæ modo hac modo illa pedum dimensione designabant. Decem pedum *στοιχους* multi meminere: eratque ea hora corpori curando opportuna. (*Pollux, lib. VI. c. 8.*) Parasiti tempus cœnæ exacte curabant observare et nuntiare, quia mensis inhiabant potentiorum (1),

(1) Hinc est, quod esuriens parasita in *Boetia* Plauti illi imprecetur, qui primus horologium statuisset, his verbis:

*Ut illum Dii perdant, primus qui horas repperit,
Quique adeo primus hic statuit solarium,
Qui mihi comminuit misero articulatim diem;
Nam me puero uterus hic erat solarium,
Multo omnium istorum optimum et verissimum...
Nunc etiam quod est, non est, nisi soli lubet.*

immo in ædibus magnatum uni servorum commissum, varia diei tempora nuntiare; eum ὥρολογητὴν vocabant.

Turcæ *Talismannos* habent hominum genus templorum ministerio dicatum. Hi mensuris utuntur ex aqua, quibus postquam adventare auroram cognoverunt, clamorem tollunt e celsa turri in eum usum constructa, quo homines ad venerandum Deum hortantur et accersunt. Idem faciunt medio tempore inter exortum solis et meridiem, et item inter meridiem et occasum: postremo sole occidente voce utuntur acutissima eam non injucunda modulatione vibrantes, quæ longius quam credi possit exauditur. Sic totus dies Turcis in quatuor spatia dividitur majora aut contractioniora, ut anni fert tempus: noctis omne tempus incertum est, teste *Busbeq.* in *Itinerario*. Post inventam diei in varias horas distinctionem diversæ diei noctisque partes *horarum* voce significantur. De hac partitione autem distinctius agendum.

HORA.

39. ETYMOLOGIA. *Macrobius, lib. I. c. 21. Saturnalium* docet, solem lingua *Ægyptia* horum vocari, inde horæ nomen esse. *Apud eosdem, inquit, Apollo, qui est sol, Horus vocatur*, ex quo et horæ 24, quibus dies noxque conficitur nomen acceperunt. Sed verius est, *horam* a voce græca ὥρα deduci.

40. Horarum nomen per trecentos annos Romanis ignoratum fuisse credibile est. Divisio enim diei artificialis in horas 12, et noctis in totidem Romæ non censetur inducta nisi post reperta horologia solaria, quorum primum in foro illud fuit, quod M. Valerius ex Sicilia advectum ad rostra in columna posuit, uti videre est apud *Livium H. lib. XVI. c. 47.* ad annum U. C. 491.

Primis igitur temporibus Romani, quum horologia non haberent, noctem quadrifariam, h. e. in primam, secundam,

tertiam, quartum vigiliam dividebant, petito nomine a re militari (1); diem vero bifariam, ante et post meridiem.

Plura noctis et diei tempora aliis etiam discreta nominibus apud veteres leguntur.

Sic olim Romanis, diem suum civilem a media nocte auspicatis, hæ ex ordine partes erant : 1. *De media nocte seu mediæ noctis inclinatio*; 2. *Gallicinium*; 3. *Conticinium*, quum Galli conticescunt; 4. *Ante lucem*; 5. *Diluculum*; 6. *Mane*, cujus vocis duas notationes *Macrobius Sat. lib. I. c. 3.* affert; 7. *Ad meridiem*, h. e., *ad mediam diem*, seu *dies clarus*; 8. *Meridies*; 9. *De meridie* h. e. *tempus occiduum*; 10. *Occasus solis*; 11. *Suprema tempestas*; 12. *Vespera*, quod a Græcis tractum esse *Macrobius* docet *l. c.*; 13. *Crepusculum*; 14. *Face prima*; 15. *Concubium*; 16. *Intempesta* seu *multa nox*, quæ sc. non habet idoneum tempus rebus gerendis; 17. *Ad mediam noctem* seu *silentium noctis*; 18. demum *Media nox*. Ita *Macrobius Sat. lib. I, c. 3.* et *Censorinus de die nat. in fin.*

Ast *solarium* (2) primum, postea *aquarium* (3) horologio in

(1) Unicuique ex quatuor istis quadrantibus, in quos noctem partiebantur, tres horas tribuebant; nimirum ii, qui hostium metu excubabant et vigilias agebant, per tres horas vigilabant. Et finita quidem prima vigilia alii excubitores rursus in secundam vigiliam seu in tres alias horas succedebant, et secunda finita vigilia alii similiter in tertiam et a tertia alii in quartam, dum illucesceret.

(2) *Horologium solare*, quod appellant *σλιοθρηκόν*, quasi *venatorem* (*θήρα*) seu indagatorem *umbrae* (*στιά*) et *γνώμονα*, a *γινώσκω*, h. e. stilum, ex cujus umbra horæ diei cognoscuntur in sole, non primum ab *Anaximene* Milesio, *Anaximandri* discipulo, fuisse inventum, ut ex *Plin. lib. II, c. 76.* recentiores falso tradunt, ex eo patet, quod jam tempore *Ezechiae* (a. Ch. 712; U. C. 42), in tali horologio decem lineis recessisse sol legatur. Hanc umbrarum rationem a *Judæis* ad *Ægyptios*, ab his ad Græcos devenisse, ex horologio *Ezechiae* colligunt *Clavius lib. I. Gnomon. p. 7* et *Cornelius a Lap. in Is. cap. 38.* Romæ vero nonnisi multo post tempore primum ejusmodi generis horologium statutum fuisse in publico secundum Rostra, in columna, bello *Punico* primo ex *Liv. I. c.* intelligimus. Quum autem non satis congruerent ad horas lineæ ejus, quia ad clima *Siciliæ* descriptæ fuerant, post centum fere annos *Q. Marcii* aliud diligentius ordinatum juxta posuit.

(3) *Horologium aquarium* quod vulgo et *κλεψύδραν* dicunt a *κλέπτω* et

foro positis inventa est horarum distributio. Porro quum tum diem artificialem quam noctem seorsim in duodecim horas æqualiter dividerent, ipsæ horæ diurnæ nocturnæve ita distribuebantur, ut longiores essent æstate diu, breviores noctu, contrariaque ratione perbreves hieme lucis horæ, noctis longissimæ. *Plin. lib. VII. c. 60.*

41. In libris Novi Testamenti diei distributio in duodecim æquales horas more Græcorum et Romanorum apertissime intelligitur (*Joan. 11, 9; Matth. 20, 3*). Omnium *primam* ab ortu solis horam ducebant, quæ *sextæ horæ* matutinæ apud nos respondet in æquinotio; *tertiam* horam numerabant, quam nos *nonam matutinam* in æquinotio dicimus. *Sexta* semper in *meridiem* cadebat, et sic de aliis. Consuevisse etiam tunc Judæos Romanorum more noctem in quatuor vigiliis distribuere, ex scripturis N. T. intelligimus (*Matth. 14, 25; Marc. 6, 48; 13, 35*).

Judæi quatuor præsertim horas diei orationi destinatas habebant, scilicet, *primam*, quæ incipit ab ortu solis; *tertiam*, respondentem circiter nostræ horæ nonæ matutinæ; *sextam*, quæ convenit cum meridie; et *nonam*, quæ respondet horæ tertiæ pomeridianæ.

42. DIVISIO. Horæ aliæ diei sunt, aliæ noctis:—1. *A qua ætate. 5. ff. Qui testamenta facere possint; l. Ideoque. 7. de usurpat. et usucap. cit.* Illæ diurnæ, hæ nocturnæ vocantur: 1. *Si diurnarum. 2. ff. de aqua quotidiana; l. Capite. 25. ff. ad legem Juliam, de Adulteriis.*

ὕδωρ, quia paulatim et quasi furtim aqua detrahatur, est vas vitreum exiguum in fundo foramen habens guttatim aquam destillans, ex cujus diminutione labentis temporis mensura cognoscitur. Quum enim nubilo die incertæ essent horæ, *Scipio Nasica primus Romæ aqua divisit horas æque noctium ac dierum idque horologium sub tecto dicavit anno Urbis 595. Hæc Plin. VII, 60.* Apud veteres oratoribus acturis causas forenses præscribebatur tempus dicendi datis clepsydris, quibus finitis vel decursis ultra loqui vetabatur. Atque etiam hodie nonnullis in scholis usus obtinet, ut studiosi ad clepsydram examinentur.

Horæ tam diurnæ, quam nocturnæ aliæ sunt *æquales*, aliæ *inæquales*. Horas *æquales* eas dicimus, quarum unaquæque est vicesima quarta pars diei naturalis æqualiter divisi. *Æquales* etiam *æquinociales* vocamus, quia totum æquinoctialis ambitum in 24 partes æquales dividunt, quo fit, ut horis singulis gradus 15 competant.

Horæ inæquales illæ dicuntur, quarum unaquæque est pars duodecima tum diei artificialis æqualiter divisi, tum noctis similiter in 12 partes æqualiter divisæ. Appellantur autem *inæquales et temporariæ*, quod pro diversis anni temporibus productiores contractionesve sint.

Jamvero inæqualibus hisce ac temporariis horis fere ubique obsoletis a plerisque omnibus populis totum illud diei spatium, quod a media nocte ad mediam noctem statui diximus in horas 24 æquales distribuitur. Singulas autem horas in sexaginta horaria scrupula seu *minuta* prima æqualia, hæc in totidem (*minuta*) *secunda*, rursus hæc in *tertia* et reliqua ad eundem modum sexagenaria divisione partuntur.

43. Horæ æquales aliæ dicuntur *Babylonicæ*, quarum prima ab ortu solis inchoatur; aliæ *Italicæ*, quæ ab occasu solis; aliæ *astronomicæ*, quæ a meridie; aliæ denique *Europææ*, quæ tum a meridie, tum a media nocte incipiunt, ita ut tam in meridie quam in media nocte semper hora duodecima completa habeatur. Fere omnes Europæi enim horologia sua ita dispensant, ut diei horas 24 in duas æquales partes dividant, h. e. in duodecim, quot sc. horologia sonitu significant et media nocte et meridie; post quæ tempora hora prima auditur: prima scilicet a meridie, et prima a media nocte; et sic pergitur a secunda ad tertiam, dum ad duodecimam veniatur; secundum quam supputandi rationem in æquinotio sol hora sexta oritur et sexta etiam occidit. (*Lalemant. de Anno.*)

HEBDOMADAS.

44. ETYMOLOGIA. *Hebdomas* sive *hebdomada* secundum *Isidor. Etym. lib. v. c. 32.* dicta est a numero septem (ἑπτὰ) dierum, quorum repetitione constituitur. *Hebdomas* generatim sumitur pro numero septenario, sicut *ogdoas* pro octonario, *enneas* pro nonario, quia non solum de diebus dicitur, sed etiam de annis et quibuscunque rebus, quæ septenario numero comprehenduntur.

In monumentis sacris modo tempus ex septem annis compositum, ut *Gen. 29, 28*; *Levitic. 25, 8*; modo brevius temporis spatium ex septem diebus naturalibus constans designat. (*Calmet, de Judæorum chronologia dissertatio commentariis ad Genesim præfixa.*)

45. In veteri Lege præter hebdomadas primarum festivitatum maxime celebrabantur illæ, quarum meminit *Dan. cap. 9.* Cfr. *Petavius, de Doctrin. temp. lib. XII.*

In nova Lege una est hebdomada solemnisi, quæ *major hebdomada* appellatur, estque ea quæ antecedit Pascha, olim *pænosa* vocata, quod sit rememorativa Dominicæ passionis: vere magna, in qua humanæ redemptionis mysterium persoluto illius pretio consumatur. (*Durand. Rational. offic. divin., lib. VI.*)

46. Chronologi, aliis hebdomadum generibus neglectis, continuam septem dierum successionem simpliciter *hebdomadam* vocant. Hinc et Latini *septimanam* dicunt, quasi *septem mane*, h. e. luces; mane enim lux est. (*Isidor. l. c.*)

Hæc ipsum Deum institutorem habere videtur, quia die septimo a creatione mundi quievit atque Hebræi, a quibus hebdomadarum usum profluxisse credibile est, pariter die illo seu sabbato (1) quiescere jubebantur.

(1) *Sabbati* nomine non solum dies septimus cujusque hebdomadis venit, sed interdum etiam quivis dies solemnisi et festivus, eo quod

In pluribus Scripturarum locis sabbati vocabulum pro tota hebdomade accipitur, reliqui dies autem a sabbato nominantur, ut *prima sabbati Matth. 20, 1*, hoc est, primus dies post sabbatum, qui Dominicus nobis, (*S. Hieronymus epist. 120. ad Hedibian.*)

Sabbatum sumptum pro ultimo hebdomadis die, quatenus is erat dies festus Judæorum, abrogatum fuit apud Christianos (1), qui propter Christi Domini resurrectionem die Dominico feriantur (2). Dies dominicus proin feria I, hebdomadis est; ei ex ordine ita succedunt, feria II, feria III, etc., ut more ecclesiastico singuli dies hebdomadis, *feriæ* (3) vocentur, retento tamen nomine *sabbati* et *dies Domini-cæ* (4).

Dies hebdomadis apud Ethnicos appellationem habebant a diis, quorum nomina Romani quibusdam sideribus sacra-verunt. *Primum* enim diem a *sole* appellaverunt, qui princeps est omnium siderum, sicut et idem dies caput est cunctorum; *secundum* a *luna*, quæ soli splendore proxima est et ex eo mutuatur lumen; *tertium* a stella *Martis*, quæ vespere vocatur; *quartum* a stella *Mercurii*; *quintum* a stella *Jovis*, *Phaetonem*

sabbati solemnitas maxima esset et reliquas suæ vocis ambitu involveret, ut patet *Levitic. 23. et 24*. Immo totam hebdomadam hoc nomine vocarunt Judæi a digniore parte. Hinc Phariseus in Evangelio (*Luc. 9, 12*): *Jejuna-bis in sabbatō*, h. e. hebdomada.

(1) *C. Pervenit. 12. D. 3: de Consecrat.; C. Omnes. 1. de Feriis. (II, 2.)*

(2) Card. Ursin. (Benedict. XIII.), in suis lectionibus *supra Exod.* quin-decim rationes et mysteria assignat pro mutatione sabbati in diem Dominicum.

(3) *Feriæ*, dies cessationum ab opere, aliquibus dictæ videntur a *ferendis* victimis, aliis ab epulis *ferendis*, quod in iis fiebant epulationes ex proventus, *sepia* pecudum et fregum. Apud Christianos autem omnes dies vocantur *feriæ*, ut se cogitent omni die feriarum debere, h. e. a vitis abstinere. Quoad clericos et officia divina dies appellantur *feriæ*, quia alteri rei, quam divino *vacare* neq. debent. Ita *Testatus*.

(4) Primum hebdomadis diem jam olim vocarunt *Dominicum*, non solum quod peculiariter cultui divino esset deputatus: sed ob id potissimum quod maximis Dei operibus esset venerabilis ac fuisset dies Domini-cæ resurrectionis,

aiunt : *scilicet* stella *Veneris* (4), quam *Luciferum* asserunt, quia inter omnia sidera plus lucis habere videtur : *septimus* & stella *Saturni*. (*Isidor. Etymol. lib. v, cap. 80. — Patrol. Migne, tom. 82. pag. 215.*) Eadem plane ratione apud astro-
nomos singuli hebdomadis dies & planeta dicuntur, quem
primum cujuscunque diei horas præcesse cum Romanis fini-
gant. Quæ omnia ut ante in conspectu facile videri possint,
hic velint in tabella descripta reperire.

DIES HEBDOMADIS.

	Athenienorum.	Christianorum.	Judeorum.
I	Dies Solis.	Dies Dominicus.	Prima Sabbati.
II	« Luna.	Feria II.	Secunda Sabbati.
III	« Martis.	Feria III.	Tertia Sabbati.
IV	« Mercurij.	Feria IV.	Quarta Sabbati.
V	« Jovis.	Feria V.	Quinta Sabbati.
VI	« Veneris.	Feria VI.	Sexta Sabbati.
VII	« Sabbati.	Sabbatum.	Sabbatum.

47. *HEBDOMAS COMPARE AD ANNUM CONSIDERATA.* Anni
partitionem in hebdomadas quod spectat, ex ordine notand.
hæc sunt :

1° Eam dividendi rationem, quæ originitus Judæorum
propria erat, postea Romanis ac cæteris Gentibus ignoratam
non fuisse, ea probant, quæ habet *Tertullianus Apol. lib. I.*
cap. 13 : *Vos certe estis, qui etiam in interculum septem dierum*
Solem recipitis.

2° Nulli menses cum plenis hebdomadibus adæquantur,
excepto februario, quando litera dominicalis est D in anno
communis : ceteri menses quippe supra quatuor hebdomadas
biduum vel triduum excurrunt.

(1) Judæi diem ante sabbatum *παρασκευήν, parasceve*, h. e. præpara-
tionem vocabant, quia eo die parabantur necessaria, ne præceptum
concedi ab quævis die festo sabbati violaretur.

3° Quamvis anni dies septenarium numerum non efficiant, annum nihilominus constare dicimus hebdomadibus 52, cum uno die superfluo in annis simplicibus seu communibus, in bissextilibus cum biduo.

4° In kalendario dies signantur septem prioribus alphabeti literis, quæ totidem diebus hebdomadis respondent. Si primus januarii dies, qui primalitera A signatur, dies dominicus sit, omnes totius anni dies hac litera affecti, non excluso 31. decembris, dies dominici erunt : unde sequens annus initium sumet a feria II, tertius a feria III, etc. Porro litera eadem A, quæ primum diem januarii semper afficit, omnibus illis feriis vicissim serviet, ac proin literæ G, F, E, ex ordine dominicales erunt juxta technicum istum versiculum ;

Gaudet Francus Equo, Dacus Cane, Barbarus Arcu.

Sed de literis dominicalibus postea *cap. VI.*

MENSIS.

48. ETYMOLOGIA. Mensis a Græcis vocatur μήν, quod a μήνη, luna, descendit, quia est plus minus spatium illud, quo luna zodiacum percurrit. Ita *Varro Ling. lat. v, 2.* At juxta *Ciceronem* vocabulum etymon habet a verbo *metior* ; dicit enim *de Nat. Deor. II, 27* : *Qui, quia mensa spatia conficiunt, menses nominantur.*

Mensium duo sunt genera ; nam alii *astronomici* seu *naturales* sunt, alii *civiles* seu *politici* : naturalium species duæ, quod partim solis (*solares*), partim lunæ (*lunares*) esse dicuntur.

49. *Secundum solem* fit mensis, dum sol unumquodque in zodiaco orbe signum percurrit, estque naturalis solis transitus ab uno zodiaci signo ad aliud signum. Hæc *lib. VII, c. 1. de Doctr. Temp. Petavius post Censorin. c. 22.*

Quia vero sol proprio motu ab occidente in orientem se promovens singula zodiaci signa non æquali tempore pera-

grat, sed longius in Ariete, Geminis, cæterisque signis septentrionalibus moratur, quam in Sagittario, Capricorno et aliis signis australibus; idcirco menses solares astronomici æquales sibi non sunt, sed æstivi longiores sunt hyemalibus et omnium maximus est solstitiarius æstivus, qui comprehendit dies 31, horas 11, minut. prim. 36; e contrario omnium brevissimus est solstitiarius hybernus, quum sol illius signi portionem emetiatur intervallo dierum 29, hor. 8, minut. pr. 54.

Præter hunc mensem *verum et inæqualem*, spatia habentem inæqualia, aliud genus fecerunt astronomi, mensem *medium* sive *æquabilem*, quando sol æquali motu zodiaci signa peragrarè fingitur.

50. Mensis *lunaris* astronomicus est temporis quoddam spatium, quo luna orbem unum conficit. Mensis lunaris non unius generis est; alius enim *periodicus*, alius *synodicus*, alius *apparitionis* seu *illuminationis* dicitur. Mensis lunaris *periodicus*, quem etiam *conversionis*, *peragrationis*, *ambulationis* et *circulum lunæ* appellant, est hujus sideris conversio, qua ab aliquo zodiaci puncto circuitu suo peracto ad idem revertitur, quod fit spatio dierum 27, hor. 7, minut. prim. 43 et minut. secund. 7. Mensis lunaris *synodicus*, qui kalendario inservit quique a conjunctione lunæ cum sole *congressus lunæ* vocatur, illud temporis intervallum est, quod luna inter accessum a sole et reditum ad ipsum insumit. Quoniam interim dum a sole digressa luna ad eundem revertitur, sol proprio motu gradus aliquot emensus est, biduum fere ad solem assequendum requiritur, unde fit, ut diebus constet 29, horis 12, min. prim. 44, secund. 3, tert. 11 (1). Mensis synodicus ipse et in *medium* et in *verum* itidem subdividitur.

(1) Cfr. *Clav. Lib. 11, cap. 1*. Recentiores astronomi mensi lunari synodico tribuunt dies 29, hor. 12, 44', 2'', 85'''. Differentia ergo, quæ singulis lunationibus est 29'', singulis annis — 12 lunationibus constantibus

Tandem mensis lunaris *apparitionis* sive *illuminationis* tempus nominatur a primo conspectu novæ lunæ in eodem mense usque ad conspectum alterius, quod spatium diebus 28 comprehendi putant chronographi. (Petav. l. c. cap. 4.)

51. *Menses civiles seu politici*, juxta *Consortm.* c. 10, sunt numeri quidam dierum, quos unaquæque civitas suo instituto, ad negotia sua tum sacra tum profana accommodatos observat, ut Roma a kalendis in kalendas, Græcia a neo-
meniiis seu noviluniis in neomenias, non autem a kalendis in kalendas, quarum usu carebant (1), tametsi kalendarum appellatio græca sit.

Rationem mensium, quos varii populi observarunt, multis declarat Petavius in suo opere *de Doctrina temporum*. Nos de solis Græcis et Romanis mensibus pauca hæc notasse satis habemus.

52. *De Mensibus Græcorum.* Græci mensem quolibet in tres decades distribuunt: quarum primam decadem $\mu\eta\gamma\epsilon\iota\varsigma$ $\iota\sigma\tau\alpha\mu\acute{\epsilon}\nu\omicron\upsilon$, secundam $\mu\eta\gamma\epsilon\iota\varsigma$ $\mu\epsilon\sigma\sigma\acute{\omicron}\tau\epsilon\omicron\varsigma$, tertiam $\mu\eta\gamma\epsilon\iota\varsigma$ $\theta\epsilon\lambda\omicron\nu\tau\epsilon\omicron\varsigma$ vocabant: quasi dicas *decade mensis instantis*, *decade mensis medii* et *decade mensis desinentis*. Deinde primæ decadis primum diem $\nu\omicron\upsilon\mu\eta\gamma\iota\alpha\varsigma$, secundum $\delta\epsilon\upsilon\tau\epsilon\rho\alpha\varsigma$ $\iota\sigma\tau\alpha\mu\acute{\epsilon}\nu\omicron\upsilon$, tertium $\tau\epsilon\tau\epsilon\rho\tau\eta\varsigma$ $\iota\sigma\tau\alpha\mu\acute{\epsilon}\nu\omicron\upsilon$, et sic deinceps usque ad $\delta\epsilon\kappa\alpha\tau\eta\varsigma$ $\iota\sigma\tau\alpha\mu\acute{\epsilon}\nu\omicron\upsilon$, et similiter aliarum decadum dies numero sui ordinis expriment. Cfr. *Theod. Gaza* et *Poll. primo deυποκρίσεων*.

Sunt qui dies *illunes* appellant eos qui sunt a vicesimo nono ad secundam novam. Id tempus alii *evitum*, ut inquit Plinius, alii *interlunium*, alii *silentis lunæ conjunctionem*, alii

—evadet 4°, atque intra 21,000 annos unum diem efficiet, qui post lapsum huius periodi annorum subtrahi potest firma semper manente forma kalendarii. Cfr. supra n. 17. Unde ex recentiori computo moveri non potest scrupulus contra correctionem kalendarii Gregoriani, de qua infra n. 59.

(1) Hæc ob causam Augustus, quum aliquos nunquam debita soluturos significare vult ad kalendas græcas soluturos ait. *Smet. Aug.* 87. *Romani enim debita solvere tenebantur kalendarum initio.*

jugum, αἵ et *novissimum*; Græci κομμητιον, αὐχνη, ὑπόδοι, ut et primam lunam μηνοειδῆ, h. e. corniculatam et falcatam, nondum semiplenam, sed cavam et concutam, septimam vocant διχότομον καὶ ἡμιτόμον, h. e. semiplenam, dimidiatam, dividuam, rectam. Undecimam vocant ἀμφικύπτου h. e., gibbosam, gibberosam, turgidam et tumidam. Decimam quintam πανσέληνον, h. e., *plenilunium* et *oppositionem* dicant. A plenilunio rursum fit ἀμφικύπτος, gibbosa, exin rursum διχότομος, et tandem fit μηνοειδής, dum iterum ad σύνοδον seu conjunctionem redeat.

Omnes hæc lunæ facies seu δειξιμαί, *visitationes* Latinis (1), Græcis φάσεις, etiam dicuntur.

Hæc de divisione mensis lunaris a Græcis adhibita. Ad formam vero quod spectat, ex proluxa lunationum descriptione, quam habet *Petavius*, has regulas, quæ etiam usui sunt in kalendario ecclesiastico, excerpisse pro commentarii nostri ratione satis erit.

I. In kalendario lunationes civiles, non astronomicas spectantur (2). Hinc lunationibus, quæ in decemnovennali cyclo digerantur, non semper accuratus ille dierum numerus imputatur, qui syzygiis cælestibus competit. (*Petav. l. V. §. D.*)

II. Lunatio ejus est mensis, in quo terminatur. Itaque lunationes omnes, quæ v. g. in decembri cæptæ in januario

(1) *Luna*, ait *Vitruv.* iv, 4. quoniam cum sole est, *nova* vocatur; postera autem die, quo numeratur secunda, præteriens a sole *visitationem* facit tenuem extremitæ rotunditatis.

(2) Ejus rei plures a *Christ. Clavio* (*Novi Calend. Apol. lib. 1. c. 4.*) afferuntur rationes, e quibus potissima ea est, quod regionum ac meridianorum varietas efficit, ut Ecclesia veris siderum motibus neglectis, medios seu potius cyclos assumere debeat. Si enim, v. g., luna 14. inclinat in diem 21. martii, juxta computum astronomicum ea luna paschalis erit in parte orientali; in occidentali autem non erit. Cæterum si tempus astronomicum verum attendendum esset, annus civilis, qui in kalendario describitur, exordium sumere deberet ab aliqua fractione diei, horæ vel minuti, quod ab usu universaliter recepto quam maxime abhorrere debet non videt. Cfr. n. 61.

desinunt, ipsi januario, in quo clauduntur, tribuuntur (*l. c. c. 13.*).

III. Lunationes plenæ (h. e. 30 dierum) cavæque (h. e. 29 dierum) alternis ita disponuntur in kalendario, ut quæ in primum et impares deinceps menses desinant, plenæ sint, quæ autem in paribus finiantur, cavæ, paucis exceptis, *l. c.* Unde versus :

*Luna paris mensis nunquam trigesima fiet,
Impar tricenò nunquam nisi fine carebit.*

IV. Lunationes omnes, quæ a februario cœptæ et in martium desinentes tricenariæ alioqui sunt, anno bissextili uno die auctiores fiunt (*l. c. c. 9.*).

V. Initia mensium lunarium varia esse vel ex ipsa mensis lunaris divisione (num. 50.) adducta patet. Sic lunaris mensis epocha vel ab ipsa synodo seu coitu luminarium, vel a φάσαι ac secundo die, vel a corniculata illius effigie dieque tertio ducitur. Postremum hoc initium maxime Arabes adsciverunt : primum vero Judæi in vulgari recentiorique computo; secundum olim, stante templo, eosdem observasse, *libro II.* docet *Petavius*. Ex his diversis initiis accidit, ut XV. luna mensis civilis alias in plenilunium ipsum medium incurrat, alias uno die saltem antevertat, alias uno item die vel altero etiam subsequatur. Sed nec illud omittendum est, quum syzygia lunaris media diebus constet 29, horis 12, minutis prim. 44; dimidiata vero diebus 14, horis 18, minutis prim. 22, si noviluniorum calculus ab ipso dierum initio procederet, plenilunium medium decimum quintum mensis lunaris diem occupaturum fuisse; sed eundem tamen inclinantem ac plus dimidia jam parte confectum. Verum, quum raro ab ipso diei civilis exordio neomeniarum initia colligantur, fit, ut plenilunium medium in XVI. diem lunationis interdum incidat. Hæc *Petavius lib. V. c. 14.* Cfr. *infra cap. VIII.*

53. *De Mensibus Romanis.* Romulus annum in decem

menses divisit, quorum primus erat *martius*, secundus *aprilis*, tertius *maius*, quartus *junius*; reliqui sex a numero suo nomen trahebant vocabanturque *quintilis*, *sextilis*, *september*, *october*, *november*, *december*.

Numa Pompilius, quum Romuli annum ex decem mensibus compositum nec solis nec lunæ cursui congruere cerneret, duos menses addidit *januarium* et *februarium* (1), constituitque, ut hic duodecim mensium annus a januario deinceps exordium haberet, eo quod hic mensis fuerit *Jano* bicipiti sacer, sicque tanquam bicipitis dei mensis alter *Janus* biceps videretur, respiciendo finem anni antecedentis et initium sequentis. (*Isidor. Etymol. lib. V. c. 33. n. 3. — Patrol. Migne, tom. 82. p. 249.*)

Julius Cæsar, qui ad solis cursum annum direxit atque idcirco ex 365 diebus et sex horis constituit, dierum numerum quibusdam mensibus auxit, ut, v. g., *september* et *november*, qui antea habebant 29, constarent ex triginta, et sic de reliquis (*Suet. in Vita Aug. et Macrob. Saturnal. I, 14.*), ita ut annum adhuc inchoando a mense martio, mensibus imparibus, nempe *martio*, *maio*, *quintili* seu *julio*, *septembri*, *novembri*, *januario* dies tribuerit 31; aliis vero sex paribus, videlicet *aprili*, *junio*, *sextili* seu *augusto*, *octobri*, *decembri*, *februario* dies solum 30 dederit.

Ad complendum *januarium*, ultimum mensem imparem, diem unum subtraxit *februario*, ultimo mensi pari, cui proinde relictis dies 29. Deinde *Augustus* imperator, ægre ferens mensem sibi cognominem uno die minorem esse *julio*, unum adhuc diem subtraxit *februario* et *augusto* adjecit, sicque *februario*, ut nunc in anno communi, superfuere dies tantum 28, quasi inferis, quibus erat sacer, et diminutio et

(1) Hinc *Ovid. Lib. 1. Fast.* sic canit:

*Mortis erat primus mensis Venerisque secundus,
Hæc generis princeps, ipsius ille pater.
At Numa nec Janum nec Avla præterit Umbra,
Mensibus antiquis præparantibus duos.*

par numerus conveniret. (*Macrobi. Saturnal. lib. I, c. 18.*) Ne vero tres menses continui diertina 31 essent, unum idem Augustus detraxit septembri et addidit octobri, ac unum item surripuit novembri et adiecit decembri. (*Purshot. Instit. philosoph. tom. III, p. 2, sect. 2.*) Et ista quidem ratione constitutum dierum numerum conplectantur versus hi, quos pueri didicimus:

Aprile ter denos, Junius, septemque, novēber;
Uno plus reliqui: viginti Februus octo,
Sed ei bissextus sterili, superadditur una.

Duodecim menses juliani vere civiles sunt, quia neque numero dierum neque capite cum naturalibus congruunt.

54. Romani mensium dies in tres ordines distribuebant, in *kalendas*, *nonas* et *idus*, a quibus nominibus dies ipsi denominationem acceperant.

Kalendae, quas appellationem habere distinxit a graeco verbo *καλέω*, *calo*, primo cujuscunque mensis accidunt; *nonae* autem vel in quintum vel in septimum diem cadunt.

Nonarum vocabulum varii varie exponunt. Sunt qui *nonas* sic dictas putent vel a particula *non*, eo quod dii non colerentur nonis, vel a *nundinis*, eo quod teste *Macrobi. Saturnal. I, 16.* *nundinae* per novem dies agerentur. Alii contra putant *nonas* dictas esse a *novis*, quia a die quinto vel septimo inclusive usque ad *idus*, h. e. diem XIII. vel XV. inclusive *novem* dies numerantur (1). Alii denique *nonas* a *novis* deducunt, quasi novae initium observationis, quia post novam lunam nonarum die populares, qui in agris erant, confinebant in Urbem accepturi causas feriarum a rege sacerorum scripturisque quid esset eo mense faciendum. (*For.*

(1) Addit *Macrobi. l. c.* ex *Rutilio*, Romanos instituisse *nundinas* ut octo quidem diebus rustici in agris opus facerent, nono autem die, intermisso rure, ad mercaturam legumque accipiendas Romam ventrent. *Nundinae* ergo sunt quasi *novendinae*, *novem dies*, quod idem certe videtur esse *nonarum* etymon.

ad. V. *Nonæ*.) Duas has posteriores notationes addidit Varro *Ling. lat. V, 4*.

Idus, h. e. nonus dies mensis a *noctis* numeratus, vel in XHI. vel in KV. mensis contingunt. Vocabulum ab antiquo verbo *idare*, quod est dividere, deduci creditur, quia circa medium mensem occurrant eamque veluti in duas partes æquales dividunt, juxta Horat. *lib. IV. carm. oct. 11*:

*Idus tibi sunt agenda,
Qui dies mensem Veneris marina
Finitur æquidem.*

Qui cujusque mensis dies appellationem *Kalendarum*, *Nonarum*, *Idarum* sortiantur, hi versus docent:

*Prima dies mensis cujusque est dicta KALENDE,
Sed Maius NONAS, October, Julius et Mars,
Quatur at reliqui: tenet IDUS quilibet cele;
Iude dies reliquos omnes die ante kalendas,
Quas retro nominans sumes a mense sequenti.*

55. Dies inter kalendas, nonas et idus mediæ ab his ipsis diebus retrò numerantur, usque ad diem alterius denominationis, v. g., dies 31. julii (*dies ante seu*) *pridie kalendas augusti*; dies tricesimus, *tertio kalendas augusti*; dies vicesimus nonus *quarto kalendas augusti* dicitur, et sic porro receditur usque ad 15. julii, qui *idus* appellatur. Ab hoc iterum retrò numeratur, ita ut 14. sit (*dies ante seu*) *pridie idus julii*; 13. *tertio idus julii* etc., donec ad 7. julii deveniatur, qui *nona* vocatur, ac eadem prorsus ratione usque ad primum diem mensis, cui *kalendarum* nomen est, perveniatur.

Si dies Romanos ad nostri kalendarii rationem revocare velis, observanda hæc sunt:

Si de *nonis*, aut *idibus* sermo sit, quis dies nonæ, quis idus in illo mense dicatur, inquire. Huic numero unitatem addes atque a summa numerum, quo dies Romanus efficitur, subduces; residuum dabit diem nostro kalendario respondentem. V. g. *quinto idus decembris* si invenias, tota 12.

diem dici *idus*. Huic adde 1, summa erit 14 ; a qua subtrahes 5, et novenarius residuus indicabit, esse *nonum decembris* kalendarii nostri.

Quodsi *kalendas* in veterum Romanorum scriptis vel in kalendario Romano occurrant, v. g. 13 *kalendas julias*, meminisse oportet, quot dies habeat *Junius* (supra n. 53.) : numero dierum mensis, v. g. junii, adde duo et habebis 32, a quibus si 13 subduxeris, dabit residuum 19. diem junii kalendarii nostri.

Contrarium obtinet, si denominationes dierum in kalendario nostro receptas Romano more exprimere velis. Videntur nimirum, utrum dies datus in nonas, idus an kalendas incidat; si vero in nonas aut idus cadat, numero nonarum aut iduum addes unitatem, a summa subtrahes diem dictum et residuum indicabit diem nonarum aut iduum. Si v. g. quaeratur, qua ratione 2. julii Romano more exprimatur, quum nonæ hujus mensis incidant in 7. diem, dies 2. Julii in nonis collocandus erit. Tum 7 augebis unitate et summæ 8 demes dictum diem 2. Julii : quod supererit indicabit nonas julii, nempe 6 *nonas julii*. Eadem ratione de idibus disserendum.

Si vero dies propositus ad kalendas pertineat, numerus dierum mensis per 2 augendus, a summa datus numerus subtrahendus, residuoque kalendarum nomen erit, addita denominatione a mense sequente. Sic 24. *octobris* exprimetur *nono kalendas novembres*. Si enim numero dierum mensis octobris duo adjunxeris, habebis 33 : demptis 24, superfluous erit numerus *nonarius*. (*Petav. l. c. lib. VII. cap. 2.*)

Ex dictis etiam patet, formas *quarto kalendas*, *tertio nonas* etc. ellipticas esse ; plena oratio enim foret *quarto, tertio die ante kalendas, nonas*, etc.

56. *De nomenclatura mensium Romanorum* hæc docent, qui originem et rationem verborum exponunt.

Januarius, olim undecimus, deinde primus anni mensis, a *Jano* bicicipite, cui sacer erat, nomen habet. S. *Hieronymus Ezech.* 28. *Januarium* tamen dictum putat, quod *anni sit janua et limes*.

Februarius dictus est a *febris* (1), quod tum *februaretur* populus, h. e. expurgaretur. Nam Luperci primo die, qui *februatus* dicebatur, omnem Urbem veterem pelles caprinas in manibus gestantes circumcursabant idque piamen censebatur. Præterea duodecim diebus continuis pro defunctorum manibus *februn*, h. e. sacrificia expiatoria fiebant (2). Putabant enim antiqui Romani, supertitiosis suis sacrificiis animas corpore jam exutas purgari purgatasque cum inferorum diis sic placari posse, ne sibi, ut timebant, apparerent et nocumentum afferrent. Alii tamen *Februarium* dictum putant a deo *Februo*, id est Plutone vel Plutonis patre, cui eo mense sacrificabatur. (*Macrob. Saturnal.* 1, 13. S. *Isidor. Etymol. lib. v. c. 33.*)

Martius primus olim ipsius anni mensis *Marti* parenti dicatus a Romulo, ut est apud *Ovid. Fast. l. c.* : *Martis erat primus mensis*.

Aprilis ita dictus, quasi *aperilis*, quod terram aperiat ad producendas herbas et fruges (*Varro. Ling. lat. v. h. Macrob. Sat. 1, 12*); vel quasi *Aphrilis* ab ἀφρός, spuma, quod Venus, cui sacer erat, ex spuma maris orta dicitur, ex quo et Ἀφροδίτη appellatur. (*Ovid. l. c.*) Alii tandem a nomine *aper* deducunt, quod eo mense porcus sacrificabatur.

(1) *Februa* dicebantur sacra expiatoria et omne id, quod olim vim purgandi habere existimabatur. Vocabulum etymon habet a verbo *ferbeo* seu *ferveo*; unde *ferbuum* et trajectis literis *februum*; nam lustratio fiebat plurimum igne aut undis ferventibus.

(2) Hinc *Ovid. Fast. 2*:

* Ipse sacerdotem jactantem
Februa vidi,

h. e. vidi aspergentem purgationes. (*Tostat. p. III. Defensortii, c. 81.*)

Maius nomen habet a *majoribus* *republica*, in quorum gratiam erat consecratus, sicut sequens *Iunius* a *iunioribus* (1), qui-
bus erat dicatus, *majoribus* nimirum *republicae* gerenti-
bus consilio, minoribus vero armis; juxta nonnullos
etymologes autem nomen habet a Dea *Maior*, matre Mercurii,
cui hoc mense sacrificabant, vel a *Maior* Deo, h. e. *Joue*.

Junius a *iunioribus* vocatur, quos Romulus voluit regio
corpori adhaere et armis *republicam* defendere, ut dictum
est. Alii tamen putant, appellatum esse a *Junotulo* seu
Hebe, filia *Jupiteris*, quam Romani in Deorum numero vene-
rati sunt. Alii censent a *Junone* vocatum esse et primo di-
ctum fuisse *Junonabum* vel *Junienum*, deinde *Junium* per
syncopein. Alii a *Junio* Bruto, qui primus consul fuit et civi-
tatem regio dominatu liberavit. Alii a *junge*, extrito *e*, in
memoriam illius unionis, qua Romulus et T. Tatius, rex
Sabiorum, regnum et populum junxerunt.

Julius, olim Quintilis, h. e. quintus mensis a *Martio*, ita
appellatus est in honorem Julii Caesaris, legem ferente
Marco Antonio consule, quod eo mense a. d. IV., Idus natus
esset, ut apud *Macrob. Sat. 1, 12* legitur.

Augustus olim a loco quem a *Martio* obtinebat *Sextilis*
dictus, in Octavii Caesaris honorem *Augusti* nomen adeptus
est, quia eo mense primum consulatum inierat, ter trium-
phator in Urbem ingressus fuerat, Egyptum in ditionem
populi Romani redegerat, finemque imposuerat bellis, ut
est in ipso senatus consulto hac de re lato, quod a *Macrobio*
Sat. 1, 12 refertur.

Reliqui quatuor menses *September* (2), *October*, *November*,

(1) Unde *Quintus* A. e.:

Tertius a senibus, juvenum de nomine quartus.

(2) *Respublica Gallicana* ex decreto 24. novemb. 1793. initium anni
ad 23. septembris transferens duodecim menses ita vocavit: *Vendémiaire*,
Brumaire, *Frimaire*; *Nivôse*, *Ventôse*, *Ploviôse*; *Germinal*, *Floréal*, *Prai-
rial*; *Messidor*, *Thermidor*, *Fructidor*. Et hac mutatio quidem adhiberi

December, simpliciter nomen habent a loco quem a Martio Romuli anni exordio, obtinent. (*Varro Ling. lat. v. A. Auson. de mensibus.*) Et quavis ~~ex~~ *sive* *der* nihil nisi terminatio esse videatur, sunt tamen, qui nomen etymologica ratione resolvendum putent in voces *septem*, *octo*, *novem*, *decem* et *imber* eo quod, ut aiunt ipsi, ab *imbre* vocarentur *September*, *October*, *November*, *December*, quippe his mensibus notato intervallo pluviam ad vindemiam et serendum pernecessariam prisca ætas sibi promittebat: a Decembri vero desinunt menses ab imbre, quoniam refert agricolas hiemes optare serenas. Ita *Forc.* Hinc *Cassiodorus, Variarum sive epistolarum lib. i. 35.* ait: Quod ab ipsis quoque mensibus datur intelligi, quando ex numero imbrum futurorum competenter nomina susceperunt. Et *S. Isidor. Etymol. l. v. c. 33.* cit.: *September*, inquit, nomen habet a numero et imbre, quia septimus est a Martio et imbres habet, Sic et *October*, *November* atque *December* ex numero et imbribus acceperunt vocabula.

De Romanorum mensibus etiam scripsit *Beda Venerabilis de Temporum ratione* c. 12. et 13. (*Patrol. Migne, tom. 90. pag. 347.*), quem vide, si plura vis de his cognoscere.

* *Republ. cepta* est a. 1792, sed mox, h. e. a. 1806, nomina pristina suis redditæ mensibus fuerunt, ut adeo dici de gallicana innovatione possit, quod, priori illi mutationi accidisse avertit *Ælius Lampridius*, quam *Commodus Antoninus* facere tentaverat, nimirum post obitum ejus in senatu acclamatum: menses his nominibus nuncupandos, quibus nuncupabantur, quam primum illud malum in rempublicam incubuit. (*Æl. Lamp. in Vita Commodi Antonini.*)

DE ANNI CORRECTIONE EJUSQUE NECESSITATE, AC KALENDARIO GREGORIANO.

CAPUT II.

TEXTUS PROEMI. Quod dictum est, annum continere trecentos et sexaginta quinque dies, et fere sex horas, intelligendum est, sex horas non esse integras, cum ad earum complementum aliqua minuta deficiant. Ex quorum minutorum neglectu progressum est, ac si annus, ultra dies 365, contineret integras sex horas : et factum est, ut minuta, quæ ultra debitam quantitatem annis singulis tribuebantur, tractu temporis ita excreverint, ut invicem juncta constituerint dies decem, qui causam dederunt ut *Æquinoctium vernum* sedem suam mutaverit.

Cui malo occurrens Gregorius XIII. non solum *Æquinoctium vernum* restituit in pristinam sedem, a qua jam a Concilio Nicæno, decem circiter diebus in anno correctionis 1582. præcedendo recesserat, quod a Concilio ad XII. Kal. aprilis fuerat constitutum, et XIV. lunam Paschalem suo in loco reposuit; sed viam quoque tradidit, et rationem, qua caveretur ut in posterum et *Æquinoctium vernum*, et XIV. luna Paschalis a propriis sedibus numquam removerentur.

Ut enim *Æquinoctium vernum* ad XII. Kal. aprilis restitueretur, statuit, ut dicti decem dies in mense octobris ipsius anni 1582, eximerentur, ut post quartam diem octobris S. Francisco sacram, sequens dies non esset quinta, sed decima quinta octobris. Et ita error, qui in præteritum tot annorum circulus irrepserat, in momento temporis fuit correctus.

Ut autem in posterum idem error vitaretur, ne a XII. Kal. aprilis *Æquinoctium vernum* recederet, statuit idem Gregorius, Bissexturn quarto quoque anno (uti mos est) continuari debere, præterquam in centesimis annis : qui quamvis Bissextilis antea semper fuerint, qualem etiam esse voluit annum 1600, anno correctionis proximum, post eum tamen, qui deinceps consequentur centesimi, non omnes Bissextilis essent, sed in quadingentis quibusque annis primi quique tres centesimi sine Bissexto transigerentur : quartus vero quisque centesimus esset Bissextilis, ita ut anni 1700, 1800, 1900, Bissextilis non sint, anno vero 2000, more consueto, dies Bissexturn intercaleatur. Febuario dies 29 continente : idemque ordo intermittendi intercalandique Bissexturn diem in quadingentis quibusque perpetuo conservaretur.

COMMENTARIUS.

KALENDARIUM.

57. ETYMOLOGIA. Notationes vocis etymologi tres conficiunt, primam atque alteram rejiciendas, tertiam probandam.

Sunt igitur, qui — litera vocali *a* mutata in *o* — Kalendario Colendarium substituentes, appellationis originem a cultu festorum, vocabuli notationem vero a *colendo* deducant, quia, inquit, primus cujusque mensis dies Junoni sacer erat, ut docent *Ovidius* (*Fast.* 1, 55) et *Macrobius* (*Sat.* 1, 15) ubi plura hac de re. Alii Kalendarium etymon habere volunt a *καλόν*, quod est *bonum omen* per totum mensem habendum; tunc enim sibi mutuo encænïa transmittabant Romani, quasi *boni fati augurio*, uti habetur *can. Non observetis* 16. c. xxvi, *Q. vii. Durand. lib. viii, c. 4. n. 15.*

Ast vero propius accedit, quod alii docent, Kalendarium nimirum a *Kalendis* dici, *Kalendas* autem a verbo *καλεῖν*, a quo *calo*, *as* factum est.

Jam vero verbum *calo*, quod purum putumque ex græco est (1), tres habet significationes *vocandi*, *nominandi* et *invocandi*: totidemque notionibus a priscis Latinis usurpatum est. Utebantur enim voce *calandi*, quum *vocalant* populum ad comitia, ut dies Nonarum cujusque mensis indicarent. Primis reipublicæ temporibus scilicet, antequam Fasti vulgarentur, solebat Pontifex populum *calare*, h. e. convocare in Capitolium, ibique peracto sacrificio pronuntiare inter alia, quot numero dies a primo ad Nonas superessent, quin-

(1) Et hoc quidem in causa est, cur etiam per *K* græcam litteram *Kalo Kalendæ, Kalendarium*, scripta reperiantur. Sed quum pro ea Latini passim *C* substituerint in aliis verbis, non est cur *Calare, Calendæ, Kalendarium* scribere non liceat.

quene an septem? Et *quintanas* quidem juxta *Macrobiū* (*Sat.* 1, 15) quinquies pronuntiatio verbo *calo*, *septimanas* autem repetito septies prædicabat, et ideo plurali numero *Kalendæ* a pluribus vocationibus appellatæ sunt; juxta *Varronem* (*Ling. lat.* v, 4) vero hac altera formula in *calandis* diebus utebatur Pontifex: *Quinque dies te calo Juno novella*; *Septem dies te calo Juno novella*, id est: hoc mense per quinque vel septem dies invoco te Juno novella. Quia enim primi cujusque mensis dies Junoni sacri erant, juxta illud *Ovidii*: *Fast.* 1. 55.

Vindicat Ausonias Saturnia Juno Kalendas,

ideo in iis diebus pronuntiandis Junonem invocabat Antistes, atque itidem verbum *calo* adhibebat. *Varr.* 1. c. (1). Hinc factum, ut primo diei mensis *Kalendarum* appellatio tributa sit.

Conscriptis postea Fastis et Kalendario constituto, cessatum est a *populi calatione*, mansit tamen *Kalendarii* vocabulum.

58. *Kalendarium* generatim sumitur pro libro, in quo anni, mensium, hebdomadum, dierum ac lunarium mutationum ratio perscribitur, atque omnium illorum, quæ diebus ac mensibus adjuncta sunt, ordinatio exhibetur (2).

(1) Ad hunc paganorum ritum atque ad vetulas *Kalendarum* observationes referuntur *can. Non licet.* 13. *Signis caendas* 14. *Non observetis* 16. c. XXVI q. VII.

(2) *Kalendarium* librum fœnebris pecuniæ creditæ, seu codicem, in quem nomina debitorum referuntur, in Jure significat: 1. *Ejus, qui* 41. ff. *de Rebus creditis.* (XII, 1.), 1. *Uni ex hæredibus.* 58. ff. *de Peculio* (XV, 1.) et aliis locis. *Divitem illum putas*, ait *Seneca* (*Epist.* 80.) *qui in omnibus provinciis arat, quia magnus illi Calendarii liber volvitur.* Hoc autem nomen ex eo descendit, quod in *Kalendas* veteres fœnerari solebant, ideoque *Kalendarum* nomine ejusmodi librorum paginis præposito, quæ deinde nomina fecissent, adscribere solebant. Hinc locutiones: *calendarium exercere*, *Kalendarii actio*, *Kalendario destinatæ pecuniæ*, *Ex Kalendario nomina*, et aliæ hujusmodi, quæ passim in Corpore juris occurrunt; eas tamen nec vacat nec ad præsentis commentarii institutum opus est hoc loco distinctius explicare.

In Kalendario ecclesiastico observari insuper oportet *Epactas, Literas Dominicales*, atque ex his ortum *Cyclum solarem, Indictionem* cæteraque omnia, quæ ad temporum cognitionem spectant.

Kalendarium etiam Μηνολόγιον ἑορραστικόν dicunt; ast *Menologii* appellatio libris iis maxime tribuitur, qui Sanctorum cœlitum vitas, mensium ordine servato, complectuntur. Græci autem seriem hanc dierum festorum *Kalendarium*, sive Καλανδολόγιον non dixere, quod apud eos profana vox esset, nec eam Latinorum more ad sacra traduxissent: quemadmodum declarat canon III. Nicephori confessoris: *Ἀποκαλύπτει τῆς Πάυλου, καὶ ταῦτα, τὰ ὁποῖα λέγονται Βροντολογία καὶ Σεληνόδρομος αὐτῆς τῆς Καλαντολογίας, ἀρξίσταται ἀπὸ τοῦ ἐκείνου: ἀσέβηστα γὰρ πάντα* (1). (*Morcelli Kalendar. tom. I. §. 2.*)

KALENDARII CORRECTIO EIUSQUE NECESSITAS.

59. Christiani, Romanorum ditioni subjecti, leges anni Juliani usurparunt atque, ut ipsorum religioni et dierum festorum celebrationi serviret, pluribus inventionibus locupletarunt, de quibus cfr. *Petav. op. de Doctrin. Temporum*.

Etsi autem Juliana cum intercalandi tum lunationes inveniendi methodus initio optatum finem consequi videbatur: quia tamen utraque labis expers non fuit, duo evidentia vitia progressu temporis invexit, ut supra monuimus n. 18.

Horum primum est *anticipatio æquinocitii vernalis* ac proinde reliquorum etiam solis graduum. Quum enim dies Ἐμβολιμῆτιος quolibet quadriennio insertus 11 ferme minuta primaria temporis plus ingerat, quam rei veritas deponat, idcirco spatio 134 annorum æquinocitia et solstitia in diem

(1) *Hardouin, tom. IV, pag. 1052.*

mensis antecedentem proximum rejicit : sic ut æquinoctium vernum, quod Julii Cæsaris ævo 24. circiter martii tenuit, circa annum correctionis Kalendarii 1582. in 11. martii remeavit. Unde rebus hujus mundi durantibus consequeretur, vernos tandem dies in Februarium et ultra retrolapsuros. Hanc æquinoctiorum anticipationem, quam etiam solarem προήγησιν vocant (1), pluribus describit *Petavius* (*de Doctrina Temp. lib. v. cap. 2*).

Alterum Juliani Kalendarii vitium fuit *Noviluniorum et Pleniluniorum antecessio et ab aurei numeri sede divulsio*. Quum enim J. Cæsar supposuisset, lunationes omnes singulis 19 annis exactis in pristina loca, h. e. eosdem mensium dies atque horas reverti, calculus vero doceat, Enneadecæteridem lunarem, 235 Lunæ orbes continentem, sesquihora fere minorem esse cyclo novemdecennali Metonico a J. Cæsare assumpto : tanta fuit tempore Gregorii PP. XIII. *Noviluniorum antecessio*, ut ea citius quatuor diebus contingerent, quam *aureus numerus* illa in Kalendario demonstraret ; singulis 304 annis enim Novilunia omnia *aurei numeri sedem* hor. 23, minut. pr. 21, id est, unum ferme diem antevertere debebant, ut propositis ac collatis inter se tabulis palam facit *Petavius* (*l. c. cap. 1*).

60. His incommodis jamdudum quærebatur remedium. *Petrus de Alliaco*, Cardinalis Cameracensis, obtulit *Joanni XXIII.* et Synodo Romanæ an. 1412. libellum *de Emendatione Kalendarii* : formavit quidem Pontifex decretum, illud tamen noluit executioni mandari, usquequo sedato schismate Deus Ecclesiæ suæ unionem dedisset. Schismaticis igitur Ponti-

(1) Hæc æquinoctiorum præcessio, quam Kalendarium Julianum invexit, confundi non debet cum naturali illa æquinoctiorum anticipatione, quæ ex eo provenit, quod puncta in quibus scæpe intersecant æquator et ecliptica non sint fixa. Sol quippe ad puncta intersectionis jam pervenit, antequam ad eandem stellam, a qua discesserat, regrediatur, sicque æquinoctia præcedere dicuntur. Causa hujus præcessionis, generatim loquendo, ex gravitatione universali repetenda est.

ficibus sede motis idem Cardinalis eundem libellum adjecta formula decreti Pontificii exhibuit concilio *Constantiensi* an. 1417. Quum autem nec hoc loco res perfecta fuisset, *Nicolaus Cusanus* in concilio *Basileensi* idem argumentum erudito opusculo tractavit, quod cum aliis ejus libellis mathematicis insertum est operum volumini II. et inscribitur : *Reparatio Calendarii*.

Rursus constitutum erat *Leoni PP. X.* negotio huic finem imponere in concilio *Lateranensi V.* ; scripsit igitur ad *Maximilianum* Imperatorem, ut ejus jussu præstantes mathematici vel Romam venirent, vel per literas mentem suam aperirent in decima concilii sessione Kalendis decembribus 1514. habenda. *Joannes Eckius*, doctor *Ingolstadiensis*, libellum inscriptum : *De vera Paschæ celebratione Joannis Eckii theologi Diorthosis ad Leonem X. Pont. Max.* ad Pontificem misit, sed gloriam confecti hujus negotii Deus reservavit *Gregorio PP. XIII.* qui, ut res, quæ omnium communis est, communi etiam omnium consilio perficeretur, an. 1577. compendium novæ rationis restituendi *Kalendarii* (1) juxta *Cyclum Epactarum* ab *Aloysio Lilio* ordinatum, misit ad Principes Christianos et celeberrimas quasque Academias adhortans mathematicos, ut re diligenter considerata, aut ea quæ a Lilio proponebantur, probarent, aut si quid istis rectius nossent, candide impertiri vellent, promittens insuper, quæ ratio majori doctorum virorum parti aptior convenientiorque visa fuisset, eam quasi totius Christiani orbis consensum se esse probaturum ac secuturum. Auditis igitur ponderatisque doctorum hominum sententiis, negotium hoc feliciter absolutum et *Kalendarium* novum per orbem Christianum promulgatum fuit adjecta *Bulla Inter gravissimas*, VI. kal. martii 1582. (2) in qua operis sui rationem sic

(1) Ex *Bulla Inter gravissimas*. §. 5. Exstat *Compendium* istud apud *Clav.* in *Proœmio Explic. Kal.* pp. 3. seqq. Edit. *Mogunt.* an. 1612.

(2) *Bullar. Magn.* Edit. *Luxemburg.* tom. II. p. 487.

declarat Pontifex : *Inter gravissimas Pastoralis officii nostri curas ea postrema non est, ut quæ a sacro Tridentino concilio Sedi Apostolicæ reservata sunt, illa ad finem optatum Deo adjutore perducantur.*

Sane ejusdem concilii Patres quum ad reliquam cogitationem Breviarii quoque curam adjungerent, tempore tamen exclusi, rem totam ex ipsius concilii decreto ad auctoritatem et judicium Romani Pontificis retulerunt.

Duo autem Breviario præcipue continentur, quorum unum preces laudesque divinas, festis profestisque diebus persolvendas, complectitur; alterum pertinet ad annuos Paschæ festorumque ex eo pendentium recursus Solis et Lunæ motu metiendos.

Atque illud quidem fel. record. Pius V. prædecessor noster absolvendum curavit atque edidit.

Hoc vero, quod nimirum exigit legitimam Calendarii reformationem, jamdiu a Romanis Pontificibus prædecessoribus nostris et sæpius tentatum est, verum absolvi et ad exitum perducere ad hoc usque tempus non potuit, quod rationes emendandi Calendarii, quæ a cælestium motuum peritis proponebantur, propter magnas et fere inextricabiles difficultates, quas hujusmodi emendatio semper habuit, neque perennes erant, neque antiquos Ecclesiasticos ritus involumes (quod in primis hæc in re curandum erat) servabant.

Narrat deinde Pontifex, quomodo ipse in hac cogitatione curaque versatus peritissimos viros emendationi Calendarii præposuerit, eorum industria adhibita confusionem omnem sustulerit, menses diesque præcurrentes retraxerit ac labantem festorum normam juxta œcumenicæ synodi Nicænæ normam restituerit certis datis regulis in æternum duraturis.

Hinc Kalendarium, quod antea a Julio Cæsare *Julianum* dicebatur, passim nunc appellatur *Gregorianum*, quod correctione Gregoriana errores Juliani Calendarii emendati fuerint.

61. Et primum quidem errorem de *anticipatione æquinoctii verni* ita correxit Gregorius: dicto anno correctionis 1582, decem dies detraxit statuitque, ut post quartum diem Octobris mox sequens dies non esset quintus, sed pro decimo quinto eo anno haberetur sicque æquinoctium suæ pristinae sedi (24. martii) restituit (1). Dicti dies autem de mense Octobri detracti sunt, quia in ipsis pauci dies festi occurrunt. Hac ratione igitur tempestates omnes et solemnitates ad destinatas sedes in Calendario Gregoriano revocatæ sunt.

In Galliis vero mense Novembri anni novi emendatio promulgata est, exemptisque decem diebus sancitum, ut, qui decimus dies decembris erat, vicesimus numeraretur et ita decimo quinto decembris *Natalis Domini* eo anno celebratus est.

Ad præcavendam autem eandem *προήγησιν* æquinoctiorum statutum est, ut quadringentis quibusque annis omitterentur dies tres intercalares, ita ut, quum annus 1600. fuerit bissextilis, tres centenarii autem qui sequuntur (1700., 1800., 1900); qui secundum leges Kalendarii Juliani bissextiles esse deberent, pro communibus habendi sint, nec intercalari die augendi (2). Unde versus in hanc sententiam conscripti :

*Bissextilis adest annus quicunque quaternus,
Centenus tollet, quadringentesimus addet.*

Ipsam formam insertionis diei intercalaris quod attinet, nihil emendandum censuit Gregorius XIII. Quod Julius Cæsar igitur statuerat quodque Ecclesia ad novam emendationem usque servaverat, ut nempe intercalatio 24. mensis Februarii ita fieret, ut dies addititius cum 24. confunderetur

(1) *Bulla Inter gravissimas.* §. 7.

(2) *L. c.* §. 9.

ac pro uno eodemque die haberetur (1), id hodieque ex constitutione citata servandum est.

Ex declarata 48 horarum in unum diem civilem bissextum conjunctione confusioneque Jurisconsulti plura faciunt, ex quibus nonnulla nos esse hic memoraturos polliciti sumus n. 18.

Fieri itaque I. ex systemate Kalendarii Romani potest, ut duo ætate differant, et tamen eodem momento majorennis fiant. Titius v. g. natus sit 24. Februarii mane, Caius vero 25. Feb. vespere anni bissextilis : uterque inchoante 24. Februarii anni 25. majorennis erit, licet ætate vix non duobus integris diebus naturalibus differant. *Nihil quippe interest* —verba sunt leg. 98. ff. de V. S. cit.— *sive priore sive posteriore die natus est.*

II. Quamvis *id biduum pro uno die civili habeatur*, in favorabilibus tamen *aliqua ratione* computatio fit temporis intercalaris (2). *Exemplum.* Titius nascitur 25. Februarii anni communis 1855 : quæritur, quando fiat majorennis ?

R. Quum 25. annus ætatis incidat in an. bissextilem 1880. in quo dies 24. et 25. naturales unum diem civilem efficiunt, majorennis erit 24. Februarii inchoante in favorabilibus, in odiosis vero 25. Feb. finiente.

(1) De die intercalari in anno bissextili dignum est quod legatur cap. *Quæsit.* 14. de Verb. Signif. (V, 40.), cujus summa hæc est : Quum festum S. Mathiæ debeat celebrari 24. Feb. quæsit Carnotensis Episcopus ab Alexandro PP. III., quum anno bissexto *eo die intercalatio fiat*, *quo die esset jejunandum* ? Respondit Pontifex, die 23. jejunandum esse, non 24. sive VI. Kal. Mart., quia ille dies festivus est nec propter bissextum mutatur, duo enim quasi pro uno reputantur. De ipso etiam festo celebrando Alexandrum consuluit Episcopus, *quonam videlicet die celebrandum esset* (part. decis.), sexto ? an bissexto ? an utroque, quia hi duo pro uno computantur et in utroque sistitur in una eademque litera Kalendarii ? Respondit Papa, sublato omni computationis errore, posse celebrari alterutro ex his duobus diebus juxta piam Ecclesiæ consuetudinem.

(2) Jurisconsulti ei favorem a jure indultum censent, cui vel jus commune, vel beneficium legis particularis adssistit.

Dixi autem *aliqua ratione temporis bissextilis ratio habetur*; quando nimirum sermo est de uno dumtaxat anno seu die bissextili. Si enim agatur de multis annis explicite vel implicite continuis, v. g. de spatio 16, 20, 30, 40, etc., annorum in se multos annos bissextiles comprehendentium, interjecti dies intercalares non computantur seu pro *momento temporis observantur*. *Leg. 98. ff. V. S.* Ita contra *Franc. Pellizarium in Manuali regularium tract. 8. c. 2. n. 170. P. Georg. Gobat op. mor. tract. 8. nn. 546. seqq.*, ubi nostram hanc thesim pluribus argumentis vide confirmatam ac contrarias Pellizarii rationes disjectas.

Hujus regulæ quotidianus usus est in computandis annis requisitis ad professionem religiosam, ad usucapionem, ad ordines sacros, ad episcopatum, ad Jubilæum, h. e. quinquagesimum annum sacerdotii, monachatus, matrimonii cum eadem uxore, servitii cum eodem hero. Certe nemo ex jubilariis in computando anno suo quinquagesimo cogitavit unquam de numerandis duodecim diebus intercalaribus, qui in lapsu quinquaginta annorum intercurrerunt.

III. Ad Kalendaria civilia quod attinet, notandum hoc est : Quum ejusmodi Kalendaria, quæ nunc recepta communiter sunt in societate civili, rejecto more Romano numerum 28. dierum non retineant, sed post 28. dies naturales ulterius numerando adjiciant vicesimum nonum, affirmari non sine veri specie potest, in nostris Kalendariis civilibus diem intercalarem *juridicum* h. e. diem, cui favor juris applicetur, ut supra, non esse 24. Februarii, sed vero 29., licet Kalendaria ipsa adhuc 24 Feb. intercalarem dicant. Etenim ex mente legislatoris dies intercalaris is est, quo differentia inter annum communem et bissextum exhibetur ac supplementi instar mense Februario inseritur. Atqui in Kalendariis nostris civilibus differentia illa non in alium, quam in ultimum mensis diem rejicitur; ergo quæ quoad usum juridicum de die 24. et 25. nat. in Calendario Romano dicta sunt,

ea applicari 28. et 29. feb. in nostris Kalendariis civilibus debent. *Ponatur exemplum.* In excusatione a muneribus etiam ætas de jure civili inspicitur. Quum ergo ætati favor hic sit indultus *leg. manifesti juris ult. Cod. Qui ætate (vel professione) se excusant* (x. 49), diæ intercalaris ultimi computationem fieri debere manifestum est. Licet igitur natus sit 29. Februarii anni 1812, nihilominus 28. Feb. an 1882. pro septuagenario habebitur. Hæc de forma insertionis diæ intercalaris.

62. Alterum Juliani Kalendarii vitium de *anteceessione Noviluniorum et Pleniluniorum* Gregorius XIII. castigavit sanciendo, *ut amoto numero aureo de Kalendario in ejus locum substitueretur cyclus Epactarum* (1) *ab Aloysio Lilio conscriptus, qui ad certam aurei numeri formam directus efficit, ut Novilunia vera loca semper retineant* (2). Sed de Epactis postea *cap. v. nn. 74, seqq.*; error præteriti temporis autem emendatus est diebus 3 de anno lunari rejectis.

Quoniam nimirum numeri aurei in Kalendario Gregoriano novilunia aliquot diebus serius indicabant, quam evenirent, gravis sub Gregorio PP. XIII. exorta est controversia, quot dies (num tres, an quatuor?) pro illa vice resecandi ex anno lunari essent? *P. Christoph. Clavius*, qui omnibus congregationibus de Kalendarii reformatione habitis interfuerat, existimabat, nonnisi tres dies resecandos esse, ejusque sententia prævaluit. Controversia deinde sub Clemente PP. XI. denuo invalescente totoque negotio ad novum examen revocato (3), decretum iterum fuit, nihil esse immutandum.

(1) Licet veteres quidam chronologi antiquas Epactas *Julianas* dixerint easque cum respectivis numeris aureis per omnes anni menses suis diebus in Kalendario tribuerint, ab ipso Kalendario Julii Cæsaris tamen aberant, de qua re vide *Clav. Lib. II. cap. Novi Kalendarii Apologia*.

(2) *Ibidem cit. §. 10.*

(3) Congregationi super hæc negotia constitutæ præficebatur Cardinalis *Norisius*; secretarium agebat *Bianchini*. Communicabantur consilia cum *Cassini*, celeberrimo Astronomo in Galliis, et cum *Maraldi*, qui

P. Clavium ea ratione niti vidimus n. 52. i. *not.*, quod opus non esset, ut medii motus per cyclos indicati originem computi sui ab aliquo puncto astronomico ducerent; immo quod nec expediret, ne scilicet ad diversitatem meridianorum esset attendendum et ex hac ipsa meridianorum discrepantia aliquando evenisset, ut luna æquinoctialis in certis mundi partibus incideret in sabbatum, in aliis in dominicum diem, et, quod consequens est, Pascha in nonnullis locis integra hebdomada, quin et integra lunatione discreparet. Unde melius visum fuit, ut medii motus cyclorum cum veris motibus astrorum non adamussim responderent, sed eos potius non-nihil subsequerentur; et si quando plus minus recederent — quod in Calendario perpetuo evitari nequit — tamen perpetuo illuc revocarentur. Patris Clavii consilium probatum postea vel ab ipsa Academia Regia Parisiensi fuit. Quum enim *Filiol* anno 1731. exhibuisset librum inscriptum: *Nouvelle distribution politique du temps*, ubi dies Paschatis per calculum ex tabulis astronomicis deductum determinabatur, laudavit quidem Academia diligentiam et eruditionem auctoris, censuit tamen, subtilitates astronomicas in hoc negotio esse nec necessarias nec possibiles, quum astronomi nondum exacte convenerint circa veros motus astrorum. Cfr. *Histoire de l'Académie Royale* ad an. 1731.

68. Kalendarium sic ordinatum magna gratulatione a plerisque omnibus Europæ regibus et principibus receptum

tunc Romæ versabatur. *Cassini* ceusebat, Kalendarium Gregorianum nulla indigere reformatione, sed solummodo mentem Gregorîi exacte esse implendam et XIV. lunam Paschalem suo in loco, a quo 4 et eo amplius dies eo tempore distabat, reponendam: per emendationem autem sub Gregorio XIII. factam tantum per 3 dies lunam Paschalem retrocessisse ad tempus, quo fuerat ætate concilii Nicæni. Cf. ejusdem auctoris commentarii: *De la Correction Grégorienne des mois lunaires ecclésiastiques* (*Diar. Academ. Reg. Paris.* ad an. 1701.) et: *Des Équations des mois lunaires et des années solaires* (*Diar. cit.* ad an. 1704.) Ast Congregatio omnibus astronomorum rationibus exacte perpensis iisque inter se rite comparatis statuit, formam Kalendarîi Gregoriani non esse mutandam.

ac in usum deductum fuit, exceptis nonnullis hæreticis ac schismaticis, qui magis odio Pontificis et religionis, cujus ipse caput est, quam quod factum culparent, emendationem illam non receperunt. Hinc autem diversus temporis computus diversaque Paschatis aliorumque festorum celebratio orta; hinc etiam in actis ab anno 1582. (post 15. Octob.) usque ad 1. Martii an. 1700. duo styli, *novus* et *vetus*, observati: ita dum Catholici v. g. numerarent 30. Augusti an. 1600, Protestantes signabant 20. *Aug. styli veteris*, quæ varietas sic exprimi solebat $\frac{22}{10}$ Augusti vel 20. *Aug. styli veteris*, vel per literas initiales tantum 20. *Aug. st. v.*, vel simpliciter 20. *Aug. s. v.*

Negotio de tollenda Kalendarii varietate pluries jam in comitiis proposito, tandem an. 1699. status protestantici per conclusum d. 23. Septemb. (1) Catholicis ita accesserunt, ut omissis 11. diebus idem dierum numerus in utroque Kalendario Gregoriano (Catholicorum) et Juliano (Protestantium) anno 1700. concurreret, sola respectu Paschatis remanente differentia; Protestantibus enim adhuc fixum manserat, rejectis Epactorum cyclis plenilunium paschale ad astronomicas observationes determinandum esse (2).

Kalendario Gregoriano ita ex parte a Protestantibus recepto, iidem 30. Januarii 1723. statuerunt, ut si ipsorum ac Judæorum Pascha in unum diem incideret, Pascha cum Catholicis celebrarent, ne scilicet decretis concilii Nicæni adversarentur. Quod conclusum an. 1744. quo termini paschalis differentia iterum occurrit, repetierunt.

Quæ omnia quum interim tantum ac pro occurrentibus casibus fuissent constituta, tandem anno 1775. Rex Borus-

(1) Conclusum exhibet *Schmausius Corp. Juris Publici acad, ed. 1745. n. 110.*

(2) Quum observationes astronomicæ in diversis regionibus ob diversos circulos meridianos non sint conformes, juxta Conclusum $\frac{10}{10}$ Jan. 1700. *Specula Mathematica Uranoburgica* aliis provinciis legem præscribere debebat. *Schaurolh, tom. I. p. 194.*

siæ voluit, ut in suo regno ac ditionibus Protestantes anno 1778. non 12. Aprilis (cum Judæis), sed vero 19. Aprilis (cum Catholicis) Pascha haberent; aliis principibus similiter auctor fuit, ut idem in suis territoriis fieri juberent. Quare Protestantes consilio ea de re inter se habito, demum anno 1776. concluderunt, se Pascha juxta Kalendarium Gregorianum cum Catholicis semper esse celebraturos, sicque concordia circa Kalendarium etiam in Germania fuit restituta.

Schismaticos Græcos quod attinet, iidem promoveri hucusque non potuerunt ad recipiendam correctionem Gregorianam, ne scilicet revereri Pontificis auctoritatem viderentur (1). Quæ jam sit sæculo nostro utriusque Calendarii differentia, omnibus totius anni diebus descriptis atque inter se collatis sub finem commentarii docebimus.

De Kalend. Ecc. cfr. quæ habet *Xav. Zech: De Calendario Ecclesiastico post Christoph. Clavium: Romani Calendarii explicat., Paul. Gulden. adversus Sethum Calvisium, Dionys. Petav.: de Doctrina Temporum lib v.; Sacrabosco: de Computo Ecclesiastico, Edmund. Purchot. Institut. Philosoph. tom. III. sect. II. c. 9., Mangold. Philosoph. tom. III. Dissertat v. sect. 4., Jos. Falck: Christianum Pascha, Franc. Schuch: Disquisitio Astronomica de Correctione Calendarii. Ingolstad. an. 1699.*

Rationibus Calendarii Gregoriani ita declaratis id unum restat, ut celebrem illam disputationem breviter attingamus, qua computistæ catholici restitutam temporum rationem mi-

(1) Rossiaci per eam, quæ Schismaticorum propria est, crudelitatem, Catholicos Imperii Rossiaci adegerunt, ut relicta correctione Gregoriana vitiosum Kalendarium Julianum denuo sequerentur. Itaque per vim partim obtrusus iterum partim repetitis legibus præscriptus vetus stylus est archidicæsi *Mohiloviensi* cæterisque sex diocesisbus suffraganeis *Vilnensi, Samogitiensi* seu *Felsensi, Luceorio-Zytomiriensi, Camenecensi, Minscensi* et *Tiraspoliensi*. Tantum schismaticos eorum cepit odium, quæ profecta a Sede Apostolica sunt!

raculorum calculo a Deo O. M. confirmatam asserunt, obla-
terantibus licet hæreticis calumniamque *inauditæ superstitionis*
inferentibus. Catholicorum argumentum situm in eo est,
quod Deus miracula, quæ perpetuo adhuc in Ecclesia vigent,
transtulit in dies anni Gregoriani saltu dierum 12 facto
sicque Kalendarii castigationem suffragio suo obseignavit;
sectariorum injuria contra in eo consistit, quod ecclesiasticos
scriptores dicunt et superstitionibus occupatos et simpliciorum
mentes per insolentissima, ab ipsis conficta, portenta super-
stitione imbuere obligareque conatos. Injuriam adversario-
rum primum refellemus, argumentum catholicorum deinde
adducto insigniori aliquo exemplo clarius exposituri.

Itaque *prætersam miraculorum novitatem* quod spectat,
tantum abest, ut in tenenda hac probandi methodo inauditis
superstitionibus obnoxii scripserint computistæ ecclesiastici,
ut potius luculentam probabilemque Patrum viam secuti
argumenta sua ad certissimæ traditionis ecclesiasticæ nor-
mam expressisse dicendi sunt. Ecclesiastici scriptores enim
inde ab initio exortarum de computo controversiarum sibi
persuasum habebant, leges chronographicas ab Ecclesia
catholica de Paschatis atque inde cæterorum festorum mobi-
lium supputatione latas, ita in Dei Omnipotentis tutelam esse
collatas, ut eas perfectissima miraculorum sanctione eviden-
ter confirmasse censendus sit. Christianæ traditionis me-
thodum ex iis auctoribus colligere imprimis placet, qui
fontes baptismales in Paschate aqua divinitus impletos tes-
tantur.

Quum anno Ch. 417. errore supputationis factum esset,
ut Pascha non suo legitimo die celebraretur in Ecclesia,
divino sane miraculo compertum esse errorem, *Paschasinus*
Episcopus Lilybetanus narrat in epistola an. 444. ad S. Leonem
Papam data, quæ in editione *Migne (Patrol. tom. 54. p. 606.)*
est 3. inter epistolas S. Leonis. *Non ergo* — verba sunt
Paschasini — *nos dies una longius posita terreat, ne cum hanc*

vitamus, incurramus errorem, sicut evenit tempore... Zosimi. Tunc enim... error gravissimus est ortus in tantum, ut mysterio certo, quod dono Sancti Spiritus ministratur, hæc veritas probaretur... Cujus mysterii miraculum tale est. Quædam vilissima possessio, Mellinas appellatur, in montibus arduis ac silvis densissimis constituta, illicque per parva atque vili opere constructa est ecclesia. In cujus baptisterio nocte sacrosancta paschali, baptizandi hora, cum nullus canalis, nulla sit fistula, nec aqua omnino vicina, fons ex se repletur paucisque qui fuerint, consecratis, cum deductorium nullum habeat, ut aqua venerat ex sese discedit. Tunc ergo, sicut supra diximus, cum apud Occidentales error ortus fuisset, consuetis lectionibus nocte sancta decursis, cum presbyter secundum morem baptizandi horam requireret, usque ad lucem aqua non veniente, non consecrati qui baptizandi fuerant, recesserunt... Evidenti ergo miraculo claruit Occidentalium partium fuisse errorem.

Huic plane simile descriptum exstat apud Magn. Aurel. Cassiodorum miraculum. Dum Marciliani fontis virtutes collaudat, divinum signum hisce exequitur verbis *Variar. lib. VIII. epistola 33*: *Longa sunt illius fontis memoranda describere. Veniamus ad illud singulare munus sanctumque miraculum. Nam cum die sacratæ noctis precem baptismatis cœperit sacerdos effundere et de ore sancto sermonum fontes emanare, mox in altum unda prosiliens aquas suas non per meatus solitos dirigit, sed in altitudinem cumulumque transmittit. Erigitur brutum elementum sponte sua et quadam devotione solemniter præparat se miraculis, ut sanctificatio Majestatis possit ostendi. Nam quum fons ipse quinque gradus tegat eosque tantum sub tranquillitate possideat, aliis duobus cernitur crescere quos nunquam præter illud tempus cognoscitur occupare. Magnum stupendumque miraculum fluentia labentia sic ad humanos sermones vel stare, vel crescere, ut eis credas audiendi studium minime defuisse. (Migne, Patrol. tom. 69. pag. 765.)*

Similia narrat de fontibus miraculose repleti solitis tex-

pore paschali S. *Gregorius Turonensis Histor. Franc.* tum lib. vi. c. 43. (*Migne, Patrol. tom. 71. pag. 409.*), tum lib. x. c. 23. (*l. c. p. 554.*); item *De Gloria Confessorum* c. 69. (*l. c. p. 878.*) ac denique *Miraculorum* lib. i. *De Gloria martyrum*, c. 24. addens *cap. sequenti*, Theodegisilum regem, fraudem subesse ratum, diligenter custodes adhibuisse, nihilominus fontem baptismalem semper impletum sicque miraculi veritatem vel ex ipsius regis pervestigatione confirmatam fuisse (*Migne, l. c. p. 726.*). Adde, quæ de fontibus Hispaniæ, qui in sabbato sancto Paschæ ad baptizandum divinitus sponte repleti solent, anno 573. non in Hispanorum, sed in Francorum Pascha (1) repletis refert *Sigebertus Gemblacensis in Chronic. ad an. 573.* (*Migne, Patrol. tom. 160. page 107.*)

Sed nec caruerunt cæteræ orbis partes hisce adeo insignibus editis divina virtute miraculis. Sic illustre portentum de fonte S. *Marcellini* apud civitatem *Ebredunensem* in Galliis memorat S. *Ado Viennensis* in *Martyrologio* ad diem 20. April. (*Migne, Patrol. tom. 123. pag. 249.*) aliaque duo in Oriente, in provincia *Lyciæ*, singulis annis baptismi occasione fieri solita affert auctor *Prati spiritualis*, cc. 204. et 205. additque: *Si quis autem hæc ita esse non credit, usque ad Lyciam, non grande iter est, pergat, et rei veritas fidem illi faciet.* (*Migne, tom. 74. p. 237.*)

Aliud miraculi genus, nempe cœlestem cæci illuminationem, coram doctoribus et episcopis Britonum precibus S. *Augustini* factum ad rectam Paschatis celebrationem comprobendam habes apud *Ven. Bedam: Histor. Ecc. gentis Anglorum* lib. ii. c. 2. (*Migne Patrol. tom. 95. pag. 82.*)

Quod ergo calumniandæ Kalendarii instaurationi non raro prætenderunt hæretici, catholicos, dum ostenta ac prodigia

(1) Ex his merito cum *Baron. ad an. cit.* inferes, omnem de fraude suspicionem abolitam esse; si enim humana arte ea in baptisteriis contigissent, utique eadem ad Hispanorum sententiam comprobendam ac comodata fuissent.

a Deo facta agnoscunt ad rectam Ecclesiæ temporum supputationem confirmandam, *novis insolentibusque superstitionibus* obnoxios degere,tribuendum id esse improbæ sectariorum cupiditati injuriæ faciendæ manifestum est.

Ad cœlestia signa Gregorianum temporum ordinem obsignantia quod pertinet, scriptores ecclesiastici novæ correctionis divinitus confirmatæ præ cæteris testem adhibent nobilem illum cruorem, qui Neapoli quotannis coram venerando S. Januarii capite liquescens ebullit die 19. mensis Septembris, sed illo qui in Calendario Gregoriano est 19. anticipato nimirum per 10. seu potius per 12. dies miraculo : perinde ac si sanguis in Romanæ fidei testimonium semel profusus, iterum ac sæpius — ut ait *Ricciol. Almag. nov. præf. art. 1.* — pro Romani Pontificis auctoritate fundatur.

DE QUATUOR TEMPORIBUS ET TEMPORE FERIATO.

CAPUT III.

QUATUOR TEMPORA.

§ I.

TEXTUS PROCEMI. Quatuor Tempora celebrantur quarta et sexta feria ac sabbato post tertiam dominicam Adventus, post primam dominicam Quadragesimæ, post dominicam Pentecostes, post festum Exaltationis sanctæ Crucis.

COMMENTARIUS.

6h. *Tempora anni quatuor sunt*, inquit *S. Isidor. Etymol. l. v. c. 35* : *Ver, æstas, autumnus et hiems*. Hæc et curricula dicuntur, quia non stant sed currunt. (*Migne, t. 82, p. 220.*)

Totus olim annus in *æstatem* tantum et *hiemem* dividebatur, quod innuit etiam *Ulpianus l. Prætor. 1. ff. de Itinere actuque privato (XLIII, 19.)*. Postea vero anno in quatuor partes diviso, ita distinctæ singulæ sunt, ut sole ingrediente

Arietem incipiat *ver*; in Cancro vero *æstas*, in Libra *autumnus*, in Capricorno *hiems* principium sumat juxta versus :

*Sunt Aries, Taurus, Gemini tibi sidera Veris;
Æstatem Cancer, Leo trux cum Virgine complent,
Scorpius Autumnum, dupl'iei eum Lance Sagitta,
Hinc Hiemem Pisces, Capricornus, Aquarius addunt.*

Ecclesiastici scriptores principia quatuor temporum anni his versibus declarant:

*Festum Clementis Hiemis caput est orientis,
Cedit Hiems retro cathedrato Simone Petro;
Ver fugat Urbanus, tum Æstatem Symphorianus;
Id tibi quod restans Autumni tempora præstat.*

65. Quatuor anni tempora secundum S. Isidor. (l. c.) et Ven. Bedam (de Temporum ratione cap. 35. Patrol. Migne, tom. 90. pag. 457.), dicta sunt a communionis *temperamento*, quod invicem se humore, siccitate, calore et frigore temperent. Causa efficiens illius temperamenti est motus solis et aliorum corporum cœlestium ac stellarum etiam erraticarum, juxta illud Gen. 1: *Dixit autem Deus: fiant luminaria in firmamento cœli, et dividant diem ac noctem et sint in signa et tempora et dies et annos*, h. e. signa temporum, dierum, annorum.

Singula anni tempora in tres partes dividuntur; *vernam* v. g. in *ver novum* sive *primum*, *adultum* et *præceps*. Nam quum vernum tempus sit trimestre, primus mensis primo sive novo veri assignatur, secundus adulto tribuitur, tertius præcipiti sive cadenti. Sic et *æstas* in suis tribus mensibus *nova*, *adultæ* et *præceps*; item *autumnus novus*, *adultus* et *præceps*, et similiter *hiems nova*, *adultæ* et *præceps* sive *extrema* dicitur. Ita docet Servius ad illud Virgilii Georg. I: *Vere nove gelidus camis cum montibus humor Liquitur*, et Georg. II: *Non alios prima*.

66. *Ver* dictum putat Varro (Ling. lat. v, 2.) a *vireo*, quod post hiemem virere incipiunt virgulta atque in florem cuncta

erumpunt; aliam etymologiam tamen ex græco innuit addendo: *Nisi quod Iones dicunt βῆρ.*

Æstatem Servius Æn. II. ad vers. Propiusque æstus incend. volv., et Varro l. c. dictam volunt ab æstu, id est calore, quod æstas quasi usta h. e. exusta, calida, arida sit.

Pro *autumno* quidam *auctumnum* substituunt cum Festo docentes, vocem derivandam esse a supino *auctum* verbi *augeo*, quod eo tempore maxime augeantur hominum opes coactis agrorum fructibus. Autumno enim vindemiæ et majoris partis frugum collectio fit. Atque hac ratione intelligenda sunt quæ habet *S. Isidorus l. c. : Autumnus, ait, a tempestate, h. e. tempestivitate vocatur, quando omnia maturescunt.*

Hiems, olim et *hiemps*, variè deducitur. *Varro (Ling. lat. l. c.)* hiemem ab *imbre* dictum existimat, *quod tum multi imbres.* Alii ab *hio* : alii a *χρημας*, alii ab *ἕω*, pluo, unde et per *y* scribunt. *Hiems* autem anni tempus humidum frigidumque dicitur.

De quatuor anni temporibus dignus est qui legatur *D. Ambrosius lib. de Noe et Arca, c. 23. Tempora sunt, inquit S. Doctor, quæ aut corrumpunt aut reservant, prout ipsa sui habuerint qualitatem. Ideoque annus ex contrariis ducitur : vere, autumno, æstate, hieme, sicut harmonia cantilenæ permixtis gravibus et acutis videtur consistere. (Migne, tom. 14, p. 400.)*

Ex diversis igitur temporibus rerum omnium generatio, ortus, frugum maturitas et humani corporis firmitas provenit, de qua re *Boet. (lib IV. de Consolat. Philos. metro 6; Migne Patr. tom. 63, p. 822) :*

*Isdem causis vere tepenti
Spirat florifer annus odores :
Æstas Cererem fervida siccatur :
Remeat pomis gravis Autumnus :
Hiemem defluus irrigat imber.
Hæc temperies alit, ac profert
Quidquid vitam spirat in orbe,
Eadem rapiens condit et aufert
Obitu mergens orta supremo.*

Conferantur *Ven. Beda de Ratione Computi cap. 9. (Edit. Migne, op. tom. 1. pag. 588.)*, et *Raban. Maurus lib. de Computo cap. 34. op. tom. 1. pag. 687. (Edit. Migne cit.)*

JEJUNIUM QUATUOR TEMPORUM.

67. Jejunium quatuor temporum respondet quatuor anni partibus, quibus insignes mutationes fieri consueverunt. Olim tribus tantum jejunabatur, ut patet ex *can. Jejunium 1. Dist. 76.* Prioribus Ecclesiæ sæculis tamen additum fuisse quartum jejunium docent præter *can. Jejunium. cit.* tum plures alii canones ejusdem distinctionis 76., tum interpretes juris canonici in *tit. 46. libri III. Decret. de Observatione jejuniorum.*

Ecclesia autem jejunium quatuor temporum triplici de causa maxime celebrat; 1° quia etiam Hebræi quatuor in anno jejunia habebant, quamvis non eisdem omnino temporibus, ut testatur S. Hieronymus *can. Jejunium 7. cit. dist.*; 2° ut in quatuor temporum partibus jejunia trina pro mensium numero Deo offerentes omnes totius anni actiones et eventus nostros a Deo pendere profiteamur, sicut indicat S. Leo *canone Hujus 6. cit. dist.*; 3° ut, quia illis temporibus ordinantur clerici, Deus illis majores conferat gratias, quibus obtentis melius Ecclesiæ valeant inservire: cujus jejunii exemplum sumptum est ab Apostolis *Act. 13, 3.* Hæc *Schmalzgrueber* in *tit. 46, x., n. 32.* Præter adductas rationes plures aliæ afferuntur a *Beletho, Rat. cap. 134.; apud Migne, Pat. tom. 202. p. 138.*

68. Tempus jejunii quatuor temporum his versibus demonstrant:

*Vult Crux, Lucia, cineres, charismata data
Ut det vota pia quarta sequens feria.*

h. e. : celebrandum jejunium quatuor temporum feria

VI. post festum *Exaltationis Sanctæ Crucis* (1), feria IV. post fest. *S. Lucæ*, fer. IV. *primæ hebdomadis Quadragesimæ* et fer. IV. *post Pentecosten*.

Fiunt autem hæc jejunia in feria quarta, quia hac feria *Judas de traditione Domini cogitavit*, ut habet *can. Jejunia* 16. *dist. 3. de Consecrat.*, et sexta feria, quia in ea *crucifixus est Salvator* (*can. Jejunia. cit.*); et sabbato, quia constat, verba sunt Innocentii PP. I. *ep. 1. ad Decentium. c. 4. relat. in canone Sabbatho* 13. *dist. 3. cit.*, *Apostolos biduo isto (fer. VI. et Sabbato) in mœrore fuisse et propter metum Judæorum se occuluisse*.

DE TEMPORE FERIATO.

NUPTIÆ QUANDO CELEBRARI NON POSSINT JUXTA DECRETUM CONCILII TRIDENTINI.

§ II.

TEXTUS PROCEMI. A dominica prima Adventus usque in diem Epiphaniæ, et a feria quarta Cinerum usque in Octavam Paschatis inclusive sancta Synodus solemnitates nuptiarum prohibet; in aliis vero temporibus nuptias solemniter celebrari permittit.

COMMENTARIUS.

69. Jam a primis Ecclesiæ sæculis nuptiarum solemnitates certis anni temporibus interdictas fuisse *canonica statuta* declarant. Ex concilio videlicet *Herdensi*, relato a Gratiano in *can. Non oportet* 10. *c. 33. q. 4.*, atque ex *cap. Capellanus* 4. *de Feriis*, edocemur, interdictas solemnes nuptias fuisse 1º toto illo tempore, quod intercedit inter primam domini-

(1) Si igitur festum *Exaltationis sanctæ Crucis* incidat in feriam IV. (quod iis annis contingere videmus, qui litteram *b* habent dominicalem), ipsa hæc feria poni non potest pro feria IV. quatuor temporum, quia proœmium quatuor tempora celebrari jubet feria IV. post festum *S. Crucis*.

cam Adventus et Epiphaniam; 2^a a dominica Septuagesimæ usque ad Octavam Paschæ; 3^a a feria II. Rogationum usque ad Octavam Pentecostes; 4^a præterea duabus vel tribus hebdomadis ante festum Nativitatis S. Joannis Baptistæ, de quo postremo tempore feriato *Clemens PP.* in. dubium solvit in *cit. cap. Capellanus, de Feriis.* (II. 9.)

Jure Tridentino tempus feriatum angustioribus terminis conclusum est; eo enim nuptiarum solemnitates solum prohibentur ab Adventu usque ad Epiphaniam et a die Cinerum usque ad Octavam Paschæ inclusive. Permittuntur ergo temporibus Rogationum, Ascensionis et Pentecostes et etiam Septuagesimæ, immo et benedictiones nuptiales dari posse sabbato ante dominicam Adventus docent *Sanchez (de Matrim. lib. VII. disput. 7.), et Diana (p. 3. tract. 4. resol. 202.).*

70. Interdictum hoc ecclesiasticum, quo solemnnes nuptiæ tempore feriato prohibentur, gravi nititur ratione.

Iis diebus enim, quibus fideles jejuniis, divinis officiis, vigiliis, stationibus atque Eucharistiæ communioni vacare debent, comessationibus et aliis lætitiæ signis in nuptiis intervenientibus operam dare non licet. Optimo consilio igitur prohibita hisce temporibus est nuptiarum solemnitas, quæ nunquam non magnæ distractionis res esse cognoscitur.

Solutionem aliarum quæstionum, quæ ad tempus feriatum referuntur, petes ex interpretibus juris canonici tum in *c. Capellanus 4. de feriis cit.*, tum in titulum 16. lib III. *Decret. de Matrimonio contracto contra Interdictum Ecclesiarum*, tum denique in *Conc. Tridentin. sess. 24. de Ref. matr. c. 10.* De ultimo hoc capite legendi imprimis sunt congesti a *Barbosa* in illud *C., Covar. de Matrimonio II. p. c. 8*; *Sanchez, de Matrimonio lib. VII. l. c.*

DE CYCLO DECENNOVENNALI AUREI NUMERI.

CAPUT IV.

TEXTUS PROCEMI. *Cyclus decennovennalis Aurei Numeri est revolutio numeri 19 annorum ab 2. usque ad 19 : qua revolutione peracta, iterum ad unitatem reditur. Verbi gratia: Anno 1577. numerus cycli decennovennalis, quid dicitur Aureus, est 1; anno sequenti 1578. est 2, et ita deinceps in sequentibus annis, uno semper amplius usque ad 19 qui Aureus numerus cadet in annum 1595., post quem iterum ad unitatem redeundum est, ita ut anno 1596. Aureus numerus sit rursus 1, et anno 1597. sit 2. etc.*

Igitur ut Aureus numerus quolibet anno proposito inveniat, composita est sequens Tabella Aureorum numerorum, cujus usus incipit ab anno correctionis 1582. inclusive, duratque in perpetuum. Ex ea enim Aureus numerus cujuslibet anni post annum 1582. reperietur hoc modo :

6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	
15.	16.	17.	18.	19.	1.	2.	3.	4.	5.

Anno 1582. tribuatur primus numerus tabellæ, qui est 6; secundus autem, qui est 7, sequenti anno 1583., et ita deinceps in infinitum, donec ad annum, cujus Aureum numerum quæris, perveniat, redeundo ad principium tabellæ, quotiescumque eam percurreris. Nam numerus, in quem annus propositus cadit, dabit Aureum numerum quæsitum.

COMMENTARIUS.

CYCLUS LUNARIS.

71. *Cycli lunaris* appellatione spatium novemdecim annorum venit, quod invenerunt astronomi ad conciliandam solaris lunarisque cursus congruentiam.

Veterum astronomorum nimirum in conciliando solis lunæque cursu per diu laboravit industria; unde variæ sta-

tutæ sunt annorum periodi, quibus peractis ad idem caput quam accuratissime redirent. Quum autem post multas ad id excogitatas annorum revolutiones usu ipso vidissent, novemdecim annis vertentibus horum siderum cursum ita congruere, ut fere ad idem loci temporisque punctum, in quod cum Sole convenerat, novemdecim annis elapsis, luna revertatur, *Melone*, illustri Atheniensi astronomo, auctore orbem seu cyclum 19 annorum statuerunt, eumque ἐννεαδεκαετηρίδα, *annum magnum Melonis*, postea vero *annum Romanum* dixerunt.

72. Utriusque enneadecaeteridis, solaris et lunaris, congruentia hæc est : annus *Solis* Julianus dies continet 365, horas 6. Unde novemdecim annorum orbis dies colligit 6939, horas 18. *Lunaris* cyclus autem in totum (1) explet dies 6939, horas 16, minut. prim. 32, secund. 27. Desunt igitur lunari cyclo ad Julianum exhauriendum hora 1, min. 27, secund. 32. Sed ambarum enneadecaeteridum discrimen propter exiguitatem, qua dissimulatum ac neglectum, qua deinde penitus ignoratum fuit, teste *Petavio lib. VII. cap. 4. de Doctrina Temporum*. Igitur simpliciter statutum, absoluto 19 annorum intervallo, Lunam semper redire ad eundem anni solaris diem. Paschalis methodi conditores hunc cyclum in Calendariis suis hac ratione descripserunt. Initio a quocunque anno facto observarunt, quosnam in januarii, fe-

(1) Menses lunares civiles alternis 29 et 30 diebus evoluti civilem lunarem conficiunt annum dierum 354. Si per 19 ducti dies colligunt 6726. His accedunt bissextiles dies ut minimum 4, interdum vero 5; nam Juliana enneadecaeteris quadriennia quatuor et tres inasper annos continet; quare cyclus lunaris 19 annorum citra embolismos diebus constat 6730, si bissextiles annos Julianos tantummodo 4 comprehendat, aut uno amplius, si 5 bissextiles habeat. Desunt igitur lunari cyclo 19 annorum ad exhauriendum Julianum (compositum, ut diximus, ex diebus 6939 et horis 18) dies saltem 209. Ex his menses fiunt 7, quorum primi sex tricenarii plenique sunt; unus cavius dierum 29 (supra n. 15.). Anni lunares communes 19 menses habent 228, quibus adjuncti 7 summam 235 mensium seu 6939 dierum componunt. *Petav. de Doctr. temp. lib. VII. c. 4.*

bruarii, martii ac cæterorum mensium dies Neomenia quadraret. Quibus diebus contingeret, ad eos unitatem adscriperunt, utputa 23. januarii, 24. februarii, 23. martii, et ita in reliquis. Anno sequente Neomenias animadverterunt in 12. januarii, 10. februarii, 12. martii transitum fecisse; ad eos dies num. 2. adnotarunt. Idem et annis sequentibus fecerunt (1). Unde totis 19 annis numeri 19 variis per omnes menses diebus adjuncti sunt, quibus evolutis Luna idem ad principium rediit, ac deinceps in eosdem dies Neomeniæ concurrerunt: propterea 19 numeri ex illorum opinione perpetuo et constanter lunares Neomenias indicabant. Hæc *Petav. l. c. post Durand. Ration. lib. VIII. c. 11.*

73. Hunc numerum 19 ut ingeniose excogitatum in anno Juliano aureis literis notarunt, unde aurei numeri et cycli novemdecennalis et Paschatis nomen meruit, quoniam verum Paschatis celebrandi diem indicare videbatur.

Quemadmodum solaris, ita et lunaris cycli principium ex humano arbitrio, non ex sideris naturalis revolutione pendet. Convenit autem inter chronographos, ut primus annus hujus enneadecaeteridis lunaris in anno illo defigeretur, qui proxime christianam æram antecessit. Quare si annis Christi unitatem addideris et summam per 19 divideris, si quid residuum fuerit, id numerum aureum, h. e. currentem lunæ cyclum dabit; si nihil fuerit residuum, annus cycli lunaris erit 19. juxta distichon:

*Unum addes annis Domini summamque novenis
Et denis tribues: Numerus tibi ut aureus adsit.*

Quod jam pridem ita docuerat *Durand. lib. VIII. cap. 9:*

*Annis adde μovος Domini partire per unde-
Viginti: Lunæ cyclus et inde patet.*

(1) Numeros aureos per omnes anni menses distributos exhibet tabula quam descriptioni Kalendarii Ecclesiastici subjungimus infra.

Quum numeri aurei incipiant ab unitate, atque ordine naturali progrediantur usque ad 19 ac deinde ad unitatem redeatur, manifestum est, numero aureo unius anni invento inveniri facile posse numerum aureum anni proxime sequentis. Sicut reperitur numerus aureus correspondens æræ vulgaris, ita reperiri quoque potest numerus aureus annorum ante Christum, ascendendo ad annum 439. a. Ch., quo Meton enneadecaeteridem publicavit. Nimirum ab anno proposito demitur 1. Quod reliquum est per 19 dividitur ac residuum — quoto neglecto — numerum aureum indicabit. Itaque invenies numerum aureum dicti anni 439. fuisse 1, h. e. primum annum primi cycli.

DE EPACTIS ET NOVILUNIIS.

CAPUT V.

TEXTUS PROCEMI. Epacta nihil aliud est, quam numerus dierum, quibus annus solaris communis dierum 365 annum communem lunarem dierum 354 superat: ita ut Epacta primi anni sit 11, cum hoc numero annus solaris communis lunarem annum communem excedat, atque adeo sequenti anno Novilunia contingant 11 diebus prius quam anno primo. Ex quo fit, Epactam secundi anni esse 22, cum eo anno rursus annus solaris lunarem annum superet 11 diebus, qui additi ad 11 dies primi anni efficiunt 22, ac proinde, finito hoc anno, Novilunia contingere 22 diebus prius, quam primo anno: Epactam autem tertii anni esse 3, quia si rursus 11 dies ad 22 adjiciantur, efficietur numerus 33, a quo si rejiciantur 30 dies, qui unam lunationem embolismalem constituent, relinquentur 3 atque ita deinceps. Progrediuntur enim Epactæ omnes per continuum augmentum 11 dierum, abjectis tamen 30 quando rejici possunt. Solum quando perventum erit ad ultimam Epactam Aureo numero 19 respondentem, quæ est 29, adduntur 12 ut abjectis 30, ex composito num. 41, habeatur rursus Epacta 11, ut in principio. Quod ideo fit, ut ultima lunatio embolismica, currente Aureo numero 19 sit tantum 29 dierum. Si enim 30 dies contineret, ut aliæ sex lunationes embolismicæ, non redirent Novilunia post 19 annos solares ad eosdem dies, sed

versus calcem mensium prolaberentur, contingerentque uno die tardius quam ante 19 annos. De qua re plura invenies in libro novæ rationis restituendi Kalendarîi Romani. Sunt autem novemdecim Epactæ, quot et Aurei numeri respondebantque ipsis Aureis numeris ante Kalendarîi correctionem eo modo, quo in hac tabella dispositæ sunt :

Tabella Epactarum respondentium Aureis numeris ante Kalendarîi correctionem.

Aur. Num.	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
EPACT.	xj.	xxij.	ij.	xiv.	xxv.	vj.	xvij.	xxvîj.	ix.
10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.
xx.	j.	xij.	xxij.	iv.	xv.	xxvj.	vij.	xvîj.	xxix.

Quia vero cycclus decennovennalis Aurei numeri imperfectus est, cum Novilunia post 19 annos solares non præcise ad eadem loca redeant, ut dictum est, imperfectus etiam erit hic cycclus 19 Epactarum. Quamobrem ita emendatus est, ut in posterum loco Aurei numeri et dictarum 19 Epactarum, utamur 30 numeris Epactalibus ab 1 usque ad 30 ordine progredientibus, quamvis ultima Epacta, sive quæ ordine est trigesima, notata numero non sit, sed signo hoc *; propterea quod nulla Epacta esse possit 30. Variis autem temporibus ex his 30 Epactis respondent decem et novem Aureis numeris variæ decem et novem Epactæ, prout solaris anni ac lunaris æquatio exposcit: quæ quidem decem et novem Epactæ progrediuntur, ut olim, per eundem numerum 11, addunturque semper 12 illi Epactæ, quæ respondet Aureo numero 19 ut habeatur sequens Epacta respondens Aureo numero 1, ob rationem paulo ante dictam. Id quod sequens tabella perspicuum faciet, quæ continet Aureos numeros et Epactas inter se respondentes ab anno correct. 1582, post deductionem 10 dierum, usque ad annum 1700. exclusive. Quamvis autem vulgares Epactæ mutantur in Martio, reipsa tamen in principio anni mutandæ sunt, una cum Aureo numero, in cujus locum hæ nostræ Epactæ succedunt.

COMMENTARIUS.

EPACTÆ.

74. *Epactæ*, ἐπακταὶ ab ἐπάγειν, *invehendo, inducendo, adjiciendo*, dictæ sunt apud astronomos et computistas undecim intercalares dies, quibus solaris annus communis dierum 365 superat annum lunarem communem dierum 354.

Epactas Isidorus (*Etymolog. lib. vi. c. 17. n. 29.*) cum *Papia* aliisque Latinis definit *adjectiones* annuas lunares, quæ per undenarium numerum usque ad tricenarium in se revolvuntur; quas ideo *Ægyptii*, ut ipse ait, adjiciunt, ut lunaris emensio rationi Solis æquetur, unde et *adjectiones* vocantur.

75. *Epactarum* nomine igitur excessus anni solaris supra lunarem intelligitur. Undecim esse hos dies supra diximus, ex quibus per plures annos superadditis conficiuntur menses intercalares continentes dies 30, eo modo, quem supra in declaratione anni lunaris descripsimus n. 15. Quum itaque epacta prima sit 11, secunda 22, tertia 3, quarta 14, quinta 25, et sic deinceps per novemdecim annos cycli lunaris, quos numerus Aureus designat, patet, novemdecim epactas in toto cyclo lunari ante Kalendarii correctionem hoc ordine decurrere ac numeris aureis respondere.

Aur. Num.	Epactæ.	Aur. Num.	Epactæ.
1	11	11	1
2	22	12	12
3	3	13	23
4	14	14	4
5	25	15	15
6	6	16	26
7	17	17	7
8	28	18	18
9	9	19	29
10	20		

Quum autem propter cursum lunæ non exacte computatum (n. 72.) novilunia et plenilunia post 19 annorum spatium non accurate redeant ad suam priorem sedem (1), ideo inventus recens est ab *Aloysio Lilio*, Romano medico et astronomo, cyclus triginta epactarum (*Tetracositerida* vocant), qui in locum aurei numeri Kalendario appositus ad certam Aurei numeri normam directus est, methodo Liliانا tamen per P. *Clavium* paulo immutata, quod pluribus continenter capitibus declarat *Petavius de Doctrina Temp. lib. v.*, ubi Tetracositerida Lilianam universamque Kalendarii correctionem per Gregorium PP. XIII. factam a Scaligeri, Calvisii aliorumque hæreticorum calumniis strenue vindicat. Inventi igitur sunt *triginta numeri epactales*, qui retrogrado ordine singulis anni diebus in Kalendario, in latere extrinseco, juxta literas feriales apponi solent. Numerus quidem tricesimus non exprimitur, sed ejus loco asteriscus *, ut consideranti patet.

Quod Epactarum artificium ut rite intelligas, paucis hæc accipe :

Si novilunia post singulos cyclos lunares in idem temporis punctum inciderent, novemdecim Epactæ sufficerent: tot videlicet, quot sunt anni cycli, quæ in Kalendario posita juxta dies in quos incidunt novilunia, constanter per decursum sæculorum eadem novilunia signarent; seu potius Epactis omnino opus non esset, sed numeris aureis immediate indicari possent. Verum ex dictis n. 72. manifestum est, rem non ita se habere, sed vero *novilunia sæculorum serie omnes totius anni dies percurrere*.

Hinc in Kalendario Gregoriano singulis anni diebus suæ adscriptæ sunt Epactæ, *licet non omnes singulis sæculis novilunia signent*. Quænam vero hoc vel altero sæculo Epactarum

(1) Post 19 annos enim novilunia eodem quidem die, sed hor. 1 et min. 28 circiter prius redeunt. Cfr. n. 72.

series assumenda sit, indicant literæ *Indices*, quarum utum in Appendice docebimus.

Quoniam novæ epactæ, quæ *ordine retrogrado* juxta singulos anni dies ponuntur, sunt numero 30, menses lunares tamen non semper constant 30 diebus, sed alternis vicibus 30 et 29 (1), oportuit alternis mensibus, nempe februario, aprili, junio etc. *duas epactas xxv et xxiv in unum diem conjicere*, prout videre est in ipso Kalendario et multis declarat *Petav. lib. v. de Doctrina Temp.*

Quando numerus aureus major est quam 11, et anni epacta currit xxv, tunc in Kalendario *numerus arabicus 25 novilunia designat*. Hoc vero ideo fit, ne novilunia intra eundem cyclum 19 annorum ad eundem diem redeant.

Numerus 19 positus juxta 31. decembris et epactam xx, non inservit nisi pro anno cujus epacta et numerus aureus est xix. Tunc enim duo novilunia habentur mense decembri, nempe 2 et 31.

Quum primo anno cycli lunaris novilunium in diem 1. januarii incidat ac proinde initio anni solaris nullæ sint epactæ, hic epactarum defectus etiam per signum * sive asteriscum exprimitur, licet alias in præsentī materia pro xxx sumatur.

76. Epactas respondentēs numeris aureis ab idibus octobris anni correctionis 1582. usque ad annum 1700. ipsum proœmium Breviarii describit; quænam vero currente hoc sæculo xix. aureis numeris tribuantur, ex subjecto diagrammate discēs.

(1) Cfr. n. 52. 117.

NUMERI AUREI ET EPACTÆ SÆCULO XIX.		
Ann. æræ vulgaris.	Num. aur.	Epactæ
1801. 1820. 1839. 1858. 1877. 1896.	16	15
1802. 1821. 1840. 1859. 1878. 1897.	17	26
1803. 1822. 1841. 1860. 1879. 1898.	18	7
1804. 1823. 1842. 1861. 1880. 1899.	19	18
1805. 1824. 1843. 1862. 1881.	1	*
1806. 1825. 1844. 1863. 1882.	2	11
1807. 1826. 1845. 1864. 1883.	3	22
1808. 1827. 1846. 1865. 1884.	4	3
1809. 1828. 1847. 1866. 1885.	5	14
1810. 1829. 1848. 1867. 1886.	6	25
1811. 1830. 1849. 1868. 1887.	7	6
1812. 1831. 1850. 1869. 1888.	8	17
1813. 1832. 1851. 1870. 1889.	9	28
1814. 1833. 1852. 1871. 1890.	10	9
1815. 1834. 1853. 1872. 1891.	11	20
1816. 1835. 1854. 1873. 1892.	12	1
1817. 1836. 1855. 1874. 1893.	13	12
1818. 1837. 1856. 1875. 1894.	14	23
1819. 1838. 1857. 1876. 1895.	15	4

Hæc de correctione epactarum seu potius *de propagatione numeri aurei in 30 epactas dicta sufficiant* (1).

(1) Licet cyclus epactarum triginta numeros contineat, non utimur tamen omnibus triginta eodem tempore; sed tantum decem et novem adhibemus, quot nimirum sunt aurei numeri, per quos huiusmodi triginta numeri epactales æquantur progrediunturque. Itaque inde ab anno 1740. inclusive usque ad finem anni 1899., utimur epactis 11, 22, 3, 14, etc.; ab anno 1900. autem usque ad an. 2199. in epactarum cyclo progredientes adhibebunt epactas quæ ordine sequuntur, nimirum 10, 21, 2, 13, 24, etc. etc. Ab anno 2200. usque ad an. 2299. epactæ erunt 3, 20, 1, 12, 23, et cæteræ, quæ per continuam additionem numeri 11 ad præcedentem epactam eadem semper ratione progrediuntur. *Cfr. Rubrica martyrol. Rom. et usus literarum Indicium in capite addidit.*

77. Quod ad usum epactarum pertinet, *absque his*, inquit *S. Isidorus (l. c. n. 31.)*, *non invenies lunam quota sit in quolibet anno et mense et die*. Id quemadmodum sit intelligendum, operæ pretium est breviter exponere. Pro dignoscendis igitur ex epacta lunæ diebus, addendi ipsi sunt tot dies, quotus fuerit mensium numerus, non a januario, sed a martio inclusive numeratus. (*S. Isid. l. c.*).

Per hanc additionem obtinetur epacta, seu ætas lunæ pro primo die illius mensis, in quo lunæ dies quæritur. Si deinde collectæ huic summæ etiam numerus dierum mensis adjiciatur, totalis summa ætatem lunæ pro tali die indicabit, dummodo dicta summa tricenarium numerum non superet; tunc enim luna non erit nisi tot dierum quot dies abjectis 30 ex illa summa supersunt. Si v. g. invenire velis ætatem lunæ pro primo die augusti hujus anni 1863., sumes epactam 11, quæ juxta diagramma propositum anno currenti competit. Epactæ 11 addes numerum mensium a martio inclusive numeratum, h. e. 6: in collecta summa 17 habebis diem lunæ pro primo die mensis augusti. Si deinde dignoscere velis ætatem lunæ pro festo Assumptionis B. M. V. seu pro 15. ejusdem mensis augusti, summæ 17 ex priori additione jam obtentæ addes simul numerum dierum seu 15, et detractis 30 ex summa 32, quæ ex ultima additione exurgit, supererunt 2, qui diem lunæ pro 15. augusti indicabunt. Hæc regula tamen lunæ ætatem non nisi præter propter indicat et quidem semper diem completum. Vide quæ habet *Petav. lib. vi. c. 26. de Doctrina tempor.*

Sed et alius est numerorum epactalium usus quoad Paschatis atque inde reliquorum etiam mobilium festorum celebrationem; per introductum novum epactarum numerum enim lunationes iis locis affixæ detinentur, ut satisfieri prisce Ecclesiæ canonibus possit; qua de re postea.

DE CYCLO SOLARI ET LITERIS DOMINICALIBUS.

CAPUT VI.

TEXTUS PROEMI. *Tabella Literarum Dominicalium ab Idibus Octobris anni correctionis 1582. (detractis prius 10 diebus) usque ad annum 1700. inclusive.*

c	b	A g	f	e	d	c b	A	g	f	e d	c	b	A
g f	e	d	c	b A	g	f	A	d c	b	A	g	f e	d

Usus hujus tabellæ hic est. Anno correctionis 1582. post Idus octobris (detractis prius 10 diebus) tribuatur litera *c* primæ cellulæ et sequenti anno 1583. litera *b* secundæ, et anno 1584. dentur literæ *a g* tertiæ cellulæ, et sic deinceps aliis annis ordine aliæ cellulæ tribuantur, donec ad annum propositum perventum sit, redeundo ad principium tabellæ, quotiescumque eam percurreris. Nam cellula in quam annus propositus cadit, dummodo minor sit quam annus 1700., dabit Literam Dominicalem propositi anni : quæ si unica occurrerit annus erit communis : si vero duplex, Bissextilis ; et tunc superior litera Dominicam diem ostendet in Calendario usque ad festum sancti Mathiæ Apostoli ; inferior autem ab hoc festo usque ad finem anni. Exempli gratia : Sit invenienda Litera Dominicalis anno 1587. Numera ab anno 1582., quem tribue primæ literæ *c*, usque ad annum 1587., tribuendo singulis cellulis singulos annos (computando geminas literas quascunque, superiorem et inferiorem, pro una cellula) cadetque annus 1587. in literam *d*, quæ sextum locum in tabella occupat. Est ergo toto eo anno Litera Dominicalis *d*, annusque communis est, quum litera simplex occurrat. Rursus sit investiganda Litera Dominicalis anno 1616.; numera ab anno 1582., ut dictum est, usque ad annum 1616., redeundo ad principium tabellæ, postquam eam percurreris, perveniesque ad duas hasce literas *c b*; septimo loco positas. Est ergo annus ille Bissextilis, quum duplex litera occurrat, superiorque litera *c* Dominicam diem indicabit a principio anni illius usque ad festum sancti Mathiæ, inferior autem *b* in reliqua parte anni.

COMMENTARIUS.

LITERÆ DOMINICALES.

§ 1.

78. Si anni dies numerum septenarium efficerent atque annus dividi in hebdomadas 52 ita posset, ut unus dies (in annis communibus) vel biduum (in bissextilibus) non superaret, dies Dominicus necessario eadem semper litera designaretur (sup. n. 47.); nunc vero superfluous ille dies literarum dierumque ordinem in sequentis anni capite perturbat. Ita fit, ut, si primus dies januarii, quem litera A notatum videmus, in diem Dominicum incidat, etiam ultimus anni dies, cui eadem hæc litera A affixa est, dies Dominicus sit, ac proinde sequenti anno, qui initium a feria II sumit, litera A non jam diem Dominicum, ut anno proxime elapso, sed vero feriam II. designet et littera *g* futura sit litera dominicalis per totum hunc annum secundum, littera *f* per tertium et sic porro, ita ut ordine retrogrado post septem annos dies Dominicus regrederetur ad primam literam A, nisi cyclus iste per annos bissextiles, singulis quadrienniis recurrentes, interrumperetur ac literarum ordo per insertum diem denuo perturbaretur.

Annus bissextus enim quum hebdomadas 52 biduum excurrat, binis literis ordinem feriarum, h. e. dierum hebdomadis promovet. Si enim a die Dominico inceptit, finietur feria II., et primus dies anni sequentis cadet in feriam III., qui quum literam A semper affixam retineat, efficiet, ut littera Dominicalis anni proxime elapsi jam migret in feriam III. et Dominicalis litera hoc altero anno sit *f*.

79. Ex eadem ratione anno bissexto duæ sunt literæ dominicales, prior quidem a Kalendis januarii ad diem 25. februarii, Divo Mathiæ sacrum, altera ab eodem festo ad

anni finem; litera enim quæ ab initio anni usque ad festum S. Mathiæ in diem Dominicum incidebat, deinceps a 25. februarii in feriam II. cadit et dies Dominicus jam præcedenti litera notatur.

Propter hanc interruptionem igitur dies Dominicus non singulis septenniis redit ad literam A, sed potius requiruntur septem quadriennia seu *octo et viginti anni*, post quos dies Dominicus iterum incidit in primum diem januarii et dominicalis litera erit A, et hæc annorum 28 revolutio *cyclus solaris* vocatur.

80. Literas dominicales, quibus primi dies mensium notantur, hisce versiculis perdocemur:

Alta domat Dominus, gratisque beabit egenos.

Gratia Christicolæ feret aurea dona fideli.

Horum versuum duodecim verba duodecim mensibus ex ordine respondent, nempe *Alta* januario, *Domat* februario, *Dominus* martio, et sic de reliquis, et litera initialis primi vocabuli seu A est litera kalendarum januarii, *d* litera kalendarum februarii, et ita porro. Unde primo diei mensis januarii competit litera dominicalis A; primo diei februarii litera dominicalis *d*; primo diei martii item *d*: primo diei aprilis litera dominicalis *g*, et sic de aliis juxta ordinem suum. Cognito autem primo die alicujus mensis, quotus nimirum in hebdomade ille sit, patet, quænam litera dominicalis illi anno respondeat. Maius v. g. hoc anno 1864. a die dominico incipit, unde literam *b* tanquam literam dominicalem hujus anni videmus notatam in Kalendaris. Item primus dies mensis augusti, qui designatur litera *e*, hoc anno incidit in feriam II; secundus dies notatus litera *d*, in feriam III; tertius, not. lit. *e*, in feriam IV, etc.; hinc dies septimus, seu dies dominicus litera *b* notetur necesse est. Hac ratione ergo etiam sine tabella inveniri literæ dominicales possunt.

CYCLUS SOLARIS.

§ II.

81. *Cyclus solis*, quem annorum 28 systema esse diximus, non dicitur *solaris*, quod motum solis aliquem specialem designet, sed quod ejus ope literarum dominicalium ordinem cognoscamus; dies dominicus enim, quem litera dominicalis notat, olim *dies Solis* appellabatur. Eum chronographi, qui literas ad designandos hebdomadis dies adhiberi solitas respiciunt, definire solent *literarum dominicalium revolutionem per quadriennia Juliana septem*.

82. Cyclum solarem communiter ab anno bissextili ordinuntur primoque anno literas *g f* assignant. Ita fit, ut toto cyclo solis literæ hoc ordine decurrant.

CYCLUS SOLARIS.			
Anni.	Literæ.	Anni.	Literæ.
1.	g f	15.	c
2.	e	16.	b
3.	d	17.	A g
4.	c	18.	f
5.	b A	19.	e
6.	g	20.	d
7.	f	21.	c b
8.	e	22.	A
9.	d c	23.	g
10.	b	24.	f
11.	A	25.	e d
12.	g	26.	c
13.	f e	27.	b
14.	d	28.	A

Ad inveniendum quotus in annum quemcunque datum cycli solaris annus incidat, sciendum est, annum primum æræ communis incurrisse in decimum annum cycli solaris ac proinde primo anno Christi cyclum solis 10. respondere. Si ergo annis Christi addas 9, et collectam summam divides per 28, inuenies numerum cycli solaris, quo annus propositus notatur : scilicet, si quid residuum fuerit, id denotabit, quotus in eo cyclo solari sit annus iste ; si nihil fuerit superfluum, annus ille erit vicesimus octavus cycli ; quam regulam vel hoc distycho tradunt :

*Junge annis Domini ter ternos, perque viginti
Octo seca summam : Cyclus solaris habetur.*

Vel hoc alio in eadem sententiam conscripto proponunt :

*Annis adde novem Domini, partire per Octo
Viginti, cyclus sic tibi notus erit.*

Exemplo sit hic annus 1863. Addo 9 et collectam summam 1872 divido per 28. Erunt in *quotiente* cycli integri 66 et residui erunt 24. Huic igitur anno cyclus solaris est 24, cui ante correctionem Kalendarii Juliani e regione semper respondebat in tabulis litera dominicalis *f*. Jamvero tradita regula inveniendi cyclum solis singulis annis respondentem usum suum etiamnum obtinet, quia per correctionem Kalendarii nihil immutatum est circa cyclum solare, sed tantummodo circa literas dominicales cyclo in laterculis e regione respondentes. Id vero quomodo factum sit, accipe. Usque ad 4. octobris anni correctionis 1582., unicum erat Kalendarium, nempe Julianum, nam usus Kalendarii Gregoriani non incepit nisi sequenti die. Eo anno litera dominicalis erat *g* ac proinde 30 septembris dies dominicus. Quarta octobris incidebat in feriam v. ; sequens dies erat feria vi. in utroque Kalendario, quia dies hebdomadæ nunquam fuerunt interrupti, sed non erat idem dies mensis : in Kal.

Juliano erat 5. octobris, in Gregoriano 15. ob 10 dies exemptos. Biduo post feriam vi. erat dies dominicus in utroque Calendario, sed in Juliano incidit in 7. octob., juxta quem diem invenitur litera *g*, quæ proinde dominicalis remansit, ut erat; in Gregoriano autem incidit in 17., cui adscripta est litera *c*, quæ proinde dominicalis evasit in Kalend. reformato, prout ipse Gregorius. PP. XIII. statuit in cit. *Bulla Correctionis*, de qua diximus n. 60. Jam vero ista differentia 10 dierum seu literarum perpetuo constans non permansit. Quum enim Gregorius voluisset, ut anni 1700. 1800. et 1900., bissextiles non essent, iisdem duæ literæ dominicales non fuerunt imputatæ, ut centesimis annis antea (etiam anno 1600. non excepto) semper factum fuerat. Hinc annum 1700. notatum videmus litera *c*, non autem literis *c b*, et. annum 1800, litera *e*, non autem literis *e d*.

Patet ergo, differentiam, quæ anno correctionis erat 10 dierum seu literarum, an. 1700. evasisse 11 dierum, a. 1800. jam factam esse 12: ab anno 1900. usque ad an. 2100. futuram 13, ab an. 2200. autem 14, et sic porro.

Ex his autem satisfieri facile potest quæsito, *quomodo nimirum ex litera dominicali Kalendarii Juliani erui possit litera dominicalis Kalendarii Gregoriani.*

Animadvertendum ergo ante omnia est, non esse utriusque Kalendarii eandem literam dominicalem, *nisi per accidens*, h. e., *quando differentia inter dies mensis erit exacte divisibilis per 7*. Quamvis enim eadem literæ iisdem diebus mensium in utroque Calendario sint adscriptæ, non tamen est eodem die naturali in utroque Calendario idem dies mensis; unde fieri nequit, ut in utroque eadem litera dominicalis habeatur, nisi quando differentia inter dies mensis erit divisibilis per 7, quia post 7 quosque dies eadem litera recurrit.

Animadvertendum deinde est, septem illas literas, quæ

omnibus totius anni diebus ordine directo tribuuntur, ordine retrogrado fieri dominicales.

Quibus positis, literam dominicalem Kalendarii Gregoriani ex data litera dominicali Kalendarii Juliani erues hoc modo : v. g. an. 1863. Cyclus solaris est 24., cui litera *f* tanquam dominicalis respondet. Quum Kal. Julianum 12 diebus a correcto Gregoriano differat, a litera *f* exclusive computa 12 literas ordine directo, et incidet in literam *d*, quæ reipsa est litera dominicalis anni 1863. in Calendario Gregoriano. Ratione inversa literam dominicalem Kalendarii Juliani invenies ex data litera dominicali novi Kalendarii.

Unde ab anno 1700. usque ad 1800. exclusive addes 11 dies vel literas; ab an. 1800. usque ad 1900. excl. 12., et sic porro. Quando autem differentia erit 14, 21, 28 sive quivis alius numerus exacte per 7 divisibilis, litera dominicalis per accidens eadem erit in utroque Calendario.

Tabellam literarum dominicalium ab Idibus Octobris anni correctionis 1582. usque ad annum 1700. qui primus est ex centesimis, qui annumeratus non est bissextilibus, reperiēs in ipso præmio breviarii, quod interpretamur.

83. Quum juxta correctionem Gregorii PP. XIII. annus 1800. bissextilis non fuerit, sæculo XIX. ordinem literarum dominicalium in cyclo solari iterum turbari necesse est. Quamvis nimirum annus 1800. notetur cyclo solis 17., eidem tamen, quum bissextilis non sit, ex literis *e* *d*, quæ toto sæculo XVIII. cyclo solis 17. in tabellis responderunt, prior tantum litera *e* tribuitur; sequenti anno vero litera *d* (1). Unde sæculis XVIII. et XIX. literæ dominicales annis cycli solis hoc ordine respondent :

(1) Eadem de causa anno 1900., qui juxta Gregorianam correctionem Bissextilis non est, una tantum litera *g* tribuitur, anno 1901. autem *f* et anno 1904. demum *e* *b*.

CYCLUS SOLIS ET LITERÆ DOMINICALES.			
SÆCULO XVIII.		SÆCULO XIX.	
Ann. Christi.	C. S. L. D.	Ann. Christi.	C. S. L. D.
1700.	1 c	1800.	17 e
1701. 1729. 1757. 1785.	2 b	1801. 1829. 1857. 1885.	18 d
1702. 1750. 1758. 1786.	3 A	1802. 1830. 1858. 1886.	19 c
1703. 1731. 1759. 1787.	4 g	1803. 1831. 1859. 1887.	20 b
1704. 1732. 1760. 1788.	5 f e	1804. 1832. 1860. 1888.	21 A g
1705. 1753. 1761. 1789.	6 d	1805. 1833. 1861. 1889.	22 f
1706. 1734. 1762. 1790.	7 c	1806. 1834. 1862. 1890.	23 e
1707. 1755. 1763. 1791.	8 b	1807. 1835. 1863. 1891.	24 d
1708. 1756. 1764. 1792.	9 A g	1808. 1836. 1864. 1892.	25 c b
1709. 1737. 1765. 1793.	10 f	1809. 1837. 1865. 1893.	26 A
1710. 1758. 1766. 1794.	11 e	1810. 1838. 1866. 1894.	27 g
1711. 1759. 1767. 1795.	12 d	1811. 1839. 1867. 1895.	28 f
1712. 1740. 1768. 1796.	13 c b	1812. 1840. 1868. 1896.	1 e d
1713. 1741. 1769. 1797.	14 A	1813. 1841. 1869. 1897.	2 c
1714. 1742. 1770. 1798.	15 g	1814. 1842. 1870. 1898.	3 b
1715. 1743. 1771. 1799.	16 f	1815. 1843. 1871. 1899.	4 A
1716. 1744. 1772.	17 e d	1816. 1844. 1872.	5 g f
1717. 1745. 1773.	18 c	1817. 1845. 1873.	6 e
1718. 1746. 1774.	19 b	1818. 1846. 1874.	7 d
1719. 1747. 1775.	20 A	1819. 1847. 1875.	8 c
1720. 1748. 1776.	21 g f	1820. 1848. 1876.	9 b A
1721. 1749. 1777.	22 e	1821. 1849. 1877.	10 g
1722. 1750. 1778.	23 d	1822. 1850. 1878.	11 f
1723. 1751. 1779.	24 c	1823. 1851. 1879.	12 e
1724. 1752. 1780.	25 b A	1824. 1852. 1880.	13 d c
1725. 1753. 1781.	26 g	1825. 1853. 1881.	14 b
1726. 1754. 1782.	27 f	1826. 1854. 1882.	15 A
1727. 1755. 1783.	28 e	1827. 1855. 1883.	16 g
1728. 1756. 1784.	1 d c	1828. 1856. 1884.	17 f e

DE INDICTIONE.

CAPUT VII.

TEXTUS PROÆMII. Indictio est revolutio 15. annorum ab 1. usque ad 15. qua revolutione peracta, iterum reditur ad unitatem, initiumque sumit quilibet annus hujus cycli a januario in Bullis Pontificiis. Et quoniam Indictionem frequens usus est in diplomatibus et scripturis publicis, facile annum Indictionis currentem quolibet anno proposito inveniemus ex sequenti tabella, cujus usus perpetuus est; initium tamen sumit ab anno correctionis 1582.

Tabella Indictionum ab anno correctionis 1582.

10. 11. 12. 13. 14. 15. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9.

Nam si anno 1582. tribuas primum numerum, qui est 10, et sequenti anno 1583 secundum numerum, qui est 11, et sic deinceps usque ad annum propositum, redeundo ad principium tabellæ, quotiescunque eam percurreris, cadet annus propositus in Indictionem, quæ quæritur.

COMMENTARIUS.

INDICTIO.

84. *Indictionis* nomine tributi genus venit, quod extra ordinem ac de novo solvendum imponitur agris seu possessionibus. Onus illud fructuum fuisse ostendit *Paullus* in l. *Quæro* 28. ff. de *Usu et usufructu* (xxxiii, 2.), in qua fundo, cujus ususfructus per legatum datus erat, *temporarias indictiones* indictas fuisse proponit.

Indictio etiam significat spatium 15 annorum in orbem circumactorum, h. e. quindecim annorum in se revolutorum iterationem, cujusmodi partitione tempora numerari computarique Constantinus instituisse dicitur.

85. De nominis ratione non parva est difficultas, etsi ab *indictionibus* seu functionibus tributariis manasse constans fere sit opinio. Sed cur 15 annorum spatio indictiones finiri placuerit, quove tempore id primum usurpari cœperit, quum

multæ multorum conjecturæ sint, nulla satis probabilis affertur, inquit *Petavius de Doctrina Temp. l. xi. c. 40*. Quod enim omnium, quæ ad hanc diem excogitata sunt probabile maxime judicatur, ex eo, quod Constantinus militaria stipendia ad 15 annos redegerit, quæ 16 antea taxata fuerant, inde totidem annos in periodum esse conjectos, id propterea minus est firmum, quod auctorem illum fuisse contrahendi stipendii militaris et ad 15 annos revocandi, neque veteribus ullis monumentis probatur, neque magnum ex unius anni deductione compendium ad milites rediturum fuisse videtur. Ita *Petav., l. c.*

Indictionum computationem a mense septembri inchoatam constat ejusque rei locuples testis est *S. Ambrosius*, cujus *lib. de Noe et Arca c. 17*, verba sunt hæc : *Etsi a septembri mense annus videatur incipere, sicut indictionum præsentium usus ostendit*. Idem : *Indictio*, inquit *Epist. 23. classis 1., mense septembri incipit. (Edit. Migne, tom. 3. p. 1032.)*

86. Triplicem indictionis usum observare est apud scriptores: alia enim a Kal. septembris proficiscitur eaque *Constantinopolitana* dicitur; altera ab VIII. Kal. octobris, quæ *Constantiniana* et *Cæsarea*; tertia denique, quæ *Pontificia* seu *Romana* a Kal. januarii consurgit. *Indictione Constantinopolitana* imperatores Constantinopolitani et historiæ Byzantinæ scriptores utebantur eamque etiamnum minores quædam civitates adhibent. Et hæc quidem indictio est, quæ memoratur in Actis Concilii œcumen. VIII. Constantinopolitani, quando, v. g., *prima* actio celebrata dicitur *Indictione tertia*, die 5. mensis octobris, feria IV (1). Quum enim aliunde notum sit, annum æræ vulgaris currentem fuisse 869., Indictio Romana erat 2. Ast Constantinopolitana, quæ a 1. septemb. incipiebat, revera tertia erat: inter utramque enim debebat esse differentia unitatis mense octobris.

(1) Apud *Hard. tom. v. pag. 764.*

Indictionis, quæ ab viii. Kal. octobris proficiscitur, originem Constantino M. adscribunt chronographi: unde et *Constantiniana* dicitur, quam ab hoc die cœptam ideo volunt, quod tum imperare cœperit anno Christi 307. Atque hujus usum Gallis et Britannis familiarem fuisse constat. In Germania perinde eadem semper obtinuit indictio, unde et *Cæsaream* appellant.

Indictio *Romana* seu *Pontificia* quando cœperit, non omnino constat. Nam ex Epistolis S. Gregorii M., Joannis viii. et S. Gregorii vii. (lib. i. epp. 19., 20...) Pontificia diplomata ac epistolas indictionibus more Græcorum a Kal. septembribus inchoatis subnotari observare est, quod et alia acta vetera apud Baronium a. 1154. adstruunt; ex quibus colligunt chronographi, indictionum exordia varie pro scriptorum aut notariorum arbitrio tabulis initio esse adscripta.

87. Si per istam 15 annorum periodum retrogrediamur ad primum æræ christianæ annum, congruit ille cum *quarto anno Indictionis Pontificiæ*. Unde hanc habemus rationem indictionis inveniendæ: cuius annorum Christi numero addantur 3, dividaturque summa per 15; si præter quotientem nihil est reliqui, annus indictionis est 15.; si reliquus sit numerus, is annum indictionis indicabit. Sic anno 1864. addantur 3, erunt 1867; summa collecta dividatur per 15, prodibunt ultra quotientem 124 adhuc 7, quæ proinde designant annum currentem 1864. esse *septimum cycli indictionis*. Unde versus:

*Si tribus adjunctis Domini diviseris annos
Ter tibi per quinos: Indictio certa patebit.*

Leguntur præterea hi in eamdem sententiam versus:

*Si per quindenos Domini diviseris annos
His tribus adjunctis, Indictio certa patebit:
Si nihil excedit, quindena Indictio currit.*

: DIAGRAMMA INDICTIONIS SÆC. XIX.

Anni sæculi XIX.	Indictio.
1800. 1815. 1830. 1845. 1860. 1875. 1890.	3.
1801. 1816. 1831. 1846. 1861. 1876. 1891.	4.
1802. 1817. 1832. 1847. 1862. 1877. 1892.	5.
1803. 1818. 1833. 1848. 1863. 1878. 1893.	6.
1804. 1819. 1834. 1849. 1864. 1879. 1894.	7.
1805. 1820. 1835. 1850. 1865. 1880. 1895.	8.
1806. 1821. 1836. 1851. 1866. 1881. 1896.	9.
1807. 1822. 1837. 1852. 1867. 1882. 1897.	10.
1808. 1823. 1838. 1853. 1868. 1883. 1898.	11.
1809. 1824. 1839. 1854. 1869. 1884. 1899.	12.
1810. 1825. 1840. 1855. 1870. 1885. 1900.	13.
1811. 1826. 1841. 1856. 1871. 1886. 1901.	14.
1812. 1827. 1842. 1857. 1872. 1887. 1902.	15.
1813. 1828. 1843. 1858. 1873. 1888. 1903.	1.
1814. 1829. 1844. 1859. 1874. 1889. 1904.	2.

Præter tres illas annorum revolutiones, quas Procœmium Breviarii exhibet, plures alias excogitarunt computistæ. Ex iis duas tantum memorasse sufficiat, nimirum *periodos Victorianam* et *Julianam*.

Periodus Victoriana, a Victorio Aquitano inventa anno 457., est 532 annorum, oriturque ex numero annorum cycli lunaris et solaris inter se multiplicatis, namque $28 \times 19 = 532$. *Petav. lib. II. cap. 67. de Doct. Temp.*

Si *periodus Victoriana* multiplicetur per 15 sive per numerum annorum cycli indictionis, summa ex hac multiplicatione ($28 \times 19 \times 15$) effecta est 7980, quæ ipsa est *periodus Juliana*. Periodum *Julianam* ejusque fructum et methodum accurate describit *Petavius lib. VII. cc. 7. 8. et 9., de Doct. Temp.*

DE FESTIS MOBILIBUS.

CAPUT VIII.

TEXTUS PROÆMII. Quoniam ex Decreto sacri Concilii Nicæni Pascha, ex quo reliqua festa mobilia pendent, celebrari debet die dominico, qui proxime succedit xiv. lunæ primi mensis (is vero apud Hebræos vocatur primus mensis, cujus xiv. luna vel cadit in diem verni Æquinocitii, quod die 21. mensis martii contingit, vel propius ipsum sequitur), efficitur, ut si epacta cujusvis anni inveniatur et ab ea in Calendario notata inter diem octavum martii inclusive et quintum aprilis inclusive (hujus enim epactæ xiv. luna cadit vel in diem Æquinocitii verni, id est, in diem 21. martii, vel eum propius sequitur) numerentur inclusive deorsum versus dies quatuordecim, proximus dies dominicus, diem hunc xiv. sequens (ne cum Judæis conveniamus, si forte dies xiv. lunæ caderet in diem dominicum) sit dies Paschæ.

EXEMPLUM. Anno 1603. epacta est 10. et litera dominicalis b. Et quoniam invenimus epactam 10. inter diem 8. martii et 3. aprilis inclusive positam esse e regione diei 21. martii, a quo inclusive si deorsum versus numerentur 14 dies, inveniemus xiv. lunam die 3. aprilis, quæ est dominica, quum e regione sit litera dominicalis b. Ne igitur cum Judæis conveniamus, qui Pascha celebrant die xiv. lunæ, sumenda est litera dominicalis b., quæ sequitur xiv. lunam; nempe ea, quæ e regione diei 10. aprilis collocatur, atque eo anno Pascha celebrandum erit die 10. aprilis. Item anno 1604. epacta est 29. et duplex litera dominicalis d c, quum annus ille sit bissextilis. Si igitur ab epacta 29, quæ e regione diei 1. aprilis ponitur, inter diem 8. martii et 5. aprilis inclusive, numerentur dies 14, cadet xiv. luna in diem 14. aprilis. Et quia tunc currit posterior litera dominicalis, nempe c, quæ post diem 14. aprilis, id est, post xiv. lunam collocata est e regione 18. aprilis, celebrabitur eo anno Pascha 18. aprilis.

Cæterum ut facilius omnia festa mobilia inveniantur, compositæ sunt duæ sequentes tabulæ Paschales, una *antiqua*, et *nova* altera. Ex antiqua ita festa mobilia reperientur. In latere sinistro tabulæ acci-

piatur epacta currens, et in ~~linea~~ *literarum* dominicalium sumatur litera dominicalis currens, infra tamen epactam currentem; ita ut si litera dominicalis currens reperiatur e regione epactæ currentis, assumenda sit eadem litera dominicalis proxime inferior. Nam e regione hujus literæ dominicalis omnia festa mobilia continentur.

EXEMPLUM. Anno 1606. epacta est 21. et litera dominicalis A. Si igitur in tabula antiqua sumatur litera dominicalis A quæ primo infra epactam 21. occurrit, reperiatur e regione hujus literæ dominica Septuagesimæ die 22. januarii, dies Cinerum 8. februarii, Pascha 26. martii, Ascensio Domini 4. maii, Pentecostes 14. maii, et festum Corporis Christi 25. maii. Dominicæ autem inter Pentecosten et Adventum eo anno erunt 28, et Adventus celebrabitur die 3. decembris. Et sic de cæteris. Item anno 1608. epacta est 10. et litera dominicalis b, quæ in tabula reperiatur e regione epactæ 10. Quare sumenda est alia litera b, quæ proxime infra epactam invenitur, e regione cujus invenies Septuagesimam die 6. februarii, diem Cinerum 23. februarii, Pascha 10. aprilis, etc.

Notandum autem est, quod, quemadmodum in anno communi cadente litera dominicali e regione epactæ in tabula antiqua, sumitur eadem litera proxima infra epactam, ut diximus; ita quoque in anno bissextili, si alterutra duarum literarum dominicalium tunc currentium e regione epactæ reperiatur, assumendæ sunt aliæ duæ similes literæ proxime inferiores, ut festa mobilia inveniantur.

Ex tabula vero paschali nova ita eadem festa mobilia repirientur. In cellula literæ dominicalis currentis quærat epacta currens. Nam e directo omnia festa mobilia deprehendentur. Ut anno 1609. in cellula literæ dominicalis d, tunc currentis, e regione epactæ 24, quæ eodem anno currit, habetur Septuagesima 15. februarii, dies Cinerum 4. martii, Pascha 19. aprilis, etc.

Sed sive antiqua, sive nova tabula Paschali utamur, inveniendi sunt omnia festa mobilia in annis bissextilibus per literam dominicalem posteriorem, quæ nimirum currit post festum sancti Mathiæ apostoli, ne scilicet ambigamus, utra duarum literarum pro hoc aut illo festo indagando accipienda sit: ita tamen, ut Septuagesimæ et diei Cinerum inventæ in januario aut februario addatur unus dies. Quod ideo fit, quia ante diem sancti Mathiæ currit prior litera dominicalis, quæ in kalendario posteriorem semper sequitur; post festum autem sancti

Mathiæ in februario, licet posterior litera currat, additur tamen tunc dies intercalaris, ita ut dies 24. februarii dicatur 25. et 25. dicatur 26., etc. Quod si dies Cinerum cadat in martium, nihil addendum est, quia tunc et litera posterior currit et dies mensis propriis numeris respondet, quum dies intercalaris februario sit additus. Imo nisi per posteriorem literam investigarentur, non inveniretur recte Septuagesima in anno bissextili currente epacta 24 vel 25 et litera dominicali d c, ut in secundo ac tertio exemplo perspicuum fiet pro annis 4088. et 3784. Exempli gratia : anno 2096 bissextili, epacta erit 5 et literæ dominicales A g. Si igitur per posteriorem literam, quæ est g festa mobilia investigentur, reperietur Septuagesima die 11. februarii et dies Cinerum 28. februarii. Si autem addatur unus dies, cadet Septuagesima in diem 12. februarii, quæ est dominica, et dies Cinerum in 29. februarii, quæ est feria quarta. Pascha autem et reliqua festa in eos dies cadent, qui in tabula expressi sunt. Item, anno 4088: bissextili epacta erit 24 et literæ dominicales d c. Si igitur per literam c, quæ posterior est, inquirantur festa mobilia, invenietur Septuagesima die 21. februarii, et si addatur unus dies, cadet in diem 22. februarii, quæ est dominica. Dies autem Cinerum cadet in diem 10. martii : quare nihil additur, etc. Rursus anno 3784. bissextili, epacta erit 23 et literæ dominicales d c. Ergo iterum per posteriorem c reperietur Septuagesima die 21. februarii, hoc est, addito 1 die 22. Quod si per priorem literam d in utroque horum duorum annorum agendum esset, nihil efficeretur, quum infra epactas 24 et 25 litera d indicet Septuagesimam die 15. februarii, quod falsum esset, quum eo anno posterior litera c Pascha offerat die 25. aprilis, ac proinde Septuagesima die 22. februarii celebranda sit, ut liquido constat, si, a die Paschæ, dominicæ retro numerentur usque ad Septuagesimam.

In priori porro tabula Paschali antiqua reformata epactis ad sinistram præposuimus aureos numeros eodem ordine, quo ante emendationem kalendarii collocari solebant, ut ex iis festa mobilia invenirentur. Hoc autem idcirco a nobis factum est, ut Pascha cæteraque festa mobilia, a Concilio Nicæno usque ad annum 1582. quilibet indagare possit. Eodem autem prorsus artificio ex aureis numeris ita distributis festa mobilia eruuntur, quo ex epactis. Sit enim explorandum, exempli causa, quando festa hæc celebrata fuerint anno 1440.

Quoniam eo anno aureus numerus fuit 7 et litera dominicalis d, si aureus numerus 7 in sinistro latere accipiat et prima litera d infra eum occurrens, reperiatur e regione hujus literæ d Septuagesima die 1. februarii, dies Cinerum 18. februarii, Pascha die 5. aprilis, etc. Adventus Domini celebratur semper die dominico qui propinquior est festo sancti Andreæ apostoli, nempe a die 27. novembris inclusive usque ad diem 3. decembris inclusive: ita ut litera dominicalis currens, quæ reperiatur in Calendario a die 27. novembris usque ad diem 3. decembris indicet Dominicam Adventus. Ut, verbi gratia, si litera dominicalis est g, dominica Adventus cadet in diem 2. decembris, quia ibi est litera g in Calendario etc.

COMMENTARIUS.

DECRETUM CONCILII NICENI.

88. Quamvis decretum *de Paschate celebrando* inter 20. canones Nicænos non reperiatur, constat tamen ex indubiis antiquitatis monumentis, definitum a concilio juxta ecclesiasticam traditionem fuisse, ut Pascha Resurrectionis Græci ac Latini eadem die celebrarent, deinde ut ad Judæorum differentiam ea dies esset dominica XIV. lunæ martii mensis proxime sequens; tertio ut circuli decemnovennalis usus admitteretur.

S. *Athanasius* in Epistola ad Afros episcopos data anno circiter 369. docet, Paschæ solemnitatem in causa fuisse, cur Nicæna synodus celebrata sit. *Ea enim*, inquit, *ob Arianam hæresim et ob paschæ solemnitatem convocata fuit; quia Syri, Cilices et qui in Mesopotamia degunt, a nobis dissentiebant, et eodem quo Judæi tempore Pascha celebrabant. Sed grati Domini quod cum de fide, tum de sancta illa solemnitate omnium una mens fuerit. Et hæc quidem Nicænæ Synodi causa.* (Edit. *Migne tom. 2. pag. 1031.*) De causis Concilii disserens *Eusebius libro mox citando* cum Athanasio plane consonat.

Eamdem concordem Synodi sententiam de fide et de Pascha Nicææ latam ac singulorum episcoporum subscriptionibus firmatam tradit Eusebius in *Vita Constantini lib. III. cap. 14.*, ubi ait : Adeo ut non modo unius fidei consonantia apud omnes obtineret, verum etiam unum idemque tempus in salutaris festi celebratione ab omnibus firmaretur. Porro ea quæ in communi placuerant, scriptis mandata et singulorum subscriptione roborata sunt. (Edit. Migne. Patrol. Græc. tom. 20. h. e. Op. Eusebii tom. 2. pag. 1070.)

Quod idem decretum cum omnibus Ecclesiis communicat Constantinus in epistola, quæ eas de rebus Nicææ gestis certiores facit, et quam refert Eusebius lib. cit. cc. 17 — 20. Sic enim Constantinus scribit : *Ubi quum de sanctissimo Paschæ die quæsitum fuisset, communi omnium sententia decretum est, eam festivitatem uno eodemque die ab omnibus ubique celebrari oportere... Visa est omnibus res esse prorsus indigna, ut in sanctissimæ hujus solemnitatis celebratione consuetudinem Judæorum sequeremur... Quæ rejecta possumus rectiori ordine, quem a primo passionis die ad hæc usque tempora servavimus, ad futura etiam sæcula hujus observantiæ ritum propagare. Nihil ergo nobis commune sit cum inimicissima Judæorum turba. Aliam enim viam a Salvatore accepimus.... Atque ut summatim ac breviter dicam, placuit communi omnium judicio, ut sanctissimæ Paschæ festivitas uno eodemque die celebraretur. Neque enim decet in tanta sanctitate aliquam esse dissonantiam præstatque eam sequi sententiam, in qua nulla est alieni erroris soelerisque societas atque communio.* (Edit. cit. pag. 1075. seqq.)

S. Ambrosius epistolam ad episcopos per Æmiliam constitutos sic orditur : *Non mediocris esse sapientiæ diem celebritatis definire Paschatis et scriptura divina nos instruit et traditio majorum; qui convenientes ad synodum Nicænam inter illa fidei (1) ut vera, ita admiranda decreta etiam super cele-*

(1) Per se quidem ad fidem non pertinet, utrum Pascha celebretur

britate memorata, congregatis peritissimis calculandi, decem et novem annorum collegere rationem et quasi quemdam constituere circulum, ex quo exemplum in annos reliquos gigneretur. Hunc circulum Enneadecaterida nuncuparunt. (Edit. Migne tom. 3. epist. 23. classis I. pag. 1026.)

S. Cyrillus Alexandrinus in Prologo Paschali anno 437. edito ita tradit § 2: Quum his igitur atque hujusmodi dissensionibus per universum mundum Paschalis regula perturbaretur, sanctorum totius orbis synodi consensione decretum est, ut, quoniam apud Alexandriam talis esset reperta Ecclesia, quæ hujus scientiæ perfectione clareret, quota kalendarum vel iduum et quota luna Pascha rite debeat celebrari, per singulos annos Romanæ Ecclesiæ intimaret (1); unde Apostolica auctoritate universalis Ecclesia per totum orbem definitum Paschæ diem sine ulla disceptatione cognosceret. Quod quum per multa sæcula pariter custodissent, etc. (Ed. Migne tom. 10. Epist. 87. sive Prologus, p. 384.)

Idem confirmat S. Leo M., 1° in epistola ad Marcianum Augustum data 15. jun. a. 460: Paschale festum, inquit, quamvis in primo semper mense celebrandum sit, ita tamen est lunaris cursus conditione mutabile, ut plerumque sacratissimæ diei ambigua occurrat electio, et ex hoc fiat plerumque, quod non licet, ut non simul omnis Ecclesia quod nonnisi unum esse oportet, observet. Studuerunt itaque sancti Patres occasionem

ipsa luna 14. an dominica sequenti. Potuisset Ecclesia, si ita visum fuisset, sanare vel permittere, ut Pascha celebraretur eo die; ast ratione connexionis ad fidem pertinere potest ac revera pertinet, si v. g. Pascha celebretur luna 14, quia putatur ex præcepto divini ita celebrandum esse, vel legem Mosaicam etiamnum obligare. Atque ita conciliari facile possunt diversæ Patrum sententiæ, si duplex sensus, quo aliquid ad fidem spectare dicitur, oportune distinguatur.

*— (1) De ἑορταγῶντις αἰνε Paschalibus hæc literis, quas Eusebius etiam commemorat in *Histor. Eccles. lib. vii. c. 15.* conferantur *Prolegomena* præfixa editioni græco-latine *Homiliarum Paschalium S. Cyrilli Alexandrini* apud Migne, tom. 10. pag. 391.*

huius erroris auferre, omnem hanc curam Alexandrino Episcopo delegantes (quoniam apud Ægyptios huius supputationis antiquitas tradita esse videbatur peritia), per quem quotannis dies prædictæ solemnitatis Sedi Apostolicæ indicaretur, cuius scriptis (1) ad longinquiores Ecclesias indicium generale percurreret. (Edit. Migne, tom. 1. Epist. 121. pag. 1055.)

Sed nemo auctoritatem synodi Nicænæ pro usu Enneædactæridos gravius ac sæpius urget, quam *Dionysius Eriugus*, qui in epistola sua prima, p. 525. scripta, Latiniæ usum cycli 19. annorum ex eo maxime persuadere conatur, quod is *ex veneranda synodi Nicænæ constitutione* esse noscatur. (Edit. Migne, pag. 19.)

Licet autem concilium Nicænum curam supputandi Paschatis Alexandrino præsuli commiserit, quia tamen plura ad circuli decemnovennalis usum necessaria non satis explicata, neque termini paschales accurate definita fuerunt, postea multe gravesque difficultates exortæ sunt circa diem Paschæ inter Latinos et Alexandrinos, quas post *Paulum Forosemproniensem de recta Paschæ celebratione lib. IV.* recenset *Zallinger Juris Eccl. Publ. et Priv. lib. II. Subsid. in Appendic. histor. c. 6.* Aliquot item exemplis Latinorum Alexandrinorumque Paschale dissidium illustrat *Petavius de Doctrina Temp. lib. II. c. 65.*

89. Ad æquinotium vernal quod spectat, quum celebratio Paschatis maxime ex eo pendeat, prout sequenti numero declarabimus, Patres Nicæni illud omni studio certis diei

(1) Et istæ quidem sunt *Epistolæ Paschales*, quæ in Concilio Arelatensi I. relato in *can. de Observatione Paschæ. 26. distinct. 3. de Consecrat. juxta consuetudinem ad omnes dirigi dicuntur. Toletanum Concilium IV. et Bracharense II. relat. in can. Placuit. 25. dist. 81. mandant, ut quotannis Paschatis dies, quem tamen Pontifex Romanus præscripserat (Innocent. PP. I. ad Aurelium Carthaginen. ep. 10.) a Metropolitano urbis denuntiaretur episcopis et diaconis: Quod illi breviculo pernotantes, ut aiunt Patres Bracharenses, I. c., vicissim populis, singuli in suis ecclesiis, die Natalis Domini post evangelicam lectionem annuntiant. Atque huc etiam refertur *ec. Paschæ. 22. et Placuit. 24. eodem.**

ac loco affigere sategerunt. Æquinoctio ergo duodecimum kalendas apriles seu martii 21. assignaverunt. Quod optima ratione, inquit *Lalamantius. de Anno*, eos fecisse judicabis, si perpenderis quarto quoque anno minuta 44. plus quam oportet in anno juliano intercalari, quum scilicet dies integer seu horæ 24. plenæ anno Bissextili inseruntur. Et quamquam 44. minuta quarto quoque anno superabundantia parvi momenti esse videantur, tanti tamen sunt, ut centesimo tricesimo primo quoque anno Æquinoctium in antecedentia rejiciant unius diei intervallo. Quum ergo Nicæna synodus animadvertisset, Julii Cæsaris tempore Æquinoctium vernum in diem 25. martii incidisse, ab illo vero tempore ad sua usque annos trecentos et amplius effluxisse, atque adeo æquinoctium vernum per tres fere dies retrocessisse in antecedentia, et a 25. martii in 22. ejusdem retrolapsum: illa et præterito jam tempori et parti etiam aliquotæ futuri prospicere studens, vero æquinoctio diem martii 21. assignavit.

Quod etiam *S. Ambrosius* confirmat in epistola jam citata, ubi postquam n. 10. docuit, *maiores nostros in tractatu concilii Nicæni* propterea statuuisse ut circulus decemnovennalis a primo mense seu a mense novorum inciperet atque in eum desineret, quia in eodem primum Pascha olim a Judæis celebratum est, hæc subdit: *Incipit autem (primus) mensis non secundum vulgarem usum, sed secundum consuetudinem peritorum ab Æquinoctio, qui dies est duodecimo kalendas aprilis et finitur undecimo kalendas maii.*

Notandum vero, æquinoctium — licet diei 21. martii affixum — sibi tamen duos exposcere dies. Supponamus enim æquinoctium juxta datum meridianum anno bissextili incidere 21. martii ipso tempore meridiei; anno sequenti eveniet 6 circiter horis serius, h. e. 21. martii circa solis occasum, quia in æquinoctio sol occidit 6 horis post medium diem; anno secundo post bissextilem æquinoctium eveniet

media nocte sequenti; et tertio anno incidet in 22. martii circa sextam horam matutinam: ac demum quarto anno, sive anno bissextili, redibit ad 21. martii tempore meridiano: itaque in perpetuo Christianorum Calendario æquinoctium diei 21. martii intelligitur affixum.

TERMINUS PASCHALIS.

90. *Tria sunt præcipue*, inquit S. Epiphanius *adv. hæres. lib. III. hæres. 70. n. 11.*, quibus Paschatis celebritas alligatur quæque proinde velut essentialiter ad illam pertinent. Hæc tria autem *lib. II. hæres. 50. n. 3.* aperte ac distincte docet esse *quartam decimam lunam* (τεσσαρεσκαίδεκάτης τῆς σελήνης), *æquinoctium* (ισήμηνια) et *diem Dominicum* (κυριακή), singulorum rationem insuper ita declarans: *Ecclesia catholica quæ ad id mysterium celebrandum necessaria sunt undique contrahens et in unum conferens veritatem retinet. Nam non solum quartam decimam diem observat...; sed præter hanc lunam XIV. diem etiam cursum solis adhibet, ne duplex in eundem annum Pascha ita committatur, ut altero anno ne unum quidem habeatur. Quocirca XIV. illam diem sic tenemus, ut æquinoctium prætergrediamur; ac demum in sanctam Dominicam religiosissimi temporis finem conjicimus.* (Edit. Migne *op. tom. 1. pag. 887.*)

Quæ eadem, aliis licet verbis, Ambrosius tradit in *Epistola ad episcopos Æmiliæ jam citata*. In ea enim tanquam notum concessumque assumens, *Resurrectionis celebritatem die Dominica celebrari debere* (n. 9.), cætera, quæ ad Pascha rite celebrandum necessaria sunt, explicat his verbis: *Duo sunt observanda in solemnitate Paschæ, quarta decima luna et primus mensis, qui dicitur novorum, quique juxta ejusdem S. Doctoris verba superius adducta secundum consuetudinem peritorum ab Æquinoctio seu XII. kal. aprilis incipit.*

Tria igitur requiruntur ad rectam Paschatis celebritatem,

niturum ut post quartam decimam lunam peregratur, ut Dominico die, ut denique proxime post *Æquinoctium ver-*
nūm sive primo mense, qui novorum dicitur.

91. Atque tria hæc cognosci facile possunt ex *Kalendario* Gregoriano. Ergo dies Paschatis atque inde reliqua etiam mobilia festa ex *Kalendario* deprehenduntur.

Et ad *Æquinoctium vernalium* quod spectat, illud Gregorius PP. XIII. in eandem, quam Nicænæ synodi tempore tenebat, sedem revocavit, ac diei 21. martii ita affixit, ut ab eo non amplius sit retrolapsurum versus initium mensis.

Diem dominicum deinde ex litera habemus, quam eo anno Dominicalem esse *cyclus solaris* commonstrat.

Lunæ quartæ decimæ notitiam denique ex *epacta currente* deduci manifestum est. Quum enim novus *cyclus Epactarum* ab Aloysio Lilio conscriptus ad certam aurei numeri formam directus sit (sup. n. 62.), *epacta*, ex diagrammate superius n. 76. proposito inventa, indicabit in *Kalendario* singulos anni dies, quibus novilunia atque inde plenilunia contingent. Exemplo sit annus 1863. Ex *canone epactarum* n. 76. invenimus numerum *epactalem* esse 11. Ubi-
cunque igitur *Epactalis* hic numerus 11 in *Kalendario* occurrat, ibi *lunationum* hujus anni designatur initium, nimirum 20. januarii; 18. februarii; 20. martii; 18. aprilis; 18. maii etc. Is vero *primus mensis* seu *mensis novorum* vocatur *cujus luna XIV. vel cadit in diem vernali æquinoctii, vel proptus ipsum sequitur*, ut habet *Proæmium* nostrum, quique proinde semper initium sumet inter diem 8. martii et 5. aprilis utrinque inclusive. Ab illo igitur die *primus mensis* lunaris hoc anno incipiet, cui intra spatium dictorum dierum (8. mart. et 5. april.) numerus *epactalis* 11 adscriptus est. Eum autem adscriptum invenimus diei 20. mensis martii. Ab hoc ergo, utpote a primo mensis primi lunaris, numera dies quatuordecim, scilicet usque ad diem 2 aprilis, et ipso hoc 2. die aprilis habebis lunam XIV primi mensis lunaris seu

lunam Paschalem et Pascha Hebræorum. Sequens dominica, quam littera dominicalis *d* quintam aprilis esse docet, dies Paschalis erit. Si vero dies ipse xiv lunæ in diem Dominicum cadit, proximus dies Dominicus erit Paschalis, *ne cum Judæis conveniamus* ut ait *Proœmium* citat.

Terminum Paschalem hisce versibus quoque inveniri posse tradit *Durand. Rat. lib VIII. c. 12.*

*Post Nonas Martis ubi fit luna nova require,
Tertia lux Domini proxima Pascha tenet.*

In controversiis computisticis de Paschate quæri et illud solet, *an Pascha celebrari possit in plenilunio, sive in diem Dominicum incidat?*

92. Huic quæsito ut breviter satisfaciamus, notemus oportet, confundendam non esse lunam xiv. cum plenilunio sive oppositione. Quamvis enim scriptores sint, qui juxta vulgarem usum loquendi duo hæc non satis distinxerint, sed latiori quodam sensu pro iisdem habuerint, ut v. g. *Anatolius*, qui apud *Euseb. Hist. Eccles. lib. vii. c. 32.* ita loquitur: *In celebranda paschali festivitate (Judæorum) necessario id requiritur, ut non modo sol sed et luna segmentum æquinociale percurrat. Nam quum duo sint segmenta æquinocitalia, alterum vernum, alterum autumnale, eaque ex diametro sibi vicissim opposita: quumque quarta decima dies mensis ad vesperum paschali festo assignata sit, luna quidem ex adverso soli consistet, quemadmodum videre est in pleniluniis* (*Edit. Migne tom. 2. pag. 730.*); quamvis, inquam, aliqui scriptores lunam xiv. ab oppositione non distinxerint, ea tamen confundi non posse manifestum est, ex iis quæ supra (n. 52.) de forma mensis lunaris ex Petavio scripsimus.

Et re quidem vera plenilunium sive oppositio sumitur vel astronomice, vel juxta cyclos in Kalendariis receptos; sed in utroque casu luna xiv. distinguitur a plenilunio.

Et ad plenilunium astronomicum quod spectat, quum

lunatio media sit 29 dierum, 12 horarum et 44 minut. manifestum est, plenilunium nunquam in lunam XIV., sed in XV. incidere.

Ad computum cyclorum quod pertinet, lunationes plenæ cavæque alternis dispositæ in iis sunt, h. e. alternatim sunt 30 et 29 dierum. Unde iterum plenilunium non in XIV. sed in XV. incidit.

Quibus ita præstitutis dicimus, Pascha celebrari in plenilunio posse, si in diem Dominicum incidat. Etenim sacris canonibus tantum cautum est, ne Pascha celebretur luna XIV. Atqui plenilunium non est luna XIV.; ergo celebrari potest, immo et debet in plenilunio si in diem Dominicum incidat.

93. *Usus cyclorum Paschaliū* quod spectat, animadvertas, vulgo censere eruditos, Hippolytum episcopum primum omnium in Ecclesia fuisse, qui cyclos adhibuerit pro computando Paschate. Hippolytus, inquit S. Hieronymus de viris illustribus c. 61., *cujusdam Ecclesiæ episcopus, nomen quippe scire non potui, rationem Paschæ temporumque canones scripsit usque ad primum annum Alexandri imperatoris, et sedecim annorum circulum, quem Græci ἐκκαίδεκαετηρίδα vocant, reperit, et Eusebio, qui super eodem Pascha canonem, decem et novem annorum circulum, id est ἐννεαδεκαετηρίδα, composuit, occasionem dedit.* (Patrolog. latin. Edit. Migne, tom. 23. p. 671. op. S. Hieron. tom. 2., ubi etiam vid. commentar. in difficiliore loci sententias.)

Præcipuus error canonis Hippolyti in eo est, quod neomeniæ post 16 annos ad eosdem dies recurrere putentur. Cæteros ejusdem defectus vide declaratos a Petav. lib. II. cap. 61. de Doctr. Temp.

S. Cyrillus Alexandrinus in Prologo Paschali meminit cycli 84 annorum, quem tamen mendis non carere recte censeat. Ipse vero cyclum Theophili breviavit et ad 95 annos redegit. (Migne, Patrol. Græc. tom. 77. pag. 386). Novus hic cyclus Alexandrinus illustratur a Petav., l. c., c. 77.

S. Dionysius Alexandrinus quoque canonem paschalem texuit, de quo *Euseb. lib. vii c. 20. Hist. Eccl.* hæc scribit: *Præter supradictas epistolas idem Dionysius Paschales illas quas habemus epistolas tunc temporis conscripsit: encomia in illis et panegyricos sermones de Paschali festo contexens. Harum unam Flavio nuncupavit; alteram Domitio et Didymo. In qua probans, festum Paschæ diem nonnisi post æquinoctium vernum celebrari oportere, octo annorum canonem publicavit, κανόνα ἐκτίθειαι ἐκτακτικῶς. (Migne, Patrol. Græc. tom. 20. pag. 682.)*

Anatolium etiam de Paschate scripsisse, ex *S. Hieronymo* habemus. *Anatolius Alexandrinus*, inquit, *Laodiceæ Syriæ episcopus, sub Probo et Caro imperatoribus floruit. Miræ doctrinæ vir fuit in arithmetica, geometrica, astronomia, grammatica, rhetorica, dialectica. Cujus ingentii magnitudinem de volumine, quod super Pascha composuit et decem libris de arithmeticæ institutionibus intelligere possumus. (De Viris illust. c. 73.)* Adhibitum vero ab Anatolio fuisse cyclum decemnovennalem ex *Euseb. H. E. lib. v.* notat *Petav. l. vi. cap. 1.*

RELIQUA FESTA MOBILIA.

94. De ratione festorum mobilium per annum præter *Durand. Rational. lib. vi. Beleth. Rational. c. 56 seqq.* aliosque tum veteres tum recentiores rerum liturgicarum tractatores, legi possunt plures epistolæ *Alcuini* et *Caroli Magni* de festis mobilibus scriptæ: utputa *Alcuini epistola 80. ad imperatorem de Ratione Septuagesimæ, Sexagesimæ et Quinquagesimæ, quam Migne exhibet Op. Alcuini tom. 1. pag. 259.; item Caroli Magni* responsoria ad *Alcuinum (epist. 81. l. c. pag. 263), ac demum epistola sequenti numero (l. c. pag. 266.)* posita, per quam *Alcuinus* ad præcedentem epistolam *Caroli* respondet; collatis etiam iis, quæ *anonymus* quidam de eadem quæstione scribit in epistola de *Septuagesimo, Sexagesimo et Quinquagesimo, quæ habetur in editione Migne Op. Alcuini tom. 2, pag. 1320.*

Ex adductis aliisque ejus generis opusculis pro commentarii nostri instituto hæc animadvertisse sufficiat, ut festa mobilia ad sua quæque tempora singulis annis referantur. Ante omnia habenda est ratio Paschatis, *ex quo*, ut Procemium ait, *reliqua festa mobilia pendent* (1). Ante Pascha numeratur per sex hebdomades tempus quadragesimale cujus dies Dominici vocantur *Palmarum, Judica, Lætare, Oculi, Reminiscere, Invocavit* (*Durand. Rat. l. c. c. 38. seqq. et Belet. Rat. c. 77.*); ascendendo adhuc per hebdomadem pervenimus ad *Dominicam Quinquagesimæ* et feriam iv. ejus hebdomadis *diem Cinerum* (*Durand, l. c. 27. c. seq.*). Hebdomadam Quinquagesimæ præcedit *Dominica Sexagesimæ* (*id. c. 26.*), hanc vero *Dominica Septuagesimæ* (*id. c. 25.*). Dies octava Paschæ nomen sortitur *Dominicæ in Albis* (*id. c. 97.*), post quam numerantur quinque hebdomades, in quarum ultima occurrunt *dies Rogationum* (*id. c. 102.*) et feria v. festum *Ascensionis Domini* (*id. c. 104.*). Sextam hebdomadam excipit *Dominica Pentecostes* (*id. c. 107.*), octavo post die festum SS. *Trinitatis* (*id. c. 114.*) et feria v. proxime sequenti festum *Corporis Christi* (2). A *Dominica Pentecostes* numeris distinguuntur *Dominicæ* usque ad *Adventum Domini* (*id. c. 115. seqq.*); *Adventus* autem — verba sunt Procemii — *celebratur semper die Dominico, qui propinquior est festo sancti Andreæ Apostoli, nempe a die 27. novembris inclusive usque ad diem 3. decembris inclusive, ita ut litera dominicalis currens, quæ reperitur a die 27. novembris usque ad diem 3. decembris, indicet Dominicam* (primam) *Adventus*, quod hoc anno 1864. ad diem 27. novembris contingit. De celebratione *quatuor temporum*, quæ plerumque ad festa mobilia refertur, disseruimus supra cap. III. n. 68.

(1) *Pascha Christianorum omnium solemnium caput ac μητρόπολις quædam festorum semper est habitum, teste Petavio de Doctrin. Temp. lib. VII. c. 6.*

(2) De hoc festo habetur *Clement. si Dominum. un. de reliquiis et venerat. sanctorum.*

25 Si in tabulis paschalibus Breviarii quaerantur *festa mobilia in Annis bissextilibus, invenienda sunt, ait Proœmium, per litteram dominicalem posteriorem : ita tamen ut Septuagesimæ et diei Cinerum inventæ in januario aut februario addatur unus dies. Quod si dies cadat in martium, nihil addendum est.*

Quamvis igitur in annis bissextilibus festa mobilia, quæ ante 25 februarîi occurrunt (forte Septuagesima et dies cinerum) in Calendario inveniantur per litteram dominicalem priorem (sup. n. 79.), in tabulis Paschalibus tamen quaerenda sunt per litteram posteriorem, et ita quidem, ut Septuagesimæ et diei Cinerum inventæ in januario aut februario addatur unus dies. Sic annus 1864., qui nunc excurrit, bissextilis est habetque litteras dominicales c b. Si Septuagesimam et diem Cinerum investigates in Calendario, prior littera dominicalis c designabit Dominicam Septuagesimæ 24. januarii, et feria iv. occurrens 10. februarîi prodeit diem Cinerum ; dies Paschatis autem cadet in 27. martii, cui tributa est littera b. Si eadem festa contra investigare velis in tabulis paschalibus Proœmio adjectis, quaerenda omnia erunt per litteram dominicalem posteriorem b. In iis autem reperies e regionæ litteræ b diem 23. januarii pro Dominica Septuagesimæ et 9. februarîi pro feria iv. Cinerum. Addendus ergo utrinque dies, et computandus dies 24. januarii pro Dominica Septuagesimæ et dies 10. februarîi pro die Cinerum.

DE TABULIS PASCHALIBUS BREVIARIO PRÆFIXIS.

96. Duabus tabulis paschalibus Breviarii præmittendam duximus *tabulam antiquam Paschatis, h. e. tabulam illam, quæ perpetua erat pro supputatione Paschatis juxta antiquum Kalendarium tum ante illius reformationem, tum etiam nunc apud illos populos, qui novum hæcenus non receperunt : ita clarius intelligetur utriusque Kalendarîi relatio et error antiqui.*

Constat autem tribus columnis verticalibus, in quarum *prima sunt numeri aurei*, in *secunda literæ dominicales*, in *tertia dies omnes, quibus Pascha* — positis ponendis — *celebrari potest* qui dies sunt numero 35, nempe a 22. martii usque ad 25. aprilis inclusive. Vacuus relictus est locus 21. martii quia Pascha nunquam incidere in eum diem potest.

Prima columna, quæ continet numeros aureos, eos tamen non exhibet iisdem diebus adscriptos, quibus in Kalendario tribuuntur; affixi enim illis diebus sunt, quibus cum respectivis numeris aureis incidunt *lunæ quartæ decimæ*. Sic numerus aureus 5 positus juxta 22. martii ostendit, lunam xiv. incidere in 22. martii dum num. aur. est 5. Quoniam vero in antiquo Kalendario numeri aurei tributii non sunt singulis diebus, manifestum est plures dies luna xiv. carere debere. In tabula proposita loci illi vacui adimpleti sunt eodem numero aureo repetito. Antiquæ tabulæ erroneæ correctionem exhibet altera *tabula Paschalis antiqua reformatæ* Breviarii. Addita in ea est columna cycli epactarum Gregorianarum, ut adeo v. g. aureus numerus 5. non amplius indicet lun. xiv. nisi concurrat cum epacta 22, quæ eidem e regione collocatur.

Cyclus epactarum reformatæ hujus tabulæ ita dispositus est, ut epactæ quoque indicent lunas xiv^{as}, unde Dominica sequenti, indicata per respectivas literas dominicales, celebrabitur Pascha. Hinc eruitur, in secunda tabula inveniri posse diem Paschatis ex solis epactis sive numeris aureis, ex numeris aureis vero sine epactis non posse. Epactæ quippe eisdem numeris aureis non semper respondent. Compositionem tertiæ tabulæ h. e. *tabulæ paschalis novæ reformatæ* discas ex ipso ejus usu incipiendo a primo die, in quem cadere Pascha potest. Quid ergo requiritur, ut Pascha incidat in 22. martii? R. Ultra literam dominicalem *d* currat necesse est epacta 23. Nimirum epacta hæc 23 juxta 8. martii posita indicat novilunium incidere in 8. martii;

huic si 13 dies addideris, luna XIV. erit 21. martii. Est autem hæc luna paschalis; ergo currente lit. dominicali *d* Pascha celebrabitur 22. martii (1).

Jam ut Pascha veniat integra hebdomada serius sive 29. martii, patet, eandem literam dominicalem *d* iterum requiri, quoad lunam XIV. autem perinde futurum, utrum ea incidat in dominicam antecedentem, h. e. in diem 22. martii, vel in feriam II., III., etc. usque ad sabbatum inclusive. Hoc autem fit cum quacumque ex septem illis epactis (22, 24, 20, etc.), quas juxta diem 29. martii positas vides. Atque ita porro ratiocinare circa reliquos dies, qui omnes eandem literam dominicalem habent et integra hebdomada a se invicem distant.

Cætera, quæ ad usum tabularum Paschalium necessaria sunt, satis declarata vide in ipso Proœmio Breviarii.

TABULA ANTIQUA PASCHALIS.					
Num. Aur.	Lit. Dom.	PASCHA.	Num. Aur.	Lit. Dom.	PASCHA.
46				g	8 Aprilis
5	d	22 Martii	9	A	9
3	e	23	17	b	10
13	f	24	6	c	11
13	g	25	6	d	12
2	A	26	14	e	13
10	b	27	3	f	14
10	c	28	3	g	15
18	d	29	11	A	16
7	e	30	11	b	17
7	f	31	19	c	18
15	g	4 Aprilis	8	d	19
4	A	2		e	20
4	b	3		f	21
12	c	4		g	22
1	d	5		A	23
1	e	6		b	24
9	f	7		c	25

(1) Rarissimus iste casus, quo duæ requisitæ conditiones epactæ 23. et literæ dominicalis *d* concurrunt, evenit anno 1818; inde vero usque ad annum 2285. non amplius redibit.

TABULA PASCHALIS

AN.		CYCLUS EPACT.	Lit. Dom.	SEPTUAG.	DIES CIN.	PASCHA.
				Jan.	Feb.	Mart.
16		XXIII	d	18	4	22
5		XXII	e	19	5	23
		XXI	f	20	6	24
13		XX	g	21	7	25
2		XIX	a	22	8	26
		XVIII	b	23	9	27
10		XVII	c	24	10	28
		XVI	d	25	11	29
18		XV	e	26	12	30
7		XIV	f	27	13	31
		XIII	g	28	14	4 Apr.
15		XII	a	29	15	2
4		XI	b	30	16	3
		X	c	31	17	4
12		IX	d	1 Febr.	18	5
1		VIII	e	2	19	6
		VII	f	3	20	7
9		VI	g	4	21	8
		V	a	5	22	9
17		IV	b	6	23	10
6		III	c	7	24	11
		II	d	8	25	12
14		I	e	9	26	13
3		*	f	10	27	14
		XXIX	g	11	28	15
11		XXVIII	a	12	1 Mart.	16
		XXVII	b	13	2	17
19	25	XXVI	c	14	3	18
8	XXV	XXV	d	15	4	19
			e	16	5	20
			f	17	6	21
			g	18	7	22
			a	19	8	23
			b	20	9	24
			c	21	10	25

ANTIQUA REFORMATA.

ASCENSIO.	PENTECOST.	CORP. CHRISTI.	DOM. Post. Pentec.	DOM. I ADV.
April.	Maji.	Maji.		
30	10	24	28	29. Nov.
1. Maj.	11	22	28	30.
2	12	23	28	1. Decemb.
3	13	24	28	2.
4	14	25	28	3.
5	15	26	27	27. Nov.
6	16	27	27	28.
7	17	28	27	29.
8	18	29	27	30.
9	19	30	27	1. Decemb.
10	20	31	27	2.
11	21	1. Jn.	27	3.
12	22	2	26	27. Nov.
13	23	3	26	28.
14	24	4	26	29.
15	25	5	26	30.
16	26	6	26	1. Dec.
17	27	7	26	2.
18	28	8	26	3.
19	29	9	25	27. Nov.
20	30	10	25	28.
21	31	11	25	29.
22	1. Jun.	12	25	30.
23	2	13	26	1. Dec.
24	3	14	23	2.
25	4	15	25	3.
26	5	16	24	27. Nov.
27	6	17	24	28.
28	7	18	24	29.
29	8	19	24	30.
30	9	20	24	1. Decemb.
31	10	21	24	2.
1. Jun.	11	22	24	2.
2	12	23	23	27. Nov.
3	13	24	23	28.

TABULA PASCHALIS

	CYCLUS EPACTARUM.	Sepinages.	Dies. oin.
D	23. 22. 21. 20. 19. 18. 17. 16. 15. 14. 13. 12. 11. 10. 9. 8. 7. 6. 5. 4. 3. 2. 1. ★. 29. 28. 27. 26. XXV. 25. 24.	18. Jan. 25. Jan. 1. Feb. 8. Feb. 15. Feb.	4. Feb. 11. Feb. 18. Feb. 25. Feb. 4. Mart.
E	23. 22. 21. 20. 19. 18. 17. 16. 15. 14. 13. 12. 11. 10. 9. 8. 7. 6. 5. 4. 3. 2. 1. ★. 29. 28. 27. 26. XXV. 25. 24.	19. Jan. 26. Jan. 2. Feb. 9. Feb. 16. Feb.	5. Feb. 12. Feb. 19. Feb. 26. Feb. 5. Mart.
F	23. 21. 22. 20. 19. 18. 17. 16. 15. 14. 13. 12. 11. 10. 9. 8. 7. 6. 5. 4. 3. 1. ★. 29. 28. 27. 26. XXV. 25. 24.	20. Jan. 27. Jan. 3. Feb. 10. Feb. 17. Feb.	6. Feb. 13. Feb. 20. Feb. 27. Feb. 6. Mart.
G	23. 22. 21. 20. 19. 18. 17. 16. 15. 14. 13. 12. 11. 10. 9. 8. 7. 6. 5. 4. 4. 3. 2. 1. ★. 29. 28. 27. 26. XXV. 25. 24.	21. Jan. 28. Jan. 4. Feb. 11. Feb. 18. Feb.	7. Feb. 14. Feb. 21. Feb. 28. Feb. 7. Mart.
A	23. 22. 21. 20. 19. 18. 17. 16. 15. 14. 13. 12. 11. 10. 9. 8. 7. 6. 5. 4. 3. 2. 1. ★. 29. 28. 27. 26. XXV. 25. 24.	22. Jan. 29. Jan. 5. Feb. 12. Feb. 19. Feb.	8. Feb. 15. Feb. 22. Feb. 1. Mart. 8. Mart.
B	23. 21. 20. 19. 18. 17. 16. 15. 14. 13. 12. 11. 10. 9. 8. 7. 6. 5. 4. 3. 2. 1. ★. 29. 28. 27. 26. XXV. 25. 24.	23. Jan. 30. Jan. 6. Feb. 13. Feb. 20. Feb.	9. Feb. 16. Feb. 23. Feb. 2. Mart. 9. Mart.
C	23. 22. 21. 20. 19. 18. 17. 16. 15. 14. 13. 12. 11. 10. 9. 8. 7. 6. 5. 4. 3. 2. 1. ★. 29. 28. 27. 26. XXV. 25. 24.	24. Jan. 31. Jan. 7. Feb. 14. Feb. 21. Feb.	10. Feb. 17. Feb. 24. Feb. 3. Mart. 10. Mart.

NOVA REFORMATA.

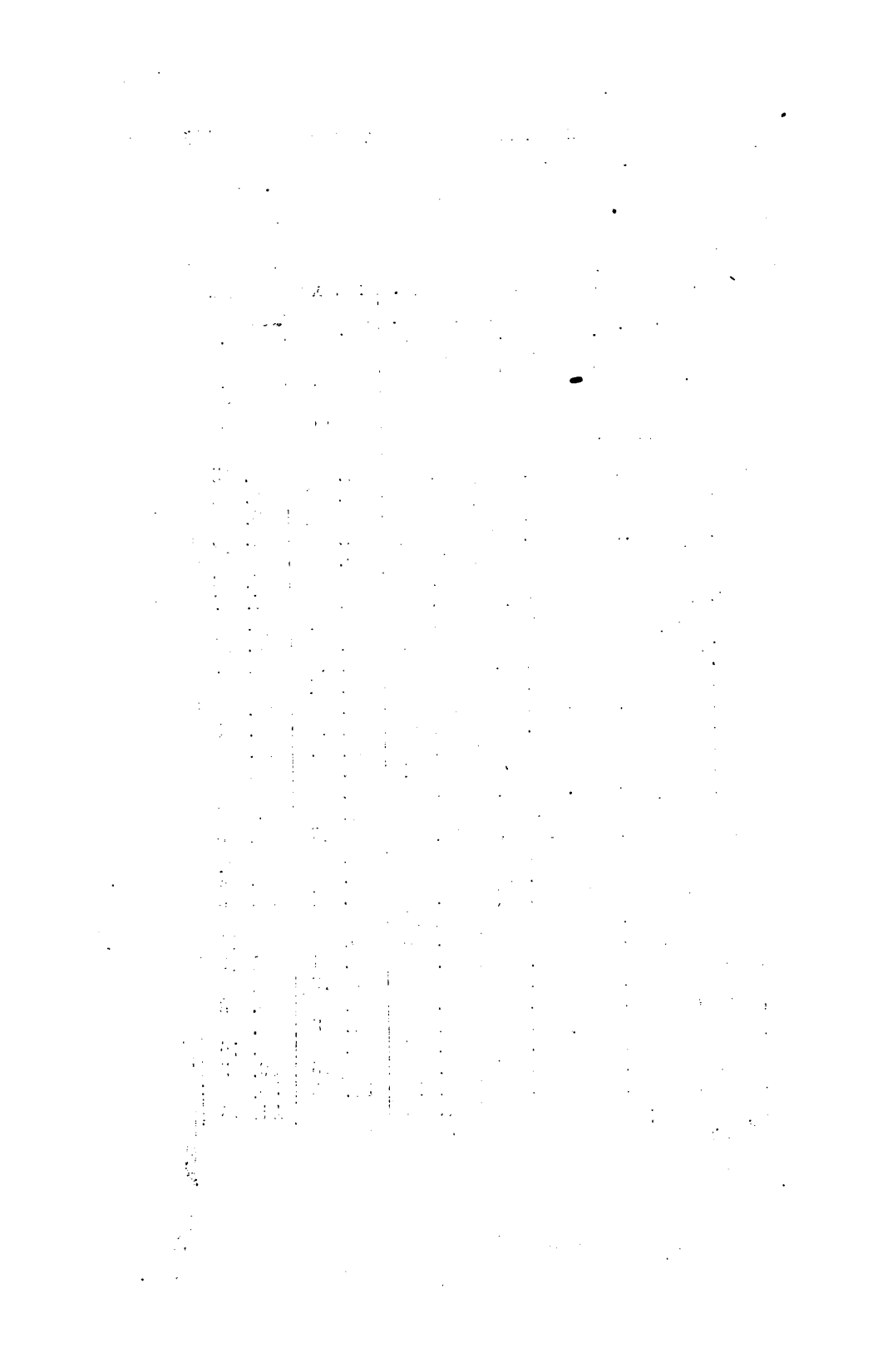
PASCHA.	ASCENSIO.	PENTECOST.	Corp. Christi.	DOM. Post. Pentecost.	Dom. I Advent.
22. Mart.	30. Apr.	10. Maj.	21. Maj.	28	29. Nov.
29. Mart.	7. Maj.	17. Maj.	28. Maj.	27	29.
5. Apr.	14. Maj.	24. Maj.	4. Jun.	26	29.
12. Apr.	21. Maj.	31. Maj.	11. Jun.	25	29.
19. Apr.	28. Maj.	7. Jun.	18. Jun.	24	29.
23. Mart.	1. Maj.	11. Maj.	22. Maj.	28	30. Nov.
30. Mart.	8. Maj.	18. Maj.	29. Maj.	27	30.
6. Apr.	15. Maj.	25. Maj.	5. Jun.	26	30.
13. Apr.	22. Maj.	1. Jun.	12. Jun.	25	30.
20. Apr.	29. Maj.	8. Jun.	19. Jun.	24	30.
24. Mart.	2. Maj.	12. Maj.	23. Maj.	28	1. Dec.
31. Mart.	9. Maj.	9. Maj.	30. Maj.	27	1.
7. Apr.	16. Maj.	26. Maj.	6. Jun.	26	1.
14. Apr.	23. Maj.	2. Jun.	13. Jun.	25	1.
21. Apr.	30. Maj.	9. Jun.	20. Jun.	24	1.
25. Mart.	3. Maj.	13. Maj.	24. Maj.	28	2. Dec.
1. Apr.	10. Maj.	20. Maj.	31. Maj.	27	2.
8. Apr.	17. Maj.	27. Maj.	7. Jun.	26	2.
15. Apr.	24. Maj.	3. Jun.	14. Jun.	25	2.
22. Apr.	31. Maj.	10. Jun.	21. Jun.	24	2.
26. Mart.	4. Maj.	14. Maj.	25. Maj.	28	3. Dec.
2. Apr.	11. Maj.	21. Maj.	1. Jun.	27	3.
9. Apr.	18. Maj.	28. Maj.	8. Jun.	26	3.
16. Apr.	25. Maj.	4. Jun.	15. Jun.	25	3.
23. Apr.	1. Jun.	11. Jun.	22. Jun.	24	3.
27. Mart.	5. Maj.	15. Maj.	26. Maj.	27	27. Nov.
3. Apr.	12. Maj.	22. Maj.	2. Jun.	26	27.
10. Apr.	19. Maj.	29. Maj.	9. Jun.	25	27.
17. Apr.	26. Maj.	5. Jun.	16. Jun.	24	27.
24. Apr.	2. Jun.	12. Jun.	23. Jun.	23	27.
28. Mart.	6. Maj.	16. Maj.	27. Maj.	27	28. Nov.
4. Apr.	13. Maj.	23. Maj.	3. Jun.	26	28.
11. Apr.	20. Maj.	30. Maj.	10. Jun.	25	28.
18. Apr.	27. Maj.	6. Jun.	17. Jun.	24	28.
25. Apr.	3. Jun.	13. Jun.	24. Jun.	23	28.

NUM. AUR. KALENDARII ANTIQUI

JAN.	FEB.	MART.	APRIL.	MAY.	JUN.
Dies Mensis. Num. Aur.	Dies Mensis. Num. Aur.	Dies Mensis. Num. Aur.	Dies Mensis. Num. Aur.	Dies Mensis. Num. Aur.	Dies Mensis. Num. Aur.
1. 3	1. 11	1. 3	1. 11	1. 11	1. 19
2. 11	2. 19	2. 11	2. 19	2. 19	2. 8
3. 11	3. 8	3. 11	3. 8	3. 8	3. 16
4. 19	4. 16	4. 19	4. 16	4. 16	4. 5
5. 8	5. 5	5. 8	5. 5	5. 5	5. 13
6. 16	6. 13	6. 16	6. 13	6. 13	6. 2
7. 5	7. 2	7. 5	7. 2	7. 2	7. 10
8. 16	8. 10	8. 16	8. 10	8. 10	8. 18
9. 5	9. 18	9. 5	9. 18	9. 18	9. 7
10. 13	10. 7	10. 13	10. 7	10. 7	10. 15
11. 2	11. 15	11. 2	11. 15	11. 15	11. 4
12. 10	12. 4	12. 10	12. 4	12. 4	12. 12
13. 18	13. 1	13. 18	13. 1	13. 1	13. 10
14. 10	14. 11	14. 10	14. 11	14. 11	14. 19
15. 18	15. 19	15. 18	15. 19	15. 19	15. 8
16. 7	16. 8	16. 7	16. 8	16. 8	16. 16
17. 15	17. 16	17. 15	17. 16	17. 16	17. 5
18. 4	18. 23	18. 4	18. 23	18. 23	18. 13
19. 12	19. 12	19. 12	19. 12	19. 12	19. 2
20. 1	20. 20	20. 1	20. 20	20. 20	20. 10
21. 9	21. 9	21. 9	21. 9	21. 9	21. 18
22. 17	22. 17	22. 17	22. 17	22. 17	22. 7
23. 6	23. 26	23. 6	23. 26	23. 26	23. 15
24. 14	24. 14	24. 14	24. 14	24. 14	24. 4
25. 23	25. 3	25. 23	25. 3	25. 3	25. 12
26. 11	26. 11	26. 11	26. 11	26. 11	26. 1
27. 19	27. 19	27. 19	27. 19	27. 19	27. 9
28. 8	28. 27	28. 8	28. 27	28. 27	28. 17
29. 16	29. 16	29. 16	29. 16	29. 16	29. 6
30. 5	30. 24	30. 5	30. 24	30. 24	30. 14
31. 13	31. 12	31. 13	31. 12	31. 12	31. 3

NUM. AUR. KALENDARII ANTIQUI.

JUL.	AUG.	SEPT.	OCTOB.	NOVEMB.	DECEMB.
Dies Mensis. Num. Aur.	Dies Mensis. Num. Aur.	Dies Mensis. Num. Aur.	Dies Mensis. Num. Aur.	Dies Mensis. Num. Aur.	Dies Mensis. Num. Aur.
1. 19	1. 8	1. 16	1. 16	1.	1. 13
2. 8	2. 16	2. 5	2. 5	2. 13	2. 2
3.	3. 5	3.	3. 13	3. 2	3.
4. 16	4.	4. 13	4. 2	4.	4. 10
5. 5	5. 13	5. 2	5.	5. 10	5.
6.	6. 2	6.	6. 10	6.	6. 18
7. 13	7.	7. 10	7.	7. 18	7. 7
8. 2	8. 10	8.	8. 18	8. 7	8.
9.	9.	9. 18	9. 7	9.	9. 15
10. 10	10. 18	10. 7	10.	10. 15	10. 4
11.	11. 7	11.	11. 15	11. 4	11.
12. 18	12.	12. 15	12. 4	12.	12. 12
13. 7	13. 15	13. 4	13.	13. 12	13. 1
14.	14. 4	14.	14. 12	14. 1	14.
15. 15	15.	15. 12	15. 1	15.	15. 9
16. 4	16. 12	16. 1	16.	16. 9	16.
17.	17. 1	17.	17. 9	17.	17. 17
18. 12	18.	18. 9	18.	18. 17	18. 6
19. 1	19. 9	19.	19. 17	19. 6	19.
20.	20.	20. 17	20. 6	20.	20. 14
21. 9	21. 17	21. 6	21.	21. 14	21. 3
22.	22. 6	22.	22. 14	22. 3	22.
23. 17	23.	23. 14	23. 3	23.	23. 11
24. 6	24. 14	24. 3	24.	24. 11	24. 19
25.	25. 3	25.	25. 11	25. 19	25.
26. 14	26.	26. 11	26. 19	26.	26. 8
27. 3	27. 11	27. 19	27.	27. 8	27.
28.	28. 19	28.	28. 8	28.	28. 16
29. 11	29.	29. 8	29.	29. 16	29. 5
30. 19	30. 8	30.	30. 16	30. 5	30.
31.	31.		31. 5		31. 13

KALENDARIUM ECCLESIASTICUM

QUO ECCLESIA A CONCILIO NICENO USQUE AD GREGORIANAM
ANNI CORRECTIONEM USA EST.

Explicata ob oculos numerorum aureorum serie in Kalendario Juliano, jam ipse per se describere antiquum Kalendarium poterit computi studiosus. Primum ejus mensem in exemplum exhibuisse satis habemus. Sic itaque digestus in antiquo Kalendario ecclesiastico erat mensis

JANUARIUS.

AUR. NUM.	Lit. Dom		Dies mensis.	AUR. NUM.	Lit. Dom		Dies mensis.
III	A	Kal.	1	VII	c	xvj	17
	b	iv	2		d	xv	18
XI	e	iiij	3	XV	e	xiv	19
	d	Prid.	4	IV	f	xiiij	20
XIX	e	Non.	5		g	xij	21
VIII	f	viiij	6	XII	A	xj	22
	g	vij	7	I	b	x	23
XVI	A	vj	8		c	ix	24
V	b	v	9	I	d	viiij	25
	c	iv	10		e	vij	26
XIII	d	iiij	11	XVII	f	vj	27
II	e	Prid.	12	VI	g	v	28
	f	Idib.	13		A	iv	29
X	g	xix	14	XIV	b	iiij	30
	A	xviiij	15	III	c	Prid	31
XVIII	b	xvij	16				

JANUARIUS.

CYCLUS EPACT.	Littera Dom.		Via Mensis	
*	A	Kak	1	CIRCUMCISIO DOMINI. duplex.
xxix	b	iiij	2	Octava S. Stephani. duplex. cum commun. Octavarum.
xxviiij	c	iiij	3	Oct. S. Joannis Apostoli. duplex cum comm. Oct. sanctor. Innocentium.
xxviij	d	Prid.	4	Octava SS. Innocentium. duplex.
xxvi	e	Non.	5	Vigilia Epiphaniæ. semid. cum comm. S. Te- lesphori Papæ et Martyris.
xxv	f	viiij	6	EPIPHANIA DOMINI. duplex.
28. xxiij	g	vij	7	De Octava Epiphaniæ.
xxiiij	A	vi	8	De Octava.
xxij	b	v	9	De Octava.
xxj	c	iiiiij	10	De Octava.
xx	d	iiij	11	De Octava. et comm. S. Mygini Papæ et mar- tyris.
xix	e	Prid.	12	De Octava.
xviiij	f	Idib	13	Octava Epiphaniæ. duplex.
				~~Dominica~~ 4. post Epiphaniam. Festum SS. No- minis JESU. duplex.
xvij	g	xix	14	Hilarii Episcopi et Conf. dup. cum Comm. S. Felici Presb. et Martyris.
xvi	A	xviiij	15	Pauli primi Eremitæ. duplex. cum comm. S. Mauri Abbatis.
xv	b	xviij	16	Marcelli Papæ et Martyris. semid.
xiiiiij	c	xvj	17	Antonii Abbatis. duplex.
xij	d	xv	18	Cathedra S. Petri Romæ. duplex. et comm. S. Præscæ Virginis et Mart.
xij	e	xiiiiij	19	S. Cancti, Regis et Martyris. semid. ad libit. cum Commun. SS. Marci, Mattheæ, Audifaci et Abach. mart.
xj	f	xiiij	20	Fabiani et Sebastiani Mart. duplex.
x	g	xij	21	Agnæ Virginis et Mart. duplex.
ix	A	xj	22	Vincentii et Anastasii Mart. semid.
viiij	b	x	23	Raymundi de Penaafort Confess. semid. cum Comm. S. Emerentianæ Virginia et Mart.
vij	c	ix	24	Witothæ Episcopi et Mart. dup.
vj	d	viiij	25	Conversio S. Pauli Apostoli. duplex.
v	e	vij	26	Polycarpi Episcopi et mart. dup.
iiiiij	f	vj	27	Joannis Chrysostomi Episc. Conf. et Ecclésiæ
iiij	g	v	28	Doct. dup. Agnetis secundo.
ij	A	iiiiij	29	Francisci Salesii Episc. et Conf. duplex.
i	b	iiij	30	Martine Virginis et Martyris. semid.
v	c	Prid.	31	Petri Nolasci Confessoris. duplex.

FEBRUARIUS.

CYCLUS EPACT.	Dem. Littera		Dies Mensis	
xxix	d	Kal.	1	Ignatii Episc. et Mart. dup.
xxviii	e	iv	2	Purificatio B. M. V. dup. 2. cl.
xxvii	f	iii	3	Blasii Episcopi et Martyris.
25, xxvi	g	Prid.	4	Andree Corsini Ep. et Conf. duplex.
xxv, xxiv	A	Non.	5	Agathæ Virg. et Mart. dup.
xxiii	b	viii	6	Dorotheæ Virg. et Mart.
xxij	c	vii	7	Romualdi Abbatis. dup.
xxj	d	vi	8	Joannis de Matha Conf. dup.
xx	e	v	9	Apolloniæ Virg. et Mart.
xix	f	iv	10	Scholasticæ Virginis. dup.
xviii	g	iii	11	
xvii	A	Prid.	12	
xvj	b	Idib.	13	
xv	c	xvi	14	Valentini Presb. et Mart.
xiv	d	xv	15	Faustini et Jovita Mart.
xiii	e	xiv	16	
xij	f	xiii	17	
xj	g	xii	18	Simonis Episc. et Mart.
x	A	xj	19	
ix	b	x	20	
viii	c	ix	21	
vij	d	viii	22	Cathedra S. Petri Antiochiæ. duplex majus.
vj	e	vii	23	Petri Damiani Episc., Conf. et Doct. dup. Comm. Vig.
v	f	vi	24	Mathiæ Apostoli. dup. 2. cl.
iv	g	v	25	
iii	A	iv	26	
ij	b	iii	27	
j	c	Prid.	28	

In anno bissextili Februarius est dierum 29, et Festum S. Mathiæ celebratur 25 Februarii, et his dicitur Sexto Kalendas, id est die 24 et die 25, et littera Dominicalis, quæ assumpta fuit in mense Januario, mutatur in præcedentem : ut, si in Januario Littera Dominicalis fuerit A, mutatur in præcedentem, quæ est g, etc., et Littera f bis servit 24 et 25.

MARTIUS.

CYCLUS EPACT.	Dom. Littera		Dies Mensis	
*	d	Kal.	1	
xxix	e	vj	2	
xxviiij	f	v	3	
xxviij	g	iv	4	Casimiri Conf. semid. Comm. S. Lucii Papæ et Mart.
xxvj	A	iiij	5	
25. xxv	b	Prid.	6	
xxiv	c	Non.	7	Thomæ de Aquino Conf. et Doc. dup. Com. SS. Perpetuæ et Felicitatis Mart.
xxiiij	d	viiij	8	Joannis de Deo Conf. dup.
xxij	e	vij	9	Franciscæ Viduæ. dup.
xxj	f	vj	10	Quadragesima Mart. semid.
xx	g	v	11	
xix	A	iv.	12	Gregorii Papæ, Conf. et Doct. duplex. * Feria vj. post Dom. Passionis. Festum Septem Dolorum B. M. V. dup. maj.
xviiij	b	iiij	13	
xviij	c	Prid.	14	
xvj	d	Idib.	15	
xv	e	xviij	16	
xix	f	xvj	17	Patritii Episc. et Conf. dup.
xiiij	g	xv	18	
xij	A	xiv	19	Joseph Confessoris. dup. 2. cl.
xj	b	xiiij	20	
x	c	xij	21	Benedicti Abbatis. dup.

ÆQUINOCTIUM VERNALE.

ix	d	xj	22	
viiij	e	x	23	
vij	f	ix	24	
vj	g	viiij	25	Annunt. B. M. V. dup. 2. cl.
v	A	vij	26	
iv	b	vj	27	
iiij	c	v	28	
ij	d	iv	29	
j	e	iiij	30	
*	f	Prid.	31	

APRILIS.

CYCLUS EPACT.	Littera Dom.		Dies Mensis	
xxix	g	Kal.	1	
xxviii	A	iv	2	Francisci de Paula Conf. dup.
xxvii	b	iii	3	
25. xxvj	c	Prid.	4	Isidori Ep., Conf. et Doct. dup.
xxv. xxix	d	Non.	5	Vincentii Ferr. Conf. duplex.
xxiii	e	viii	6	
xxij	f	vii	7	
xxj	g	vi	8	
xx	A	v	9	
xix	b	iv	10	
xviii	c	iii	11	Leonis Papæ, Conf. et Doct. duplex. * Dom. iij. post Pasch. Festum Patrocinii S. Joseph. dup. 2. cl.
xvij	d	Prid.	12	
xvj	e	Idib.	13	Hermenegildi Mart. semiduplex.
xv	f	xviii	14	Tiburtii, Valeriani et Maximi Martyrum.
xiv	g	xvii	15	
xiii	A	xvj	16	
xij	b	xv	17	Aniceti Papæ et Martyris.
xj	c	xiv	18	
x	d	xiii	19	
ix	e	xij	20	
viii	f	xi	21	Anselmi Episc., Conf. et Doct. duplex.
vij	g	x	22	Soteris et Caji Pont. et MM. semiduplex.
vj	A	ix	23	Georgii Mart. semiduplex.
v	b	viii	24	Fidelis a Sigh. Mart. duplex.
iv	c	xij	25	Marci Evangelistæ. dup. 2. cl.
iii	d	vj	26	Cleti et Marcellini Pont. et Mart. semiduplex.
ij	e	v	27	
j	f	iv	28	Vitalis Mart.
*	g	iii	29	Petri Mart. duplex.
xxix	A	Prid.	30	Catharinæ Sen. Virg. duplex.

MAJUS.

CYCLUS EPACT.	Littera Dom.		Die Mensis	
xxvij	b	Kal.	1	Philippi et Jacobi Ap. d. 2. cl.
xxvij	c	vj	2	Athanasii Ep. C. et Doct. dup.
xxvj	d	v	3	Inventio S. Crucis. dup. 2. cl. Com. S. Alexandri, etc. Mart. ac Jurenalis Episc. et Conf.
25. xxv	e	iv	4	Monicæ Viduæ. dup.
xxiv	f	iiij	5	Pii V. Papæ et Conf. duplex.
xxiiij	g	Prid.	6	Joannis ante Port. Lat. d. m.
xxij	A	Non.	7	Stanislai Ep. et Mart. duplex.
xxj	b	viiij	8	Apparitio S. Michaelis Archangeli. d. m.
xx	c	vij	9	Gregorii Naz. Ep. C. et D. dup.
xix	d	vj	10	Antonini Ep. et C. dup. Com. SS. Gordiani et Epimachi MM.
xxvij	e	v	11	
xxvij	f	iv	12	Nerei, Achillei, Domitillæ Virg. atque Pancratii Mart. semid.
xxvj	g	iiij	13	
xxv	A	Prid.	14	Bonifacii Martyris.
xiv	b	Idib.	15	
xiiij	c	xxvij	16	Ubaldis Episc. Conf. semid.
xij	d	xxvj	17	Paschalis Baylon Conf. dup.
xj	e	xv	18	Venantii Martyris. dup.
x	f	xiv	19	Petri Coal. Papæ et Conf. dup. Com. S. Pudencie Virg.
ix	g	xiiij	20	Bernardini Sepsensis Conf. sem.
viiij	A	xij	21	
vij	b	xj	22	
vj	c	x	23	
v	d	ix	24	
iv	e	viiij	25	Gregorii VII. Papæ et C. dup. Com. S. Urbani Papæ et M.
iiij	f	vij	26	Philippi Narii Conf. dup. Com. S. Eleutherii Papæ et Mart.
ij	g	vj	27	Mariæ Magdalensæ de Paz. Virg. sem. Com. S. Joannis P. et M.
j	A	v	28	
*	b	iv	29	
xxix	c	iiij	30	Felici Papæ et Martyris.
xxvij	d	Prid.	31	Petronillæ Virginis.
				* Fer. vj. post Oct. Corp. Christi. Festum SS. Cordis Jesu. d. m.

JUNIO.

CYCLUS EPACT.	Littera Dom.		Dies Mensis	
xxvj	e	Kal.	1	
25. xxvj	f	iv	2	Marcellini, Petri, atque Erasmi Martyrum.
xxv. xxiv	g	iii	3	
xxiiij	A	Prid.	4	Francisci Carucci. Conf. dupl.
xxij	b	Non.	5	
xxj	c	viii	6	Norberti Episc. et Conf. dupl.
xx	d	vii	7	
xix	e	vi	8	
xviii	f	v	9	Primi et Feliciani Martyrum.
xvij	g	iv	10	Margaritæ Reginæ Scot. sem.
xvj	A	iii	11	Barnabæ Apostoli. dup. maj.
xv	b	Prid.	12	Joannis a S. Facundo Conf. dup. Com. SS. Basilidis, etc.
xiv	c	Idib.	13	Antonii de Padua Conf. dup.
xiii	d	xviii	14	Basilii Magni Episc., Conf. et Doct. dup.
xij	e	xvii	15	Viti, Modesti atque Crescentis Martyrum.
xj	f	xvi	16	
x	g	xv	17	
ix	A	xiv	18	Marci et Marcelliani Mart.
viii	b	xiii	19	Julianæ de Falconeriis Virg. duplex. Comm. SS. Gervasii et Protasii Martyrum.
vij	c	xij	20	Silvestri Papæ et Martyris.

SOLSTITIUM ÆSTIVUM.

vj	d	xj	21	Alejsii Gonzæga Conf. dup.
v	e	x	22	Paulini Episc. et Conf.
iv	f	ix	23	Vigilie.
iiij	g	viii	24	Nativitas S. Joannis Baptistæ. dup. 1 classis.
ij	A	vij	25	Gulielmi Abb. dup. Com. Oct.
	b	vi	26	Joannis et Pauli Mart. dupl. Comm. Oct.
	c	v	27	De Oct. Nativit. S. Joannis.
xxix	d	iv	28	Leonis Papæ et Conf. semid. Comm. Oct. et Vigilie.
xxviii	e	iii	29	Petri et Pauli Apost. dup. 1. cl.
xxvij	f	Prid.	30	Com. S. Pauli Apostoli. dup. cum Commem. S. Petri et Oct. S. Joannis.

JULIUS.

CYCLUS EPACT.	Littera Dom.		Dies Mensis	
				* Dom. j. Pretiosissimi Sanguinis D. N. J. C. dup. 2. cl.
xxvj	g	Kal.	1	Oct. S. Joan. Bapt. d. Com. O. Ap.
25. xxv	A	vj	2	Visitatio B. M. V. d. 2. cl. Com. SS. Processi et Martiniani MM.
xxiv	b	v	3	De Octava.
xxiiij	c	ivj	4	De Octava.
xxij	d	iiij	5	De Octava.
xxjj	e	Prid.	6	Oct. Apost. Petri et Pauli. dup.
xx	f	Non.	7	
xix	g	viiij	8	Elisabeth Reg. Port. Vid. sem.
xviiij	A	vij	9	
xvij	b	vj	10	VII. Fratrum et SS. Rufinæ ac Secundæ Mart. sem.
xxvj	c	v	11	Pii Papæ et Mart.
xv	d	iv	12	Joannis Gualb. Abb. dup. Com. SS. Naboris et Felicis Mart.
xiv	e	iiij	13	Anacleti Papæ et Mart. sem.
xiiij	f	Prid.	14	Bonavent. Ep., C. et Doct. dup.
xij	g	Idi.	15	Henrici Imperat. Conf. sem.
xj	A	xvij	16	B. V. M. de Monte Carm. d. m.
x	b	xvj	17	Alexii Conf. semid.
ix	c	xv	18	Camilli de Lellis C. dup. Com. S. Symphorossæ cum 7 filiis M.
viiij	d	xiv	19	Vincentii a Paulo Conf. dup.
vij	e	xiiij	20	Hieronymi Emiliani C. dup. Com. S. Marga- ritæ Virg. et M.
vj	f	xij	21	Prædix Virginis.
v	g	xj	22	Marissæ Magdalensæ. dup.
iv	A	x	23	Apollinaris Ep. et Mart. dup. Com. S. Liborii Ep. et Conf.
iiij	b	ix	24	Vig. et Com. S. Christinæ V. et M.
ij	c	viiij	25	Jacobi Apost. dup. 2. cl. Com. S. Christophori Mart.
j	d	vij	26	Annæ Matris B. M. dup. maj.
*	e	vj	27	Pantaleonis Mart.
xxix	f	v	28	Nazarit, Celsi et Victoris M. ac Innocentii P. et C. semid.
xxviiij	g	iv	29	Marthæ Virg. semid. Com. SS. Felicis, Sim- plicii, etc., M.
xxvij	A	iiij	30	Abdon et Sennen Mart.
25. xxvj	b	Prid.	31	Ignatii Conf. dup.

AUGUSTUS.

CYCLUS EPACT.	Littera Dom.		Dies Mensis	
xxv. xxiv	c	Kal.	1	Petri ad Vincula. dup. maj. Com. SS. Machab. Mart.
xxiij	d	iv	2	Alph. Mariæ de Lig. E. et C. d. Com. S. Stephani P. et M.
xxij	e	iiij	3	Inventio S. Steph. Prot. sem.
xxj	f	Prid.	4	Dominici Confessoris. dup.
xx	g	Non.	5	Dedic. S. Mariæ ad Niv. d. maj.
xix	A	viiij	6	Transfiguratio Dni. dup. maj. Com. SS. Xysti, etc., Mart.
xviiij	b	viiij	7	Cajetani Thienæi Conf. dup. Com. S. Donati Ep. et Mart.
xvij	c	vij	8	Cyriaci, Largi et Smaragdi Mart. semid.
xvj	d	v	9	Vigilia: Com. S. Romani Mart.
xv	e	iv	10	Laurentii Martyris. dup. 2. cl.
xiv	f	iiij	11	De O. Com. SS. Tib. et Susan. M.
xiiij	g	Prid.	12	Clarae Virg. dup. Com. Oct.
xij	A	Idib.	13	De O. Com. SS. Hip. et Cass. M.
xj	b	xix	14	De O. Com. Vig. et S. Eusebii C.
x	c	xviiij	15	Assumptio B. M. V. dup. 1. cl. * Dom. infra Oct. Ass. Festum S. Joachim Conf. dup. maj.
ix	d	xviij	16	Hyacinthi C. dup. Com. Oct.
viiiij	e	xvj	17	Oct. S. Laur., d. Com. Oct. Ass.
viiij	f	xv	18	De Oct. Com. S. Agapiti Mart.
vj	g	xiv	19	De Octava.
v	A	xiiij	20	Bernardi Ab. et D. d. Com. Oct.
iv	b	xij	21	Joannæ Franc. dup. Com. Oct.
iiij	c	xj	22	Oct. Assumpt. B. M. dup. Com. SS. Timothei, etc. Mart.
ij	d	x	23	Philippi Ben. C. d. Com. Vig.
j	e	ix	24	Barthol. Ap. d. 2. cl. Romæ 25.
*	f	viiij	25	Lud. Reg. Fr. C. sem. Rom. 26.
xxix	g	vij	26	Zephyrini Papæ et Martyris.
xxviiiij	A	vj	27	Josephi Calasactii Conf. dup.
xxvij	b	v	28	Augustini Episc., Conf. et Doct. dup. Com. S. Hermetis Mart.
xxvj	c	iv	29	Decollatio S. Joannis Baptistæ. d. maj. Com. S. Sabinæ Mart.
25. xxv	d	iiij	30	Rosæ Virg. Limanæ. dup. Com. S. Felicis etc. Mart.
xxiv	e	Prid.	31	Raymundi Nonnati Conf. dup.

SEPTEMBER.

CYCLUS EPACT.	Littera Dom. Littera		Dies Mensis	
xxij	f	Kal.	1	Egiphi Ab. Com. 12 Frat. Mart.
xxij	g	iv	2	Stephani Regis Conf. semid.
xxj	b	ij	3	
xx	a	Prid.	4	
xix	c	Non.	5	Laurentii Jost. Ep. Conf. sem.
xviii	d	viii	6	
xvii	e	vij	7	
xvj	f	vj	8	Nativitas B. M. V. dup. 2. cl. Com. S. Adriani Mart.
				* Dom. infra Oct. Festum SS. Nominis B. M. dup. maj.
xv	g	v	9	De Oct. Com. S. Gorgonii M.
xiv	a	iv	10	Nicolai de Tol. C. d. Com. Oct.
xij	b	ij	11	De Oct. Com. SS. Proti, etc., M.
xij	c	Prid.	12	De Octava.
xj	d	Idib.	13	De Octava Lamberti.
x	e	xviii	14	Exaltatio S. Crucis. dup. maj. Com. Oct.
ix	f	xvii	15	Oct. Nativ. B. Mariae, duplex. Comm. S. Nico- medis Mart.
				* Dom. iij. Festum Septem Dolorum B. M. V. dup. maj.
viii	g	xvj	16	Cornelii et Cypriani P. et M. sem. Com. S. Eu- phemiae, etc.
vij	a	xv	17	Impr. Stigma S. Francisci. dup.
vj	b	xiv	18	Joseph et Cupertino Conf. dup.
v	c	xij	19	Januarii Ep. et sec. Mart. dup.
iv	d	xij	20	Eustachii et Sociorum M. dup. Com. Vigiles.
ij	e	xj	21	Matthaei Ap. et Evang. d. 2. cl.
ij	f	x	22	Thomas a Villa Nova Ep. et C. dup. Comm. SS. Mauricii et sociorum Mart.

ÆQUINOCTIUM AUTUMNALE.

j	g	ix	23	Limii Papae et Mart. sem. Com. S. Theclae Virg. et Mart.
*	a	viii	24	B. M. de Mercede. dupl. maj.
xxix	b	vij	25	
xxviii	c	vj	26	Cypriani et Justinae Mart.
xxvii	d	v	27	Cosmas et Damiani Mart. sem.
25. xxvj	e	iv	28	Wenceslai Ducis et Mart. sem.
xxv. xxiv	f	ij	29	Dedic. S. Mich. Arch. d. 2. cl.
xxij	g	Prid.	30	Hieronymi Presb. et D. dup.

OCTOBER.

CYCLUS EPACT.	Littera Dom.		Dies Mensis	
				* Dominica j. Festum SS. Rosarii B. M. V. dup. maj.
xxij	A	Kal.	1	Remigii Ep. et Conf. sem. ad lib. vel simplex de præcepto. In Gallia, dup.
xxj	b	vj	2	Angelorum Custodum. dupl.
xx	c	v	3	
xix	d	iv	4	Francisci Conf. duplex.
xvij	e	iii	5	Placidi et Sociorum Mart.
xvij	f	Prid.	6	Brunonis Confessoris. duplex.
xvj	g	Non.	7	Marei Papæ et Confess. Com. SS. Sergii, etc., Martyrum.
xv	A	vij	8	Brigitte Vidue. duplex.
xiv	b	vij	9	Dionysii, Rustici et Eleutherii Mart. semidup.
xij	c	vj	10	Francisci Borgia Conf. semid.
xij	d	v	11	
xj	e	iv	12	
x	f	iii	13	Eduardi Regis Conf. semidup.
ix	g	Prid.	14	Callisti Papæ et Mart. duplex.
vij	A	Idib.	15	Teresie Virginis. duplex.
vij	b	xvij	16	
vj	c	xvj	17	Hedwigis Vidue. semiduplex.
v	d	xv	18	Lucæ Evangelistæ. dup. 2. cl.
iv	e	xiv	19	Petri de Alcantara Conf. dup.
iiij	f	xiij	20	Joannis Cantii Conf. duplex.
ij	g	xij	21	Hilarionis Abb. Com. SS. Ursule et Soc. Virg. et Mart.
j	A	xj	22	
	b	x	23	
xxix	c	ix	24	
xxvij	d	vij	25	Chrysostomi et Darie Mart.
xxvij	e	vij	26	Evaristi Papæ et Martyris.
xxvj	f	vj	27	Vigilia.
xiv	g	v	28	Simonis et Judæ Ap. dup. 2. cl.
25. xxiv	A	iv	29	
xxij	b	iii	30	
xxij	c	Prid.	31	Vigilia.

NOVEMBER.

CYCLUS EPACT.	Littera Dom.		Dies Mensis	
xiij	d	Kal.	1	Festum omnium Sanct. d. 1. cl.
xx	e	iv	2	Com. OO. fidelium Defunct. dup. et de Oct. OO. SS.
xix	f	iiij	3	De Octava.
xviiij	g	Prid.	4	Caroli Ep. Conf. dup. Comm. Oct. et S. Vi- talis, etc., Mart.
xvij	A	Non.	5	De Octava.
xvj	b	viiij	6	De Octava.
xv	c	viiij	7	De Octava.
xiv	d	vj	8	Oct. Omnium Sanctorum. d. Com. SS. Quatuor Coronatorum Mart.
xiiij	e	v	9	Dedic. Basilicæ Salvat. dup. Comm. S. Theo- dori Mart.
xij	f	iv	10	Andree Avellini Conf. semid. Com. S. Try- phonis, etc., Mart.
xj	g	iiij	11	Martini Episc. et Conf. dup. Com. S. Mennæ Mart.
x	A	Prid.	12	Martini Papæ et Mart. semid.
ix	b	Idib.	13	Didaci Conf. semid.
viiij	c	xviiij	14	
vij	d	xvij	15	Gertrudis Virg. duplex.
vj	e	xvj	16	
v	f	xv	17	Gregorii Thaumaturgi Episc. et Conf. semid.
iv		xiv	18	Dedicatio Basilicarum SS. Petri et Pauli. dup.
iiij	g	xiiij	19	Elisabeth Viduæ. dup. Com. S. Pontiani Papæ et Mart.
ij	b	xij	20	Felicitis de Valois Conf. dup.
j	c	xj	21	Præsentatio B. M. V. dup. maj.
*	d	x	22	Cæcilie Virg. et Mart. dup.
xxix	e	ix	23	Clementis Papæ et Mart. dup. Comm. S. Feli- citis Mart.
xxviiij	f	viiij	24	Joannis a Cruce Conf. dup. Com. S. Chryso- goni Mart.
xxvij	g	vij	25	Catharinæ Virg. et Mart. dup.
25. xxvj	A	vj	26	Petri Alexand. Ep. et Mart.
xxv. xxiv	b	v	27	
xxiiij	c	iv	28	
xxij	d	iiij	29	Vigil. Com. S. Saturnini Mart.
xxj	e	Prid.	30	Andree Apostoli. dup. 2. cl.

DECEMBER.

CYCLUS EPACT.	Littera Dom.		Dies Mensis	
xx	f	Kal.	1	
xix	g	iv	2	Bibianæ Virg. et Mart. semid.
xviii	A	iii	3	Francisci Xaverii Conf. dup.
xvii	b	Prid.	4	Petri Chrysol. Ep. C. et D. dup. Com. S. Bar- baræ V. et M.
xvi	c	Non.	5	Sabbæ Abb. Com.
xv	d	viii	6	Nicolai Ep. et Conf. duplex.
xiv	e	vii	7	Ambrosii Ep. Conf. et Eccl. Doct. dup.
xiii	f	vi	8	Imm. Concep. B. M. V. d. 2. cl.
xii	g	v	9	De Octava.
xi	A	iv	10	De Oct. Com. S. Melchiadis.
x	b	iii	11	Damasi Pap. et C. sem. Com. Oct.
ix	c	Prid.	12	De Octava.
viii	d	Idib.	13	Luciæ Virg. M. dup. Com. Oct.
vii	e	xix	14	De Octava.
vi	f	xviii	15	Oct. Imm. Conceptionis. dup.
v	g	xvii	16	Eusebii Ep. et Mart. semid.
iv	A	xvi	17	
iii	b	xv	18	
ii	c	xiv	19	
i	d	xiii	20	Vigilia.
	e	xii	21	Thomæ Apostoli. duplex 2. cl.

SOLSTITIUM HIEMALE.

xxix	f	xj	22	
xxviii	g	x	23	
xxvii	A	ix	24	Vigilia.
xxvi	b	viii	25	Nativitas D. N. J. C. d. 1. cl.
25. xxv	c	vii	26	Stephani Protomartyris. dup. 2. cl. Com. Oct.
xxiv	d	vi	27	Joannis Apost. et Evang. dup. 2. cl. cum Com. Octavarum.
xxiii	e	v	28	SS. Innocentium. dup. 2. cl. Com. Oct.
xxii	f	iv	29	Thomæ Cantuar. Ep. et Mart. semid. Comm. Octavarum.
xxj	g	iii	30	De Dom. infra Oct. Nat. vel de Oct. cum Com. Oct.
19. xx	A	Prid.	31	Silvestri Papæ et Conf. dup. Comm. Oct.

Hæc Epacta 19. nigra nunquam est in usu, nisi quando eodem anno concurrit cum Aureo numero xix.

Perspicua hæc sunt ac Kalendarii Juliani castigandi necessitatem laud dubie in aprico ponunt. Quo vero evidentius adhuc appareat, quantum a priscis Ecclesiis sanctionibus in celebrando Paschate decursu temporis sint aberraturi, qui antiquum stylum retinent, differentiam Paschatum utriusque Kalendarii per aliquot annorum periodos futuris sæculis in adjecta tabula exhibebimus.

A. DNI.	D.	A. DNI.	D.	A. DNI.	D.	A. DNI.	D.
1864	35	2864	7	3864	42	4864	42
1865	0	2865	7	3865	42	4865	14
1866	7	2866	35	3866	14	4866	12
1867	7	2867	7	3867	42	4867	42
1868	0	2868	42	3868	35	4868	14
1869	35	2869	7	3869	14	4869	42
1870	7	2870	7	3870	42	4870	42
1871	0	2871	35	3871	7	4871	42
1872	28	2872	7	3872	7	4872	42
1873	7	2873	7	3873	42	4873	14
1874	7	2874	42	3874	7	4874	42
1875	28	2875	7	3875	35	4875	42
1876	0	2876	35	3876	42	4876	14
1877	7	2877	7	3877	7	4877	49
1878	7	2878	7	3878	35	4878	42
1879	0	2879	35	3879	14	4879	14
1880	35	2880	7	3880	14	4880	42
1881	7	2881	7	3881	35	4881	14
1882	0	2882	35	3882	7	4882	42
1883	35	2883	7	3883	42	4883	49
1884	7	2884	7	3884	42	4884	14
1885	0	2885	35	3885	7	4885	42
1886	0	2886	7	3886	42	4886	42
1887	7	2887	35	3887	42	4887	14
1888	35	2888	7	3888	7	4888	42
1889	0	2889	7	3889	42	4889	42
1890	7	2890	35	3890	14	4890	42

Materiam tabula hæc præbet problematum computisticorum, in quibus expediendis utiliter se exercere solent candidati. Postuletur ergo a Computi studioso, ut cujusque anni in tabula descripti quærat *nume- rum aureum, indictionem, epactam, litteram Dominicalem et Pascha* :

ex utriusque Kalendarii regulis cuncta supputando. Dies autem quibus Paschata duorum Kalendariorum inter se differunt, colliguntur, si ad diem Paschæ veteris styli addantur dies ἐξαίρετους seu *exemptiles* ex anno Juliano, et ex numero ita conflato dies Paschatis novi styli dematur, v. g., quoniam usque ad annum 1900 exclusive auferendi seu potius ablati jam sunt 12. dies exemptiles, si hi adjiciantur ad 19 aprilis, quo Pascha veteris styli anno 1864 celebratur, conflunt dies 31 aprilis h. e. dies 62 martii, à quibus si detrahatur dies 27 martii, quo Pascha Kalendarii Gregoriani eodem anno celebratur, *residea* erit differentia dierum 35. Item quia usque ad annum 4877 numerus dierum ἐξαίρετων erit 34, si eos ad Pascha vetus illius anni, h. e. ad 19 aprilis addes, summam colliges dierum 53 aprilis; à quibus si subduxeris Pascha novi Kalendarii ejusdem anni 4877, id est dies 4 aprilis, reliqua fiet differentia utriusque Kalendarii dierum 49. Russi igitur anno 4877 septem hebdomadis ab Ecclesia catholica in celebrando Paschate disjuncti erunt, quum id habituri non sint nisi die, qui in Kalendario reformato est 23 maji.

Ut vero adolescentes minus adhuc in Computo versati problemata ex præcedentibus proponenda facilius solvat, duas hic subjungimus tabulas temporarias, quarum altera dies exemptiles exhibet usque ad annum 5,000 *inclusive*, altera literas Dominicales ad Kalendarii Gregoriani emendationem determinatas commonstrat.

ANNI CENTESIMI.	D. Exemp.	ANNI CENTESIMI.	D. Exemp.	ANNI CENTESIMI.	D. Exemp.
1800	12	2900	20	4000	—
1900	13	3000	21	4100	29
2000	—	3100	22	4200	30
2100	14	3200	—	4300	31
2200	15	3300	23	4400	—
2300	16	3400	24	4500	32
2400	—	3500	25	4600	33
2500	17	3600	—	4700	34
2600	18	3700	26	4800	—
2700	19	3800	27	4900	35
2800	—	3900	28	5000	36

ANNI CENTESIMI.				1700	2100	1800	2200	1900	2300	2000	2400
				2500	2900	2600	3000	2700	3100	2800	3200
				3300	3700	3400	3800	3500	3900	3600	4000
				4100	4500	4200	4600	4300	4700	4400	4800
				4900	5300	5000	5400	5100	5500	5200	5600
ANNI INTERMEDI.				LITERÆ DOMINICALES.							
				C	E	G	B. A				
1	29	57	85	B	D	F	G				
2	30	58	86	A	C	E	F				
3	31	59	87	G	B	D	E				
4	32	60	88	F. E	A. G	C. B	D. C				
5	33	61	89	D	F	A	B				
6	34	62	90	C	E	G	A				
7	35	63	91	B	D	F	G				
8	36	64	92	A. G	C. B	E. D	F. E				
9	37	65	93	F	A	C	D				
10	38	66	94	E	G	B	C				
11	39	67	95	D	F	A	B				
12	40	68	96	C. B	E. D	G. F	A. G				
13	41	69	97	A	C	E	F				
14	42	70	98	G	B	D	E				
15	43	71	99	F	A	C	D				
16	44	72		E. D	G. F	B. A	C. B				
17	45	73		C	E	G	A				
18	46	74		B	D	F	G				
19	47	75		A	C	E	F				
20	48	76		G. F	B. A	D. C	E. D				
21	49	77		E	G	B	C				
22	50	78		D	F	A	B				
23	51	79		C	E	G	A				
24	52	80		B. A	D. C	F. E	G. F				
25	53	81		G	B	D	E				
26	54	82		F	A	C	D				
27	55	83		E	G	B	C				
28	56	84		D. C	F. E	A. G					

Hujus tabulæ usum candidatus facile discet, si ad duo animadvertat, nimirum : 1° supra in ea collocatos atque in unum congestos esse omnes annos centesimos ab anno 1700 usqud ad annum 5600, qui eandem *literam Dominicalem* habent; 2° a latere sinistro — in columnis verti-

calibus — ordine dispositos esse annos intermedios juxta numerum annorum cycli solaris.

Ut igitur inuenias literam Dominicalem anni dati, v. g. anni 1864., quære inter annos centesimos annum 1800 atque in eadem columna ad perpendicularum descende usque ad lineam æquam seu horizontalem anni intermedii 64. inueniesque duas literas Dominicales C. B. quarum prior inserviet usque ad 24. februarii, altera autem reliquo anni tempore.

SYMBOLE

MENSIIUM VARIARUM NATIONUM.

Anno ecclesiastico in menses 12. Kalendarii ita distributo, reliquum est, ut hoc loco rudem aliquam mensium symbolen proponamus, qui a variis populis fuerunt observati, quique in bonis auctoribus sæpe adducuntur. *Rudem* illam dicimus, quia ut annorum diversa initia apud diversos sunt, ita mensis mensi exacte non respondet. In hexasticha hac tabula autem primo loco describemus menses Latinorum ac deinde ordine atque e regione ita ponemus menses Hebræorum, Græcorum aliarumque nationum, ut, qui e regione ponuntur, præter propter eodem tempore evenire intelligantur. Conferri itaque conciliarique hac ferme ratione possunt

MENSES.

ROMANORUM.	HEBRÆORUM.	ATHENIENSIVM.	EGYPTIORUM.	CAROLIM.	REIP. GALLIC.
1. Januarius.	סבב (4)	8. Γαμηλιών (2).	5. Thebi (3).	1. Wintermonat (4)	5. Ventôse (8).
2. Februarius.	שבט	9. Ἐλαφηβολιών.	6. Mechir.	2. Hornung (5)	6. Pluvîose.
3. Martius.	אדר	10. Μουνυχιών.	7. Phamenoth.	3. Lentzmonat.	7. Germinal.
4. Aprilis.	ניסן	11. Θαργηλιών.	8. Pharmuthi.	4. Ostermonat (6).	8. Floréal.
5. Majus.	אייר	12. Ξιροφοριών.	9. Pachon.	5. Wunnemonat (7)	9. Prairial.
6. Junius.	סיון	1. Ἐκατομβαιών.	10. Pauni.	6. Brachmonat.	10. Messidor.
7. Julius.	תמוז	2. Μεταγενειών.	11. Epiphi.	7. Heumonat.	11. Thermidor.
8. Augustus.	אב	3. Βοηδρομιών.	12. Mesori.	8. Ærmonat.	12. Fructidor.
9. September.	אלול	4. Μαιμακτηριών.	1. Foth.	9. Herbstmonat.	1. Vendémiaire.
10. October.	חשוון	5. Πυανεψιών.	2. Phaophi.	10. Winnmonat.	2. Brumaire.
11. November.	כסלו	6. Αδειαστηριών.	3. Athir.	11. Windmonat.	3. Frimaire.
12. December.	טבת	7. Ποσειδεών.	4. Chiac.	12. Heiligmonat.	4. Nivôse.

(1) Hebræi veteres, quod ex Bibliis constat, menses numero sui ordinis exprimebant, *primum, tertium, octavum, duodecimum*. Post reditum ex Babilone, imitatione Chaldæorum, videntur nomina certa singula retinuisse, ita quidem ut primus ab æquinocio verno esset *Nisan* sive *Abib*, a quo omnia legis festa æqualibus numerarentur interstitiis. Confer quæ de ratione temporis apud Hebræos habet *Keil Archæolog. biblicæ* p. iv, c. 1, § 74.

(2) Series hæc mensium Græcorum desumpta est ex *Theod. Gaz. c. vi, de Mensibus*. Notandum vero, Kalendariorum *sacrorum* initium apud Græcos idem esse omnium a mense septembri, mensibus singulis nomina latina (*Ἰανουάριος, Φεβρουάριος,..... Σεπτέμβριος.....*) ferentibus. Nolim autem, inquit *Morcelli Kal. Const. ad 1, sept.* in latinis hisce mensium nominibus suspensus hæreas. Nihil quidem apud Græcos, sive in Europa, sive in Asia, tam varium olim, quam mensium appellatio fuit : ut, cujusque mensis plus quam duodena nomina, alia nempe apud aliam gentem fuisse reperiamus ; sed Græcis omnibus in populi Romani potestatem redactis, quum et latinæ coloniæ multas in urbes deductæ essent, factum est, ut Græcia universa paulatim romanos indueret mores : itaque, fori in primis causa et ob acta publica appellationes quoque mensium, quas deinde in *Μηνολογίαις* seu Kalendaris sacris usurpatas videmus, maturæ receptæ. Sic, qui martyrium S. Ignatii ἀνέστηται scripserunt, Romanam consuetudinem secuti sub finem narrationis, et *januarium* et *decembrem* memorant.

(3) *Ægyptiorum ac Persarum* annus olim sicut et *Reipublicæ gallicanæ* recentiori ætate constitit diebus naturalibus 360. quot sunt gradus in circulo, ut singulos menses tricenum dierum haberent ; appendicem autem dierum 5, quas Græci ἐπαγομένας, Galli *jours complémentaires* dixere, tanquam extra rotundum mensium circulum, computabant quidem antequam novum exordirentur annum ; sed tamen extra menses omnes. Absoluto itaque *Mesori* primus dierum intercalarium dicebatur πρώτη ἐπαγομένων, secundus δευτέρα ἐπαγομένων, et sic porro. Similiter finito *Fructidor* kalendarii *Reipublicæ gallicanæ* inserebantur dies adjectitii 5., ut adeo, si spectes mensium dies, essent dies 360 ; at si appendicem ante anni novi initium adnumereres, essent dies 365. in anno communi, 366 in anno embolimæo.

(4) Carolus *M. Eginhardo* teste in *Vita Caroli M.* § 29. mensibus *juxta patriam Germanorum* linguam nomina imposuit, uti videre est

apud *Migne Patrol. lat. t. 97, pag. 52*. De prisca anni civilis forma apud Germanos recepta deque ejus partitione in tria vel quatuor tempora et in menses 12. doctissimam disputationem in academia Kilionensi die 6. octobris anni 1862, habuit *D. Carol. Weinhold. Januarius* alii in Germania ab aquis nivibusque eo tempore congelatiis ac *duratis Hârtmônd* appellant *Müllendorffio* teste in *Luxemburger Haus-Kalender*, opere peregregio, in quo cl. auctor — omni genere literarum insigniter excultus ut est — *Καλανδολογίαν* profanam ac vulgarem, si quis alius, a sæculi rebus ad sacrum argumentum tam scite quam pie accommodavit, ut adeo in eo legendo et delectationis et utilitatis et ædificationis uberrimum fructum capiant Christiani Kalendarii amatores.

(5) *Al. Sporkel* vel *Spirkel*, ut habet *Müllendorffius l. c.* De ratione verborum *Hornung* et *Spirkel* cfr. *Weinhold l. c.*

(6) *Eosturmonath*, inquit *Beda, de Temporum ratione c. 15*, qui nunc *Paschalis mensis* interpretatur, quondam a *Dea* illorum (Germanorum), quæ *Eostre* vocabatur et cui in illo festa celebrabant, nomen habuit, a cujus nomine nunc *Paschale tempus* cognominant consueto antiquæ observationis vocabulo gaudia novæ solemnitatis vocante, (*Migne, Patrol. lat., tom. 90, pag. 357.*)

(7) *Winnimonath* h. e. *Weidemonat*. cfr. *Weinhold l. c.*

(8) Menses kalendarii Reipublicæ gallicanæ mensibus romanis hac ratione respondent :

Vendémiaire: 22 sept. — 21 octob. ;

Brumaire: 22 oct. — 20 novemb. ;

Frimaire: 21 nov. — 20 decemb. ;

Nivôse: 21 decemb. — 19 januar. ;

Ventôse: 20 jan. — 18 februar. ;

Pluviôse: 19 feb. — 19 mart. ;

Germinal: 20 mart. — 18 april. ;

Floréal: 19 apr. — 18 maj. ;

Prairial: 19 maj. — 17 jun. ;

Messidor: 18 jun. — 17 jul. ;

Thermidor: 18 jul. — 16 august. ;

Fructidor: 17 aug. — 15 septem. ;

Sequuntur dies adjectitii 5, de quibus jam diximus in *not. 3*.

METHODUS ADDISCENDI COMPUTUM SINE PRÆCEPTORE.

Præmonemus, methodum hanc iis non proponi, qui liberalium disciplinarum cognitione perfusi ad Computum ediscendum accedunt; hi enim absque ullo canonum isagogicorum adjumento felicem operam in hujus lectione commentarii posituri sunt. Si qui vero subtili illa ingenuarum artium scientia destituti nostro libello duce ad Computum comparare se voluerint, initium legendi faciant ab ipsis Kalendarii ecclesiastici tabulis, quæ ex Breviario ac missali Rom. explicatæ ob oculos sunt. Ex his invenient anni quæsiti dies, hebdomadas, menses, epactas, literas dominicales, solstitia, novilunia, cæteraque omnia, quæ ad Computum pertinent.

Qui hujus scientiæ cupidus pentastichas Kalendarii tabulas percurrit, primo aspectu animadvertit, singulos menses quinque columnis ad perpendicularum directis ita constare, ut in *prima* exhibeantur epactæ gregorianæ, singulis diebus affixæ, in *altera* vero ponantur literæ Dominicales, in *tertia ac quarta* deinde describantur dies mensis: eorundem denominationibus romanis cum iis collatis, quæ receptæ in nunc Kalendaris sunt; in *quinta* tandem differentia assignetur, quæ inter dies utriusque Kalendarii per annum intercedit.

Kalendarii ecclesiastici artificio ita inspecto singulas ejus partes attingat: studii sui initio a *tertia ac quarta* columnis sumpto. Ex commentario igitur ex ordine repetat, quæ de die (ejusque divisione in horas), hebdomade, mensibus atque anno tam lunari quam solari diximus. Solis annuos investiget cardines, h. e. æquinotiorum solstiorumque momenta. Discat inde literas secundæ columnæ atque ex his ortum cyclum solare. Hisce præcultus tiro cyclum lunarem cum aureo numero perdiscat diligenterque in iis subactus demum ad primam columnam accedat epactarum gregorianarum methodum cum noviluniorum cognitione hausturus. Postquam hac in omni Computi materia diu se ac multum exercuit, gregorianam Kalendarii editionem et ex Kalendario castigato rectam Paschatum formam accurate cognoscat.

DE MARTYROLOGIO ROMANO.

CAPUT ADDITIVUM.

Quoniam sacri canones *de Computo discendo* id maxime spectant, ut clerici iis omnibus instituantur, quæ ad usus ecclesiasticos scitu necessaria sunt, non abs re esse censemus, commentario huic nostro in *Proœmium Breviarii* appendicis instar caput *de Martyrologio romano* adicere, quo literarum et numerorum in eo occurrentium usus in distribuendis annuntiandisque festis brevissime declaretur.

In Martyrologio romano igitur singuli dies notis Calendarii romani exprimuntur, ut puta *kalendis januarii*, *pridie nonas julii*, *idibus augusti*, etc. Notis romanis additur vox *luna*, cui lector diem annuntians ex 31. numeris in capite cujusque diei positus illum adjungit, qui diem mensis lunaris designat v. g. *luna prima*, *luna decima*, *luna vicesima*, etc. Ut autem sciatur, *quota luna sit pronuntianda*, singulis diebus totius anni — verba sunt rubricæ computisticæ Martyrologio præfixæ — supra sanctorum historias dispositæ ordinatim sunt literæ 30, quot nimirum sunt epactæ, ex quibus cyclus epactarum compositus est (n. 75). Earum literarum autem hæc est significatio : litera *a* denotat epactam I., *b* epactam II., *c* epactam III., et sic deinceps aliæ literæ alias epactas significant, ut in subjecta tabella perspicuum est, in qua singulis epactarum numeris singulæ quoque literæ respondent.

a	I.	m	XII.	D	XXIII.
b	II.	n	XIII.	E	XXIV.
c	III.	p	XIV.	FR(1)	XXV.
d	IV.	q	XV.	F	25.
e	V.	r	XVI.	G	XXVI.
f	VI.	s	XVII.	H	XXVII.
g	VII.	t	XVIII.	M	XXVIII.
h	VIII.	u	XIX.	N	XXIX.
i	IX.	A	XX.	P	*
k	X.	B	XXI.		
l	XI.	C	XXII.		

(1) Distinguenda est litera F cui appositum est signum R. ab altera

Substituuntur autem hujusmodi triginta literæ in locum 30. numerorum epactarum, secundum antiquam Ecclesiæ consuetudinem, quæ loco aureorum numerorum literas ponebat, ne forte in luna pronuntianda fiat error et confusio inter numeros cycli epactarum et numeros designantes, quot dies habeat luna. Cæterum ad inveniendos dies lunares non utimur nisi decem et novem epactis, quot nimirum sunt numeri aurei; et corrente sæculo quidem eum ordinem epactarum teneamus, quem juxta n. 76. symbole hæc eum respondentibus literis Martyrologii exhibet.

LITERÆ MARTYROLOGII AUREIS NUMERIS ET EPACTIS
RESPONDENTES SÆCULO XIX.

Aur. Num.	Epact.	Lit. Mart.	Aur. Num.	Epact.	Lit. Mart.
1	✱	P	11	XX	A
2	XI	I	12	I	a
3	XXII	C	13	XII	m
4	III	c	14	XXIII	D
5	XIV	p	15	IV	d
6	XXV	F	16	XV	q
7	VI	f	17	XXVI	G
8	XVII	s	18	VII	g
9	XXVIII	M	19	XVIII	t
10	IX	i			

Ad annuntiandum igitur *quota sit luna*, sumatur primum numerus aureus anni currentis vel etiam epacta currens, deinde quærat^r litera, quæ in tertio ordine prositæ tabellæ illi numero aureo vel epactæ respondet; et eadem hæc litera vocabitur *litera Martyrologii* per totum illum annum, quia per numerum, qui in ipso Martyrologio singulis anni diebus sub ea reperietur, ostendet quota luna sit pronuntianda singulis diebus totius anni. Exemplo sit hic annus 1863, quo juxta sup. exposita n. 76. currit aureus numerus 2. et epacta XI. Hinc numero aureo 2. vel epactæ XI. respondentem vides in suprascripto diagrammate literam *I*. Unde singulis diebus annuntiabitur in Martyrologio luna adjecto illo numero, qui in serie numerorum et literarum canonis

lit F: illa in Martyrologio rubro colore scribitur respondetque epactæ XXV; hæc vero nigra est atque epactæ 25. convenit.

sanctorum præfixa respondet literæ *l*. Hæc de literis epactalibus Martyrologii (1).

Reliquæ vero literæ, quæ in margine exteriori Martyrologii recte descendunt, sunt literæ Dominicales, quibus hebdomadæ, dies dominicæ atque hebdomadum feriæ designantur. Quum igitur hoc anno 1863 habeatur litera Dominicalis *d*, hæc ipsa litera in margine Martyrologii occurrens denotabit diem Dominicum per totum hunc annum. Hinc literæ dominicali adjungi insuper in Martyrologio solet numerus epactalis, sicut in ipso Kalendario e regione literæ Dominicalis posita est. Quoniam igitur numerus epactalis XI. literæ Martyrologii *l* respondet, ubicunque in Martyrologio literæ Dominicali adjuncta est epacta XI. semper in serie literarum et numerorum in capite singulorum dierum præfixa litera *l* subjectum habebit numerum 1, quod signum est, illum esse primum diem mensis lunaris. Sic lunam primam hoc anno invenies sub litera *l* (ipsius epactæ significativa) 20. *januarii*, 18. *februarii*, 20. *martii*, 18. *aprilis*.... 12. *octobris*, 11. *novembris* et 10. *decembris*. In margine denique interiori Martyrologii dies mensium vulgaribus numerorum notis sunt expressi.

Ex his autem sequitur, Martyrologium romanum pro Kalendario servire posse : namque præter festa immobilia, quæ ibi singulis diebus recensentur, etiam festum paschale et alia festa mobilia, item novilunia, plenilunia, aliaque ex Kalendario peti solita deprehenduntur literis Dominicalibus, numeris epactarum et literis Martyrologii ibidem appositis.

(1) Independentem a proposita tabula literarum Martyrologii inveniri potest litera Mart. anni sequentis, data litera anni currentis, practico hoc modo : sit invenienda litera Martyrologii pro anno 1864, data litera anni 1863, quæ est *l*. Hæc litera ultimo decembris indicat lunam 23. Altero die, h. e. 1. januarii anni sequentis, erit luna 23. Vide, quænam litera habeatur supra 23. et invenies *C*, quæ litera Martyrol. erit anni 1864. Quod si ultimo decembris sit luna 29. ac proinde dubium exoriat, an 1. januarii futura sit luna 30. vel 1. sequentis lunationis, videndum est, utrum luna currens sit 29. an 30 dierum, de quo cf. supra n. 52. III.

TABELLA TEMPORARIA LITERARUM MARTYROLOGII RESPONDENT-
TIUM AUREIS NUMERIS ET EPACTIS AB ANNO 1862. INCLU-
SIVE USQUE AD ANNUM 1899. INCLUSIVE.

Annis Domini.	Aur. Num.	Epactæ.	Lit. Mart.	Annis Domini.	Aur. Num.	Epactæ.	Lit. Mart.
1862. 1884.	1	*	P	1872. 1894.	11	XX	A
1863. 1882.	2	XI	I	1873. 1892.	12	I	a
1864. 1883.	3	XXII	C	1874. 1893.	13	XI	m
1865. 1884.	4	III	c	1875. 1894.	14	XXIII	D
1866. 1885.	5	XIV	p	1876. 1895.	15	IV	d
1867. 1886.	6	XXV	F	1877. 1896.	16	XV	q
1868. 1887.	7	VI	f	1878. 1897.	17	XXVI	G
1869. 1888.	8	XVII	s	1879. 1898.	18	VII	g
1870. 1889.	9	XXVIII	M	1880. 1899.	19	XVIII	t
1871. 1890.	10	IX	i				

Serie literarum epactalium Martyrologii ita declarata id unum restat, ut breviter explicetur, quam ratione sequentibus sæculis aliæ epactæ in illarum locum succedant, quas nunc adhibendas esse vidimus. Id autem ex duabus tabulis rubricæ computisticæ Martyrologio præfixæ eruitur, quarum prior, nimirum *tabula æquationis Cycli epactarum perpetui*, exhibet *literas indices* in hunc modum.

TABULA EXHIBENS LITERAS INDICES AB A. 1700 USQUE AD
A. 5600.

Lit. indic.	Anno Domini.		Lit. indic.	Anno Domini.	
C	1700	Metemptosis	p	3700	Metemptosis.
C	1800	Met. Proemptosis	n	3800	Metemptosis.
B	1900	Metemptosis	n	3900	Met. et Proempt.
B	2000	Bissextilis.	n	4000	Bissextilis.
B	2100	Met. et Proemptosis	m	4100	Metemptosis.
A	2200	Metemptosis	l	4200	Metemptosis.
u	2300	Metemptosis.	l	4300	Met. et Proempt.
A	2400	Bissextil. et Proemp.	l	4400	Bissextilis.
u	2500	Metemptosis.	k	4500	Metemptosis.
t	2600	Metemptosis.	k	4600	Met. et Proemptosis.
t	2700	Met et Proemptosis.	i	4700	Metemptosis.
t	2800	Bissextilis.	i	4800	Bissextilis.
s	2900	Metemptosis.	i	4900	Met. et Proemptosis.
s	3000	Met. et Proemptosis.	h	5000	Metemptosis.
r	3100	Metemptosis.	g	5100	Metemptosis.
r	3200	Bissextilis.	h	5200	Bissextil. et Proempt.
r	3300	Met. et Proemptosis.	g	5300	Metemptosis.
q	3400	Metemptosis.	f	5400	Metemptosis.
p	3500	Metemptosis.	f	5500	Met. et Proemptosis.
q	3600	Bissextil. et Proempt.	f	5600	Bissextilis.

DE COMPUTO ECCLESIASTICO

Constat hæc tabula tribus columnis, quarum indices, quæ diversis sæculis congruunt et signa quæ pro diversitate temporum novilunia indicant tabula mox subjiçienda explicabitur. In seculo descripti sunt anni sæculares ab anno 1700 usque

In tertia tandem notantur hæ voces *metemptosis*-*proemptosis*, *bissextilis*, quarum sensus (Μετέμπτωσης, a μετά, *post*, et πίπτω, *cado*) § cap. 17. de *Doctrina temp.* proprie fieri dicitur epocham moratur, ut quum major est anni quam quippe a puncto illo fixo, a quo annus Julianus init, aliquantisper recedit sicque μετέμπτωσης fit civili (nn. 59. et 61.). Definitur autem *metemptosis*, suppressio unius diei in anno, evenitque singulis quadringentis annis (n. 61.).

Annis 1700. et 1800. adscribitur *metemptosis* sextilis fuit juxta Kalendarium Julianum; juxta vero communis est. Hinc differentia inter utrumque est duodecim dierum. Pariter a 1900. *metemptosis* evadet 13. dierum; sed an. 2000. bissextilis

Proemptosis (προέμπτωσης) sive æquatio lunæ patio novilunii uno die. Fit fere singulis 300. quod cyclus lunaris novilunia non exacte referuntur. nn. 72 et 75.

Metemptosis et *proemptosis* significat æquationem lunarem.

Datis ita *litteris indicibus* ex tabula epactarum inveniuntur variæ epactarum series, quæ seorsim adhibendæ. Hæc autem est.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

TABULA EXPANSA EPACTARUM

NUMERI AUREI.

Littere Indices	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	1	2
Epactarum.																			

EPACTÆ.

P	★	xi	xxii	iii	xiv	xv	vi	xvii	xviii	ix	xx	i	xii	xxiii	iv	xv	xvi	vii	xxix
N	xxix	x	xxi	ii	xiii	xiiii	v	xvi	xvii	viii	ix	xx	xi	xxii	iii	xiv	xv	xvi	xxviii
M	xxviii	ix	xx	i	xii	xiii	iv	xv	xvi	vii	viii	ix	xx	xi	xxii	v	xvii	xviii	xxvii
H	xxvii	viii	xix	★	x	xi	xii	xiii	xiv	xv	xvi	xvii	ix	xx	xi	xxii	iv	xv	xvi
G	xxvi	vii	xviii	x	xi	xii	xiii	xiv	xv	xvi	xvii	viii	ix	xx	xi	xxii	iii	xiv	xv
F	xxv	vi	xvii	xviii	ix	x	xi	xii	xiii	xiv	xv	xvi	vii	viii	ix	xx	xi	xii	xiii
E	xxiv	v	xvi	xxvii	xviii	ix	★	x	xi	xii	xiii	xiv	xv	xvi	vii	viii	ix	x	xi
D	xxiii	iv	xv	xxvi	xvii	viii	x	xi	xii	xiii	xiv	xv	xvi	vii	viii	ix	x	xi	xii
C	xxii	iii	xiv	xxv	xvi	vii	xxviii	ix	xx	xi	xii	xiii	xiv	xv	xvi	vii	viii	ix	x
B	xxi	ii	xiii	xxix	x	xi	xxvii	viii	ix	xx	xi	xii	xiii	xiv	xv	xvi	vii	viii	ix
A	xx	i	xii	xxviii	ix	★	xxvi	vii	viii	ix	xx	xi	xii	xiii	xiv	xv	xvi	vii	xxviii
u	xix	★	x	xxix	x	xi	xxv	vi	vii	viii	ix	xx	xi	xii	xiii	xiv	xv	xvi	xxvii
i	xviii	xxix	xx	xx	xi	xii	xxviii	ix	xx	xi	xii	xiii	xiv	xv	xvi	vii	viii	ix	xxviii
s	xvii	xxviii	ix	xx	xi	xii	xxvii	viii	ix	xx	xi	xii	xiii	xiv	xv	xvi	vii	viii	xxviii
r	xvi	xxvii	viii	xx	xi	xii	xxvi	vii	viii	ix	xx	xi	xii	xiii	xiv	xv	xvi	vii	xxviii
q	xv	xxvi	vii	xx	xi	xii	xxv	vi	vii	viii	ix	xx	xi	xii	xiii	xiv	xv	xvi	xxviii
p	xiv	xxv	vi	xx	xi	xii	xxviii	ix	xx	xi	xii	xiii	xiv	xv	xvi	vii	viii	ix	xxviii
n	xiii	xxiv	v	xx	xi	xii	xxvii	viii	ix	xx	xi	xii	xiii	xiv	xv	xvi	vii	viii	xxviii
m	xii	xxiii	iv	xx	xi	xii	xxvi	vii	viii	ix	xx	xi	xii	xiii	xiv	xv	xvi	vii	xxviii
l	xi	xxii	iii	xx	xi	xii	xxv	vi	vii	viii	ix	xx	xi	xii	xiii	xiv	xv	xvi	xxviii
k	x	xxi	ii	xx	xi	xii	xxviii	ix	xx	xi	xii	xiii	xiv	xv	xvi	vii	viii	ix	xxviii
i	ix	xx	i	xx	xi	xii	xxvii	viii	ix	xx	xi	xii	xiii	xiv	xv	xvi	vii	viii	xxviii
h	viii	xix	★	xx	xi	xii	xxvi	vii	viii	ix	xx	xi	xii	xiii	xiv	xv	xvi	vii	xxviii
g	vii	xviii		xx	xi	xii	xxv	vi	vii	viii	ix	xx	xi	xii	xiii	xiv	xv	xvi	xxviii
f	vi	xvii		xx	xi	xii	xxviii	ix	xx	xi	xii	xiii	xiv	xv	xvi	vii	viii	ix	xxviii
e	v	xvi		xx	xi	xii	xxvii	viii	ix	xx	xi	xii	xiii	xiv	xv	xvi	vii	viii	xxviii
d	iv	xv		xx	xi	xii	xxvi	vii	viii	ix	xx	xi	xii	xiii	xiv	xv	xvi	vii	xxviii
c	iii	xiv		xx	xi	xii	xxv	vi	vii	viii	ix	xx	xi	xii	xiii	xiv	xv	xvi	xxviii
b	ii	xiii		xx	xi	xii	xxviii	ix	xx	xi	xii	xiii	xiv	xv	xvi	vii	viii	ix	xxviii
a	i	xii		xx	xi	xii	xxvii	viii	ix	xx	xi	xii	xiii	xiv	xv	xvi	vii	viii	xxviii

ut b
in
aut
eru
per

In hac tabula triginta *literæ indices*, quæ reperiuntur in prima columna verticali, varias epactarum series indicant, quæ iisdem horizontaliter respondent. Itaque dum currit *litera index* C, v. g. sæcul. XVIII. et XIX., series epactarum est XXII. III. XIV. XXV., etc., vel incipiendo ab anno primo cyclo lunaris sive a penultima columna dextima ✱. XI. XXII. III., et cæteræ, quæ in eadem columna horizontali tabulæ collocatæ sunt.

Dum *litera index* est B (h. e. ab anno 1900. usque ad annum 2200. exclusiv.), series epactarum erit XXI. II. XIII. XXIV., etc., vel a 1. anno cycli computatæ XXIX. X. XXI. II. et cæteræ, quæ in eadem columna horizontali literæ B respondent.

Dum *litera* A epactas indicat (h. e. ab an. 2200. usque ad an. 2300. et iterum ab. a. 2400. usque ad a. 2500.), respectivis aureis numeris convenient epactæ XXVIII. IX. XX. I., et cæteræ, quas tabula in eadem columna exhibet; atque ita porro. *Conferatur tabula expansa epactarum* illustrata a *Petavio*, lib. VII., cap. 12., de *Doctrina temporum*.

APPENDIX

AD COMMENTARIUM DE COMPUTO ECCLESIASTICO.

Quoniam juvenes optimarum literarum studiosi, in quos erudiendos omnes nostras curas et cogitationes conferimus, Computo ecclesiastico addiscendo operam navare non solent, nisi postquam præambulis doctrinis philosophicis ac theologicis adeo exculi sunt, ut Chronographiæ dogmata cognitione comprehendere facile possint : idcirco in Commentario hoc nostro, ad cuius rationem Computum tradimus, ex variis illis scientiis adjutricibus eas tantum regulas strictim recolendas esse censuimus, quas præ cæteris utilitati atque oblectamento esse juventuti Computo studiosæ usu cognovimus : allata, si forte in casu aliquo particulari non sufficerent, in academiis viva voce latius explicaturi. Astque apud selectissimos auditores certa habuimus, ea multis in seminariis clericorum Chronographiæ cupidorum sæpe desiderari, ex eorum defectu vero adolescentibus, quominus nobilissimam hanc scientiam rite percipiant, non raro impedimentum intelleximus inferri. Quod maxime iis in locis obtinere audivimus, ubi Kalendarium Gregorianum nondum est usu receptum ; ibi enim multis in clericorum collegiis rerum philosophicarum studium silere ac generatim bonas artes miserandum in modum neglectas jacere scribunt. Hos igitur aliosque omnes auxiliariis literis leviter tantum imbutos respicientes in id consilii devenimus, ut paucas has notas Commentario typis jam excuso Appendicis instar adjiceremus, quo illorum candidatorum etiam, quibus manca tantum atque inchoata est severiorum literarum, cognitio usibus sufficere possit.

AD CAPUT PREAMBULUM.

DE ROTUNDITATE CÆLI MOTUQUE CIRCULARI CÆLORUM
AC SIDERUM.

Sphæricum esse cælum motusque ipsius ac siderum nobis manifestos ad sensum circulares esse, computistæ ecclesiastici eo facilius ex astronomorum doctrina assumunt, quod cæli rotunditatem conversionemque siderum circularem consonam omnino sacris Literis videre sibi videantur. Sic *Eccl.* 1.: *Sol perhibetur reversus in suos circulos; et divina Sapientia*, quæ *Eccl.* 24. *gyrum cæli sola circuivisse* (gr. ἐκύκλωσα) legitur, *Prov.* 8. *gyro vallas abyssos* dicitur. Hinc Computi candidato notitia circuli ac sphæræ ex mathesi relegenda.

Sphæra, Σφαῖρα, *globus*, vocatur corpus solidum, rotundum, unica superficie contentum, ad quam ab uno intra figuram puncto omnes lineæ rectæ sunt æquales.

Axis sphæræ, ab *agendo*, est linea imaginaria per centrum sphæræ transiens atque utrinque in superficie terminata, circa quam (lineam immobilem) sphæra ipsa circumvolvi potest.

Poli sphæræ, a πολέω, *verto*, sunt duo puncta axem terminantia in superficie sphæræ. Latine *vertices* dicuntur.

Ex duobus polis mundi alter dicitur *borealis* a Borea inde flante, et *arcticus* ab ἄρκτος, Ursa, astro prope illum sito, et *septentrionalis* a septem lucidioribus stellis ursæ majoris, quæ dicuntur *triones* seu boves (a terenda terra), ex eo quod astrum ursæ simile sit plaustro, lento ac bovino gradu circa polum circumducto; alter autem vocatur *australis* ab Austro, vento siccante (αὐω), et *antarcticus*, h. e. arctico oppositus, et *meridionalis*.

Ambitus sphæræ, περίμετρος, dicitur superficies convexa ipsius sphæræ; in circulo ambitus idem est quod circumferentia.

Circulus definitur figura plana, sub unica linea ita comprehensa, ut ad hanc omnes rectæ lineæ ab uno intra figuram puncto ductæ æquales sint inter se.

In circulo præter alia considerantur *circumferentia*, περιφέρεια, seu curva linea circulum comprehendens; *centrum*, κέντρον, seu punctum medium circuli, et *diameter*, a διαμετρέω, *dimetior*, h. e.

linea, quæ sic ab uno puncto circumferentiæ ad alterum tenditur, ut per centrum eat.

Quod circulus quilibet dividatur in 360, partes æquales, quas *gradus* appellant, gradus vero in sexagena *minuta* seu scrupula prima, et minutum quodlibet in alias sexagenas partes æquales, quas *secunda* scrupula dicunt, fieri id propter opportunitatem sexagenarii numeri credendum est. Inter numeros enim duabus figuris constantes nullus est, qui tot partes aliquotas habet, quot sexagenarius, h. e. qui possit dividi in tot sui partes, ipsum replicatione metientes absque fractione residua.

Circuli in sphaera esse dicuntur, quarum circumferentiæ in superficie ipsius sphaeræ sunt.

Poli circuli cujusvis in sphaera sunt puncta in superficie sphaeræ, a quibus omnes rectæ lineæ ad circumferentiam circuli sui ductæ sunt æquales inter se.

Circuli sphaeræ distinguuntur in *maximos* et *non maximos* seu *minores*, in *parallelos* et *non parallelos* seu *inclinatos*. Maximi transeunt per centrum sphaeræ, minores non item.

Circulis maximis accensentur *ecliptica* cum *zodiaco*, *æquator*, *coluri*, *meridianus*, *horizon*; circulis non maximis annumerantur *tropici*, *arcticus*, *antarcticus*.

Sunt ex astronomis qui 20. circulos sphaeræ numerent; e quibus tamen impræsentiarum usui non sunt nisi 11. illi, quos in Commentario adduximus. Ne ergo circulorum multitudine ac confusione absterreantur tirones, ab iis declarandis etiam hic supersedemus. De mutua relatione adductorum tamen paucis hæc accipiant. *Ecliptica*, quæ et *via regia* appellatur, Aristoteli, Gemino aliisque *circulus obliquus*, λοξός κύκλος, dicitur ab obliquitate, quæm habet respectu æquatoris et meridianorum; æquatorem enim in punctis æquinoctialibus bifariam secat *oblique*, h. e. ad angulos non rectos. Angulus autem, quem ecliptica cum æquatore facit, arcum coluri solstitiorum subtendit et quidem tantum, quanta est in solstitiis solis declinatio ab æquatore, quæ tunc est maxima. Hic angulus ipsa est *obliquitas eclipticæ*, ζωνδιακοῦ λοξωσις. Jam vero ejusdem quantitatis cum angulo obliquitatis eclipticæ sunt tum maxima solis declinatio, tum tropicorum distantia ab æquatore, tum distantia polorum eclipticæ a polis æquatoris, quæ quidem ex probabiliori sententia sunt *graduum* 23. et *min.* 30. Ecliptica deinde

polis suis eorumque motu diurno circa polos mundi circulos arcticum et antarcticum describit ac denique obliquitate sua tropicorum situm ac distantiam ab æquatore determinat *Zodiaci inventorem* apud Græcos *Anaximandrum Milesium*, in duodecim signa *partitorem* *Cleostratum* fuisse tradit *Plinius*, lib. II., c. 8. At *Plutarch. Placit. l. II. c. 12.* inventionem obliquitatis eclipticæ *Pythagoræ*, *Theon*, demum *Ænopidi* adscribit.

DE ZODIACO VISIBILI ET RATIONALI.

Qui adhuc in tirociniis hærent astronomiæ, diligenter attendant ad distinctionem, quæ inter duodecim signa cœlestia signiferi et dodecatemoria, atque inde inter *Zodiacum visibilem* et *rationalem* intercedit.

Duodecim illa Zodiaci segmenta æqualia ab astronomis excogitata, quæ Græci δωδεκατημόρια, Latini *domus cœlestes* appellant, æquale cœli spatium comprehendunt et ex se invisibilia sunt; cœlestes imagines vero seu animalia stellifera, a quibus denominatæ sunt domus cœlestes, inæqualia cœli spatia capiunt et visibiles per se esse conspiciuntur. Causa autem appellandi dodecatemoria nominibus animalium stellatorum et principium primi signi principium Arietis fuit, quia duodena illa Zodiaci segmenta tunc, quum astronomi in Ægypto et in Græcia divisionem hanc instituerunt aut perfecerunt, illas cœli plagas occupabant, in quibus erant astra illa seu constellationes duodecim animalium.

Zodiaco invisibili (*imaginario, rationali*) duodecim sunt partes æquales et tricenos in gradus distributæ; *Zodiaci visibilis* contra partes sunt duodecim illa lucentia astra, quæ rationali seu invisibili nomen tribuisse diximus. Quoniam vero stellæ fixæ duodecim constellationibus Zodiaci visibilis contentæ a primo tempore partitionis ejus in duodecim segmenta æqualia progressæ jam sunt ortum versus gradus circiter 28., Zodiacus visibilis integris pene signis differt a signis Zodiaci rationalis, ut adeo nunc astrum Arietis v. g. sit sub signo Tauri Zodiaci invisibilis, Taurus sub Geminis, et sic de aliis. In definiendis anni formis communiter de *Zodiaco rationali* seu invisibili loquuntur astronomi.

Quum computistæ non rare intersit, locum solis in meridie diei cuiuslibet dati invenire, in Commentario *p. 8, not. 1*, describendos censuimus dies, quibus præter propter sol in signa Zodiaci ingreditur; *præter propter* dicimus, quia solis ingressus in signa sæculorum decursu, immo eodem sæculo, iisdem diebus non contingit. Sic igitur tirones invenient locum solis in Zodiaco, h. e. in quo signo et in quoto signi gradu sol quolibet die mensis sit?

Initio quidem ex versibus *p. 8. citatis Inclita laus, etc.*, discent diem, quo sol in signum proprii mensis intrat, si attendant, quota sit in alphabeto prima litera ejus vocis, quæ proposito mensi respondet. Si enim juxta dicta *l. c.* tot unitates, quotum in alphabeto ea litera locum occupat, ex 30. subtrahas, reliquas fiet numerus illius diei, quo sol signum illius mensis ingreditur. *In quoto autem signi gradu* sol quotidie versetur, invenient, si easdem unitates, quas prima litera cuiusque mensis offert, adjiciant ad numerum propositi diei ejusdem mensis: ea tamen lege, ut si numerus collectus minor fuerit, quam 30., inventus gradus referatur ad signum antecedentis mensis; quod tunc sol nondum ad proprium signum propositi mensis pervenerit. Quod si vero idem numerus major fuerit, quam 30., in eo gradu signi proprii mensis sciant solem commorari, qui relinquitur, si 30. abjiciantur ex numero conflato. Si denique summa exurgens fuerit 30., dicant, solem tenere vel gradum 30. signi antecedentis mensis vel principium proprii mensis. Ita v. g. quæretur locus solis die 29. septembris. Mensi septembris respondet vox *gerens* estque ejus prima litera *g.* septima in alphabeto. Adde 7. ad 29. et habebis 36.; abjectis 30. restant 6. Ergo sol eo die est in sexto gradu Libræ. Ita *Clav. Comput. ecc. cap. 12.*

Zodiaci latitudinem quod spectat, sunt qui eam securitatis gratia ad gradus 20. extendant, ut sit pars 18. totius circuli.

Ex duodecim Zodiaci signis *quatuor* dicunt *tropica*, quia *sol* — verba sunt *Sexti Empirici* apud *Petav. Rationarii temporum l. 1 c. 1.* — *in iis positus immutat et aeris conversiones facit*, quod declaravimus supra *pag. 16 in nota*. Hinc *quatuor anni cardines* fieri dicuntur aut in communi sectione æquatoris cum ecliptica, nempe æquinoctia, aut in contactu eclipticæ cum tropicis, nempe solstitia: hoc est in ipso Arietis, Libræ, Cancræ et Capricorni Zodiaci rationalis. Ἐν χριῶ, ἰσ-quit *Sextus*, ἐὰν τὴν γίνεται τροπή Ἐν ἀποκέρῳ χειμαρυνῇ, ἐν κακρίῳ δὲ δριμνῇ καὶ ἐν ζυγῶ φθινοπωρινῇ.

DE LATITUDINE AC LONGITUDINE SIDERUM.

Aliud elementum astronomiæ ante Computum studiosè perdiscendum est de *latitudine ac longitudine geographica* alicujus loci deque ejus differentia a *latitudine ac longitudine astronomica siderum*.

Latitudo geographica est distantia ab equatore loci in superficie globi terrestris siti et in ejusdem meridiano circulo mensurata. Dicitur *latitudo*, quia pars orbis terræ ab uno ad alterum polum mundi angustior esse creditur, quam quæ ab occasu ortum versus.

Longitudo geographica est arcus æquatoris terrestris interceptus inter meridianum loci et primum alterum meridianorum, qui a geographis assumptus receptusque fuerit pro initio meridianorum omnium. Vocatur *longitudo*, quia pars orbis terræ secundum æquatorem ejusque parallelos ab occasu versus ortum major est, quam quæ a polo ad polum mundi nota est.

Latitudo siderum appellatur distantia ab ecliptica versus alterum ipsius polum. Tanta vero sideris latitudo esse cõsetur, quantus est arcus circuli latitudinis (ducti per polos eclipticæ et centrum sideris atque adeo illam secantis ad angulos rectus) inter eclipticam et sideris centrum interceptus.

Longitudo sideris æstimatur ab occasu ortum versus diciturque arcus eclipticæ ab initio Arietis computatus versus orientem usque ad circulum latitudinis transeuntem per centrum ipsius sideris.

Quod si motus solis per *viam regiam* eclipticæ dicatur compositus seu mixtus ex flexu *in latum versus polos* et ex progressu *in longum versus orientem*, ejus obliquitatem asseri manifestum est respectu. Æquatoris mundi ejusque polos, prout ex fusiori declaratione proprii motus siderum ortum versus patebit, quam tironibus dandam esse censemus.

DE MOTU PROPRIO SIDERUM ORTUM VERSUS.

Quæ igitur de *motu proprio siderum orientem versus* ex astronomia supponimus, ea diligenter addiscat Computi candidatus in scientia astronomica adhuc elementarius, eumque motum accurate distinguat a motu diurno, quæ omnia sidera errantia et inerrantia 24. horarum

spatio ab oriente versus occidentem rapiuntur, donec ad orientem revolvantur. Itaque eclipticæ et Zodiaci in sphaeram introducendi causa fuit motus proprius siderum ab occidente orientem versus, quem observarunt astronomi fieri in circulo hoc obliquo. Hic motus manifestissime apparet in luna; nam si luna videatur una nocte in meridiano, hora prima post occasum solis, elapsis inde horis 24. nondum perveniet nocte sequenti ad meridianum, sed requirentur minuta horarum circiter 50., eo quod motu proprio progressa sit orientem versus; et quum perveniet ad meridianum, erit hora prope secunda post solis occasum; tertia vero nocte erit hora secunda cum minutis 49. circiter, et sic deinceps, donec in meridiano non appareat nisi in fine noctis. Quod de meridiano dicitur, etiam de horizonte valet. Nam si hodie — occidente sole — luna plena oriatur in horizonte, cras — occidente sole — non oriatur, sed una fere hora post solis occasum, et ita deinceps serius ac serius. Præterea si hac nocte luna conjungi visa est cum aliqua stella fixa, nocte sequente eadem hora apparebit distans ab illa stella orientem versus gradus circiter 13., et ita continue elongabitur ab ea. Hinc inferunt astronomi, lunam *motu proprio* — vero aut apparenti — orientem versus tendere.

Ex altera vero parte apparet luna ita progredi orientem versus, ut modo accedat ad æquatorem, modo recedat; modo ad Austrum, modo ad Boream; et per semicirculum sui motus sit citra, per alterum autem ultra æquatorem. Ex utroque igitur motu in longitudinem versus orientem et in latitudinem versus polos nascitur via obliqua ad æquatorem, et inde Zodiacus.

Quod de luna dictum est, ex quotidiano experimento patet etiam in sole, saltem post aliquot dies. Nam ab eadem stella fixa, cui conspiciebatur conjungi, recedit orientem versus quotidie uno fere gradu et post tres menses gradibus circiter 90., ut adeo oriens sol appareat in horizonte, quando illa stella fulget in meridiano, post sex menses autem distabit ab illa gr. circiter 180. et ipso oriente stella illa occidet in parte horizontis fere opposita. Quod item argumento est, solem quotidie — vere aut apparenter — ortum versus processisse. Et quia hoc motu modo declinat ad Boream, modo ad Austrum, ideo motus hic *mixtus ex motu in longum et in latum* videtur fieri per circulum obliquum eclipticæ. In aliis quoque sideribus idem motus apparet, sed non sit tam cito manifestus in planetis superioribus et multo minus in stellis

fixis, quum illæ non conficere credantur unum gradum orientem versus nisi annis 70. aut 72. circiter.

Quomodo autem reapse fieri possit, ut duobus contrariis motibus idem sidus mœveatur continue, uno quidem diurno et communi ab oriente in occidentem, in æquatore aut ejus parallelis, quem *motum raptus* dicunt, altero autem proprio eoque menstruo vel annuo vel etiam hyperannuo ab occidente in orientem, astronomi ex proprii systematis principiis exacte declarant. Juvari solet phantasia tironum motu formicæ, quæ in Zodiaco sphæræ artificialis lente reptaret versus orientem uno aut pluribus Zodiaci gradibus, interim dum in manibus totum Zodiacum cum æquatore revolveres versus occidentem. Ita Ricciol *Almagest nov. lib. 1, c. 14.*

Ex motu solis diurno ab ortu ad occasum dies, ex motu proprio atque obliquo orientem versus annos oriri declaratum est capite proxime sequenti Commentarii.

Utrumque motum expressit Sapiens *Ecc. 1, 5-6*, his verbis : *Oritur sol et occidit et ad locum suum revertitur, ibique renascens gyrat per meridiem et flectitur ad aquilonem.*

Quanam porro ratione per obliquum hunc solis motum Dei omnipotentis providentia fiat, ut tempestatum calor ac frigus tolerabiliora sint et vicissitudine sua vita animantium sensusque recreentur et instaurantur, late persequitur *Keplerus in Epitom. astronomiæ lib. III.* Si ecliptica, inquit, non inclinaretur ad æquatorem, sed sol perpetuo per æquatorem curreret, nulla tempestatum varietas nec annuorum quadrantium vicissitudo existeret. Contra si inclinaretur ad æquatorem angulo recto et sol per meridianum aliquem fixum semper incederet, confunderentur omnium quæ nunc sunt zonarum proprietates ; omnia enim climata participarent de torridæ, temperatæ ac frigidæ conditionibus ; sed in zonis, quæ nunc frigidæ sunt ac temperatæ, h. e. in maxima orbis parte, nimium frigus ob totalem solis recessum et nimius æstus ob accessum ad verticem fieret. Nunc autem ita vicissitudo harum qualitatum distributa est, ut varietas naturæ viventium atque animantium heterogeneis partibus atque humoribus congrua servetur et intollerabilis diuturnitas frigoris et caloris sublata sit et extremæ regiones — torrida et frigida — intermediis temperatis junctæ sint, non autem immediate.

DE VARIIS MUNDI SYSTEMATIS.

Quaenam computistica a diversis, quæ excogitata sunt, systematis præciadit, in gratiam eorum tamen, qui mathematicis in studiis et astronomia præsertim rudes sunt, præcipua mundi systemata brevi in conspectu hic ponenda esse censuimus.

Systema mundi igitur hoc loco appellatur coordinatio et compositio magnarum mundi partium, h. e. elementorum, stellarum tam erraticarum (planetarum), quam fixarum cælorumque omnium quoad ordinem et situm tam inter se quam respectu centri universi.

Tria sunt magis vulgata systemata, ad quæ cætera — in paucis tantum ab illis diversa — reduci facile possunt: nimirum *Ptolemæi*, *Copernici* et *Tychonis Brahe*.

Systema Ptolemaicum.

Hoc systema omnium, de quo constet, antiquissimum, a *Pythagora* primitus inventum, a *Ptolemæo* tamen nomen habet, quia post ingestam ab Aristarcho et Philolao opinionem de motu terræ circa solem denuo a Ptolemæo, illustri astronomo, fuit introductum ac novis nationibus fulcitum.

In hoc itaque systemate Ptolemæus terram in centro mundi constituit quiescentem ac omni motu destitutam. Circa globum terræ elementa collocantur eo ordine, quem characteres planetarum indicant et nominum horum series, nempe Lunæ, Mercurii, Veneris, Solis, Martis, Jovis, Saturni et octavæ sphaeræ quæ et fixarum et ἀπλανής h. e. minime errans et a multis *Firmamentum* dicitur.

Talis mundi universi ac imprimis cælestium sphaerarum constitutio recepta fuit a *Pythagora*, *Archimede*, *Chaldæis*, *Cicerone*, *Plinio*, aliisque quam plurimis usque ad *Clavium*. Ad Ptolemaicum hoc systema immotæ ac quiescentis terræ reduci facile possunt alia quædam systemata, ab aliis paulo aliter ordinata quoad collocationem, situm vel ordinem planetarum. Ejusmodi sunt systemata *Platonicum* et *Ægyptiacum*, quæ fusius explicata vide apud *Ricciol. Almagest. nov. tum lib. III, c. 6., tum lib. IX. sect. 3.*

Systema Copernicanum.

Alterum systema appellatur a *Copernico*, qui illud perfecit atque argumentis pluribus et ingeniosis hypothesebus stabilivit ; alioquin dicitur *Pythagoricum* et natum in schola Samia aut etiam Italica quoad motum terræ annuum ; illum quippe olim jam asseruerant *Philolaus* et *Aristarchus Samius*. Revixit porro sub *Nicolao Cusano*, sed imperfecte tantum, donec Copernicus illud perfecit ac pluribus argumentis, ut diximus, fulcivit.

Copernicus itaque in centro universi solem ponit immobilem, saltem quoad motum translationis. Circa solem proxime Mercurius trimestri fere spatio periodicam suam conversionem absolvit : deinde Venus octimestri pene gyro ; exinde vero Tellus cum tota elementari sphaera in orbe annuo annuam dierum $365 \frac{1}{2}$ revolutionem ab occasu ortum versus peragit simulque motum diurnum circa suam axim ab occasu in orientem spatio 24. horarum : luna quoque ambit terram et elementa menstruo circuitu. Deinde iterum Mars circa solem tanquam universi centrum biennii spatio, Jupiter intra 12., Saturnus tandem intra 30. annuos circulos suos peragunt. Fixarum autem sphaera ultima prorsus immobilis est et vasto adeo intervallo a Saturni sphaera distans, et terræ orbis annuus sit puncti instar ad illam comparatus.

Diurno terræ motu circa propriam axem ab occasu ortum versus juxta Copernicum efficitur, ut omnia sidera moveri videantur ab orientem in occidentem : modo haud prorsus dissimili, quo navis a littore recedens aut ad littus accedens efficit, ut littus recedere aut appropinquare appareat.

Anno circa solem circuitu vero fit, ut sol in centro mundi immotus existens apparenter signa Zodiaci opposita percurrere videatur, quum revera tamen terra sit, quæ ab occasu in ortum juxta ordinem signorum feratur. Atque hac ratione fieri videmus, ut phænomena cœlestia seu observationes siderum, quibus computisticam niti diximus *Comment. pag. 12. n. 2*, in systemate Copernicano non differant a phænomenis aliorum systematum.

Computus proinde jure optimo ab omni astronomia systematica præscindit.

Systema Tychonicum.

Tertium hoc systema — a *Tychone* ipso inventum — tum de Ptolemaico, tum de Copernicano participat. Quoad partium mundi digestionem plurimum cum Copernicano convenit, nisi quod terram cum elementis in centro universi immotam constituat, et circa eam primo lunam, deinde solem demum fixarum stellarum sphaeram gyrari faciat, atque adeo terræ centrum etiam centrum cursus lunaris, solaris et sphaeræ fixarum constituat. Reliquorum vero planetarum, ut Mercurii. Veneris, Martis, Jovis et Saturni centra in ipso sole collocantur. Ut igitur Tycho apparentem cœli motum, qui horis 24. fieri videtur, explicet, Ptolemæum sequitur statuitque terram in mundi centro fixe hærentem atque immotam et circa illam totam cœlorum machinam ab ortu in occasum circumvolvi. Ut vero planetarum phænomena explicet, cum Copernico convenit, statuens soli tanquam centro proxime Mercurium et Venerem remotius Martem, Jovem et Saturnium circumduci. Atque hæc sunt præcipua mundi systemata, quæ quoad summa capita saltem nosse decet candidatum Computi, licet experts sit majoris peritiæ astronomiæ.

AD CAPUT I.

Ad. n. 17. Qui astronomorum doctrinas cognitæ non habent, hæc de anni solaris divisione accipiant, ne iis obturbentur, quæ n. 17 auditoribus nostris in hoc literarum genere jam exercitatis breviter exhibuimus.

Annus naturalis igitur a nonnullis in *sidereum* et *temporalem* dividitur; temporalis in *tropicum* et *æquinocbialem*, in *medium* et *verum*.

Annus temporalis, generatim sumptus, est solis integra conversio ab uno puncto eclipticæ ad idem punctum; quod si sit punctum solstitii in tropico alterutro facti, annus proprie vocatur *tropicus* et *Ciceroni de Sommo Scip. ac Censorino c. 7. vertens*. Si autem sit alterutrum ex punctis æquinocbialebus, ab aliquibus, *annus æquinocbiale*, a plerisque vero etiam *tropicus* appellatur.

Annus sidereus est revolutio integra solis ab una ad eandem stellam fixam. Longior est anno temporali, quia dum sol semel Zodiacum totum absolvit, stellæ fixæ interim tardo motu proreptant ortum versus 50. *secund.* circiter, quæ sol motu suo medio non percurrit, nisi horariis minutis fere 21., atque adeo confecto motu annuo Zodiaci nondum eandem stellam fixam assecutus est nec nisi post 21. minuta assequitur. Sunt, qui hunc annum vocent *synodicum*, sicut et temporalem *periodicum*, quo modo mensis, quo luna Zodiacum percurrit, *periodicus* dicitur, quo vero soli iterum conjungitur *synodicus* appellatur, prout diximus in Commentario n. 50.

Annus medius seu *æqualis* aut *regularis* (ἔτος ὁμαλὸν) ille dicitur, qui aut est aut assumitur tanquam ejusdem perpetuo quantitatis et mensuræ, seu medius inter longissimum et brevissimum.

Annus verus, h. e., annus, qui *vere in cælo fit* et observatur in terra ideoque etiam *apparens* nominatur, irregularis est atque a Græcis ἀνώμαλον dicitur. Ita astronomi.

Quod si vero timeatur, ne Computi candidatus multiplici hæc astronomica anni divisione initio impediatur potius quam juvetur, tunc ommissa diversitate, quæ generatim esse dicitur inter annum temporalem et siderum, *solum distinguat inter tropicum* (æquinocbialem), *et sidereum*, atque accuratam anni tropici teneat notitiam, quia ex eo forma anni civilis pendet.

Ad. n. 20. De Vario anni initio apud Christianos pauca hæc adde: Ecclesia catholica in foro et publicis negotiis annum cum Romanis inchoat ab initio Januarii; in divinis officiis autem ab adventu Christi Domini.

In subscriptione Brevium Pontificiorum anni initium ducitur a die Nativitatis Christi, in Bullis vero *sub plumbo* a die Incarnationis Verbi Divini, seu die Annuntiationis B. M. V. Sic igitur annum 1864., quem nos literis nostris adscribimus a kalendis januarii, Dataria et Cancellaria Romana Bullis Pontificiis non adscribit ante 25. martii, hoc tamen servato discrimine, ut nos kalendis januarii inchoatum annum 1864 a die Circumcisionis Christi numeremus; Curia Romana autem notet hunc ipsum annum 25. martii jam completum a prima Incarnatione Verbi, de qua re videatur *Zech: de Cal. Eccl. §. 418. De annis romanis memoratu dignus exstat casus apud Gobat., tract. VIII. n. 559. Op. moral.*

Ad. n. 21. Si quis dogmatum juris minus peritus distinctionis hæc

numero memorata usum explicatum videre velit, is adeat *Fagnan.* ad c. *Ad nostram* 8. *de Regul.* (III, 31), ubi lata quaestio habetur de anno novitiatus ad professionem religiosam requisito, *utrum* nimirum annus ille ex juris praescripto *naturaliter sit accipiendus, an civiliter aut ecclesiastice?* aliis verbis: *Utrum professio emissa peracto anno probationis eodem die suscepti habitus, sed ante horas quinque circiter sit valida necne?*

Ad. n. 22. Qui Copernicanum systema in ipsis definitionibus expressum volunt, diem definire solent *tempus, quo terra integram revolutionem super axem suam absolvit.* Ast quoniam Computus ab omni systemate praescindit ac solis peritorum observationibus nititur, a definitione diei communiter recepta non recedendum esse censemus, quum observationes — siquidem rite instituantur — eadem in omni systemate sint juxta notata *pag. 12 not. 2,*

Quamquam *diem sideralem* (h. e. temporis, quo stella fixa ab eodem ad eundem meridianum revolvitur) astronomi minorem esse probant *die solari,* ejusmodi distinctionem tamen idcirco omisimus in Commentario, quia astronomi, nedum vulgus, motus siderum secundum diem solemem ejusque partes metiuntur. Eam diversitatem vero hic tirones animadvertant, oriri ex motu solis in ecliptica ortum versus. Si sol enim hodie v. g. cum aliqua stella fixa ad meridianum appellat, crastina die non eodem temporis momento cum eadem stella redibit, sed paulo serius, quia ipse interim ulterius per eclipticam est progressus. Quoniam vero sol non eadem semper celeritate in ecliptica movetur, sed modo lentius, modo citius, post iteratas observationes sumendus erat terminus aliquis medius, qui jam esse censetur $2^{\circ} 56''$ circiter. Hinc *diem solemem medium* $3^{\circ} 56''$ ultra diem sideralem excurrere docent astronomi.

Quam *dierum naturalium inaequalitatem* vel ex memorato hoc inaequali cursu solis in Zodiaco vel ex aliis etiam causis detexit astronomica subtilitas, eam profundiori indagine indigere, quam ut in Computo latius examinari possit, manifestum est. Diversitatem dierum artificialium autem vel ex sola obliquitate cursus solis per eclipticam oriri usu sphaerae artificialis discere licet.

Diem artificialem non secus ac naturalem per accidens videri posse longiorem aut breviorum ob iter versus occasum aut ortum notabimus ad n. 40.

N. 23. *Dies naturalis* apud plerosque Græcos distinguitur compositione nominum $\nu\epsilon\zeta$ et $\eta\mu\epsilon\rho\alpha$ diciturque vel substantive $\nu\upsilon\chi\theta\eta\mu\epsilon\rho\omicron\nu$ vel adjective $\nu\upsilon\chi\theta\eta\mu\epsilon\rho\iota\nu\omicron\varsigma$. Diem simplicem multi dictum volunt *artificialem* eo quod vel serviat artificibus, vel talium dierum diversitas nonnisi artificio summo Dei Omnipotentis facta sit et artificialis sphaeræ multiplici usu addiscatur.

N. 25. Vulgare illud distichen : *Lamberti, Gregori, etc.*, sæculi est XIV. circiter, quo æquinoclia et solstitia observata sunt contingere præter propter memoratis diebus, nimirum æquinoclia diebus 12. martii et 13. septembris, quorum prior est S. Gregorio, alter S. Lamberto sacer, solstitia autem diebus 15. junii, qui S. Vito, et 13. decembris, qui S. Lucie noscitur dedicatus. Hæc ante Gregorianam Kalendarii reformationem.

N. 26. *Initos dies dominicos ab occasu solis*, qui evidenti argumento canonico confirmari voluerit, legat epistolam S. Leonis M. ad Dioscorum Alexandrinum relata in CC. *Quod a Patribus*. 4. et *Quod die dominico*. 5. dist. 75., in qua agens pontifex de delectu diei et horæ conferendæ benedictionis sacerdotalis et leviticæ pro illa *con.* 4. *ejus noctis, quæ in prima sabbati*, h. e. in die dominico, *lucescit, exordia deligi* præcipit. Inquirens deinde *ad quem diem noctis sabbatum cæcipientis initia pertineant*, concludit, ad diem Resurrectionis seu ad diem dominicum pertinere (1) atque id evincit adducto sabbati sanoti exemplo, cujus noctis initia ex solemnitate officii ecclesiastici et baptismi collatione certum est ad diem dominicum pertinere. Idem quoque ex *canone*, 5. (*in Comment. p. 25. not. 1. citat.*) colligi, attentius Leonis verba consideranti dubium non est. In eo enim expresse asserit Papa, satagendum esse Dioscoro, *ut his qui consecrandi sunt nunquam benedictio nisi in die Resurrectionis Dominicæ tribuatur, cui a vespera sabbati initium constat adscribi.*

Satis ergo ex hac Leonis epistola perspicuum est, noctem illam, quæ celebrandis ordinationibus eligebatur, non ut partem sabbati antecedentis, sed ut partem instantis diei dominici consideratam esse atque ab occasu solis ad hunc pertinuisse. Id autem non solum de dominicis valere, qui sabbatum ordinationis subsequuntur quique *vacare* in antiquis Sa-

(1) Eidem propterea *Noctis Dominicæ* appellationem in sacris canonibus tributam legimus, ut apud S. Anselm. *Lucens.* coll. can., lib. VII, c. 39. (*Migne, Patrol. latin.* tom. 149. pag. 513.)

Quum computistæ non raro intersit, locum solis in meridie diei cujuslibet dati invenire, in Commentario p. 8, not. 1, describendos censuimus dies, quibus præter propter sol in signa Zodiaci ingreditur; præter propter dicimus, quia solis ingressus in signa sæculorum decursu, immo eodem sæculo, iisdem diebus non contingit. Sic igitur tirones invenient locum solis in Zodiaco, h. e. in quo signo et in quoto signi gradu sol quolibet die mensis sit?

Initio quidem ex versibus p. 8. citatis *Inclita laus, etc.*, discent diem, quo sol in signum proprii mensis intrat, si attendant, quota sit in alphabeto prima litera ejus vocis, quæ proposito mensi respondet. Si enim juxta dicta l. c. tot unitates, quotum in alphabeto ea litera locum occupat, ex 30. subtrahas, reliquus fiet numerus illius diei, quo sol signum illius mensis ingreditur. In quoto autem signi gradu sol quotidie versetur, invenient, si easdem unitates, quas prima litera cujusque mensis offert, adjiciant ad numerum propositi diei ejusdem mensis: ea tamen lege, ut si numerus collectus minor fuerit, quam 30., inventus gradus referatur ad signum antecedentis mensis; quod tunc sol nondum ad proprium signum propositi mensis pervenerit. Quod si vero idem numerus major fuerit, quam 30., in eo gradu signi proprii mensis sciant solem commorari, qui relinquitur, si 30. abjiciantur ex numero conflato. Si denique summa exurgens fuerit 30., dicant, solem tenere vel gradum 30. signi antecedentis mensis vel principium proprii mensis. Ita v. g. quærat locus solis die 29. septembris. Mensi septembris respondet vox *gerens* estque ejus prima litera *g.* septima in alphabeto. Adde 7. ad 29. et habebis 36.; abjectis 30. restant 6. Ergo sol eo die est in sexto gradu Libræ. Ita *Clav. Comput. ecc. cap. 12.*

Zodiaci latitudinem quod spectat, sunt qui eam securitatis gratia ad gradus 20. extendant, ut sit pars 18. totius circuli.

Ex duodecim Zodiaci signis *quatuor* dicunt *tropica*, quia *sol* — verba sunt *Sexti Empirici* apud *Petav. Rationarii temporum l. 1 c. 1.* — in iis positus immutat et aeris conversiones facit, quod declaravimus supra pag. 16 in nota. Hinc *quatuor anni cardines* fieri dicuntur aut in communi sectione æquatoris cum ecliptica, nempe æquinoclia, aut in contactu eclipticæ cum tropicis, nempe solstitia: hoc est in ipso Arietis, Libræ, Cancræ et Capricorni Zodiaci rationalis. Ἐν χριῶ, inquit *Sextus*, ἐαρινὴ γίνεται τροπή Ἐν ἀρχοῖς χειμερινῇ, ἐν κακρίνῃ δὲ δερινῇ καὶ ἐν ζυγῶ φθινοπωρινῇ.

DE LATITUDINE AC LONGITUDINE SIDERUM.

Aliud elementum astronomiæ ante Computum studiose perdiscendum est de *latitudine* ac *longitudine geographica* alicujus loci deque ejus differentia a *latitudine* ac *longitudine astronomica siderum*.

Latitudo geographica est distantia ab equatore loci in superficie globi terrestris siti et in ejusdem meridiano circulo mensurata. Dicitur *latitudo*, quia pars orbis terræ ab uno ad alterum polum mundi angustior esse creditur, quam quæ ab occasu ortum versus.

Longitudo geographica est arcus æquatoris terrestris interceptus inter meridianum loci et primum alterum meridianorum, qui a geographis assumptus receptusque fuerit pro initio meridianorum omnium. Vocatur *longitudo*, quia pars orbis terræ secundum æquatorem ejusque parallelos ab occasu versus ortum major est, quam quæ a polo ad polum mundi nota est.

Latitudo siderum appellatur distantia ab ecliptica versus alterum ipsius polum. Tanta vero sideris latitudo esse censetur, quantus est arcus circuli latitudinis (ducti per polos eclipticæ et centrum sideris atque adeo illam secantis ad angulos rectus) inter eclipticam et sideris centrum interceptus.

Longitudo sideris æstimatur ab occasu ortum versus diciturque arcus eclipticæ ab initio Arietis computatus versus orientem usque ad circumulum latitudinis transeuntem per centrum ipsius sideris.

Quod si motus solis per *viam regiam* eclipticæ dicatur compositus seu mixtus ex flexu *in latum versus polos* et ex progressu *in longum versus orientem*, ejus obliquitatem asseri manifestum est respectu. Æquatoris mundi ejusque polos, prout ex fusiori declaratione proprii motus siderum ortum versus patebit, quam tironibus dandam esse censemus.

DE MOTU PROPRIO SIDERUM ORTUM VERSUS.

Quæ igitur de *motu proprio siderum orientem versus* ex astronomia supponimus, ea diligenter addiscat Computi candidatus in scientia astronomica adhuc elementarius, eumque motum accurate distinguat a motu diurno, quo omnia sidera errantia et inerrantia 24. horarum

spatio ab oriente versus occidentem rapiuntur, donec ad orientem revolvantur. Itaque eclipticæ et Zodiaci in sphaeram introducendi causa fuit motus proprius siderum ab occidente orientem versus, quem observarunt astronomi fieri in circulo hoc obliquo. Hic motus manifestissime apparet in luna; nam si luna videatur una nocte in meridiano, hora prima post occasum solis, elapsis inde horis 24. nondum perveniet nocte sequenti ad meridianum, sed requirentur minuta horarum circiter 50., eo quod motu proprio progressa sit orientem versus; et quum perveniet ad meridianum, erit hora prope secunda post solis occasum; tertia vero nocte erit hora secunda cum minutis 49. circiter, et sic deinceps, donec in meridiano non appareat nisi in fine noctis. Quod de meridiano dicitur, etiam de horizonte valet. Nam si hodie — occidente sole — luna plena oriatur in horizonte, cras — occidente sole — non oriatur, sed una fere hora post solis occasum, et ita deinceps serius ac serius. Præterea si hac nocte luna conjungi visa est cum aliqua stella fixa, nocte sequente eadem hora apparebit distans ab illa stella orientem versus gradus circiter 13., et ita continue elongabitur ab ea. Hinc inferunt astronomi, lunam *motu proprio* — vero aut apparenti — orientem versus tendere.

Ex altera vero parte apparet luna ita progredi orientem versus, ut modo accedat ad æquatorem, modo recedat; modo ad Austrum, modo ad Boream; et per semicirculum sui motus sit citra, per alterum autem ultra æquatorem. Ex utroque igitur motu in longitudinem versus orientem et in latitudinem versus polos nascitur via obliqua ad æquatorem, et inde Zodiacus.

Quod de luna dictum est, ex quotidiano experimento patet etiam in sole, saltem post aliquot dies. Nam ab eadem stella fixa, cui conspiciebatur conjungi, recedit orientem versus quotidie uno fere gradu et post tres menses gradibus circiter 90., ut adeo oriens sol appareat in horizonte, quando illa stella fulget in meridiano, post sex menses autem distabit ab illa gr. circiter 180. et ipso oriente stella illa occidet in parte horizontis fere opposita. Quod item argumento est, solem quotidie — vere aut apparenter — ortum versus processisse. Et quia hoc motu modo declinat ad Boream, modo ad Austrum, ideo motus hic *mixtus ex motu in longum et in latum* videtur fieri per circulum obliquum eclipticæ. In aliis quoque sideribus idem motus apparet, sed non fit tam cito manifestus in planetis superioribus et multo minus in stellis

fixis, quum illæ non conficere credantur unum gradum orientem versus nisi annis 70. aut 72. circiter.

Quomodo autem reapse fieri possit, ut duobus contrariis motibus idem sidus moveatur continue, uno quidem diurno et communi ab oriente in occidentem, in æquatore aut ejus parallelis, quem *motum raptus* dicunt, altero autem proprio eoque menstruo vel annuo vel etiam hyperannuo ab occidente in orientem, astronomi ex proprii systematis principiis exacte declarant. Juvare solet phantasia tironum motu formicæ, quæ in Zodiaco sphaeræ artificialis lente reptaret versus orientem uno aut pluribus Zodiaci gradibus, interim dum in manibus totum Zodiacum cum æquatore revolveres versus occidentem. Ita *Ricciol Almagest nov. lib. I, c. 14.*

Ex motu solis diurno ab ortu ad occasum dies, ex motu proprio atque obliquo orientem versus annos oriri declaratum est capite proxime sequenti Commentarii.

Utrumque motum expressit Sapiens *Ecel. I, 5-6*, his verbis : *Oritur sol et occidit et ad locum suum revertitur, ibique renascens gyrat per meridiem et flectitur ad aquilonem.*

Quanam porro ratione per obliquum hunc solis motum Dei omnipotentis providentia fiat, ut tempestatum calor ac frigus tolerabiliora sint et vicissitudine sua vita animantium sensusque recreentur et instaurantur, late persequitur *Keplerus in Epitom. astronomiæ lib. III.* Si ecliptica, inquit, non inclinaretur ad æquatorem, sed sol perpetuo per æquatorem curreret, nulla tempestatum varietas nec annuorum quadrantium vicissitudo existeret. Contra si inclinaretur ad æquatorem angulo recto et sol per meridianum aliquem fixum semper incederet, confunderentur omnium quæ nunc sunt zonarum proprietates; omnia enim climata participarent de torridæ, temperatæ ac frigidæ conditionibus; sed in zonis, quæ nunc frigidæ sunt ac temperatæ, h. e. in maxima orbis parte, nimium frigus ob totalem solis recessum et nimius æstus ob accessum ad verticem fieret. Nunc autem ita vicissitudo harum qualitatum distributa est, ut varietas naturæ viventium atque animantium heterogeneis partibus atque humoribus congrua servetur et intollerabilis diuturnitas frigoris et caloris sublata sit et extremæ regiones — torrida et frigida — intermediis temperatis junctæ sint, non autem immediate.

DE VARIIS MUNDI SYSTEMATIS.

Quaenam computistica a diversis, quæ excogitata sunt, systematis præscindit, in gratiam eorum tamen, qui mathematicis in studiis et astronomia præsertim rudes sunt, præcipua mundi systemata brevi in conspectu hic ponenda esse censuimus.

Systema mundi igitur hoc loco appellatur coordinatio et compositio magnarum mundi partium, h. e. elementorum, stellarum tam erraticarum (planetarum), quam fixarum cælorumque omnium quoad ordinem et situm tam inter se quam respectu centri universi.

Tria sunt magis vulgata systemata, ad quæ cætera — in paucis tantum ab illis diversa — reduci facile possunt: nimirum *Ptolemæi*, *Copernici* et *Tychonis Brahe*.

Systema Ptolemaicum.

Hoc systema omnium, de quo constet, antiquissimum, a *Pythagora* primitus inventum, a *Ptolemæo* tamen nomen habet, quia post ingestam ab Aristarcho et Philolao opinionem de motu terræ circa solem denuo a Ptolemæo, illustri astronomo, fuit introductum ac novis nationibus fulcitum.

In hoc itaque systemate Ptolemæus terram in centro mundi constituit quiescentem ac omni motu destitutam. Circa globum terræ elementa collocantur eo ordine, quem characteres planetarum indicant et nominum horum series, nempe Lunæ, Mercurii, Veneris, Solis, Martis, Jovis, Saturni et octavæ sphaeræ quæ et fixarum et ἀπλανής h. e. minime errans et a multis *Firmamentum* dicitur.

Talis mundi universi ac imprimis cælestium sphaerarum constitutio recepta fuit a *Pythagora*, *Archimede*, *Chaldæis*, *Cicerone*, *Plinio*, aliisque quam plurimis usque ad *Clavium*. Ad Ptolemaicum hoc systema immotæ ac quiescentis terræ reduci facile possunt alia quædam systemata, ab aliis paulo aliter ordinata quoad collocationem, situm vel ordinem planetarum. Ejusmodi sunt systemata *Platonicum* et *Ægyptiacum*, quæ fusius explicata vide apud *Ricciol. Almagest. nov. tum lib. II, c. 6., tum lib. IX. sect. 3.*

Systema Copernicanum.

Alterum systema appellatur a *Copernico*, qui illud perfecit atque argumentis pluribus et ingeniosis hypothesibus stabilivit; alioquin dicitur *Pythagoricum* et natum in schola Samia aut etiam Italica quoad motum terræ annuum; illum quippe olim jam asseruerant *Philolaus* et *Aristarchus Samius*. Revixit perro sub *Nicolao Cusano*, sed imperfecte tantum, donec Copernicus illud perfecit ac pluribus argumentis, ut diximus, fulcivit.

Copernicus itaque in centro universi solem ponit immobilem, saltem quoad motum translationis. Circa solem proxime Mercurius trimestri fere spatio periodicam suam conversionem absolvit: deinde Venus octimestri pene gyro; exinde vero Tellus cum tota elementari sphaera in orbe annuo annuam dierum $365 \frac{1}{2}$ revolutionem ab occasu ortum versus peragit simulque motum diurnum circa suam axim ab occasu in orientem spatio 24. horarum: luna quoque ambit terram et elementa menstruo circuitu. Deinde iterum Mars circa solem tanquam universi centrum biennii spatio, Jupiter intra 12., Saturnus tandem intra 30. annuos circulos suos peragunt. Fixarum autem sphaera ultima prorsus immobilis est et vasto adeo intervallo a Saturni sphaera distans, et terræ orbis annuus sit puncti instar ad illam comparatus.

Diurno terræ motu circa propriam axem ab occasu ortum versus juxta Copernicum efficitur, ut omnia sidera moveri videantur ab orientem in occidentem: modo haud prorsus dissimili, quo navis a littore recedens aut ad littus accedens efficit, ut littus recedere aut appropinquare appareat.

Annuo circa solem circuitu vero fit, ut sol in centro mundi immotus existens apparenter signa Zodiaci opposita percurrere videatur, quum revera tamen terra sit, quæ ab occasu in ortum juxta ordinem signorum feratur. Atque hac ratione fieri videmus, ut phaenomena coelestia seu observationes siderum, quibus computisticam niti diximus *Comment. pag. 12. n. 2*, in systemate Copernicano non differant a phaenomenis aliorum systematum.

Computus proinde jure optimo ab omni astronomia systematica præscindit.

Systema Tychonicum.

Tertium hoc systema — a *Tychone* ipso inventum — tum de Ptolemaico, tum de Copernicano participat. Quoad partium mundi digestionem plurimum cum Copernicano convenit, nisi quod terram cum elementis in centro universi immotam constituat, et circa eam primo lunam, deinde solem demum fixarum stellarum sphaeram gyrari faciat, atque adeo terræ centrum etiam centrum cursus lunaris, solaris et sphaeræ fixarum constituat. Reliquorum vero planetarum, ut Mercurii. Veneris, Martis, Jovis et Saturni centra in ipso sole collocantur. Ut igitur Tycho apparentem cœli motum, qui horis 24. fieri videtur, explicet, Ptolemæum sequitur statuitque terram in mundi centro fixe hærentem atque immotam et circa illam totam cœlorum machinam ab ortu in occasum circumvolvi. Ut vero planetarum phænomena explicet, cum Copernico convenit, statuens soli tanquam centro proxime Mercurium et Venerem remotius Martem, Jovem et Saturnium circumduci. Atque hæc sunt præcipua mundi systemata, quæ quoad summa capita saltem nosse decet candidatum Computi, licet expers sit majoris peritiæ astronomiæ.

AD CAPUT I.

Ad. n. 17. Qui astronomorum doctrinas cognitæ non habent, hæc de anni solaris divisione accipiant, ne iis obturbentur, quæ n. 17 auditoribus nostris in hoc literarum genere jam exercitatis breviter exhibuimus.

Annus naturalis igitur a nonnullis in sidereum et temporalem dividitur; temporalis in tropicum et æquinocbialem, in medium et verum.

Annus temporalis, generatim sumptus, est solis integra conversio ab uno puncto eclipticæ ad idem punctum; quod si sit punctum solstitii in tropico alterutro facti, annus proprie vocatur *tropicus* et *Ciceroni de Sommo Scip.* ac *Censorino c. 7. vertens*. Si autem sit alterutrum ex punctis æquinocbialibus, ab aliquibus, *annus æquinocbialis*, a plerisque vero etiam *tropicus* appellatur.

Annus sidereus est revolutio integra solis ab una ad eandem stellam fixam. Longior est anno temporali, quia dum sol semel Zodiacum totum absolvit, stellæ fixæ interim tardo motu propeant ortum versus 50. *secund.* circiter, quæ sol motu suo medio non percurrit, nisi horariis minutis fere 21., atque adeo confecto motu annuo Zodiaci nondum eandem stellam fixam assecutus est nec nisi post 21. minuta assequitur. Sunt, qui hunc annum vocent *synodicum*, sicut et temporalem *periodicum*, quo modo mensis, quo luna Zodiacum percurrit, *periodicus* dicitur, quo vero soli iterum conjungitur *synodicus* appellatur, prout diximus in Commentario n. 50.

Annus medius seu *æqualis* aut *regularis* (ἔτος ὁμαλὸν) ille dicitur, qui aut est aut assumitur tanquam ejusdem perpetuo quantitatis et mensuræ, seu medius inter longissimum et brevissimum.

Annus verus, h. e., annus, qui *vere in cælo fit* et observatur in terra ideoque etiam *apparens* nominatur, irregularis est atque a Græcis ἀνώμαλον dicitur. Ita astronomi.

Quod si vero timeatur, ne Computi candidatus multiplici hac astronomica anni divisione initio impediatur potius quam juvetur, tunc ommissa diversitate, quæ generatim esse dicitur inter annum temporalem et siderum, *solum distinguat inter tropicum* (æquinoctialem), *et sidereum*, atque accuratam anni tropici teneat notitiam, quia ex eo forma anni civilis pendet.

Ad. n. 20. De Vario anni initio apud Christianos pauca hæc adde: Ecclesia catholica in foro et publicis negotiis annum cum Romanis inchoat ab initio Januarii; in divinis officiis autem ab adventu Christi Domini.

In subscriptione Brevium Pontificiorum anni initium ducitur a die Nativitatis Christi, in Bullis vero *sub plumbo* a die Incarnationis Verbi Divini, seu die Annuntiationis B. M. V. Sic igitur annum 1864., quem nos literis nostris adscribimus a kalendis januarii, Dataria et Cancellaria Romana Bullis Pontificiis non adscribit ante 25. martii, hoc tamen servato discrimine, ut nos kalendis januarii inchoatum annum 1864 a die Circumcisionis Christi numeremus; Curia Romana autem notet hunc ipsum annum 25. martii jam completum a prima Incarnatione Verbi, de qua re videatur *Zech: de Cal. Eccl. §. 418.* De annis romanis memoratu dignus exstat casus apud *Gobat., tract. viii. n. 559. Op. moral.*

Ad. n. 21. Si quis dogmatum juris minus peritus distinctionis hoc

numero memoratæ usum explicatum videre velit, is adeat *Fagnan.* ad c. *Ad nostram* 8. *de Regul.* (III, 31), ubi lata quæstio habetur de anno novitiatus ad professionem religiosam requisito, *utrum* nimirum *annus* ille ex juris præscripto *naturaliter sit accipiendus, an civiliter aut ecclesiastice?* aliis verbis: *Utrum professio emissa peracto anno probationis eodem die suscepti habitus, sed ante horas quinque circiter sit valida necne?*

Ad. n. 22. Qui Copernicanum systema in ipsis definitionibus expressum volunt, diem definire solent *tempus, quo terra integram revolutionem super axem suam absolvit.* Ast quoniam Computus ab omni systemate præscindit ac solis peritorum observationibus nititur, a definitione diei communiter recepta non recedendum esse censemus, quum observationes — siquidem rite instituantur — eadem in omni systemate sint juxta notata *pag. 12 not. 2,*

Quamquam *diem sideralem* (h. e. temporis, quo stella fixa ab eodem ad eundem meridianum revolvitur) astronomi minorem esse probant *die solari,* ejusmodi distinctionem tamen idcirco omisimus in Commentario, quia astronomi, nedum vulgus, motus siderum secundum diem *solarem* ejusque partes metiuntur. Eam diversitatem vero hic tirones animadvertant, oriri ex motu solis in ecliptica ortum versus. Si sol enim hodie v. g. cum aliqua stella fixa ad meridianum appellat, crastina die non eodem temporis momento cum eadem stella redibit, sed paulo serius, quia ipse interim ulterius per eclipticam est progressus. Quoniam vero sol non eadem semper celeritate in ecliptica movetur, sed modo lentius, modo citius, post iteratas observationes sumendus erat terminus aliquis medius, qui jam esse censetur 2' 56" circiter. Hinc *diem solarem medium* 3' 56" ultra diem sideralem excurrere docent astronomi.

Quam *dierum naturalium inæqualitatem* vel ex memorato hoc inæquali cursu solis in Zodiaco vel ex aliis etiam causis detexit astronomica subtilitas, eam profundiori indagine indigere, quam ut in Computo latius examinari possit, manifestum est. Diversitatem dierum artificialium autem vel ex sola obliquitate cursus solis per eclipticam oriri usu sphaeræ artificialis discere licet.

Diem artificialem non secus ac naturalem per accidens videri posse longiorem aut breviorẽ ob iter versus occasum aut ortum notabimus ad n. 40.

N. 23. *Dies naturalis* apud plerumque Græcos distinguitur compositione nominum *νόξ* et *ἡμέρα* diciturque vel substantive *νοξῆμαρον* vel adjective *νοξῆμαρινος*. Diem simplicem multi dictum volunt *artificialem* eo quod vel serviat artificibus, vel talium dierum diversitas nonnisi artificio summo Dei Omnipotentis facta sit et artificialis sphaeræ multiplici usu addiscatur.

N. 25. Vulgare illud distichon : *Lamberti, Gregori, etc.*, sæculi est XIV. circiter, quo æquinoclia et solstitia observata sunt contingere præter propter memoratis diebus, nimirum æquinoclia diebus 12. martii et 13. septembris, quorum prior est S. Gregorio, alter S. Lamberto sacer, solstitia autem diebus 15. junii, qui S. Vito, et 13. decembris, qui S. Lucie noscitur dedicatus. Hæc ante Gregorianam Kalendarii reformationem.

N. 26. *Initio dies dominicos ab occasu solis*, qui evidenti argumento canonico confirmari voluerit, legat epistolam S. Leonis M. ad Dioscorum Alexandrinum relata in CC. *Quod a Patribus*. 4. et *Quod die dominico*. 5. dist. 75., in qua agens pontifex de delectu diei et horæ conferendæ benedictionis sacerdotalia et leviticæ pro illa *con. 4. ejus noctis, quæ in prima sabbati*, h. e. in die dominico, *luceseit, exordia deligi* præcipit. Inquirens deinde *ad quem diem noctis sabbatum sævipientis initia pertineant*, concludit, ad diem Resurrectionis seu ad diem dominicum pertinere (1) atque id evincit adducto sabbati-sancti exemplo, cujus noctis initia ex solemnitate officii ecclesiastici et baptismi collatione certum est ad diem dominicum pertinere. Idem quoque ex *canone*, 5. (*in Comment. p. 25 not. 1. citat.*) colligi, attentius Leonis verba consideranti dubium non est. In eo enim expresse asserit Papa, satagendum esse Dioscoro, *ut his qui consecrandi sunt nunquam benedictio nisi in die Resurrectionis Dominicæ tribuatur, cui a vespera sabbati initium constat adscribi.*

Satis ergo ex hac Leonis epistola perspicuum est, noctem illam, quæ celebrandis ordinationibus eligeatur, non ut partem sabbati antecedentis, sed ut partem instantis diei dominici consideratam esse atque ab occasu solis ad hunc pertinuisse. Id autem non solum de dominicis valere, qui sabbatum ordinationis subsequuntur quique *vacare* in antiquis Sa-

(1) Eidem propterea *Noctis Dominicæ* appellationem in sacris canonibus tributam legimus, ut apud S. Anselm. *Lucens*. coll. can., lib. VII, c. 39. (Migne, *Patrol. latin.* tom. 149. pag. 513.)

oramentariis (1) traduntur, sed de dominicis generatim omnibus, ex eo infertur, quod diem Resurrectionis h. e. dominicum simpliciter memorans, de die loquatur, qua illustriora mysteria ex divina ordinatione contigerunt; eam vero Dominicam absolute vocitamus.

Ad. n. 40. Ex annotatis supra ad n. 22. de differentia inter *tempus verum* et *tempus medium* tria hæc ad horologiorum usum transferes :

1° *Horologiis mechanicis* (clepsydra, horologio arenario, hor. hydrargirico, seu mercuriali; hor. horizon) *tempus diei medium* indicamus; *horologio solari* contra *tempus diei verum metimur*, tametsi in hoc quoque adeo incerti sint umbræ ad lineas horarias appulsus, ut iidem discerni vix possint absque formidine erroris unius aut plurium etiam minutorum.

2° Quæ de variis causis inæqualitatis dierum naturalium ab astronomis disputari l. c. significavimus, ea in aprico ponunt, illos egregie falli, qui mechanico suo horologio varias diei horas accurate indicari ac proinde ipsum horologium bene procedere jactant, *eo quod semper cum sole congruat*. Et re sane vera, quum duo dumtaxat dies sint, quibus *tempus verum* cum tempore medio coincidat, horologium mechanicum quod semper cum sole concordaret, perquam irregulare esset dicendum.

3° Iter facientes occasum versus et *tempus horologiis mechanicis* consuetis 24. horarum metientes, possunt tandem in numero et denominatione dierum ejusdem Kalendarii uno die deficere; et contra qui ortum versus tendunt, unum diem amplius, quam alioquin oporteret numerare. Primum contigit sociis *Ferdinandi Mazellan.* qui Hispalis

(1) Vide *Sacramentarium Gregorianum.* (Migne, *Patrol.*, t. LIV. p. 82. not. c. et p. 194. not. b.)

Quod plerique omnes liturgicarum rerum interpretes cum *Durand. Rat.* lib. vi. c. 39. 1. aiunt, ob eam rationem dies dominicos subsequentes sabbata ordinationibus deputata *vacantes* appellatos esse, vel quod eum tractatis ordinationibus in diem sabbati pro die dominico totum quoque officium missæ translatum fuerit in sabbatum, vel quod propter officium nocturnum ordinationis usque in mane protensum proprio missæ officio fuerint ii dies expertes, id verum esse non existimant *Ballerinii in Annot. ad cit. ep. S. Leonis.* Idcirco potius dictos esse *vacare* putant, quod solum *officium laboriosius cantus* antiphonarum, responsoriorum, etc., omissum fuerit, ea forte de causa, ut ministris magno labore et proluxiori cantu ordinationum laxatis parceretur. Ob eandem rationem tempore Adventus et Quadragesimæ statione etiam ac processione vacabant.

solventes anno 1519. die 10. augusti occidentali navigatione totum orbem circumlustrarunt, et anno 1522. reversi sunt Hispaniam die 7. septembris, ut numerabant Hispanenses; at illi putabant esse diem 6. sept. teste Anton. Pigafetta in opere *Navigazione fatta dagli Spagnoli attorno al mondo*. Causa hujus erroris est in eo, quod navigantes occasum versus, solem velut fugientem sequuntur ideoque illis dies producit̃ur quotidie, adeo ut tandem collectis illis diei appendicibus una dies integra inveniatur distributa ac veluti dispersa in reliquos omnes dies præcedentes, quod Ricciol. *Almag. nov. lib. I; c. 28.* in hunc modum explicat. Fac, inquit, initam navigationem aut iter ab insula S. Thomæ in mari Guineæ, quæ est in æquatore, die 1. januarii in ipso meridie et navigari in linea æquatoris occidentem versus horis 24. conficiendo gradus v. g. 15. — Ergo postelapsas in horologio horisono horas 24. in horologio solari restabit adhuc una hora ante meridiem, quia meridianus ille ad quem pervenerunt, una hora est occidentalior insula S. Thomæ. Imperitus itaque nauclerus corrigendum putabit horologium suum horisonum et putabit illud accelerasse hora una, cum tamen deberet in itinerario navigationis dicere: *Secunda die pervenimus ad locum talem hora 24. post meridiem factum in insula S. Thomæ, sed in illo loco hora 23. tantum.* Sic igitur pergendo absolveretur totus æquator et rediretur ad insulam. S. Thomæ absoluto die 24. respectu meridiani in quo hæc insula est, et tamen naucleri solem secuti computarent diem tantummodo 23.

Contrarium accideret — ob contrariam causam — si ortum versus navigarent, tunc enim dies 25. numerarent. *Cfr. Jos. Blancan. in Sphæra lib. vii.*

Connexum cum præcedentibus est, quod astronomi animadvertunt, posse nimirum alios aliis esse adeo vel occidentaliores, vel orientaliores, ut uni unum diem minus vel plus, quam alteri in eodem Calendario numerent. Fac enim locum esse occidentaliorẽ Roma gradibus 195. æquatoris seu horis 13, cujus modi est fere *Isabella*, una ex sexdecim insulis Salomonis (in mari Pacifico, versus terras antarcticas et Novam Zelandiam) detectis ab *Alvaro Mendoza* a. 1567., et Romæ celebrari Pascha die 22. martii, ita ut sabbatum sanctum finiatur in occasu 21. et mane sequens incipiat hora 12. Italica diei 22. martii; tunc enim in *Isabella* erit hora 23. Italica, sed diei 21. martii; itaque adhuc sabbatum et jejunii tempus. Dum ergo Romani numerant horam 6.

post mediam noctem diei 22. martii, in Isabella est hora 5. post meridiem diei 21. martii. Ex hoc etiam patet, quam vere *Clavius* olim docuerit, lunam Paschalem non juxta Computum astronomicum, sed vero juxta medios siderum motus ex cyclis esse determinandam.

Ad. n. 47. 1. Anni partitionem in hebdomadas Romanis quoque usitatam fuisse ex *Tert. ad Nation.* (non *Apol.*) lib. I. c. 13. ostendimus. Quod si quis aliis non absimilibus testimoniis confirmari voluerit, adeat *Joan. Xiphilinum*, Dionis Cassii breviatorem, qui in *Pompejo* ait, non ita pridem *ex stellis septem*, quæ Græcis PLANETÆ, Latinis ERRANTES dicuntur, dies dispositos esse, et *S. Augustinum*, qui titulum Ps. 93 « *Psalmus ipsi David quarta Sabbatorum* » explicans testatur, dies hebdomadæ a paganis et a multis Christianis appellari a septem illis planetis, de quibus *Xiphil.* l. c. : *Quarta ergo sabbatorum*, inquit, *quarta feria, qui Mercurii dies dicitur* (*Migne Patrol. tom. 37 p. 1192.*). *Tertullian.* item de *Idololatria* c. 10. ait, nullum esse ludimagistrum, qui non habeat in ludo suo sive schola tabulam *septem idolorum*, h. e. septem planetarum, unde nomina dierum hebdomadis; in ea tabula quippe fuit præscriptum quid quoque die discipulis tradi oporteret. Huc etiam referunt notissimam illam responsionem magistri in *Sat. Juvenal. vv. 159-161*, ubi miseram conditionem docentis describit, quod adolescentes (quibus nihil salit seu palpitat in sinistra parte pectoris, hoc est, quibus nihil cordis et ingenii est) sexto quoque die hebdomadæ ipsi caput obtundant opportunis suis declamationibus de Hannibale :

. . . . . Culpa docentes

Scilicet arguitur, quod læva in parte mamillæ

Nihil salit Arcadio juveni, cujus mihi sexta

Quaque die miserum dirus caput Hannibal implet.

Sexta die nempe totius hebdomadis summa colligebatur : septima die quies et otium, ut idem *Tertullianus* habet lib. I. ad *Nationes* c. 13. cit. (*Migne tom. 1, pag. 674.*)

Ad n. 56 pag. 45. v. Februar. Erat antiquitus Romæ consuetudo ut circa hoc tempus in principio februarii Urbem lustrarent, eam ambiendo cum suis processionibus gestantes singuli candelas ardentes et vocabatur illud AMBURBALE. Atque ita ab hujusmodi consuetudine illud, quod fiebat ab ethnicis in usus indiscretos circiter initium fe-

bruarii, a Christianis modo fit in festo B. Mariæ ad laudem et venerationem ipsius, non utique in lustrationem terrestris imperii, sed in regni cælestis memoriam, quando juxta parabolam virginum prudentium, omnes electi, luculentibus bonorum actuum lapidibus, obviam sponso ac regi suo venientes mox cum eo ad nuptias supernæ civitatis intrabunt. Inde etiam descendit nomen CANDELARIÆ, quo hoc festum vocatur. Hæc post Bedam de Temporum ratione c. 42 (Migne tom. 90. p. 351.) Ioannes Belethus in peregregio suo Rationali divinatorum officiorum c. 81. (Migne tom. 262. p. 86.)

AD CAPUT II.

Ad. n. 63 pag. 61. Quod si plerique omnes Græci catholici, qui tum in imperio Austriaco (sub undecim Prælatiis ritus orientalis (1), tum in longinquis partibus orientis cum schismaticis (2) permixti vivunt, antiquam Kalendarii formam nondum reliquerunt, id ex eo factum esse putandum est, quod catholici — spiritu charitatis insignes — diligenter ab omnibus immutationibus declinare studuerint, quæ schmaticos a reditu ad Ecclesiam Romanam abalienare potuissent: pro salute fratrum errantium sc. nihil non audentes eisdem vel ipsam rectam Kalendarii atque inde Paschatis cæterorum festorum rationem gratificati sunt.

(1) Tres in imperio Austriaco sunt Provinciæ catholicæ ritus orientalis: *Leopoliensis Ruthenorum et Græcorum, Leopoliensis Armenorum et Fogaraciensis Græcorum.* Metropolitæ *Leopoliensis* ritus *Rutheni* subjecti sunt duo Episcopi ritus *Ruth.*: *Stanislaw.* et *Przemisien.* neque non tres Episcopi ritus *Græci*: *Eperiesien., Muncacsien.* et *Crisien.* Archiepiscopus *Fogaraciensis* sedes suffraganeas habet *Magno-Varadini, Lugosini* et in *Szamos-Ujvar.*: omnes ritus *græci.* Archiepiscopus *Leopoliensis Armenorum* vero suffraganeum non habet.

(2) Schismatici item sub undecim Episcopis in imperio Austriaco vivunt. Eorum sedes sunt *Arad, Buda* (S. Andr.), *Carlowitz, Carlsstadt, Czernowitz, Hermanstadt* (Transilvania), *Neuwatz* (Baccha), *Pakrum, Remesvar, Werschetz* et *Zara.*

INDEX PRÆCIPUORUM AUCTORUM

QUI COMPUTUM ECCLESIASTICUM ILLUSTRARUNT AD ALPHABETI LITERAS DIGESTUS.

Plenioris hujus, quem ad usus auditorum nostrorum accommodavimus, Indicis causæ nobis fuere tres : *prima*, ut, quemadmodum incredibili a duobus fere sæculis contentione docti viri optimarum quarumque facultatum *bibliothecas notitiasque auctorum* ad levandum studiosorum laborem concinnarunt, ita nos etiam hoc sacrarum disciplinarum cultoribus præsidium compararemus ; *secunda*, ut in illorum qui ad Computi disciplinam penitus ac diligenter cognoscendam curas studiaque adiungunt, commodum atque utilitatem libros auctoresque ad id consulendos pro instituti ratione accurate designaremus ; *tertia*, ut, quod in aliarum disciplinarum academicis disputationibus imperiose poscere solemus a studiosis, *ne sc. ignotum auctorem memorent*, illud etiam in exercitationibus chronographicis jure quodam nostro postulare possemus, quæ sane methodo nihil efficacius esse comperimus ad uberem utilitatis fructum ex scholasticis disputationibus capiendum.

C. IULIUS CÆSAR anno U. c. 710. Romæ in curia tribus et viginti vulneribus confossus periit. Domi militiæque immortalem nominis gloriam est consecutus. Kalendarii Romani castigandi curam suscipiens, licet *Flavio* scriba et *Sosigene* astronomo plurimum usus, ipsemet tamen tanti operis non ignarus præsul ac moderator extitit, de se apud *Lucanum* 10, 187, sic non magnificentius quam verius prædicans :

. . . . Media inter prælia semper
Stellarum cælique plagis superisque vacavi
Nec meus Eudoxi vincetur Fastibus annus.

GREGORIUS PP. XIII (*Hugo Buoncompagni*), patria *Bononiensis*, obiit a. 1585. ætatis 83. Vir orbi literario rebus præclare gestis notissimus omnes virtutes Summo Pontifice dignas felicissimo nexu copulabat perennique elogio ejusdem pietas, doctrina, prudentia celebrabitur. Academia Bononiensis civi suo hocce mnemosynon posuit :

GREGORIO XIII. PONT. MAX.

*Annuarum Revolutionum feliciss. Restauratori.
Tempora qui seros Phæbi referentia gyros,
Toto, sancte senex, orbe venire facis :
Scilicet ut redeat nunquam revocabilis annus,
Atque suam teneant festa sacrata diem :
Næ tu Cælicolis gratum atque perutile nobis
Immortale tibi conficis auctor opus.*

A.

ABBO, qui aliis ALBO nuncupatur, natione *Callus*, patria *Aureliensis*, *Floriacensis* monasterii abbas, vir in omni genere literarum exercitatus, vita quoque et conversatione insignis, anno 1004. martyr occubuit, dum in Vastonia verbum Dei prædicaret. Scripsit *Commentarium in Cyclum Victorii*, cujus prologum post *Martenium* edidit *Migne*, *Pat. lat. tom. 139, pag. 570.*

ALCAZAR (MARTINUS DE), *Hieronymianus* ex *Laurentina* regia domo, in lucem edidit *Kalendarium Romanum perpetuum. Matrili ex typographia Regia a. 1618. in 4.*

ALCUINUS (FLACCUS), gente *Anglus*, Ven. Bedæ auditor, Caroli M. præceptor, floruit sæculo VIII. Virum non magis dignitate quam scriptis clarum satis norunt eruditi omnes. Computi studiosus præter alia legat, quæ habet Alcuinus in epistolis *de Ratione Septuagesimæ, Sexagesimæ et Quinquagesimæ*, in edit. *Migne, tom. 100., pag. 259 seqq.*

ALDERANUS. Vide DESIDERIUS.

ALDHELMUS, S., *Anglus*, ex monacho *Baldunensi* sive *Malmesburiensi* abbas et primus deinde apud Saxones occidentales Episcopus a. 705. *Schireburnensis*, decessit a. 709. Vide *Acta sanctorum ad d. 25. Maji*, et *Migne Patrol. lat. tom. 89. pag. 63 seqq.* Vir, Faricio teste in *Vita S. Aldhelmi* atque *Migne l. c. pag. 71., undecunque de-*

ctissimus et scripturarum tam liberalium quam ecclesiasticarum eruditione mirandus opus scripsit de *Paschate contra Britannos* suæ ætatis Quartodecimanos. Confer etiam *Pagium ad an. 699. n. 2.*

ALLIACO (PETRUS DE), natione *Gallus*, cardinalis et episcopus *Cammeracensis*, Academiæ Parisiensis cancellarius et in Collegio Navarrensi præceptor Joannis Gersonis, natus a. 1350. obiit a. 1425. Præter theologicos et ecclesiasticos tractatus scripsit quæstiones in *Sphæram Sacroboschi* et de *Reformatione Kalendarii*. Multa de Alliacensi habet *Bellarminus de Scriptoribus ecc. ad an 1410.*, plura longe *Joannes Launojus Hist. regii Navarræ Parisiensis Collegii*; sed plenissime omnium de illo agit *Lud. Ellias Du Pin* in editione operum Joannis Gersonis *lib. II.*

AMBROSIUS, S., ex Liguriæ et Æmiliæ præside Episcopus *Mediolanensis*, magnus Ecclesiæ doctor, floruit sæc. IV. scripsitque quam plurima summa gravitate et eloquentia singulari. Ex iis ad rem nostram præ cæteris pertinet *Epistola ad Episcopos per Æmiliam constitutos de festo Paschali anni 387*, quæ exstat apud *Migne Patrol. lat. tom. 15*, Confer quæ ex ea adduximus in *Comment. n. 88.*

ANATOLIUS, domo *Alexandrinus*, Episcopus *Laodiceus* circa a. 270. qui *Eusebio teste Histor. Ecc. lib. VII, c. 32* (apud *Migne Patrol. Græc. tom. 20. pag. 723*), tum in liberalibus disciplinis, tum in philosophia principem inter doctissimos sui temporis viros locum sine controversia tenuit, scripsit volumen de *Paschate* sive *Canones Paschales*. Præclarum hujusce operis fragmentum exhibet *Eusebius l. c. pag. 728* sub hoc titulo: Ἐκ τῶν περὶ τοῦ Πάσχα Ἀνατολίου κανόνων. Opus vero integrum cum Victorii canone Paschali edidit *Bucherius Antverpiæ a. 1634., pag. 439.*

ANDREAS, *Damasco* oriundus, primo monachus *Hierosolymitanus*, deinde ex diacono Constantinopolitano archiepiscopus *CRETENSIS*, floruit circa annum 635. Vir sacris et profanis literis egregie excultus *Computum Paschalem* in studiosorum gratiam elaboravit, quem post *Petavium* edidit *Migne* in Appendice ad *Eusebii Chronicon Patrol. græc. tom. 19., pag. 1329., coll. tom. 97., pag. 1303.*

ANIANUS COUSSERE, *Flander* natione, ex monacho S. *Wt noci* abbas S. *Petri Oudenburgensis*, floruit medio sæculo XV. Vir fuit antiquitatum christianarum peritia insignis ac præter alia de *Computo ecclesiastico* tractatum scripsisse fertur.

ANIANUS, *Magister*, astronomus et poeta sæc. XV., versibus Leoninis seu ὁμοιοτελεῦτοις scripsit poema eruditum et jucundum, quod inscribitur *Computus manualis metricè compilatus ad ignorantiam temporis expellendam*. In procemio notissima illa exstat sententia : *Quatuor sunt necessaria in domo Dei, seu grammatica : ad verba Dei exponenda ; musica : ad laudes Dei decantandas ; jus canonicum : ad jura ecclesiastica defendenda et discernenda ; Computus : ad festa mobilia et immobilia inveniendā.*

ANONYMUS I. auctor, qui de sacro Paschatis festo volumina aliquot scripsit. Ex iis tertium octo libris constans et Theodoro cuidam dedicatum perlegit Photius testaturque multa sane atque præclarā sensa in eo contineri. Totius operis argumentum vide *Bibliotheca Photii cod. 116 apud Migne Patrol. græc. tom. 103., pag. 391.*

ANONYMUS II. auctor sæc. XII. *Tractatum de Computo ecclesiastico* scripsit: præ aliis memoratu dignum opus, quod indicem auctorum exhibet, qui Computum ecclesiasticum ad ea usque tempora suis scriptis illustrarunt. Ejus specimen habes apud Pezium *Dissert. Isagog. in tom. 2., Thes. anecdot., pag. xxv.*

ANONYMUS III. auctor, qui *Computum novum et ecclesiasticum* in lucem edidit Venetiis a. 1519. Regulæ carminis legibus adstrictæ hoc in opere exhibentur; illis vero auctor commentarium prosa oratione adjecit. Cfr. Zaccaria in *Bibliotheca Rituali, t. 2, lib. 2, c. 3.*

ANONYMUS IV. auctor sæculi proxime evoluti, qui fasciculum dissertationum aliaque p̃tura ad Computum Paschalem pertinentia edidit Amstelædami apud Joan. Boom, anno 1736, in-4. Collectioni suæ hunc titulum posuit : *Dissertationes de cyclis Paschalibus, qui Enneadecaeteride Alexandrina nituntur, Dionysii, Bedæ, Ravennatensi, Isidori, Felici Cyrilli, Theophili, Aniani, Panodari, Metrodori, Anatolii, Eusebii, Synodi Nicænæ, Athanasii : ut et de Enneadecaeteridis Alexandrinæ natura, initio et ratione Embolismi : de Computo lunari Alexandrino, necnon de Computo solari in genere, et Pauli Alexandrini atque Alexandrinorum in specie.* Singularum partium dispositionem vide in *Actis Eruditorum Lipsien. ad annum 1737. mense novemb., pag. 494.*

ARGYRUS (ISAACUS), natione Græcus, instituto monachus, claruit circa an. 1373. scripsitque patrio sermone *Computum duplicem.* Uterque

a *Petavio* sua versione donatus in *Uranologio* iterum prodit in *Patrol. græca*, Migne, tom. 19, pp. 1279 et 1315.

ARNULPHUS apud *Avenionem* in *Audaonensi S. Andreæ* monasterio scriptis clarus circa an. 1026. scripsit *de Argumento solstitiali, de Computatione Græcorum et Latinorum deque aliis quæstionibus cum Computo utcumque conjunctis*. *Zaccaria* in *Biblioth. Ritual.*

ATTAVANTI (IACOBUS), ord. Servorum B. M. V., cui Clemens PP. VIII illum præfecit. Vir ecclesiasticorum rituum ac juris canonici peritia nulli secundus præter alios libellos scripsit *de Correctione anni tempore Gregorii XIII.* Obiit anno 1607.

AVELAR (ANDREAS DE), gente *Lusitanus*, scripsit *Chronographia dos Tempos*. *Olisipone* 1590.

AVILA (RODERIGUS ALPHONSUS DE), *Hispanus*, patria *Granatensis*, floruit sæculo XVII. ediditque hispanice *La Explicacion del Computo ecclesiastico*. *Granatæ* 1630, in-4. Cfr. *Nicol. Anton. Biblioth. nov. Hispan.*

B.

BAGATTA (RAPHAEL), *Italus* natione, cum I. B. Perette edidit anno 1590 *Calendarium perpetuum*. Confer de eo *Mazzuchellium de scriptor. Ital.*

BALBIS (IOANNES DE), patria *Ianuensis*, ord. Prædicatorum, floruit circa a. 1280. *Antequam ordinem intraret*, ita ipse de se ait in suo *Lexico catholicon*, composuit opus *Paschale*, ubi scilicet de *facili reperitur Pascha*. Vide *Oudin. tom. 3. ad an. 1280.*

BARADELLE (IACOBUS), natione *Gallus*, vir in mathematicis disciplinis non mediocriter eruditus, anno quinquagesimo sæculi superioris edidit. Computum practicum inscriptum *Calendrier à compas*, cujus constructionem vide expositam ac laudatam in *Actis Trivultianis ad an. 1750, mense augusti, pag. 1915.*

BASTIDE (LUDOVICUS), *Gallus*, floruit sæc. XVII et XVIII. Vir fuit multiplici literarum genere egregie instructus ejusque nomen in clarissimis Galliae oratoribus sacris sui temporis præfulget. Evulgavit *Tabulam perpetuam literarum Dominicalium*, de qua confer PP. *Trivultianos* in *Actis ad an. 1704, mense februar., p. 293.*

BEDA (*Venerabilis*), *Anglo-Saxo*, monachus et presbyter, Varro

suae ætatis merito dictus, omnifaria literarum peritia insignis, floruit sæculo VIII. scripsitque quam plurima ad grammaticam, ad mathesim, ad Computum, ad historiam, ad theologiam et ad poeticon pertinentia. Ejus opera exhibet *Migne Patrol. lat.*, t. 90-95.

BENETUS *al.* BENEDICTUS (1) (CYPRIANUS), natione Hispanus, Aragonensis, ord. Prædicatorum, doctor Parisiensis. Vir sanctitatis ac doctrinæ splendore insignis claruit circa a. 1511. scripsitque præter alia *Tractatum de non mutando Paschate*.

BESSARION, Trapezuntius, natione Græcus, patriarcha Constantinopolitanus et S. R. E. Cardinalis anno 1439. ab Eugenio PP. IV creatus fuit. Nemo suorum æqualium illo pietate spectabilior, nemo admirabilior doctrina, nemo denique generosis moribus ornatio extitit. Decessit a. 1472. annorum 77. Cfr. *Miræum. de Scriptor. Eccl.* Præter alia opera eruditissimis nota libellum scripsit *ad Paulum PP. II, de Errore Paschatis*, quem ex Bibliotheca Veneta erutum primus in lucem edidit doctissimus Zanetti, ejusdem Bibliothecæ custos. *Venetis a. 1741.* Hujus libelli argumentum brevi in conspectu posuere *Lipsienses in Actis Eruditorum ad an. 1745, mense sept., p. 486.*

BETTAZZI (IACOBUS), Italus, domo Pratenſis, plebanus S. Hippolyti in Piazzanese, diocesis Pistoriensis, vir in doctrina temporum versatus, edidit *Epitomen operis Paschalis. Florentiæ a. 1733.* Auctor obiit a. 1755. De ejus cum Melito a Perpiniano controversia circa necessitatem emendandi correctionem Gregorianam consule *Zaccaria Bibliothec. Ritual., tom. 2.* Bettazio Gregorianam Kalendarii formam impugnanti plauserunt Protestantes *Lipsiensium Actorum* editores ad annum 1734, p. 419.

BIANCHINI (FRANCISCUS), patria Veronensis, obiit a. 1729. ætatis 67. Vir literis egregie excultus multa vulgavit, ex quibus hic memoranda: — 1°. *De Kalendario et Cyclo Cæsaris ac de Paschali canone S. Hippolyti, Romæ 1703.* — 2°. *Solutio problematis Paschalis. Romæ eodem anno.* — 3°. *Table Paschale, quam vide apud Trivul-tianos ad an. 1704, mense februar., pag. 301.*

BLONDELLUS (FRANCISCUS), natione Gallus, obiit anno 1686. annorum 68. Vir ingenio valens et judicio ac disciplinarum mathematicarum, architectonicarum præsertim scientissimus plura scripsit, e quibus

(1) *Benedictus* Valentiniæ gentis lingua *Benet* efferri solet teste *Nicolao Antonio, Biblioth. Hispan. vet. tom. II. p. 363. Edit. Matrit. a. 1788.*

ad Computum pertinet *Histoire du Calendrier romain. Paris, 1682, in-4*, opus peregrinum, in quo elementa Chronographiæ cæteraque omnia, quæ ad Kalendariographiam referuntur, perspicue declarata vides.

BONJOUR (GUILIELMUS), *Gallus, patria Tolosanus*, vitæ instituto religiosus ordinis Eremitarum S. Augustini, vir multiplici doctrinæ præstans, a Cardinali Norisio, Congregationis de *Kalendarii reformatione* præfecto. Romam accitus ibidem a. 1701. edidit *Calendarium romanum cum gemino epactarum dispositu. fol.* Anno sequenti jussu Cardinalis Archiepiscopi Montisfalisci et Corneti evulgavit tractatum de *Computo ecclesiastico ad usum seminarii Montisfalisci*. Auctor non minus religione quam scientia venerandus obiit a. 1714. ætatis suæ 44. Conferri de eo possunt *Acta eruditorum Lipsien. ad an. 1706, mense majo, p. 200.*

BORDONUS (FRANCISCUS), natione *Italus*, doctrinæ copia clarissimus, edidit opus cui titulus: *Ecclesiastica ratiocinatio festorum mobilium a Christi morte ad bis millenarium per Cyclos ecclesiasticos. Bononiæ 1657.*

BORGONDIO (HORATIUS), S. I., domo *Briziensis*, Romæ in academia Gregoriana S. I. mathesi tradendæ destinatus, per multos annos illam spartam egregie ornavit editis etiam operibus, ex quibus præ aliis hic memoratu digna sunt. — 1°. *Constructio Calendarii Gregoriani propugnata Romæ a. 1729, in-4*. Universam operis sui doctrinam 20. thesibus scholasticis complexus emendatam Kalendarii formam curavit eodem anno publice propugnandam per *Petrum Gregorium Boncompagni*, pronepotem fratris magni Reformatoris Gregorii PP. XIII., de quo actu literario consuli possunt *Commentarii Trivultiani ad an. 1732, mense octob. p. 1717.* — 2°. *De Cohærentia calculi astronomici cum æquationibus Gregorianis*. Doctissimi libelli argumentum sex propositionibus exhibuit, quas item in forma exercitationis scholasticæ curavit a. 1734. publice propugnandas a *Marchione Nicolao Giugni, Seminarii Romani convictore atque Academiæ Redivivorum principe*. Cfr. *PP. Trivultianos ad an. 1736, mense april., art. 38, pag. 637.*

BRIOCO (ROMANUS A S.), *Gallus, ord. Capuccin.* edidit *Defensionem Calendarii Gregoriani adversus hæreticos et schismaticos. Parisiis, a. 1647.*

BRUXELLIS (HENRICUS DE), *Belga*, monachus *Haffigemensis*, in *Brabantia*, vir in divinis Scripturis peritus et computista egregius, *de Ratione Computi* teste *Henrico Gandavensi, de Scriptoribus eccl., c. 58.*

BUCHERIUS (Ægidius), S. I., *Belga*, domo *Atrebas*, obiit a. 1665. ætatis 89. Philosophiæ ac theologiæ in eo peritia copiosa et incredibiliter ampla. Plura scripsit ad chronographiam pertinentia, ex quibus hic præ cæteris memoratu dignus *Commentarius in Victorii Aquitani canonem Paschalem.* Cfr. *Victorius.*

BUSÆUS (IOANNES), S. I., gente *Belga*, patria *Noviomagensis*, tam amœnioribus quam severioribus disciplinis insigniter excultus, edidit *Disputationem apologeticam pro Calendario Gregoriano. Moguntia, 1585, in-4.* Alia ejus opera vide apud *Sotvellum in Bibliotheca S. I.* Obiit Busæus anno 1611., ætatis 64.

BUSBEC (AUGER. GISLEN.) natione *Flandricus*, natus a. 1522, variis obitibus legationibus, præsertim Turcica, celeberrimus, multiplici historiæ ac scientiæ naturalis doctrina ornatus multa vulgavit, ex quibus præter alia in rem nostram convertimus *Comment. pag. 29*, quæ habet de partitione diei apud Turcas recepta.

C

CALVISIUS (SÆTHUS), *Germanus*, oriundus a *Greszleben* in *Thuringia*, obiit anno Christi 1617, suo 61. Celebris fuit astronomus, musicus, poeta. Quæ contra *Kalendarium Gregorianum* scripsit, præ cæteris confutavit *Paul. Guldin* in sua *Refutatione*, de qua vide supra.

CAMERACENSIS. Vide **ALLIACO.**

CARAMUEL DE LOBKOWITZ (IOANNES), *Laurentio Caramuele*, nobili *Luxemburgensi*, et *Catharina ex Lobkowitzia* — clara in *Bohemia* — domo *Matriti* in *Hispania* natus a. 1606, ex Abbate *Cisterciensi* factus *Episcopus suffraganeus* primum *Electoris Moguntini* tum *Archiepiscopi Pragensis* in *Bohemia*, ad episcopatum *Campaniensem* regni *Neapolitani* evectus a. 1657, exinde ad *Vigevanensem* in *Insubria* translatus a 1673, ibidem piissime decessit a. 1682. Portentose vir ingeni et per omnes scientias exercitatissimus innumeris prope libris editis *Encyclopædiam* visus est absolvisse. Ejus laudes breviter complexus est *Nicol. Anton.* in *Bibliothec. Hispan. nov.* ubi et scriptorum indicem vide.

Computum Ecclesiasticum tradit lib. II. *Cursus mathematicus* eumque variis propositis problematis kalendariographicis illustrat *Joco-ser. centur.* III.

CASSINI (IOANNES DOMINICUS), gente *Italus*, patria e *Perinaldo*, in comitatu *Niciensi*, natus a. 1623. obiit a. 1718. Plures ex doctissimis ejus lucubrationibus exstant in *Diariis. Regiæ Parisiensis scientiarum Academiæ*. Cassinio elogium posuit *Fontenelle* in elogiis sociorum Academiæ Regiæ. Conferri etiam de possunt *Acta Eruditorum Lipsien.* ad an. 1716. mense martio, pag. 103.

CASSIODORUS (MAGNUS AURELIUS), *Scylliaci* in Calabria natus circa a. 470, scriptor ingenio et eruditione clarus, a Gothorum regibus Italiam obtinentibus variis honoribus et muneribus decoratus fuit; quibus tandem abdicatis in monasterium a se in finibus Calabriae conditum secedens ætate proventus diem obiit post annum 562. Inter alia scripsit *Computum Paschalem seu de Paschate*, quem vide apud *Migne, Patrol. lat. tom. 69, pag. 1249.*

CASTRONIUS (BENEDICTUS MARIA), *Panormitanus*, ord. Prædicat., natus a. 1667, illustris professor matheseos, præter alia in lucem edidit. *Horographiam universalem. Panormi* 1728, in-fol. In hoc opere *Jani portam* seu *temporum januam* exhibet, quæ nihil aliud est, quam Kalendarium quoddam perpetuum, januæ formam præ se ferens, cujus ope majores ac mobiles Ecclesiæ solemnitates ac luminarium syzigiae pro quovis anno facile definiri possunt.

CEOLFRIDUS, gentis *Anglus*, patria *Bernicius*, *Weremuthensis* et *Gersvicensis* monasteriorum abbas, Ven. Bedæ præceptor, claruit circa a. 680., scripsitque insignem *Epistolam ad Naitonem Pictorum regem*, qui missis nuntiis illum rogaverat, ut dissereret *de Paschate et Romana clericorum Tonsura*. Eam Ven. Beda integram inseruit *Historiæ ecclesiasticæ lib. v., c. 21.*, ut videre est apud *Migne, Pat. lat. tom. 95., p. 271.* Exstat etiam in eadem collectione *tom. 89, p. 349.*

CHALES (CLAUDIUS FRANCISCUS DE), natione *Gallus*, ex illustri *Millethorum* in *Sabaudia* genere, natus *Camberii* a. 1621., magna nominis celebritate philosophiam ac theologiam docuit scripsitque præter alia *Cursum mathematicum tribus tomis*, quorum III. continet *Astronomiam et Kalendarium. Lugdun. a. 1674.*

CHILPERICUS, Vide HELPERICUS.

CLAVIUS (CHRISTOPHORUS), S. I., patria *Bambergensis*, mathematicorum princeps ac sui temporis *Euclides* vulgo dictus, unus ex omnibus

a Summis Pontificibus electus est, qui Kalendarium reformatum explicaret, quod luculentissime fecit : reformationem etiam contra *Mæstlinum* et *Ios. Scaligerum* egregie tutatus. Fuit in eo non minor animi demissio morumque religiosissimorum sinceritas, quam ampla rerum mathematicarum eruditio. Ætate meritisque gravis Romæ vita defunctus est die 6. febr. a. 1612. ætat. 73.

CLEMENS (ALEXANDRINUS), præter alia insigna volumina, plena, ut ait *S. Hieronymus de Viris illust. (Migne Patr. lat. t. 23, p. 653), eruditionis et eloquentiæ, tam de divinis Scripturis quam de sæcularis literaturæ instrumento*, scripsit opusculum *de Paschate*, in quo testatus est, se a suis familiaribus coactum, ut quas traditiones ab antiquioribus presbyteris acceperat, eas scripto posteris mandaret, uti habetur apud *Euseb. Hist. ecc. lib. v, c. 13*. Vide *Migne Patr. græc. t. 20, p. 380*. Claruit circa a. 190.

CLUVER (IOANNES), oriundus a *Crempa*, in *Holsatia*, obiit a. 1633. ætatis 50. Vir magnæ apud heterodoxos famæ multa scripsit, ex quibus ad rem nostram pertinet : *Computus ecclesiasticus*, recusus *Hamburgi* a. 1639.

CONCORDIO (BARTHOLOMÆUS A S.), *Pisanus*, ord. Præd., vir in utroque jure peritissimus, præter *Summam casuum conscientiæ* ab eo *Pisanellam* vulgo dictam conscripsit *Tabulam ad inveniendum Pascha*. Grandis natu obiit a. 1347.

COUSSERE. Vide ANIANUS.

CREMONA (BARTHOLOMÆUS), *Mazarensis*, ord. Carmelit., nat. a. 1546., *Mongitore* teste *Bibl. sic. tom. 1, p. 96*, scripsit *Computum ecclesiasticum, de indictione, de aureo numero, de littera Dominicali, de anno bissextili, de festis mobilibus, de inveniundo Paschate, hinc ad mille annos*.

CRETENSIS. Vide ANDREAS.

CUMMIANUS (S.), abbas et episcopus e Scotia in Italiam *Bobium* accessit, ubi annos omnino 21. sub *S. Columbani* regula transegit. Claruit circa a. 660. scripsitque *Epistolam de controversia Paschali ad Sigienum abbatem Huensem*, de qua confer quæ habet *Migne Pat. lat. tom. 87. pag. 969*.

CUSANUS (NICOLAUS), oriundus a *Cusa*, quæ est villa ad ripam Mosellæ, in diocesi Trevirensi, illustris Cardinalis, Pontificis in Germania legatus, Episcopus Brixinensis, subtilissimi ingenii philosophus,

theologus et mathematicus multarumque linguarum peritus, inter alia quamplurima scripsit *Reparationem Calendarii*. Obiit Tuderti in Umbria a. 1464. annorum 63.

CYPRIANUS (TH. C.), *Carthaginensis* Episcopus et Martyr, claruit medio sæculo III. In ejus Oxoniensem operum editionem anni 1700. primus Ioannes Fellus *De Pascha computum* intulit, tractatum vetustum, et si non S. Cypriani, ejus saltem ævo supparem. Exstat in *Patrol. lat. tom 4. p. 937. edition. Migne.*

CYRILLUS (S.), Patriarcha *Alexandrinus*, præter alia ad rationem Paschatis spectantia scripsit *Prologum pro cyclo 95 annorum*, quem cum anno Christi vulgari 437. inchoavit. Exstat apud *Migne Patrol. gr. tom. 77 (op. t. 10.) pag. 384.*

D.

DAVID (LUDOVICUS ANTONIUS), *Helvetus*, qui teste *Zaccaria in Bibl. Rit.* eo insanix devenit, ut non solum Gregorianam Kalendarii Romani correctionem nova emendatione indigere contenderet — quod aliis quoque visum fuit — sed etiam omnes, quibus post Nicænum Concilium afflicta est Christiana Respublica, calamitates, terræmotus, pestilentias, etc., ob *ineptam solemnitatum sanctificationem* a Deo immisas fuisse doceret. Vulgavit opusculum sub hoc titulo: *Ad Inclytam Rempublicam literariam, monitum SS. D. Clementi XI. P. O. M. ejusdem Reipublicæ principi ac patrono dicatum. Francofurti ad Mœnum a. 1716.*

DE LALANDE (IOSEPH. HIERON.), natus in *Foro Sebusianorum*, oppido *Bressiæ* regionis *Franciæ*, a. 1732., obiit anno 1807. Vir astronomiæ peritia clarus plura scripsit e quibus hic memoramus *librum VIII. Astronomiæ*, qui est *de Kalendario*.

DESIDERIUS ALDERANUS, *Italus* monachus e Congreg. *Casin.*, in mathematicis, præsertim astronomicis, egregie doctus, claruit sæc. XVII et XVIII. Edidit *Tavole de' cicli solari, e lettere Dominicali per saper distinguere lutti li tempi passati, presenti e futuri, con altre cose spettanti al Calendario Romano, prima e doppo la riforma Gregoriana dell' anno, poste in metodo facile e breve. In Roma per Luca Antonio Chracas presso san Marco al Corso, 1703.*

DESING (ANSELMUS), *Germanus, Ensдорffianus* cœnobita, e Con-

gregatione Bavarica, claruit sæculo proxime evoluto. Ejus est *Instructio brevissima de arithmetica, in quantum hæc ad communissimam anni supputationem.... necessaria est. Accedit... Calendarium, in quo de natura anni, longitudine, emendatione tam Juliana, quam Gregoriana, de littera Dominicali, de indictione, de die Paschali, tabula Paschali agitur*. Hæc patrio sermone scripta exstant in doctissimi auctoris libro de *Auxiliis historicis* in 12. Solbaci a 1753.

DINOUART (IOS. ANTON.), natione *Gallus*, patria *Ambianensis*, natus a. 1716., anno 1740. edere cœpit *Diarium ecclesiasticum (journal ecclésiastique)*, ubi multa de Computo ecclesiastico, ut puta, tom. 50., *Observations sur le Calendrier romain*; tom. 56., *Observations sur le calcul ecclésiastique*; tom. 62., *Lettre sur le Comput ecclésiastique*.

DIONYSIUS (ALEXANDRINUS), multa in Deciana et Valeriana persecutione pro Christi nomine passus tandem a. 255. decessit. Scripsit Eusebio teste *Hist. eccle. lib. VII, c. 20. (Migne. Pat. gr. tom. 20, page 680.)*, Epistolas Ἑορταστικάς (*Rufinus Paschales* vertit), probans etiam, festum Paschæ diem non nisi post æquinoctium vernum celebrari oportere; in iis item canonem Paschalem tradidit. Confer etiam *Migne Patr. gr. tom 18, page 1342*.

DIONYSIUS EXIGUUS, natione *Scytha*, professione monachus et abbas Romanus, Cassiodori familiaris ejusque in Dialectica addiscenda condiscipulus. Claruit circa a. 540. Vide quæ de ipso habet *Cassiodor. de Institutione divinarum Literarum apud. Migne Pat. lat. t. 70, p. 137*. Composuit Cyclum Paschalem annorum 95., qui ab anno 532. initium ducit (4). In hoc cyclo annos a Christi Incarnatione numeravit. Eum cum Epistola Paschali ejusdem Dionysii, præmissa historia Cycli Dionysiani, post alios edidit *Migne in Patrol. lat. tom. 67*.

DULCIATUS (ANTONIUS), patria *Florentinus*, ord. Eremitarum S. Augustini Longobardicæ Congregationis, prior monast. S. Galli, opus edidit quobus tomis comprehensum, cui titulum posuit: *De Festis mobilibus et Astronomia clericali, tom. 1. Regii a. 1514; tom 2. Florentiæ a. 1514*. Scripsit præterea, teste *Gandulpho*, tractatum de *Calendarii correctione*.

DURANDUS (GUILIELMUS), *Mimatensis* Episcopus, claruit sæc. XIII. De eo recole quæ diximus in *canonibus commentario præfixis*. Computum habet *Rat. div. offic. lib. VIII*.

(4) Cfr. *Hist. cycli Dionys.* § xv. (*Migne, t. 67. p. 475. a.*)

E.

ECBERTUS, *Suevigena*, monachus *Lindisfarnensis* in Anglia, floruit initio sæculi VIII. *A. Iaan. Baleo de Script. Magnæ Britanniae* et a *Ioan Pitsæo de Illustribus Angliæ script.* composuisse dicitur librum *de Paschali observatione ad monachos Huenses scriptum.*

ECKIUS (IOANNES), artium, decretorum et theologiæ doctor, professor Ingolstadiensis celeberrimus, *Mederero* teste *Annal. Acad. Ingolstad. a. 1543.* ante alios omnes docendo, disputando, scribendo effulsit, *Hæresiomastix* vulgo dictus. Laudum et vitæ Eckii compendium complexus est *Mederer l. c.* Exstat ejus libellus *de Vera Paschæ celebratione ad Leonem X. P. M. Ingolstadii 1515.*

ELBODUS, *Venetensis* Episcopus, claruit sæc. VII. *I. Balæus* et *I. Pitsæus* ei præter alia librum tribuunt *de Celebratione Paschalis.*

ERICUS, patria *Antissiodorensis*, professione monachus, vir, ut ait *Trithem de Vir. ill. c. 289,* in divinis Scripturis doctus et in disciplinis sæcularium literarum eruditissimus, præter alia opera librum scripsit, cui titulus: *de Expositione computi.* Claruit circa an. 980., Cfr. *Mabillon. Act. SS. Ben. apud Migne P. L. tom. 90 p. 26, in fin.*

EUSEBIUS, illustris *Cæsareæ Palæstinæ* Episcopus, cognomento *Pamphili*, ob amicitiam Pamphili martyris, teste *S. Hieronymo in Ezechiel.* Vir fuit longe clarissimus et in omni historiarum genere exercitatissimus. Exstant ejus opera in *Ratrol. græc. Migne tt. 19-24.* De deperdito Eusebii libro *de Festo Paschali*, quem Constantino dicavit, videri potest ipse *Eusebius: Vit Constant. lib. IV, xc, 34. apud Migne l. c. tom. 20, p. 1182.*

EVERBRØECK (CORNELIUS VAN), S. I., natione *Flandricus*, natus anno sæculi proxime evoluti 84. piissime obiit Romæ a. 1863. Magno vir ingenio et omnigenæ eruditionis laude cumulado; religiosi candoris ac leporis gratia omnibus charus. Scripsit *Elementa Chronographiæ*, in quibus se omnium literarum cum chronographiæ studio cognatarum peritia insignem ostendit.

F.

FALCK (IOSEPHUS FALKIUS), S. I., natione *Helvetus*, patria *Friburgensis*, natus a. 1680. literas didicit Lugduni, Parisiis ac denique

Romæ. In patriam translatus decuit Friburgi Brisgov. philosophiam, Ingoistadii mathesim. A palæstrâ academica ad munus præceptoris Principis assumptus a. 1715. in excolenda philosophia tamen perrexit usque ad diem obitus, qui erat 19. april 1737. Præter alia scripsit *de Differentia inter Pascha Catholicorum et Protestantium* ann. 1724.

FANTONI (PHILIPPUS), monachus *Camaldulensis*, in calculandi scientia versatus, ante *Kalendarii* correctionem scripsit : *De Ratione reducendi anni ad legitimam formam et numerum, et aliis ad eandem rem pertinentibus. Florentiæ a. 1560, in 8.*

FEO (IOANNES), *Lusitanus* natione, religiosus Ord. S. Francisci, patria sermone scripsit *Kalendario perpetuo. Olisipone 1588.*

FIGUEIROA FAXARDO (LEANDER DE), item *Lusitanus*, *Kalendarium* Gregorianum explicavit edito libro : *Arte do Computo Ecclesiastico segundo a nova reformação de Gregorio XIII. Conimbricæ a. 1604 in 4.*

FILLIOL, in *Galliis* sæculo superiore astronomiæ laude clarus, de quo diximus in *Com. n. 62.* In controversia *de Kalendarii reformatione* suadenti, ut luna Paschalis juxta calculum astronomicum computaretur, Academia Parisiensis præter alia ex mente Clavii respondit, ex eo sequi, *Pascha celebrari eodem die per totum orbem non posse, quod omnino inconveniens esset* : adjecta deinde hac de Gregoriano *Kalendario* sententia : « *Tout considéré, il se trouve que l'Église a agi avec beaucoup de prudence de s'en tenir au Calendrier Grégorien, sauf à y faire dans la suite du temps quelque réforme, si on le juge nécessaire.* » (*Hist. de l'Académie Royale, ad an. 1721.*)

FLOERCHEN (ANGELUS), *Germanus, Hildesiensis*, instituto vitæ monachus O. S. B., floruit medio sæculo proxime evoluto. *Kalendarium* Gregorianum defectibus nævisque laborare ratus operi suo *Chronologia universalissima* subjunxit *Tractatum de Paschate et Computo ecclesiastico cum Computo novo et tabulis Paschalibus. Hildesiæ a. 1742.* Cfr. *Acta Eruditorum Lips. ad an. 1743, mense sept.*

FLORENTIA (RAMANTINUS DE), ordinis Prædicatorum, computista egregius sæculi XIV., *Kalendarium* emendavit edito *Opere Paschali* a. 1363.

FOROSEMPRONIENSIS. Vide PAULUS.

FRANCO, scholasticus *Leodiensis Ecclesiæ*, natione Teutonicus,

nar, ubi ait *Trithem. de Script. ecc. c. 346*, in divinis Scripturis magnifice doctus et in sæcularium literarum disciplina eruditissimus, philosophus, astronomus et computista insignis, claruit 1060 scriptisque *de Computo ecclesiastico lib. I.*, et *de Quadratura circuli lib. I.* Specimen posterioris hujus operis exhibet *Migne Patrol. lat. tom. 143, p. 1373*.

FULBERTUS, in Scripturis divinis eruditissimus et in sæcularium literarum disciplina, — sententia *Trithemii c. 315*. — omnium sæculo tempore doctiorum doctissimus, scholæ publicæ Carnotensi præfector, doctor multorum clarorum ingeniorum, inde Cancellarius ac denique Episcopus Carnotensis ab anno 1007., defunctus a. 1037. Exstat inter ejus *Hymni et Carmina ecclesiastica* (1) poema *de Computo* hoc initio:

Annum sol duodena means per signa rotundat
Cunctaque ter denis percurrit signa diebus.

Titulus libelli ita habet: *de Signis et mensibus et diebus et horis: compendium Computi*, uti videre est apud *Migne P. lat. tom. 141, p. 347*.

G.

GASSENDUS (PETRUS), oriundus ab oppido *Chantersier*, diocesis *Diniensis*, in *Gallia*, vir multiplici philosophiæ, astronomiæ præsertim, peritia ornatus sæc. XVII., obiit Parisiis a. 1656. ætat. 65. Ex operibus, quæ *de Astronomia* vulgavit, huc faciunt *Calendarium vetus Romanorum cum ortu occasuque stellarum*, necnon *Calendarium Romanum compendiose expositum*.

GAURICUS (LUCAS), patria *Geophonensis*, in regno *Neapolitano*, protonotarius apostolicus, dein Episcopus *Civitatensis*, vir apprimè doctus, jussu summorum pontificum *Julii II.*, *Leonis X.*, *Clementis VII.*, *Pauli II.*, concinnavit *Kalendarium ecclesiasticum novum ex sacris literis probatisque veterum Patrum synodis*, in quo agitur *de vera Paschatis et Festorum mobilium celebratione*. Prodiit *Venetis* a. 1552,

1. Regule Computi inter *Carmina sacra* legi, mirum videri non potest, si attendamus, jam inde a Ven. Bedæ (*Hist. Ecc. lib. IV. c. 2.*, *Migne P. lat. tom. 95. p. 174.*) temporibus disciplinas arithmeticas generatim dictas fuisse ecclesiasticas, quod ab ecclesiasticis uelibus et litteris famularentur et collaborarent.

in 4. Auctor obiit a. 1558, annorum 83: triati moztis genere extinctum.

GAZA (THEODORUS), homo grammaticus, natione *Grecus*, *Thessaloniensis* patria, in Italiam venit, quando Amurathes, Turcarum imperator, victricibus armis Græciam devastaverat. Scripsit præter alia patrio sermone librum *de Mensibus atticis*, in quo Computi aliarumque cum illo cognatarum disciplinarum non inscium se ostendit. GAZI *de Mensibus* librum post *Petavium* iterum edidit *Migne Patrol. græc. tom. 19, pag. 1167.*

GERLANDUS *al.* GARLANDUS, *Lotharingus* natione, in scientia Computi medio sæculo X. versatissimus, librum scripsit *de Computo ecclesiastico*, qui 35. capitulis constat. Plura de eo vide apud *Bernard. Pezium in Dissertat. isagog. in tom. 2. Thesaur. anecdot. p. XXV.*

GESSAIN (N.) natione *Gallus*, mathematicam peritiâ claruit medio sæculo XVIII. scripsitque Computum ecclesiasticum cum Calendario ac variis problematis, *Kalendariographia* hoc titulo: *Calendrier perpétuel pour connaître la Pâque, les Fêtes mobiles et leur rencontre avec les Fêtes fixes de chaque année, Paris 1743.*, opus — sententiâ PP. *Trivultianorum* — magnopere commendandum atque ad vitam perutile. Cfr. *Act. Triv. an. cit. mense april. p. 755.*

GILDA (NENNIUS), *Hibernicus* gente, instituto vitæ monachus, claruit circa a. 830. Exstat ejusdem liber *de Computo ecclesiastico ad Rabanum Maurum, Fuldensem adhuc monachum*, de quo confer *lasc. Usserium Armachan. in Syllogo veterum epistolarum Hibernicarum. Dublini 1632.* De Gilda etiam legatur *Oudin. ad. an. 830. (tom. 2. p. 71).*

GONGORA TORREBLANCA (GARCIA DE), gente *Navarrus*, floruit sæc. XVII. scripsitque *Tratado de Matematicas del Computo y reformation del Tiempo. Pampelone 1628, in-fol.*

GRANOLLACHS (BERNARDUS DE), artium et medicinæ doctor *Barcinonensis*, claruit sæc. XV. Scripsit hispanice *Sumario de Astro nomia y Computo*, qui liber etiam in versione italica exstat.

GUILIELMUS *al.* WILHELMUS, abbas ab anno 1068: *Hirsaugiensis* in diocesi *Spirensi*, defunctus a. 1084, de quo post alios *Migne. P. L. tom. 180. p. 890.* Inter cætera habentur ejus *Questiones de Computo.*

GULDAN (PAULUS), S. I., patria *Sancto-Gallensis*, hæreticus parentibus natus a. 1577. et *Habacuc* vocatus, *Frisings* ad fidem catholicam

adductus *Pauli* nomen assumpsit. Rerum mathematicarum scientissimus mathesim Græci ac Viennæ publice magna cum approbatione docuit ac præter alia scripsit *Refutationem elenchi Calendarii Gregoriani a Setho Calvisio conscripti*. In ea vero a calumniis defenditur Calendarium Gregorianum ejusque explicator *Christophorus Clavius*, rejectis etiam pseudo-kalendaris acatholicorum. Obiit Græci a. 1643.

H.

HAMBERGER (GEORG. ALB.), *Franco*, obiit Ienæ a. 1716. ætatis 54. Vir non mediocri mathematicum scientia spectandus defensionem Calendarii reformati protestantium scripsit hoc titulo : *de Basi Computi ecclesiastici*. Ienæ 1708. Confer *Acta Eruditorum Lipsien.* ad ann. 1708. menses jun. p. 273.

HELPERICUS *al.* **CHILPERICUS**, Sancti-Galli monachus et decanus claruit sæc. X. Oudino teste *de Script. ecc. tom. II, p. 480.*, anno 975., tractatam scripsit *de Computo ecclesiastico ad Asprum* qui exstat apud Bern. *Pez. Thes. anecdot. tom. II, part. II, pp. 182-222.* Creditur vixisse Hilpericus usque ad an. 1000 et ultra.

HERBESTUS (**BENEDICTUS**), S. I., natione *Roxolanus* patria *Novomiastrensis*, tam politioribus quam severioribus literis insigniter excultus, præter alia scripsit ante emendationem Calendarii Gregoriani : *de Computo ecclesiastico lib. II.* De eo confer Sotvellum in *Bibl. S. I.*

HERICUS *al.* **HERICUS**. Vide **ERICUS**.

HESRONITA (**MICHAEL**), *Maronita*, archipresbyter et abbas S. Georgii in Monte Libano 1637. Romæ lingua syriaca edidit *Kalendarium juxta antiquum Orientalium Computum, quo jejunia et festa mobilia singulis annis atque in perpetuum facillime reperiuntur*. Kalendarium istud *Athanasius Kircher* nuncupat *Syriacas in Computum ecclesiasticum Institutiones* easque mirifice laudat : magnum inde Orientali Ecclesiæ emolumentum adcessurum affirmans. *Miræus de Script. ecc. sæc. XVII, cap. 213.*

HIPPOLYTUS (**PORTUENSIS**), S. Irenæi discipulus et Origeni coævus, martyr sanctissimus. Convenit inter omnes, fuisse eum Episcopum, sed cujusnam urbis, adhuc incertum est. Neque id notum fuit *Eusebio* (Cfr. *Hist. Ecc. lib. VI, c. 20.* apud *Migne P. gr. t. 20, p. 571*), neque *S. Hieronymo* (Cfr. *de Viris illustribus c. 61*, apud

Migne P. lat. t. 23, p. 671). Hieronymo teste, scripsit rationem Paschæ temporumque canones et sexdecim annorum circulum, quem Græci Ἑξακαιδεκατηρίδα vocant, reperit. *Ægidius Bucherius* latine Paschalem hunc canonem reddidit atque erudito commentario explicavit. Vide *Migne P. gr. tom. 10, p. 886*.

HORREBOWIUS (PETRUS), natione Danus, vir eximia mathematicæ cognitione instructus Universitatem Havniensem doctrinæ fama illustravit sæculo proxime evoluto. Tres methodos Paschales receptas (*Julianam, Gregorianam et Protestantium*) nævis laborare contendens, malo communi remedium allaturus librum edidit, qui inscribitur: *Consilium de nova methodo Paschali ad perfectum statum perducenda ac deinceps omnibus Christianis commendanda. Havniæ 1738. in 4. Auctorem pleniore ore laudant Lipsienses in Actis Eruditorum supplement. tom VI, an. 1749, p. 135.*

I.

INNOCENTIUS PP. I., S., epistolam scripsit de *Ratione Paschali. anni 414.*, quæ est 14. inter epistolas hujus Pontificis apud *Migne Pat. lat. tom. 20, p. 517.*

IRENÆUS, S., *Lugdunensis* Episcopus, S. Polycarpi quondam auditor, vir in divinis Scripturis studiosus et valde eruditus, multa egregie scripsit. Quæ supersunt complexus est *Migne Patr. gr. tom 7*. Plures mota inter Victorem Papam et Asianos Episcopos super Paschate celebrando quæstione scripsit epistolas quarum *Eusebius Hist. Ecc. lib. V, c. 24 (l. c. tom 20, p. 500.)* meminit.

ISAACUS. Vide ARGYRUS.

ISIDORUS, S., *Hispalensis* Episcopus, magnus Hispaniarum doctor justo elogio ornatus, floruit sæc VII. In eruditissimis hujus auctoris operibus (quæ exstant in *Patr. lat. edit. Migne tt. 81-85.*) multa reperiuntur ad Computum ecclesiasticum pertinentia.

J.

IOANNES CAMPANUS, natione Lombardus, philosophus et astronomus *Trithemii* judicio de *Script. ecc. c. 324*, omnium opinione suo.

tempore celeberrimus, floruit sæc. XI, scripsitque librum *de Computo ecclesiastico, ac Calendarium*. Obiit circa a. 1040.

IOANNES CONSTANTIENSIS, calculator et computista insignis, claruit circa a. 1120; scripsitque librum cui titulus: *Computus ecclesiasticus*; in eo *de mari magno et spatio compolorum*, ut ipse ait in Præfatione, *ea quæ necessaria sunt sustentationi regiminique sanctæ Dei Ecclesiæ compendiose decerpta in unum conscripsit et scribendo planiore vulgatioreque sermone, sicut introducendis pueris fieri solet, etiam nomina rerum et verba interpretando, vel etymologias enucleando, cunctis patefecit*. Vide *Migne Pat. lat. tom. 163., p. 140*.

IOANNES, gente Hispanus, primum monasterii cuiusdam abbas, deinde Ecclesiæ Cæsaraugustanæ præsul factus circa an. 613., obiit anno 627. Scripsit librum de investigando Paschate, *S. Ildephonso teste de Viris illustr. c. 6, annotando inquirendæ Paschalis solemnitatis tam subtile atque utile argumentum, ut lectori et brevis contracta et veritatis placeat patefacta*. *Migne Pat. lat. tom. 96, pag. 201*.

IOANNES PHILOPONUS a studiorum assiduitate dictus, genere Alexandrinus, grammaticus sæc. artis doctissimus, Trithetarum sectæ antesignanus, *disputationem de Paschate* scripsit. Vixit circa a. 601. De Philopono confer inter alios Oudin. *de Script. ecc. ad an. 580. tom. I., p. 1466*.

IULIUS Q. HILARIANUS, sæculo IV. desinente claruit. Anno 397. recognovit et emendavit, quod superiore anno scripserat, opusculum *de Paschali circulo, sive Expositum de die Paschæ et mensis*. Exstat in *Patrol. lat. edit. Migne tom. 13. p. 1106*.

K.

KALWITZ. Vide CALVISIUS.

(KAVINA (PETRUS MARIA), natione Italus, patria Faventinus, omnigenæ antiquitatis rerumque mathematicarum peritia insignis, floruit sæc. XVII. vulgavitque multa quovis pretio digna. Ex his *Cycli Paschalis Gregoriani assertio adversus Anonymum quemdam*. Faventia 1666. in 8,

KLAUSINGIUS (HERMANNUS), natione Germanus, vir mathematicum peritia cum paucis conferendus, inter defensores Kalendarii reformati protestantium anni 1699. excelluit. Exstat ejus *Tractatus de optima*

temporum emendatione. Italæ 1723. De Klammingio vide *Gesl.* de *Gelchrie Europa* 1736.

L.

LALANDE. Vide DE LALANDE.

LALLEMANT (IOANNES), patria *Augustodunensis*, professione medicus, mathematicis studiis apprime excoltus, claruit sæc. XVI. scripsitque tractatum de *Callatione anni Romani præcipuarumque gentium exterarum*.

LAMBERTUS, artis computatorie magister sæc. XI., opus de ratione temporum scripsit ad *Engilecalcum archipresbyterum*, quod sub titulo: *Ratio et brevis expositio de Computo* haberi ms. in Bibliotheca Zwollensi monet *Pez. Thes. anecdot. tom. 2. Dissert. isagog. pag. XXV.*

LARCHER (NATALIS), mathematicum laude floruit in *Galliis* medio sæculo XVIII scripsitque opus de *Computo ecclesiastico* sex omnino partibus constans, cui titulum vulgarem posuit *Almanach et Calendrier journalier, perpétuel et universel.* Paris 1746. Cfr. *Acta Trivultiana*, ad an. cit. p. 2673.

LEBEUF (IOANNES), natione *Gallicus*, patria *Antissiodorensis*, natus a. 1687., defunctus a. 1760. Vir *Felleri* sententia *Biograph. univers.* ad prodigium usque in omnigena scientia versatissimus pluribus editis libris ac commentariis celebris inter cætera de argumento nostro vulgavit; *Lettre sur un Calendrier ecclesiastique* an. 1726 (apud *Desmolets*); *Observations sur les lunaisons.... sur l'embolisme, le saut de la lune, l'annonce de la fête de Pâques, les cycles, Tables Paschales, vers des anciens calendriers.* (*Mercur de France*, févr. 1728.)

LECESTRIUS (ROBERTUS), *Anglus*, ord. *Minorum*, apud *Oxonien-*ses sæculo XIV. philosophiæ et theologiæ laude clarus, scripsit de *Ratione temporum.* Confer *Wadding scriptor ord. Min.*

LESSINIA (ÆGIPIUS A), ortus *Lessiniæ*, oppido in finibus *Hannoniæ* et *Flandriæ*, ord. *Prædicat*, floruit ætate S. Thomæ Aquinatis in conventu S. Iacobi Parisiis scripsitque de *Computo naturali et ecclesiastico* de quo plura vide apud *Quetif Scriptor. ord. Prædicat. tom. 1. pag. 372.*

LEVERA (FRANCISCUS), *Romanus*, astronomus et mathematicus

sæculi XVII.), præter duo opera astronomica edita Romæ annis 1663, et 1664.— Gregorianam Kalendarii emendationem castigandam ratus —evulgavit *Dissertationem de die, quo festum Paschæ celebrandum est hoc anno* 1666. Leveram confutavit P. Petit, ut suo loco dicemus.

LILIUS (ALOYSIUS), Antonii frater, patria *Veronensis*, inter tam multos, qui formam cycli lunæ perpetui et sedis æquinoctiorum stabilis excogitarunt, palmam tulit apud Gregorium PP. XIII., a Clavio aliisque mathematicis justo elogio sui sæculi *Sosigenes* appellatus. Libri, quem *de Restitutione anni et Kalendarii ecclesiastici* scripsit, compendium Romæ excusum fuit a. 1578 atque a Summo Pontifice postea ad christianos principes et peritos mathematicos transmissum.

LINGHAM *al.* LYNHAM (RADULPHUS DE), natione *Anglus*, illustris sæculo XIII. mathematicus, circa annum 1257 auctor fuit *Kalendarii ecclesiastici*, quod partim prosa, partim carmine scripsit. Prodiit inter opera *Ven. Bedæ* sub nomine *Ephemeridum* cum tractatu *Embolismorum* sequente: apud *Migne Patrol lat. tom. 90. pag. 727*. In fine libri plures ex iis versibus posuit, quos commentario inseruimus. Postremo loco *anni dies* extremis hisce hexametris exhibentur:

*L. X. V. tria CCC, sex horas continet annus
Hæc bissextilem dant quarto quolibet anno.*

LOUBERIUS (SIMON DE LA), *Gallus* natione, domo *Tolosæ*, celeberrimus regis Galliarum ad regem Siamensem ablegatus annis 1687 et 1688, obiit a. 1729. annorum 84. Vir fuit nobilis ingenii ac plura scripsit, e quibus ad rem nostram pertinent, quæ *tom. II. Commentariorum de itinere Siamensi* habet de *Elegantiss systematis Kalendarii Gregoriani* deque admirabili ejusdem præstantia ob conformitatem Epactarum Lillianarum cum motibus lunisolaribus. Louberii opus brevi in conspectu descriptum vide apud *Lipsienses in Actis Erudit. ad an. 1692. mense octob. pp. 491 seqq.*

M.

MACROBIUS (AURELIUS) vixit Honorii et Theodosii Jun. temporibus, h. e. exeunte sæculo Christi IV. scripsitque commentaria in *Ciceronem de Somno Scipionis* et *Saturnalium* seu conviviorum *libros 7*; in quibus plura sunt, quæ in Computo declarantur. Incerta res est de religione Macrobiani alii eum christianis, aliis contra ethnicis adnumerantibus.

MAHOUDEAU (IOAN. MATTHÆUS), S. I., natione Gallus, vir præstans ingenio et doctrina, anno 1728., in *Diario Trivultiano* dissertationem *D. Cassinii de Equationibus mensium lunarium* oppugnavit, edito hoc ad vindicandum Kalendarium Gregorianum commentario: *Analyse astronomique de l'hypothèse lunaire du Calendrier Grégorien*. Confer dicta monumenta Trivultiana ad *an. cit. mense August. art. 78. pag. 1435*, et *septembr. art. 87, pag. 1639*.

MANFREDUS, auctor anni incerti, Computum scripsit, qui habetur *tomo I. operum Ven. Bedæ (Migne, t. 90. p. 821)*. Confer etiam *tom. 94, pag. 642*.

MANFREDUS (EUSTACHIUS), *Bononiensis*, natus a. 1674, obiit 1739. Vir fuit in omnigena scientia versatissimus, atque in mathematicis et astronomicis præsertim vix habuit suo ævo in Italia parem. In causa reformationis Kalendarii Gregoriani edidit *Epistolam ad Dominicum Quartaironum, qua Anonymi assertiones XVI. pro reformatione Kalendarii ab illo impugnatz vindicantur. Venetiis 1705, in fol.* Ad rem nostram etiam facit ejus operum *tom. IV edit. Bonon., 1744*, qui est *de Chronologia ac Kalendario romano*. Cfr. *Acta Eruditorum Lipsien. ad an. 1748, mense octob., pag. 591*.

MANGOLD (JOSEPH), S. I., *Rhelingensis, Suevus*, nat. a. 1716. obiit 1787. Clari vir nominis in universitate Ingolstadiensi, primum philosophiæ, deinde theologiæ professor præter alia in lucem edidit *Institutiones philosophiæ* tribus tomis comprehensas, in quarum ultimo *canones Kalendarii* tradit. Mangoldo, ut viro omnibus rebus præcelsenti, Pius PP. VI., Augustam transiens a. 1782. magnos honores habuit ac *venerabilis Patris* nomen publice tribuit.

MAPHÆUS (THOMAS), *Neapolitanus*, Gregorianum Kalendarium emendandum contendens, scripsit *de Cyclorum soli-lunarium inconstantia et emendatione. Venetiis 1706 in 4.* Operis conspectum habes in *Actis Eruditorum Lipsien. ad an. 1808. mense januarii pag. 32*.

MARALDI (IACOB. PHILIP.), *Italus*, Cassinii ex sorore nepos, astronomus laudatissimus, natus. a. 1666. obiit a. 1729. Pro avunculo scripsit in *Diario Trivultiano* a. 1730.: *mense januar. art. 4. p. 72. et m. februar. artic. 12 pag. 240. : Réflexions de M. Miraldi sur la dissertation du R. P. Mahoudeau*. Laudes Maraldii complexus est *Fontenelle* in *elogiis academicorum*.

MARIANUS, *Scotus* gente, monachus Fuldensis, vir, ut ait Tri-

themius de Script. eccl. c. 340., in divinis Scripturis eruditus et sæcularium literarum non ignarus, historiographus et computista insignis, obiit a. 1086. Ad rem nostram inter ejus opera existat Tractatus de universali Computo et emendatione Dionysiani Cycli.

MARTINUS, BRACARENSIS Episcopus, gente Pannonius, juvenis adhuc ad visitanda loca sancta Hierosolymam petiit. Inde solvens Galæciam Hispaniæ appulit, ubi plurimis e Suevorum gente ad fidem catholicam conversis varia condidit monasteria et ipse Dumiensi a se fundato præfuit usque ad an. circiter 860., quo in Ecclesiæ Bracarensis episcopatum evectus est. Scripsit librum *de Paschate*. Conferri de eo potest Nic. Anton. *Bibl. Hisp. vet. tom. 1. pag. 284.*

MARTIUS. Vide THEOPHILUS.

MATTHÆUS, calculandi peritia conspicuus sæculo XIII., *Computum ecclesiasticum* scripsit, de quo plura vide apud Pezium in *Dissertat. isagog. in tom. 2 Thesaur. anecdot. pag. XXVI.*

MAUGERAYE (P. DE LA), S. l., Gallus natione, vir in astronomia apprime exercitatus, Gregorianam Kalendarii formam egregie vindicavit edita ejus in *Actis Trivultianis, mense octob. 1727. pag. 1784.* defensione: *la Beauté du Calendrier grégorien démontrée par le P. Maugeraye.* Conferri etiam de P. Maugeraye possunt, quæ habent PP. *Trivultiani ad an. 1736. mense april. pag. 640.*

MAURUS. Vide RABANUS.

MAXIMUS, S., *Constantinopolitanus*, strenuus catholicæ fidei pugil adversus Monothelitarum hæresim a. 662 obiit exilio aliisque ærumnis vexatus. Inter alia scripsit opus *de Computo ecclesiastico duobus libris constans*, quod post Petav. in *Uranologio* græce et latine iterum edidit Migne *Pat. gr. tom. 49. pag. 1217.*

MELITO, *Asianus, Sardensium* episcopus, summa laude viguit sæc. II. scripsitque plurima opera, quæpercenset Euseb. *Histor. Ecc. l. IV c. 26 (Migne P. gr. t. 20 pag. 391).* Ex iis huc spectant *de Paschate libri II.* quos composuit occasione controversiæ de die Paschatis celebranda.

MELITO (A PERPINIANO), natione Gallus, vitæ instituto religiosus ord. Capuccinorum, in doctrina temporum egregie versatus, pro defensione Kalendarii Gregoriani adversus Bettazium edidit medio sæculo proxime evoluto: *Apologiam pro Calendario seu Computo Pascali, cujusmodi hodie est.* Addidit deinde *Ad R. Iacobum Bettazzi epistolam adversariam.*

METRODORUS, incertæ ætatis scriptor, *Photio teste Bibl. cod. 115*, *Calculus confectus de sacro Paschæ festo ex novemdecennalibus cyclis viginti octo invicem multiplicatis (Migne P. gr. t. 103, p. 391)*. Sunt qui conjiciant, Metrodorum sæculo III. exeunte vixisse.

MILLIET. Vide **CHALES**.

MOLETIUS (IOSEPHUS), oriundus *Messana* in Sicilia a. 1531., mathematicum professor Patavii creatus, multa scripsit pro Kalendarii reformatione. Amplissimis a Gregorio PP. XIII, et a Venetis decoratus præmiis obiit 1588.

MONTER (BENEDICTUS), presbyter oppidi Sancti Culgat de Vals principatus *Cataloniæ*, edidit hispanico sermone: *Computo ecclesiastico, Barcinone 1612 in 8*.

MONTI (URBANUS), patria *Mediolanensis*, calculandi arte peritus, inter ea quæ scripsit, exstat opusculum sub hoc titulo: *Delle cause, modo e necessita della correctione del Calendario fatta da Gregorio XIII*. Cfr. *Zaccaria in Bibl. Rit. tom, 3*.

MORETUS (THEODORUS), S.I., natione *Belga*, patria *Antverpiensis*, vir ut ait *Sotvel in Bibl. S. I. in omni genere scientiarum bene versatus*, obiit *Wrastilaviæ* a. 1667. æt. 63. Ex plurimis ejus operibus ad rem nostram pertinet liber *de Luna Paschali et solis motu. Wratislaviæ 1666. in 4*.

MULLER (IOANNES), *Regiomontanus*, notior cognomine *de Monte Regio*, Germaniæ decus et *Magnus* vocatus. Romam a. 1475. a Sixto PP. IV. qui absentem jam designarat Episcopum *Ratisbonensem*, ad Kalendarii correctionem evocatus est. Hinc librum scripsit *de Instauratione Kalendarii Ecclesiæ*. Sed rebus infectis obiit a. 1476., annorum 41, sepultusque in Pantheone.

MURIS (1) (IOANNES DE), *Balæo teste Cent. XI de Script. Britan., Anglus*, instituto monachus, bonarum artium magister, a. 1330 scripsit *de Regulis Kalendarii*, quas *Middelburgensis de Pass. Domini lib. IV* expendit. Anno 1454 confecit tractatum *de Tempore celebrationis paschalis ad Innocentium VI*.

: N.

NENNIUS. Vide **GILDA**.

NICEPHORUS GREGORAS, *Heracleensis* historicus, editis operi-

(1) *Al. DE THERMIS*.

bus clarus, floruit sæc. XIV. scripsitque, teste *Du Fresne in Glossar., de Cyclo paschali ac Computo ecclesiastico.*

NIGRELLUS, honorifico *Magistri* titulo appellatus, auctor incertæ ætatis, scripsit *Artem Computi*, de qua vide *Pezium Dissert. isagog. in tom. 2 Thes. anecdot. pag. xxvi.*

NORIS, seu NORISIUS (HENRICUS), *Italus*, patria *Veronensis*, ord. Eremitarum S. Augustini, S. R. E. Cardinalis, orbi erudito doctissimis, quæ ingenii sui reliquit monumentis satis notus, Romæ concessit naturæ a. 1704. ætatis 73. Ejus vitam eleganter scripsit *Fr. Bianchi*, qui olim secretarium egerat *Congregationis de Kalendarii emendatione* sub Norisio præfecto. De rebus ad Computum spectantibus passim disseruit, præsertim in suis Commentariis ad Hippolytum Portuensem episcopum et in dissertationibus *de Paschali Latinorum cyclo annorum 84.*, et *de Cyclo Paschali Ravennate annorum 95.* Cfr. *Acta eruditorum Lipsien. ad an. 1692. mense april. pag. 187.*

NOVATIANUS, presbyter *Romanus*, auctor schismatis adversus Cornelium papam, *S. Hieronymo* teste *de Viris illustr. c. 70*, librum scripsit *de Pascha.* (*Migne, P. l. t. 23. p. 681.*)

O.

OZANAMUS (IACOBUS), natione *Gallus*, e principatu *Dombensi*, pluribus editis libris de rebus mathematicis clarus, obiit a. 1717., ætatis 77. Ad rem nostram facit tom. II. operis: *Récréations mathématiques et physiques*, ubi *problemata ad Kalendariographiam spectantia* explicantur.

P.

PADOVANO (IOANNES), *Italus*, philosophiæ laude clarus sæc. XVI. *Zaccaria Bibl. Rit.* indicat ab eo scriptum *de Anno innovando opusculum in quo anni usualis turbatio fastorumque inordinatio ex temporum decursu procreata enucleatur: unde et quædam eliciuntur documenta juxta luminarium cursum, quæ ad Resurrectionis Pascha reliquaque festa, tum mobilia, tum stabilia, erunt admodum necessaria.* *Veronæ 1575.*

PANDULPHUS, *Capuanus*, ac presbyter monachus in Casino sub De-

siderio abbate, divina sæcularique literatura eruditus, ut habet *Petrus Diacon. de Viris ill. Casinen. c. 26.*, plura scripsit ad Computum pertinentia, quæ idem *Petrus recenset l. c.* Floruit medio sæc. XI.

PASCHASINUS, *Lylibetanus* in *Sicilia* Episcopus, in *Chalcedonensi* concilii Summi Pontificis legatus, ad S. Leonem epistolam scripsit *de Paschatis observatione* quæ exstat inter epistolas S. Leonis apud *Migne P. l. tom. 54. p. 676.* Vixit sæc. VI.

PAULUS MIDDELBURGENSIS, oriundus *Middelburgo* in *Zelandia*, Episcopus *Forosempronienensis* in *Italia*, floruit sæc. XV. exeunte et initio XVI. scripsitque ad Leonem PP. X. *de Emendatione Kalendarii libros 14.* et ad Maximilianum I. imp. *de Anno et die Nativitatis ac Passionis Christi libros 18.*, de quibus videri potest *Petav. Doctrina temporum prolegom. c. 4.* Obiit a. 1523.

PENON (FRANCISCUS), *Gallus, Aurelianensis*, ord. Prædicatorum obiit a. 1699. ætatis 76. *Quetif scriptor. ord. Prædicat.* indicat ab eo scriptum opus *de Doctrina Temporum.* (Tom. II, p. 749).

PETAVIUS (DIONYSIUS), *Aurelianensis, S. I.*, theologus vere illustris, eximius sacræ Scripturæ interpres, linguarum peritissimus ac temporum sagacissimus scrutator, vir ad prodigium usque omni literarum genere excultissimus, egregia plane ingenii sui monumenta posteritati reliquit. Excessit. *Parisiis 11. decemb. a. 1652.*, annorum 69. Ex laudatissimis ejus libris huc spectant 1º opus *de Doctrina temporum, quod 2. tom. in fol. prodiit*; 2º *Uranologium*, sive systema variorum auctorum, qui de sphaera ac sideribus græce commentati sunt; 3º *Rationarium temporum.*

PETIT (PETRUS), *Gallus*, peritia rerum mathematicarum clarus sæculo XVII. Gregorianum Kalendarium adversus *Leveræ* dissertationem propugnavit, edito commentario in *Diario Parisiensi des Savants: de die quo Pascha a. 1666 celebrandum erat.* Cfr. *Diar cit. ad an. 1666. p. 334 et p. 388.*

PETRUS CRACOVENSIS, auctor est *Computi Ecclesiastici* editi *Coloniæ per Lud. Reuchen*, de quo vide *Zaccaria in Bibl. Rit.*

PHILIPPI (HENRICUS), *S. I.*, patria *Arduennas* ex S. Huberto in ducatu *Luxemburgensi*, obiit a. 1636., ætatis 62. Vir fuit humanarum atque divinarum literarum cognitione insigniter ornatus scripsitque plures tractatus de rebus chronographicis. Vide *Alegamb. sex Sotvel in Bibliothec. S. I.*

PHILIPPUS. Vide THEOPHILUS, *Cæsariensis* Episcopus.

PHILOPONUS. Vide IOANNES.

PICCOLOMINEUS (ALEXANDER), *Senensis*, *Patrarum* archiepiscopus, in quo incredibilis in omnium laudandarum artium genere, doctrinae copia, et in eisdem tradendis perspicuitas laudatur, obiit a. 1578. Ante Kalendarii reformationem edidit libellum *de Nova ecclesiastici Calendarii pro legitimo Paschalis celebrationis tempore restituendi forma*.

PIGHUS (ALBERTUS), celeberrimus doctor *Leuaniensis*, claruit sæc. XVI. Dum *Leuani* adolescens. a. 1520 in theologica palestra versabatur, scripsit ad Leonem PP. X. *de Ratione Paschalis celebrationis deque restitutione Calendarii*. Obiit a. 1543. Confer *Miræum Scriptor. sæc. XVI.*

PILATUS (LEOPOLDUS), S. R. I., baro, canonicus *Tridentin.* et *Iaurinen.*, vir editis *Originibus juris Pontificii* aliisque operibus erbi literario satis notus, ad *Adolphum*, *Iaurinensem Episcopum* libellum scripsit *de Conciliandis annis juliano et tropico*, quam una cum annotationibus *Hambergari* vide in *Actis Eruditorum Lipsien. ad. an. 1735 mense februar.* pag. 80.

PITATUS (PETRUS), *Italus*, *Veronensis*, celebratissimus mathematicum professor sæc. XVI., in causa reformationis Calendarii *Juliani* suam operam cum aliorum mathematicorum opera jungens inter alia edidit: 1º *Veros Paschales atque noviluniorum canones*, *Venetis* 1537 in 4.; 2º *Compendium super annua solaris et lunaris anni quantitate termino Paschatis, Romani Calendarii instauratione*. *Veronæ* 1560 in 4.

PITTONIUS (IOANNES BAPTISTA), *Venetus*, juris liturgici ac Compti scientissimus, a. 1740. edidit *Calendarium Romanum decennale cum notis*.

POLYCRATES, *Ephesiorum* Episcopus, e synodo sua epistolam dedit ad Victorem papam super controversia de Paschate. Ejus fragmentum servavit *Euseb. Hist. Eccl. lib. V. c. 24. (Migne, P. gr. tom. 20 p. 494.)*

PORTO (EMMANUEL) sub anagrammatico nomine *Ermant Polito* edidit *Perpetuo Calendario, e facil metodo per saper qualsivoglia anno l'aureo numero, il ciclo solare, l'inditione Romana, l'Epatta, il far della luna, la Pasqua, tutte le feste mobili, Avvento et quattro Tempora, il tutto conforme allo stil vecchio e nuovo, etc.* *Patavii* a. 1644. in 4.

POSSEVINUS (ANTONIUS), S. J., *Mantuanus*, a Gregorio PP. XIII. gravissimis legationibus adhibitus, plurima volumina elucubravit quæ ipsius doctrinæ magnitudinem et inexhaustum legendi studium cum acerrimo conjunctum iudicio luculenter ostendunt. Obiit a. 1611., ætatis 78. Ex ejus operibus hæc faciunt, quæ *de Erroribus adversantium Kalendario emendato* scripsit adversus *Davidem Chytræum* (Kochhausen), lutheranorum antesignanum. Cfr. *Nicéron Mémoires*.

PROTERIUS, anno 451 deposite a synodo Chalcedonensi Dioscoro, in Episcopum *Alexandrinum* electus, scripsit a. 455. epistolam ad *Leonem papam*. Cfr. *Migne, Pat. lat. tom. 54 pag. 1100*.

PURCHOTIUS (EDMUNDUS), *Gallus*, patria *Senonensis*, I. U. licentiatius, Parisiensis Academiæ rector, *Institutiones philosophicas* perspicua methodo dispositas vulgavit 5. tomis. *Venetis a. 1733*. Regulas Computi tradit *tom. 3*.

PUTEANUS (ERYCUS), natione *Belga*, oriundus a *Venlo*, celeberrimus doctor ac professor *Lovaniensis* sæc. XVII., cessit e vita a. 1646., ætatis 72. Vir fuit apud *Lovanienses* antiquitatis literarumque cum hujus studio cognatarum peritia valde insignis, scripsitque ejus commentariis nonnulla exstant in *Grævii thesauro antiquit. Rom.*

Q.

QUARTAIRONIUS (DOMINICUS), *Italus*, mota questione de emendatione *Kalendarii Gregoriani*, scripsit *Responsiones ad nonnullas assertiones* (Dominici Cassinii) *pro reformatione Kalendarii Gregoriani. Romæ ex typographia Cameræ Apostolicæ 1703. in fol.* Vide MANFREDUS EUSTACH. et CASSINI DOMINIC.

QUESNELLUS (CONRADUS), *Suecus*, mathematicum in Acad. Car. professor ord. floruit sub finem sæc. XVII. et initium XVIII. scripsitque *Computum Cyclicum verum et tam Julianum quam Gregorianum ecclesiasticum. Londini Gothorum. anno 1718. 8°.*

R.

RABANUS MAURUS, ex abbate *Fuldensi* Archiepiscopus *Moguntinus*, cui nullum parem eo tempore *Germania* habuit, floruit medio sæculo IX. Inter plurima ejus opera exstat *liber de Computo*, in quo hanc disciplinam, quam constat — verba sunt ipsius Rabani — omnium disciplinarum esse magistram, non tantummodo propriis rationationibus

nibus, sed etiam ex antiquorum dictis et sanctorum Patrum sententiis enodare curavit. Recusus est in *Pat. l. Migne tom. 107. p. 669.*

REBEQUE (DE). S. I., clarus in Galliis astronomus et mathematicus initio sæculi superioris, nactus occasionem ab aliqua impugnatioe Kalendarii Gregoriani in diario : *Journal historique, anni 1722. mense decemb.*, Gregorianam reformationem vindicavit edito libello : *Remarques sur le calcul ecclésiastique des fêtes mobiles, qui est en usage dans l'Eglise depuis la réformation du Calendrier.* Exstat apud *Patres Trivultianos ad an. 1724. mense martio art. 24. p. 523 — 559.* In eorundem actis *an. 1739. mense mart. art. 26. p. 514.* habentur etiam ejusdem observationes in tabulas astronomicas *De la Hire*, gallice redditae editasque a. 1735. Ejusdem auctoris etiam est *Calendrier curieux sive Calendrier du monde.* Aire (Flandre), opus in *Actis Triv.* maxime commendatum, *mense junio an. 1743.*

REGIOMONTANUS. Vide MULLER.

RHEMENSIS SCHOLAS, *Remigii*, teste *I. Launojo de Schol. celebr.* ipsa Parisiensi olim illustrior, per plura sæcula cum aliis literarum studiis florebat, tum præcipue *Computi ecclesiastici* rationem diligentissime tradebat in eoque cæteris illius regni ecclesiis lucem præferebat. Vide *Hist. cycli Dionys.* apud *Migne P. lat., t. 67. p. 472.*

RHO (IACOBUS) sive *Raudensis, Mediolanensis*, S. I., insignis, astronomus, philosophus, theologus ac missionarius Sinarum, improbo multorum annorum labore, *Pro reformatione Calendarii Sinensis ad 150. volumina* conscripfit, cum magna totius illius regni admiratione. Ad laborum præmia evocatus obiit Pechini a. 1638. annorum 48.

RICCIOLUS (IOANNES BAPTISTA), S. I., natione *Italus, Ferrariensis*, natus a. 1598. Bononiæ cessit e vita a. 1671. Vir multis literis excellenter præcultus et magni nominis præsertim post edita opera astronomica (*Almagest. nov.*) plures libros — *de Ratione temporum* etiam — scripsit, quorum indicem exhibet *Sotvel.* in *Bibl. Soc. I.*

RICHARDUS, natione *Anglus*, abbas Præmonstratensis, floruit circa a. 1180. Juxta *Balzæum script. Brit.*, librum scripsit *de Computo ecclesiastico.* Conferri de Richardo possunt, quæ habet *Oudinus Script. ecc. tom. 2. p. 1521.*

RIVARD (CAROL. FRANCISC.), *Lotharingus* gente, ab oppido *Neuf-château*, regius mathematicum professor Parisiis, obiit a. 1778., ætat. 81. Varia opera in lucem emisit, in quibus ad Kalendarigraphiam

spectant quæ habet de ratione temporum tum in *Institutionibus philosophicis*, tum in alio opere gallicæ scripto, cui titulus : *Éléments de Mathématiques*.

ROLENVICK (WERNERUS), patria e *Laer*, oppidulo diœcesis Monasteriensis in regno Borussiæ, ord. Carthusian., obiit a. 1502. Ex ejus operibus memorandæ hic sunt : *Dissertationes duæ de Martyrologio Paschaliq̃ue Luna*, cum tabula ad inveniendam quotannis Septuagesimam. Prodiit a. 1472. in 4. Cfr. *Hartzheim Bibl. Colon.*

ROMANUS. Vide BRIOCO.

ROMAN DE MATAMOROS (SALVATOR), *Hispalensis*, confecit *Computum ecc.* sub titulo : *Perpetuale recens festorum mobilium*, ubi septem capitibus multa peculiararia et regulæ circa hoc concinnantur. Prodiit Venetiis hispanico-italice 1570.

ROZCISZEYSKI (ALBERTUS), S. I., *Polonus*, obiit a. 1619. sexagenario major. Dum sæculares ac divinas literas pluribus in locis magna cum laude traderet, plura edidit Ecclesiæ catholicæ adversus hostes propugnandæ utilia. In his memoramus *Defensionem Kalendarii Gregoriani contra Latosium mathematicum* (1). Eam inscripsit polonice : *Latosie ciele*, h. e. *Latosii vitulus*, ob ineptias hominis, quem conflabat. Cfr. *Alegamb in Bibl. S. I.*

ROSENHEIM (PETRUS DE), prior inclyti monasterii *Mellicensis* in Austria, teste *Pezio Dissert. Isag. in tom. 2. Thesaur anecdot. Computum ecclesiasticum* scripsit circa a. 1419.

ROSINUS (IOANNES), *Eisenaci* in Thuringia ortus, professione grammaticus inclytæ apud suos famæ, edidit a. 1585. *Antiquitatum Romanarum libros* 10, in quibus multa ad Computum spectant. Obliit Rosinus a. 1626. ætatis 75. peste absumptus.

S.

SACROBOSCO (IOANNES DE) — *Hollywood*, — natione *Anglus*, matheseos Parisiis professor insignis, floruit sæculo XIII. scripsitque

(1) Lituani et Poloni ritus latini Kalendarium Gregorianum observare cœperunt temporibus *Stephani Battorii*, Poloniæ regis, anno 1584. Ex iis vero redire ad pristinos Kalendarii errores coacti sunt, qui in priori partitione regni Poloniæ sceptro Rossiaco obtigerunt. Cfr. *Comment. n. 63, p. 61.*

duos libros, alterum *de Sphæra*, alterum *de Computo ecclesiastico*, utrumque scholarum auctoritate atque usu diu probatum. Sepulchro ejus hoc fuit epitaphium incisum :

*De Sacrobosco, qui compotista Ioannes
Tempora discrevit, jacet hic a tempore raptus.
Tempora qui sequeris, memor esto, quod morieris.
Si miser es, plora : miserans pro me, precor, ora.*

SALON (IOANNES), *Hispanus, Valentinus*, ord. Minorum, rei chronographicae in paucis peritus, Gregorii PP. XIII. jussu scripsit *de Emendatione Romani Kalendarii et Paschalis solemnitatis reductione. Florentiae 1572.*

SAUVEUR (IOSEPHUS), natione *Gallus*, patria e *La Flèche*, obiit a. 1716., æt. 63. Vir præstantis ingenii et doctrinae, præsertim mathematicae, plura scripsit in *Actis Regiæ scientiarum academiciæ Paris.* Ex his ad rem nostram pertinet *Kalendarium universale et perpetuum*. Plura de eo vide apud *Feller Biograph. universelle.*

SCALIGER (IOSEPHUS IUSTUS), natione *Gallus*, natus a. 1540., obiit 1609. Ut in eo fuit omnigenæ scientiæ insignis peritia, ita jactabundi atque hæretici hominis ubique eminuit audacia. Ex innumeris ejus operibus huc facit : *de Emendatione temporum. Lugduni Bat. an. 1598 in-fol.* De hoc libro videnda tamen sunt, quæ habet *Petav. de Doctrina Temp. passim.*

SCHALL (IOANNES ADAMUS), S. I., natione *Germanus*, patria *Coloniensis*, magnum Sinensis missionis columen sæc. XVII., supremus apud Sinas mathematici tribunalis præfectus, tribus imperatoribus summo in pretio fuit : magnifico *Magistri arcanorum caelestium* titulo Cæsareo diplomate exornatus. Ad laborum suorum præmia migravit a. 1666., ætatis 75., Societatis Iesu initæ 53., et Sinensis missionis 44. Dum in opus Evangelii intentus viveret, plurima scripsit lingua Sinensi. In his ad rem nostram *Calendarium Sinense*, quod collatis cum P. lac. Rho studiis edidit.

SCHONERUS (IOANNES), *Germanus*, natione, claruit exeunte sæc. XVI. et ineunte XVII. scripsit librum, cui titulus : *Computus ecclesiasticus Calendarii necessario reformati et correcti..... cum Paschate Calendarii veteris ejusque cum novi convenientia et differentia. Bambergæ 1608.*

SCHUCH (FRANCISCUS), S. I., natione *Suevus*, patria *Donawerthensis*, mathematicus insignis, disciplinas philosophicas profiteri cœpit in Academia Ingolstadiensi a. 1692. *De Correctione Calendarii* laudatissimam disquisitionem astronomicam edidit *Ingolstadii* a. 1699.

SCHULTETUS (BARTHOLOMÆUS), natus *Gorliti*, in *Lusatia*, a. 1540. obiit 1614. Vir rerum mathematicarum peritia clarus, licet inter Protestantes viveret, tamen adversus vanas eorum objectiones contra Kalendarium Gregorianum scite respondit. Ejus est: *Calendarium ecclesiasticum et horoscopium perpetuum. Gorliti* a. 1578. in-4. Conferri de eo potest *Possevin. Refut. advers. Chytræum* c. 9.

SEPULVEDA (IOANNES GENESIUS DE), *Hispanus, Cordubensis*, obiit a. 1572. octogenario major. Vir scientiarum prope omnium, ut ait *Iovius in Elogiis, validis instructus præsidiis*, multos libros edidit, in quibus. *de Correctione anni et mensium Romanorum. Venetiis apud Giolitu* a. 1546.

SICFARIUS, celeberrimus præceptor Computi medio sæculo IX., prior claustralis S. Remigii ac præpositus illustris scholæ Rhemensis, de literis optime meritis. De eo est inscriptio illa quondam januæ sive fronti ædium imposita, in quibus scholæ habebantur, quæ exstat apud *Migne Patrol. lat. tom. 67. pag. 472. nota f. :*

*Huic clauastro pollut studio loca compotis apta
Sicfarii fulti solamine. Præposituram
Ingenio decorans primam, etc.....*

Eam ita vertit *Henricus Eget l. c. : L'étude du Comput, dont Sicfarius a donné de solides règles, fleurit dans les écoles de ce monastère. Il a fait honneur à la dignité de prieur par son esprit....*

SIGEBERTUS, *Gallus Brabantus, monachus Gemblacensis*, claruit a. 1101. In juventute adhuc in monasterio Vincentiano apud Metenses scholam aperuit et monachos clericosque ad se venientes melioribus literis imbuat. Postea ad Gemblacum suum rediit et inter alia scripsit librum *de Computo ecclesiastico*. Sigebertus schismatis Henriciani fautor existens iniquior fuit in S. Gregorium VII et Paschalem II. PP. MM. Obiit a. 1112.

SOMERIUS (IOANNES), natione *Anglus*, ord. Minorum, celebris sui temporis astronomus, floruit exeunte sæculo XIV. scripsitque plurima ad Kalendarium spectantia, de quibus cfr. *Wadding. Scriptor. ord. Min.*

SPANGENBERGIUS (IOANNES), gente *Calembergicus*, in ducatu Brunswicensi, obiit Eislebæ a. 1546. Magni apud Lutheranos vir nominis inter cætera edidit *Computum ecclesiasticum*, recus. Wittebergæ a. 1549 et 1554.

STOEFFLERUS (IOANNES), *Suevus* natione, *Tubingæ* diu mathesim cum magna doctrinæ laude docuit. Inter alia ejus opera exstat *Tractatus de Calendario*. *Oppenheim* 1518 in-fol. Excessit auctor anno 1531. ætatis suæ. 79.

STURMIUS (IOAN. CHRISTOPHORUS), patria ex *Hippolstein* in *Palatinatu Neob.*, obiit a. 1703. annorum 68. Vir matheseos peritia clarus illam per ipsos 34. annos cum approbatione professus est Altorfiæ pluribusque editis operibus explicuit. Ex his ad rem nostram spectant, quæ pro reformato Protestantium Calendario anni 1699, scripsit : 1°. *Computus Ecclesiæ Julio-Constantinianus perpetuus*. *Norimbergæ*. 1669 ; et 2°. *Arithmetica sacra*, recus. *Ulmæ* 1722.

SZENT-IVANY (MARTINUS), S. I., natione *Hungarus*, in paternæ ditionis villa Szent-Ivany illustri sanguine ortus a. 1633., decessit Tirnaviæ a. 1705. ætatis 72. Excellentis ingenii vir, non uno doctrinarum ac virtutum genere insignis, plura opera edidit, quorum indicem exhibet Ioan. Nep. Stæger Scriptor. prov. Austr. pag. 380. Ex iis huc pertinet opusculum, cui titulus : *Dissertatio mathematica chronologica*, ubi *fundamenta Computi ecclesiastici* perspicue explanat ac variis problematis *Kalendarigraphicis* egregie illustrat.

T.

THEOPHILUS, *Alexandrinus* episcopus, periodum Paschalem condidit annorum 430. in qua omnia Paschata adnotarat, quæ ab anno Christi 380. deinceps erant sequutura (1). Ex ea porro *centum observationis annos* decerptos Summo Pontifici obtulit, quorum in epistola 121 ad Marcianum S. Leo meminit (*Migne P. l. t. 54, p. 1056*). Cyclum autem illum ad 95. annos *Cyrillus*, Theophyli nepos ac successor, contraxit. Quæ Theophylus ad rem nostram scripsit, exhibet *Migne, P. gr. tom. 65 p. 47*. Exstat et *Prologus Theophili Al. eppi.*

(1) Sunt tamen, qui putent periodum Theophyliti fuisse centum annorum. Cfr. *Migne, P. l., t. 54, p. 1056*.

ad Theodosium imp., de sancto Pascha apud Bucher. *de Doctrina temp.* pag. 471.

THEOPHILUS, *Cæsareæ Palæstinæ* episcopus, Irenæo et Victori ætate par, scripsit nomine synodi Cæsariensis *epistolam super quæstione Paschali*, cujus mentionem faciunt Euseb. *Hist. Eccl. lib. V. c. 23.* (Migne P. gr. tom. 20 p. 47.) De quæstione Paschali in Cæsariensi hac Theophili synodo habita conferri debet *Epistola Philippi de Pascha*, apud Bucher., l. c., p. 469. quæ legitur inter opera Ven. Bedæ (Migne Patr. lat. tom. 90, pag. 607) sub titulo : *de Ordinatione Feriarum paschalium per Theophilum episcopum Cæsariensem ac reliquorum episcoporum synodum.*

THEOPHILUS MARTIUS, *Italus, Senensis*, monachus *Casinas*, obiit a. 1586. Ejus supersunt : 1° *Tractatus de nova reformatione Kalendarii*; 2° *Consultationes super eadem reformatione ac ejus difficultatibus*; 3° *Narratio de controversiis super Calendario.* Vide plura apud Armell. *Bibl. Cas. part. 2.*

TOMBA sive TUMBA (ANTONIUS), *Italus, Fanensis*, ordin. Minorum, præter *Ordinem perpetuum recitandi divinum officium* edidit italicè *Istruzione del Computo ecclesiastico per gli articoli, cioè per le giunture delle mani di tutto quello, che fa bisogno per aver le feste mobili perpetuamente colla Tavola perpetua de Novilunj.* *Florentiæ* 1642. in-4.

TORNAMIRA (FRANCISCUS VINCENTIUS), *Navarrus, Moræ toparcha*, scripsit : *El Kalendario Gregoriano, Pampelone* 1591. in 4. Cfr. *Nic. Anton. Bibl. Hispan. nov. tom. I. p. 498.*

TOURAINÉ (MICHAEL), in Galliis *parochus*, tractatum composuit, quo Gregorianum Kalendarium mendacissimum ostendere conatur. Opusculo suo hunc posuit titulum : *Traité des instructions du Calendrier universel et perpétuel, qui démontre la juste et véritable durée des révolutions du Soleil et de la Lune ; ouvrage nécessaire à l'Église et utile à tout le monde, par Michel Touraine, prêtre-curé de Margency.* *Paris* 1705. *Trivultianorum Patrum* de eo *judicium* vide art. 48. *mense april.* 1706.

TRIGAULTIUS (NICOLAUS), *Belga, patria Duacensis*, in missione Sinica obiit a. 1628. annorum 57. Celebrioris vir nominis — inter rerum Sinicarum scriptores præsertim, — quam a nobis laudari debeat, scripsit etiam lingua Sinensi *de Computo ecclesiastico, per quem*

Christiani Sinenses indagare possunt festa et jejunia Romanæ Ecclesiæ.

TRIVULTIANI (1) Patres S. I. primo anno sæculi superioris mense januario edere cœperunt *diarium literarium: Mémoires pour l'histoire des sciences et des beaux-arts, recueillis par l'ordre de S. A. S. Mgr le Prince souverain de Dombes*; opus varia selectaque omnium literarum eruditione refertum, ubi etiam multa de Computo ecclesiastico.

V.

VALENCIA (HIERONYMUS DE), auctor *Hispanus* sæculi XVII. Ejus *Arte de Computo* (cum *vocabulario ecclesiastico*) laudat Nic. Anton in *Bibl. Hisp. nov. tom I. p. 608.*

VAN EVERBRÛECK. Vide EVERBRÛECK.

VASQUEZ DEL MARMOL (IOANNES), *Hispanus, Granatensis*, floruit sub finem sæc. XVI. et initium XVII. Vir, ut ait Nicol. Anton. l. c. p. 791. *varia doctrina bonorumque artium studio non vulgari*, inter cæteros libros edidit: *Arte y regla para aprender a rezar el Oficio segun el Breviario reformado, y para entender el Computo y Kalendario Romano. Pinciæ a. 1605. in-8.*

VEGA (LUDOVICUS DE LA), *Hispanus*, in *Cordubensi ecclesia* cæremoniarum magister, scripsit, Nicol. Anton. teste *op. cit. t. II. p. 68*: *Kalendario perpetuo.*

VEGLIA (PETRUS DIONYSIUS), *Italus*, ord. Servorum B. M. V., computista sæc. XVII., sermone patrio edidit: *Computo Ecclesiastico sopra le pieghe, e nodi delle dita. Perusiæ a. 1626. in-12.*

VERIANELLUS (DIONYSIUS), *Italus*, præter alia edidit librum, cui titulum fecit: *Summarium propositionum et responsionum contentarum in suo libro, cui titulus: Clypeus veritatis, seu Defensio apologetica adversus vindicias Michaelis Manfredi, epistolam Petri Petit in discussione, supputatione Paschatis, et in tribus dialogis Savinii Muti contra vindicias et oppositiones Petri Kavinæ, etc. Romæ a. 1668. in-fol.*

VICTOR, S., ab anno 493. *Romanus* episcopus, epistolas ad plures per Orientem et Occidentem episcopos scripsit *de Celebratione Paschatis*,

(1) *Trevultium, Trévoux*, urbs parva Galliæ, in Bressia provincia, olim Dombensis principatus caput.

de quibus cfr. *Euseb. Hist. ecc. lib. V. c. 24.* (*Migne P. gr. t. 20. p. 498.*), et *S. Hieronym. de Viris ill. c. 34.*

VICTOR, episcopus *Capuanus*, *Trithemii* sententia *de Scriptor. ecc. e. 182. in Scripturis sanctis et in sæcularibus literis sufficienter imbutus, theologus et Computista egregius*, scripsit *Cyclos Paschales*, quibus Victorii canonem Paschalem impugnavit. Claruit medio sæculo VI. Habentur aliqua ex ejus operibus in *Patrol. lat. Migne tom. 68. p. 251.*

VICTORIUS (al. VICTORINUS), natione *Aquitanus*, patria *Lemovicensis*, calculis mathematicis exercitatissimus, claruit a. 457. quo anno ad Hilarium, Romanæ Ecclesiæ archidiaconum, scripsit *Canonem Paschalem* duabus quasi partibus constantem : prima supputandi Paschatis methodum accuratam tradit ; altera supputationem annorum 430. Paschalem ab anno Christi 28. ad an. 457. in tabulas redactam adjunctis anno cuique consulibus. Canonem istum tanti habuit Ecclesia Occidentalis, ut in synodo Aurelianensi IV., an. 541., sanctum Pascha ex illius calculis ab omnibus sacerdotibus deinceps celebrandum decerneretur (*Hardouin. tom. 2. p. 1436*). Hunc canonem amplissimis commentariis illustravit *Bucherius*, vir, ut ait *Sotvellus in Bibl. Soc. Jesu, multæ lectionis, in annorum temporumque calculis subducendis versatissimus : Antverpiæ, typis Plantinianis a. 1633. in-fol.*

VILLA DEI (ALEXANDER DE), patria *Dolensis*, ord. Minorum, vir certe undecunque exercitatus, grammaticus, philosophus, astronomus et calculator insignis. Claruit Parisiis a. 1209. al. 1240. A *Trithemio de Scriptor. ecc. c. 463.* scripsisse fertur opus *de Computo Ecclesiastico*. Cfr. etiam *Oudin. de Script. ecc. t. 3. p. 154.*

VOLS (ERNESTUS), S. I., natione *Germanus*, patria *Raggerspurgenis* in *Styria*, obiit a. 1720. ætatis 69. Vir fuit magno ingenio in philosophia, jure sacro ac theologia clarus scripsitque præter alia, quæ percenset *Joan. Nep. Stæger Script. provinc. Austriæ. p. 384., Institutionum mathematicarum lib. III. Viennæ a. 1714.* In ultimo libro *Kalendarii* recensentur partes, enarratur correctio, epactarum evolvitur constitutio et universi *Computi ecclesiastici* forma describitur. Conferri de hoc opere possunt, quæ habent *Acta eruditorum Lipsien. ad an. 1716. mense junio, pag. 281.*

W.

WEGNER (GOTTFRIEDUS), gente *Silesius*, natus a. 1644. obiit 1709. Vir apud Lutheri assecclas multis editis operibus clarus, scripsit etiam commentarium *de Festis mobilibus. Regiomonte a. 1700.*

WEIDENBACH (A. I.) ante aliquot annos edidit *Calendarium historico-christianum medii et novi ævi, Ratisbonæ per Jos. Manz*: opus ad vitam perutile, iis præsertim, quibus ad manum non sunt majora volumina de Computo ecclesiastico.

WEIDLER (IOAN. FRIDERIC.), *Thuringus*, mathematicum superiorum in academia *Wittebergensi* professor, multorum auctor librorum, pro Calendario reformato Protestantium scripsit libellum *de Dissensu emendatæ temporum formæ Statuum Germaniæ Protestantium a Calendario Gregoriano a. 1724.*

WEIGEL (ERHARDUS), *Ienæ* diu mathesim cum laude professus, in *Actis eruditorum Lipsien. an. 1708. mense januar. p. 33.* reformationis *Kalendarii Protestantium fax et tuba* dictus est. Obiit a. 1799. ætatis suæ. 74. Ejus est *Memoria temporum. Ienæ 1669.*

WICPERTUS, computista sæculi XI., librum *de Computo* scripsit qui tamen excidisse fertur a *Pezio Dissertat isagog. in tom. 2. Thesaur. anecdot. pag. xxvi.*

WIERAMMUS, calculator valde industrius sæc. XII. *Computum de Beda excerptum* confecit, cujus initium legitur apud *Pozium l. c.*

WILFRIDUS, patria *Ripponensis*, in Anglia septentrionali, monachus in cœnobio S. Hildæ, deinde archiepiscopus *Eboracensis*, obiit 710 al. 711. Exstat ejus tractatus *de Catholico celebrandi Paschatis ritu*, qui in epitaphio ita memoratur :

*Paschalis qui etiam solemnia tempora cursus
Catholici ad justum correxit dogma canonis,
Quem statuere Patres dubioque errore remoto
Certa suæ genti ostendit moderamina ritus.*

WITHREDUS, gente *Anglus*, presbyter floruit sæculo VIII. A *Balæo de Scriptor. Angliæ cent. x. c.3.*, aliisque fertur scripsisse libellum *de Celebratione Paschatis.*

WOLFIUS (CHRISTIANUS), gente *Silesius*, patria *Vratislaviensis*,

obiit an. 1754. ætatis 79. Vir omnigena scientia instructissimus plurima opera edidit, e quibus hic memoratu digna sunt *Elementa Matheseos universæ*, in quorum tom. II. tradit, quæcunque ad *Computisticam* atque ad Kalendarii emendationem referri possunt. Confer *Acta eruditum Lipsien. ad an. 1716 mense feb. p. 56.*

Z.

ZALLINGER AD TURRIM (IACOB. ANTON.), S. I., natione *Tirolensis*, patria *Bulvanus*, duorum clarorum virorum *Joannis Baptistæ* (nat. 1731.) et *Francisci Seraph.* (nat. 1743.) in sæculo frater, in religione sodalis et in cathedra academica collega, vir magna et illustri laude philosophiæ, jurisprudentiæ ac theologiæ merito celebratus, pie decessit *Bulsani* a. 1843., ætatis 78. *De Chronographia* egregium tractatum edidit qui in aliquibus editionibus *Institutionum Eccles. publici et privati* ejusdem auctoris est lib. II *subsidiarius*:

ZAMORA (IOANNES DE), gente *Hispanus*, domo *Carthaginensis*, instituto vitæ religiosus ordinis S. Francisci, floruit sæc. XVII. scripsitque hispanice *Kalendario perpetuo*, *Burgis* 1603 in 4. Alia ejus opera vide apud *Nic. Anton. Bibl. Hispan. nov. tom. II. p. 798.*

ZARLINUS (IOSEPHUS), oriundus *Cladia fossa* (*Chioza*), quæ urbs est in insula parva maris Adriatici (olim ditionis Venetæ), vir eruditione et doctrina liberali excellens, obiit a. 1599. In causa reformationis Kalendarii edidit in lucem: *de Vera anni forma, seu de Recta ejus Emendatione*, *Venetis* 1580.

ZECH (FRANCISCUS), S. I., natus *Ellingæ* in *Fraankonia* a. 1692., vir utriusque juris doctrina ornatissimus, ex *Enipontana* sacerorum canonum cathedra ad *Ingolstadensem* anno 1743. translatus, plures libros typis publicavit, e quibus peculiarem mentionem mereantur *Institutiones juris canonici* sex tomis comprehensæ. *Regulas Computi Ecclesiastici* copiose tradit tom. 3. sect. 2. Auctor ætate et meritis gravis obiit *Monachii* a. 1772.

AD CAP. II DE NOVA ANNI CORRECTIONE

SUPPLEMENTUM.

Dum ultima hujus Commentarii plagula typis exscriberetur, communicatæ nobiscum sunt literæ inclyti collegii eruditorum Francofurdiensium, cui nomen : *Das freie deutsche Hochstift*, ad celebriores Academiæ Germaniæ datæ, quibus Francofurdienses, quid de nova illa, quam cl. D. Mædler in adjecto commentario (1) suaserat, intercalandi methodo alii sentiant, exquirunt. Erat autem Torpatiensis professoris commentarius hoc ferme exemplo :

1. Quemadmodum e Kalendariographia a variis populis magis minusve perpolitâ conjecturam merito facimus, quantum ii in literis artibusque fuerinteruditi; sic qui nobis mortuis futuri sunt hominibus curæ a nobis in rationem temporum collatæ argumento erunt quantum in diversis artium disciplinarumque studiis sæculum hoc nostrum profecerit. Seræ igitur posteritati opinionique de nobis suæ debemus, ut subtiliores observationes astronomicas in diligentiore Kalendarii castigationem conferamus sicque communi per omnia serviamus utilitati; nostræ nimirum existimationi, posterorum vero commodis curam habentes.

2. Præstituta secundum supputationes *Lehmanni* media quantitate anni tropici

$$365.d. 5.h. 48.' 45." = 365 \frac{51}{111}$$

contra auctores Kalendarii Gregoriani, qui eam fecerant juxta Alphonsinos

$$365.d. 5.h. 49.' 12."$$

ac proinde emergente differentia 27.", quibus annus Gregorianus superat verum annum medium, Gregorianam anni formam adeo vitiosam censet, ut jam prædicat, quam intolerabilem confusionem ea sit tem-

(1) *Denschrift des Herrn Kais. Russ. Staatsrathes Prof. Dr. Mædler. Dorpat. 13. novemb. 1863.*

porum successu invectura ; post annos 300,000. nimirum, Natalitiis Domini in dies vernos, festo Pentecostis autem in menses messorios retrolapsuris.

3. Rejiciendæ itaque Gregorianæ methodo novam intercalationem in hunc modum substituit :

a) Quod Gregorius decrevit, ut in quadringentis quibusque annis primi quique tres centesimi sine bissexto transigerentur, quartus vero quisque esset bissextilis, corrigendum seu potius antiquandum id esse contendit, ejusque loco.

b) Cyclum annorum 128. assumendum proponit (1) eoque evoluta intercalationem diei embolimæi omittendam esse suadet. Hujus periodi annorum 128. initium ducatur ab an. 1900.; anni deinde exacte divisibiles per 4. omnes bissextiles erunt usque ad an. 2028., qui pro communi habebitur, et sic porro anni communes erunt omnes hujus formæ 1900. + n. 128.; centesimi contra regulæ communi subjacebunt.

c) Festa mobilia quod spectat, licet circa eorumdem rectam celebrationem nonnisi per generale omnium christianarum confessionum Concilium statui quidquam posse autumet, putat tamen recedendum a canonibus Nicænis esse decernendumque, ut Pascha semper unius hebdomadis, h. e. septem dierum, spatio (ut prima Dominica Adventus) agatur.

4. Hac ratione credit convenire tandem inter Orientales et Occidentales de communi eaque genuina Kalendarii forma posse. Asserit vero Societas literaria Francofurdiensis, novas adesse spes fore, ut Alexander II., imperator Russiæ, rectam hanc temporum rationem assensu suo comprobare dignetur.

Hucusque commentarius cl. D. Mædler, quemadmodum is in memoratis literis Francofurdiensibus exstat.

Etsi autem nostræ de nova methodo sententiæ plene explicandæ in præsens haud possumus immorari, subjungimus tamen hic paucas nonnullas extemporales et obiter sub manu natas annotationes, quas velim ut candidus lector pro sua æquanimitate æqui bonique faciat.

Initio igitur præstituto a cl. D. Mædler canone, ex diversarum gen-

(1) Quum anni quantitas media putetur $365 \frac{51}{100}$ d., necessario sequitur, periodum annorum 128. constare debere annis bissextis 31, et communibus 97.

tium anni Kalendarique ratione diligenter perpensa ferri iudicium de literarum artiumque cultura posse, jure merito inferimus, in designanda recta anni forma atque in tuenda genuina Kalendarii methodo rem Ecclesiæ catholicæ præ cæteris christianis confessionibus hucusque superiorem fuisse.

Deinde cum eodem cl. professore consentimus, anni intercalationem (quum ea sit Ἐμβολικῆς ratio ultima, ut temporis cum motu solis Ἐφάμενοις, ut Græci dicunt, obtineatur), quo minor, quo itidem expeditior, quo denique in annorum periodorum defectibus sarciendis verum propius assecuta fuerit, eo et meliorem exituram.

Tertio tamen negamus, Gregorianam methodum hisce dotibus carere vel ex ea, adæquate sumpta et rite intellecta, illa confusionis incommoda emergere, quæ a cl. D. Mædler memorantur. Etenim ex authentica *Christophori Clavii* interpretatione apparet, tantum abesse, ut alienum a Gregorii PP. XIII. mente dici debeat, sæculorum successionem civilium annorum cum naturalibus ἐφαρμογὴν per extraordinariam diei intercalationem instaurare, ut potius ejusmodi casum prævidens occurrenti defectui medendo hujus intercalationis medium ipse in antecessum suaserit ac præscripserit; retenta cæteroquin consueta ἐμβολικῆς forma (1).

Unde *quarto* censemus retinendam omnino Gregorianam intercalandi rationem curandumque, ut mens Gregorii exacte impleatur. Id vero — in memorata hypothesi mediæ quantitatis anni tropici — eo fieri modo posse credimus, quem doctissimus D. E. Heis in suis ad Francofardienses hac de re datis responsis (2) suggestit, scilicet, ut — servatis quoad cæteros periodos Gregorianis intercalandi legibus — ab anno 3200. post singulos annos 3200. unus pro non bissextili habeatur, ut adeo bissextis adnumerandi non sint v. g. anni 3200., 6400., 9600., etc.

Quinto sedem Paschatis quasi immobilem, h. e. intra septem dierum spatium figendam, quod spectat, id quum sæculis superioribus jam fuerit a nonnullis computistis contra decretum Concilii Nicæni frustra propositum, neque nunc recipi ab Ecclesia catholica posse arbitramur.

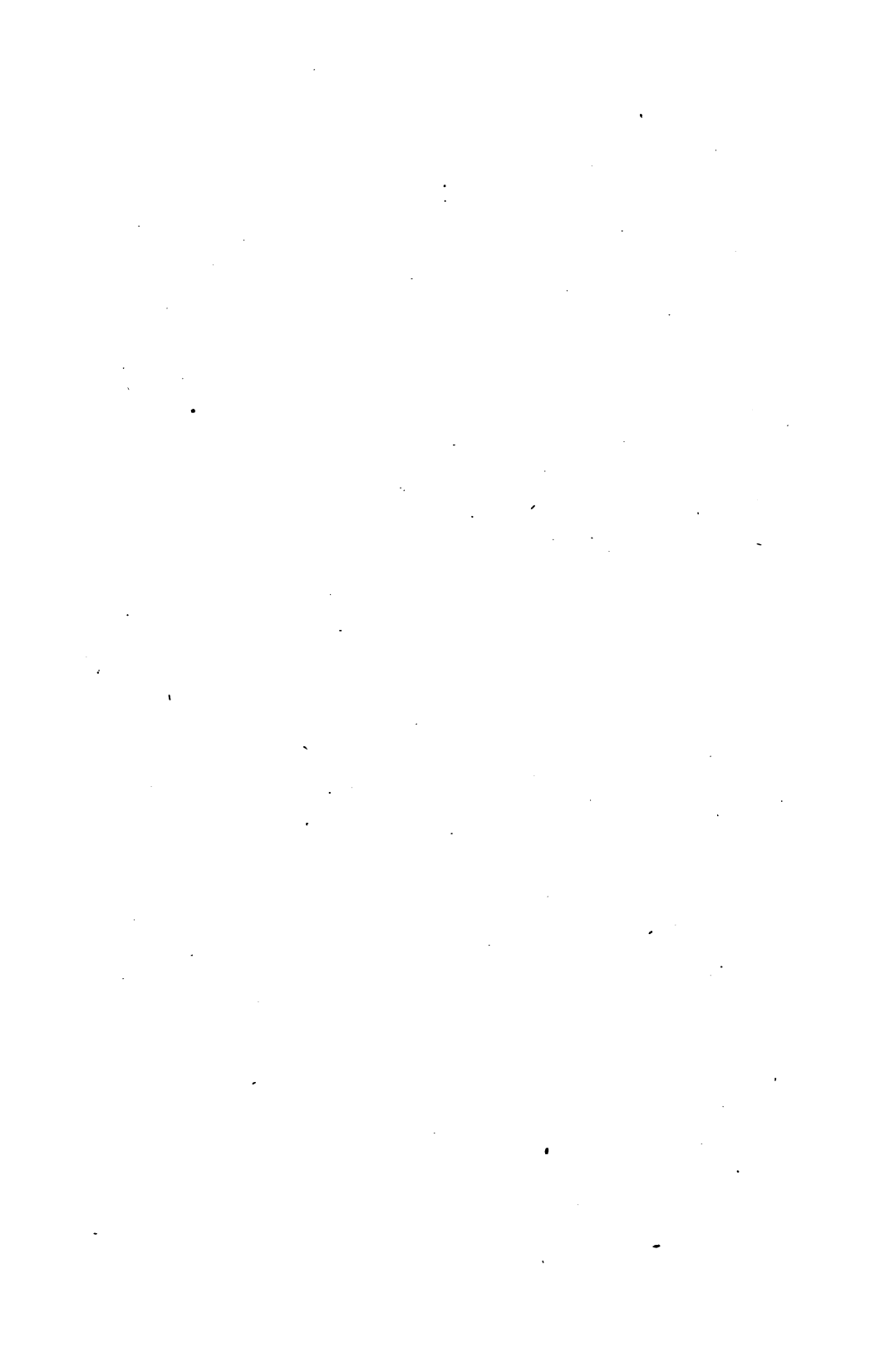
(1) *Romani Calendarii explicat.*, lib. v, cap. 17.

(2) *Denkschrift des Herrn Prof. Dr. Eduard Heis, mit Rücksicht auf die Denkschrift des H. Dr. Mædler. Münster, 11. april 1864.*

Quod *sexto* tandem de propensissimis studiis Alexandri II., imperatoris, in castigandam vitiosi Kalendarii Juliani formam Francofurdienses affirmant, id certe comparatum sic est, ut nobis nihil eo optatius potuerit accidere, præsertim quum provinciis catholicis antiqui regni Poloniæ, quæ inde a temporibus Stephani Bathorii, regis Poloniæ, emendatum Kalendarium jam habuerant, in priori divisione regni Poloniæ vero cum Russia incorporatæ sunt, errores Kalendarii Juliani iterum obtrusi sunt (1).

(1) Cfr. *Commentar.*, pag. 61. not. 1.

ERRATA.

<i>Pag.</i>	<i>lin.</i>		<i>corrigere.</i>
12	2	ἄναγεύω	ἄναεόω
22	24	quoque	quodque
25	15	desideret	desineret
34	19	Vesper	pyrois
35	17, col. II, Sabbati		Saturni
—	23	Apol.	Ad nationes
40	16	Cornicutata	corniculata
41 not.	2	Mortis	Martis
47	3	quavis	quamvis
61 not.	5	Felsensi	Telsensi
129-130		Typotheta tabulam omisit, qua differentia assignatur, quæ inter dies utriusque Kalendarii per annum intercedit. Cfr. pag. 138 lin. 19.	
131	3	εξαίρεσίμους	—μοι
—	19	solvat	solvant
136	25	maturæ	mature
146	12	Astque	Ast quæ
148	27	λοξῶς	λοξῶς
162	25	docentes	docentis
271	23	supra	infra

Cæteros errores lectorum iudicio corrigendos, imo — propter longin-
quorem typum — eorundem comitati condonandos relinquimus.

CENTURIA

FACILIORUM QUORUNDAM PROBLEMATUM

QUAE EX BREVIARIO MAXIME SUMPTA

CLERICIS IN COMPUTO ECCLESIASTICO EXERCENDIS

PROPOSUIT

AUCTOR

COMMENTARII DE COMPUTO ECCLESIASTICO.

OENIPONTE

APUD FELICIAN. RAUCH,
BIBLIOPOL.

1866.

ORDO RERUM

QUE IN COMMENTARIO DE COMPUTO ECCLESIASTICO CONTINENTUR.

	Pagina
Canones de Computo discendo	1.
De Zodiaco caeterisque circulis	6.
De anno	11.
De die	22.
De hora	29.
De hebdomade	33.
De mense	36.
De anni correctione	48.
De Kalendario	49.
De Kalendarii correctione	51.
De quatuor temporibus	65.
De tempore feriato	69.
De cyclo lunari	71.
De epactis	76.
De literis dominicalibus	82.
De cyclo solari	84.
De indictione	89.
De festis mobilibus	93.
Decretum Concilii Nicaeni	96.
De termino Paschali	101.
De tabulis Paschalibus Breviarii	107.
Tabula numer. aur. Kalendar. ant.	114.
Kalendarium ecclesiasticum	117.
Tabula literarum Dominicalium	132.
Symbole mensium var. nat.	134.
De Martyrologio Romano	139.
Tabula expansa Epactarum	144.
Appendix I. de notionibus praeviis	146.
Appendix II. de auctoribus comput.	164.
Appendix II. de lite kalendaria nuperrime redintegrata	202.

PROBLEMATA.

DE CYCLO SOLARI ET LITERIS DOMINICALIBUS.

E BREVIARIO ROMANO.

ANTE KALENDARII REFORMATIONEM.

S. Antoninus legitur obiisse VI. Non. Maj. an. 1459.

Q. quanam feria hebdomadis? *Rj.* Feria IIII.

Prob. Cycl. solar. an. 1459 = 12 = **g**; VI. Non. Maj. = 2. Maj. = fer. IIII.

Cfr. Com. de Computo ecc. pp. 84—85.

S. Cunegundis in coelum migravit 3. Martii an. 1040.

Q. quo die hebdomadis? *Rj.* Feria II.

Prob. Cycl. solar. an. 1040 = 13 = FE; 2. Martii = feria II.

1—7. Ostendatur,

S. Leopoldum († 15. Nov. an. 1136) obiisse die Dominico; s. Julianum Ep. († 28. Jan. 1208) feria II.; s. Hilarium Pictav. († 13. Jan. an. 369) feria III.; s. Thomam de Aquin. († 7. Mart. an. 1274) feria IV., s. Elisabeth, reginam Portug., († 4. Jul. an. 1336) feria V.; s. Dominicum († 6. Augst. an. 1221) feria VI.; s. Ambrosium († 4. April. 397) sabbato.

AUXILIUM CHRONOGRAPHICUM

ANN.	369	397	1136	1208	1221	1274	1336
C. SOL.	14	14	25	13	26	23	1
L. DOM.	D	D	ED	FE	C	G	GF

PER PARTES PROBANDUM.

8—11. Quaeritur, in quas ferias hebdomadis inciderint dies natales s. Joannis de Deo († 8. Mart. an. 1550); s. Gertrudis († 17. Mart. an. 659); s. Antonii de Padua († 13. Jun. an. 1231); s. Joannis Gualberti († 12. Jul. an. 1073)?

12. S. Raymundus Nonnat. sub die 31. Augusti dicitur migrasse ad Dominum *Dominica ultimu Augusti an. 1240*. Probetur, eam diem fuisse 26. Augusti.

POST KALENDARII REFORMATIONEM.

B. Petrus Canisius legitur obdormivisse in Domino 21. Decemb. an. 1597.

Q. quo die hebdomadis? †

R. Die Dominico.

Prob. Cycl. solar. an. 1597 = 10; lit. Dom. Kal. Julian. = B, Kal. Gregor. = E.

Cfr. Com. De Computo ecc. p. 86.

S. Carolus Borrom. in coelum migravit III. Nonas Novemb. an. 1584.

Q. quanam feria hebdomadis?

R. Sabbato.

Prob. Cycl. solar. an. 1584 = 25 = ED in Kal. Jul. = AG in Kal. Greg.; III. Non. Nov. = 3 Nov. = F = Sabbat.

13—19. S. Fidelis a Sigmar. († 24. Apr. 1622) migravit ad Dominum *die Dominico*; s. Franciscus de

Hieronymo († 11. Maji 1716) feria II.; B. Joannes Sarkerander († 19. Apr. 1620) feria III.; ss. Martyres Japonenses († 5. Feb. 1597) feria IV.; s. Philippus Ner. († 25. Maji 1595) feria V.; s. Maria Magd. de Pazzis († 25. Maji 1607) feria VI.; s. Alphonsus de Ligorio († 1. August. 1778) sabbato. PROBANDUM.

DIAGRAMMA AUXILIARE.

ANN.		1595	1597	1607	1620	1622	1716	1778
C. SOLAR.		8	10	20	5	7	17	23
LIT. DOM.	K. JUL.	E	B	D	BA	F	AG	G
	K. Gr.	A	E	G	ED	B	ED	D

20—21. Quaeritur, quo die hebdomadis martyrio coronati sint B. Joannes de Britto († 4. Febr. 1693) et B. Josaphat Concevitus, Archiepiscopus Polocensis, († 12. Novemb. 1623)?

EX HISTORIA ECCLESIASTICA.

22. Concilii Oecumenici VIII. (CP. IV.) canones 27 editi sunt actione X., *celebrata*, ut habetur in actis ¹⁾, *pridie Kalendas Martias, feriu III. anno 870.*

23—24. Concilii Lateranensis V. sessio I. sub Julio II. habita est anno 1512, *die lunae, decima mensis Maji* ²⁾; sessio vero VI., quae prima est sub Leone X., *celebrata legitur* ³⁾ *anno 1513, die Mercurii, 27. mensis Aprilis.*

¹⁾ Hardouin. tom. V. p. 897.

²⁾ l. c. tom. IX. p. 1581.

³⁾ l. c. p. 1671.

25. In conciliabulo Brixinensi an. 1080 Schismatici s. Gregorium VII. sede deposuerunt et Guibertum Raven-
natem Archiep. in Antipapam elegerunt *septimo Kalendas
Julii, feria quinta* ¹⁾.

Probandum notas has chronologicas cum regulis com-
puti convenire.

E CORPORE JURIS CANONICI.

26—29. Librum VI. Bonifacii VIII. editum esse feria II.,
Decretales *de immaculata Conceptione B. M. V. Cum
præcelsa 1. et Grave nimis 2. de reliq. et venerat. SS.
Extravag. Com.* datas esse feria V., ac tandem celeberrimam Extravagantem Pauli II. *Ambitosæ un. de reb. eccl.
non alienand.* lucem aspexisse feria III. doceant juris
candidati.

DE PRIMA DOMINICA ADVENTUS.

30—33. Quaeratur Dominica prima adventus annorum
1870, 2870, 3870, 4870.

Q. Cui diei Kalendarii Gregoriani Dominica prima
Adventus Kalendarii Juliani respondeat anno 3870?

R. Festo Nativitatis D. N. J. Ch.

Prob. Anno 3870 lit. Dom. *Kal. Jul.* = C; *Kal.
Greg.* = B; Dom. I. Advent. *Kal. Jul.* = 28, Nov.
= 25. Decemb. *Kal. Greg.*

Cfr. Com. de Computo ecc. pp. 107 et 131.

34—36. Simili ratione probetur, Dominicam primam
adventus *Kal. Jul.* an. 4870 incidere in 4. Januarii 4871

---

¹⁾ l. c. tom. VI. p. 1596.

Kal. Gregoriani, B. Petrum Canisium obiisse Dominica IV. adventus *Kal. Gregor.* et Dom. III. adv. *Kal. Julian.*, S. Franciscum Sales. († 28. Decemb. 1622) vero feria IV. quatuor temporum *Kalendarii antiqui*.

DE JEJUNIO IV. TEMPORUM MENSIS SEPTEMBRIS.

Ad regulas Computi exigantur, quae habet *liber usuum Ordinis Cisterciensis* Partis I. c. 40.

Qua septimana jejunia quatuor temporum in mense septembri agenda sunt.

Si prima dies Kalendarum mensis Septembris in secunda feria, aut tertia vel quarta evenierit, tunc agendi sunt dies jejuniorum hebdomada EXALTATIONIS S. CRUCIS; si vero Kalendae septembris in quinta feria, vel sexta, vel Sabbato sive Dominica evenierint, tunc in illa Septimana, in qua festivas S. MATTHAEI Apostoli evenierit, agendi sunt. ¹⁾

Cfr. De Computo ecc. p. 68.

37. Q. In quem diem mensis Septembris incidat feria IV. quatuor Temporum *Kal. Gregor.* annis 866, 1866, 2866, 3866, 4866?

R. Annis 2866 et 4866 in 15. Sept.;
annis 1866 et 3866 in 19. Sept. et
anno 866 evenisse 18. Septemb.

38. Demonstratur, feriam IV. quatuor temporum *Kalendarii Juliani* an. 1866 occurrere die 3. Octobris *Kal. Greg.*, anno 2866 vero die 6. Octob., et an. 3866 die 17. Octob. ac tandem an. 4866 die 20. Oct. ejusdem *Kal. novi*.

Cfr. De Computo ecc. pp. 86, 68 et 131.

¹⁾ Migne Patrol. lat. tom 166. p. 1412.

39—41. *Q.* Quosnam dies Kalendarium antiquum exhibeat, quando Ecclesia latina celebratura est festum ss. Nominis Jesu an. 4920; festum s. Joachim, Patris B. M. V., an. 4999 et festum ss. Rosarii B. M. V. an. 5555?

Concurrentibus (primis vel secundis) Vesperis *pretiosissimi Sanguinis D. N. J. Ch.* (Dom. I. Jul.) cum Vesperis Visitationis B. M. V. dicuntur integrae de Visitatione cum commemoratione pretios. Sanguinis.

42. *Q.* Quando concurrant cum primis Vesperis Visitationis, quando vero cum secundis? Quando ultima vice cum primis currente saeculo 3800—3900; quando prima vice cum secundis currente saeculo 1900—2000?

Cfr. de Computo ecc. pp. 129—130.

DE INDICTIONE.

Quoniam *in omnibus actis inferri debent indictio, mensis et dies* ¹⁾, ANNOTATIO INDICTIONIS *cap. inter dilectos 6. de fide instrument.* (II. 22.) idem valet quod ANNOTATIO TEMPORIS *cap. Cum Venerabilis 7. de religiosis domibus* (III. 36).

43—46. Quem Indictionis numerum assumptum legimus

- a) in Decreto Nicolai II. de electione R. Pontificis an. 1059. Indict. XII. (*can. in nomine Domini 1. Dist. 23.*);
- b) in exemplari format. literarum an. 1012. Indict. X. (*can. in nomine Patris 1. Dist. 73.*);
- c) in privilegio ab Eugenio III. concessio monasterio S. Petri Salisburgensis an. 1145. Indict VIII. ²⁾,

---

¹⁾ *Authentic. collat. V. tit. 2. Ut praeponat. Nom. Imp. docum. coll. Dict. Gratian. Dist. 73.*

²⁾ *Apud Migne P. L. tom. 180. p. 1127.*

d) in confirmatione Constitutionum Cisterciensium data ab Eugenio III. an. 1152. Indict. XV. ¹⁾, eum recte fuisse assumptum ac proinde ex hac observatione *interposita documentis inadulterata ea esse, ac valide constituta*, ut ait Justinianus *authent. cit.*, ostendant Chronographiae studiosi.

DE CYCLO LUNARI. DE NUMERO AUREO.

E BREVIARIO ROMANO.

S. Joanna Valesia legitur obiisse pridie Nonas Februarii anni 1505.

Q. Quota luna?

Rj. Luna 27.

Prob. Num. aur. an. 1505 = 5; 9. Januar. = lun. 1; 4. Febr. = lun. 27. Erat autem luna haec 27. pervigil. cinerum.

Cfr. De computo ecc. pp. 73, 114 et 115.

47—49. Ex descriptis numeris aureis *pp. cit.* similiter probetur,

s. Joannem Gualbertum obiisse luna 3.; s. Joannem de Deo luna 17. et s. Antoninum luna 23. (PR. 8—11.)

50—53. Chronographiae studiosi exerceantur in exquirendis diebus mens. lunar., in quos inciderunt dies natales s. Thomae de Aquin., s. Dominici, s. Antonii de Padua et s. Cunegundis. (PR. 4, 10.)

EX HISTORIA ECCLESIASTICA.

54. S. Gregorius VII. electus est in Romanum Pontificem anno *Incarnationis* 1073, *indictione et luna unde-*

---

¹⁾ l. c. p. 1543.

cima, decimo Kalendas Maji, feria II., uti habetur in formula electionis ¹⁾. Probandum, notas in hoc monumento adhibitas ad id tempus congruere.

DE TERMINO PASCHALI KALENDARII ANTIQUI.

E BREVIARIO ROMANO.

S. Ambrosius animam Deo reddidit *die sabbati* (PR. 7.),

Q. Cujus hebdomadis anni ecclesiastici?

Rj. Majoris hebdomadis h. e. Sabbato sancto.

Prob. Num. aur. an. 397 = 18; lun. 1. mensis lun. = 16. Mart.; Termin Paschal. = 29. Mart.; lit. Dom. = D. Pascha = 5. Aprilis.

Cfr. de Computo ecc. pp. 73, 109.

S. Elisabeth, Regina Portug., obiisse dicitur feria V. (PR. 5.)

Q. Cujus hebdomadis?

Rj. Feria V. infra hebdomadam VI. post Octavam Pentecostes, h. e. feria V. ante Dom. VII. post Pentecost.

Prob. Num. aur. an. 1336 = 7; lun. 1. mensis lun. = 17. Mart.; Termin. Paschal. = 30. Mart.; lit. Dom. = GF; Pascha = 31. Martii; Pentecost = 19. Maj. Dominica VII. p. Pent. = 7. Jul.

55—61. Ex calculis Paschalibus demonstratur, s. Gertrudem in pace quievisse *Dominica III. Quadragesimae*; s. Thomam de Aquin. *feria IV. infra hebdomadam III. Quadrages.*; s. Joannem de Deo *Sabbato ejusdem hebdomad.*; s. Antoninum *feria III. Rogationum*; s. Antonium de Padua *feria VI. infra hebdomad. IV. post Octav. Pentecost.*; s. Joannem Gualbert. *feria VI. infra hebdomad. VII. post Oct. Pent.*; s. Dominicum *feria VI. infra hebdomad. IX. post Oct. Pent.* (PR. 1—11.)

¹⁾ Apud Migne P. L. tom. 148. p. 283.

EX HISTORIA ECCLESIASTICA.

In historia graeca Concilii Florentini refertur ¹⁾, synodum oecumenicam communi consensu Graecorum ac Latinorum indictam esse Ferrariae anno 1438 *die nono Aprilis feria IV. majoris hebdomadae*.

Rationibus e computo sumptis confirmetur, adhibitam temporis notationem in annum 1438 congruere.

Solut. Num. aur. an. 1438 = 14; Cycl. Sol. an. 1438 = 19 = E; Pascha = 13. April.; 9. Apr. = fer. 4.

Argumentis e computo Paschali quaesitis diligentes temporum computatores propugnent notas chronographicas, quae in aliis hisce monumentis historicis occurrunt:

62. In vita s. Gregorii VII. Leo IX. dicitur consecratus anno 1049, die Dominica I. Quadrages., pridie Idus Februarii ²⁾).

Acta judiciaria Archiepiscopatus Pragensis sub s. Joanne de Pomuk scripta referuntur ³⁾ feria III. proxima post Dominicam *Oculi* die XI. Martii an. 1393.

63. Celebrata est electio Innocentii III. sexto Idus Januarii anno incarnationis Dominicae 1197 ⁴⁾. Et, quia tunc Diaconus erat, dilata est ejus ordinatio in presbyterum usque ad Sabbatum quatuor temporum, Non. Kalendas Martii, et, sequenti Dominica, in qua tunc occurrit festum cathedrae s. Petri, fuit apud s. Petrum in Episcopum consecratus et in ejusdem Apostoli cathedra constitutus non sine manifesto signo et omnibus admirando. ⁵⁾

¹⁾ Apud Hardouin. tom. IX. pag. 10.

²⁾ Apud Migne P. L. t. 148, p. 154.

³⁾ Acta judiciaria edita an. 1865. Pragae typis national. typograph.

⁴⁾ H. e. 8. Januar. an. 1198 Cf. *De Comput. ecc.* pag. 157.

⁵⁾ Gesta Innocent. III. apud Migne P. L. t. 214. p. XX.

Eodem argumentorum genere explicetur, quinam dies anni civilis in aliis hisce actis per adjectam temporis descriptionem signentur:

64. In Concilio Romano mense Febr. an. 1079 (sub s. Gregor VII.) celebrato nuntii Henrici juraverunt, legatos regis Romam venturos *infra terminum Ascensionis Domini* ¹⁾

65. In sess. III. Concil. Trident., habita die 4. Febr. an. 1546, decretum fuit, sessionem quartam (in qua agendum erat de canonicis scripturis) celebrandam esse *die Jovis post Dominicam LAETARE proxime futuram*.

66—67. Item indicta legitur sessio V. (in qua de peccato originali) *in diem Jovis post sacratissimum festum Pentecostes proximum*; ac sessio XIX. demum *in feriam V. post festum Ascensionis Domini an. 1562*.

68—69. Qui ex computistis juri canonico addiscendo operam navant, argumenti loco praeterea sumant Decretales Innocentii III. *Cum Dilecti 6. X. de dolo et contumacia* (II. 14.) et *Veniens ad Sedem Apostolicam 15. X. de Accusat.* (V. 1.) ostendantque „*Dominicam, qua cantatur: Ego sum Pastor bonus*“ prioris capitis fuisse d. 2. Maji, terminum peremptorium vero, quem Episcopo Pragensi in altero capite statutum fuisse refert Pontifex, occurrisset 14. April.

DE COGNITIONE TABULARUM PASCHALIUM

PP. 109—113.

In rubricis generalibus Breviario praeifixis docetur, natiuitatem s. Joannis Baptistae, occurrentem in die corporis Christi, transferri in diem sequentem, non tamen transferri octavam.

---

¹⁾ Apud Migne P. L. t. 148. pag. 812.

Q. Quid requiratur, ut duo isti casus contingant.

Rj. 1. Prior exigit in *antig. tabul.* p. 110. num. aur. 8 et lit. Dom. C; in *nov. tabula* autem p. 112. Epactam 24 vel 25 cum eadem lit. Dom. C.

Rj. 2. Alter dependet in *antig. tab.* a num. aur. 19. et a lit. Dom. C. in *nov. tab.* vero ab eadem litera cum una ex 8 Epactis penultimae lineae cycli Epactarum p. 112.

Ad rubric. 22. Febr. Festo Cathedrae s. Petri Antioch. occurrente in Dom. Sexagesimae dicuntur duae orationes de S. Paulo. *Q.* Quando in illa Dominica occurrat?

Rj. Pascha = 19. Aprii.

70. *Ad rubr. 25. Martii.* *Q.* Quando festum Annuntiationis B. M. V. cadat in feriam VI. in Parasceve?

71. *Ad rubr. 30. Jun.* *Q.* Quando nam Commemorato S. Pauli agenda sit in die Octav. Corporis Christi?

72. *Ad rubr. Domin. XXII. post. Pentec.* Occurrente festo s. Martini in hac Dominica varianda est oratio secreta Dominicae. *Q.* Ecquando occurrat?

DE USU EPACTARUM KAL. GREG.

Argumentis e Cyclo Epactarum quaesitis ostendatur, B. Joannem de Britto martyrio coronatum esse luna 28. (PR. 20.)

Solut. Lit. index 1582—1700 = *D* ¹⁾; num. aur. an. 1693 = 3; Epact. an. 1693 = 23; lun. I. = 8. Januar.; lun. 28. = 4. Febr.

Cfr. de Computo ecc. pp. 142, 144, 118.

---

¹⁾ Ex eo quod an. 1700 Metemptosis fuit (p. 142) manifestum est, praecedente saeculo in usu fuisse seriem Epactarum literae indicis *D* pag. 144. de Computo ecc.

73—75. S. Camillus de Lellis ¹⁾ † luna 14, s. Maria Magd. de Pazzis et s. Franciscus de Hieronymo vero † luna 16. (PR. 14—18.) PROBANDUM.

76—79. Calculis epactalibus subductis eruatur, quibus diebus lunaribus obierint s. Alphonsus de Ligor., s. Carolus Borrom., s. Franciscus Salesius, B. Petrus Canisius. (PR. 13—18.)

DE TERMINO PASCHALI KAL. GREG.

E BREVIARIO ROMANO.

S. Camillus de Lellis legitur obdormivisse in Domino pridie Idus Julii an. 1614.

Q. 1. Quo die post Pentecost.?

Q. 2. Cuinam diei anni ecclesiastici in antiquo Calendario natalis hic dies respondeat?

Rj. ad 1. Feria II. infra hebd. VIII. post Octav. Pent. *Kal. nov.*

Prob. Cycl. sol. an. 1614 = 27 = B (*antig. Kal.*) = E (*nov. Kal.*); lit. index = D; num. aur. = 19; Epact. 19.; Termin. Paschal. = 25. Mart.; Pascha = 30. Mart.; Pentec. 18. Maj.; Dom. VIII. post Pent. = 13. Jul.

Cfr. de Computo ecc, pp. 78, 112, 142—144.

Rj. ad 2. Feriae II. infra hebdom. III. post Oct. Pentec.

Prob. Num. aur. 19; Termin. Pasch. = 17. April.; lit. Dom. B; Pascha = 24. April.; Pentec. = 12. Jun.; 14. Jul. *Nov. Kal.* = 4. Jul. *Ant. Kal.*; Dom. III. post Pent. = 3. Jul.

---

¹⁾ Obiit die e Breviario mox citando.

Notandum hic est, differentiam' inter utrumque Kalendarium eo anno dierum 35 fuisse, ut adeo Latinis cantantibus: „*Ego sum pastor bonus*“ Orientales septimanam medianam incipientes Dominicam *Laetare* egerint, hisce vero Evangelium boni pastoris legentibus Nostri jam festum Pentecostes celebrarint.

80—82. Quod in Breviario narratur, s. Paschalem Baylon († 17. Maj. 1592) in festo Pentecostes, s. Francisc. Carracciol. († 4. Jun. 1608) in pervigilio festi Corporis Christi, s. Philippum Ner. ipso festo Corporis Christi in Domino obiisse, id rationibus calculi Paschalis confectis reformatae temporum rationi esse consentaneum demonstretur.

83—88. Argumentis computisticis lucet;

IN UTROQUE KALENDARIO

diem natalem, ss. Martyrum Japonensium incidisse in feriam IV. infra hebdomad. Septuagesimae; s. Francisci de Hieronymo in feriam II. infra hebd, IV. post Octav. Paschae; s. Mariae Magd. de Pazzis in feriam VI. infra Octav. Ascensionis Domini; s. Josephi Calasant. († 25. Ang. 1648) in feriam III. post Dom. XII. post Pentec.; et s. Alphonsi de Lig. Sabbato ante Dominicam VIII. post Pentec.; diem 10. Octob. an. 1666, quo B. V. M. sub titulo *Consolatrix Afflictorum* per summos Magistratus Patriae Luxemburgensis in Patronam totius Patriae est electa, incidisse in Dom. XVII. post Pentec.

89—91. Contra vero patet, s. Carolum Borrom. obiisse sabbato ante Dominicam XXIV. post Pentec. *nov. styl.* et sabbato ante Dom. XX. post Pent. *vel. styl.*; B. Josaphat Concevit. Dominica XXIII. post Pentecost. *Kalend. reformat.*, et Dom. XXII. tantum juxta *Kalend. Julian.* (Erat autem Latinis Domina haec XXIII. Dominica III. Novembris, Dominica XXII. Kalend. Julian. vero

prima Dominica ejusdem mensis). (PR. 13—21.); B. Joannem Berchmans, nat. 13. Mart. 1599, lucem aspexisse sabato ante Dominicam III. Quadrages. *Kal. Gregor.* = Dom. II. Quadr. *Kalend. Julian.*

Q. Quo die Pascha agatur a. 3333 ?

Rj. D. 29. Martii *nov. Kalendar.*

Prob. Aur. num. = 9; lit. index = *r*; Epacta = 22; Term. Paschal. = 22. Mart.; lit. Dom. *D*; Pascha = 29. Martii.

Anno 1859 festum Visitationis B. M. V. occurrit sabato post festum ss. cordis Jesu.

92. Rarus hic casus spatio trium saeculorum nonnisi ter continget; nimirum annis 2011, 2095 et 2163. *PROBANDUM.*

93—94. Eclipsis solaris, quae erit die 17. Junii an. 1890, hora 11. matut., continget feria III. infra hebdomad. III. post Octav. Pentecost. *Kalend. reformat.* et feria III. infra octav. Corporis Christi *Kalendar. antiqui.* Sed eclipsis lunaris diei 11. Martii 1895, hora 5. matutin., accidet feria II. infra hebdomad. II. Quadragesimae utriusque *Kalendarii.* Rationibus epactalibus explicandum.

95. Anno 4866 *Kalendarium reformatum* exhibebit feriam IV. quatuor Temporum Septembris dum *Kal. antiquum* numeraturum est fer. IV. infra hebdomad. II. Augusti seu IX. post Octav. Pentec. *Ejus propositionis rationes afferantur.*

96. Anno 4920 festum Corporis Christi *veteris Kalendarii* occurret 25. Julii *nov. styl.* eritque dies iste infra hebdomad. VII. post octav. Pentecost. *Cur?*

97. Chronographiae cupidi temporum notas persequantur, quae in diem, quo nati sunt, congruunt, h. e., indictionem, numerum aureum, epactam, lunam, feriam et hebdomadam. Quid si ante 100 annos nati fuissent, vel demum 100 annis post nascerentur?

DE MARTYROLOGIO ROMANO.

Q. 1. Quaenam sit Litera Martyrologii anno 2222?

Q. 2. Quota luna eo anno sit pronuntianda in festo
s. Nicolai Episcopi?

Rj. ad 1. Lit. Martyrol. = *r*.

Prob. Lit. index = *A*; num. aur. = 19; Epact. =
16 = lit. martyr. = *r*.

Cfr. de Computo ecc. pp. 142, 144, 139.

Rj. ad 2. Luna secunda.

Prob. e Kalendar. Gregor. Epact. XVI. = 5. De-
cemb. = luna 1; 6. Dec. = lun. 2.

Confirmatur methodo in libro *de computo ecc.* decla-
rata pag. 80. Etenim $16 + 10 + 6 = 32$, h. e., 1 mens.
lunar. + lun. 2.

98—100. Exerceantur clerici in iisdem litera ac luna
exquirendis pro annis 3333, 4444 et 5555.

---

*„His se uti quisquis fastidierit, non sibi esse edita
sciat, sed iis tantum qui majora adhuc penetrare nequeunt,
ut his primum quasi quibusdam alphabeti characteribus
inducti, illa deinceps facilius assequantur.“* Helperic
epilog. lib. de Computo. (Migne P. L. t. 137. pag. 48.)

INDEX NOMINUM **QUÆ IN PROBLEMATIS OCCURRUNT.**

-
S. Alphons Lig. 5; 14; 15. S. Ambrosius 3; 10. (Annuntiatio B. M. V. 13.) S. Antoninus 3; 9; 10. S. Antonius Pat. 4; 9; 10. B. Joan. Berchmans 16. Bonifacius PP. VIII. 6. S. Camill. de Lellis 14. S. Carol. Borrom. 4; 14; 15. (Cathedra s. Petri 13.) (Cisterciensium lib. usuum 7.) (Consolatrix afflictorum B V. M. 15.) S. Cunegundis 3. (Dominica I. Advent. 6.) S. Dominicus 3; 9; 10. (Eclipsis solaris an. 1890... 16.) (Eclipsis lunaris an. 1895... 16.) S. Elisabeth, Reg. Portug., 3; 10. S. Fidelis a Sigmar. 4. S. Francisc. Caracciol. 15. S. Francisc. de Hieronym. 4; 14; 15. S. Francisc. Sales. 7; 14. S. Gertrud. 4; 10. S. Gregorius VII. 9; 10. Guibert. Antipap. 6. S. Hilarius 3. Innocentius III. 11. SS. Japonenses MM. 5; 15.	S. Joanna Vales. 9. S. Joannes Bapt 12. B. Joannes de Britto 5; 13. S. Joannes de Deo 4; 9; 10. S. Joannes Gualbert. 4; 9; 10. S. Joannes Nepomuc. 11. B. Joannes Sarkander 5. B. Josaphat Concevit. 5; 15. S. Joseph. Calasant. 15. S. Julianus 3. Julius PP. II. 5. Leo PP. IX. 11. Leo PP. X. 5. S. Leopoldus 3. S. Mar. Magd. de Paz. 5; 14; 15. S. Martinus 13. S. Matthaeus Ap. 7. S. Nicolaus Ep. 17. Nicolaus PP. II. 8. S. Paschalis Baylon 15. S. Paulus Ap. 13. Paulus PP. II. 6. B. Petrus Canis. 4; 7; 14. S. Philipp. Ner. 5; 15. S. Raymund. Nonnat. 4. (Sanguinis pretios. D. N. J. Ch. fest.) 8. S. Thom. de Aquin. 3; 9; 10. (Visitatio B. M. V. 8.)
-

CANONES E CORPORE JURIS CANONICI CITATI.

	Pagina
<i>C. In nomine Domini 1. Dist. 23.</i>	8.
<i>C. In nomine Patris 1. Dist. 73.</i>	8.
<i>C. Inter dilectos 6. x. de fide instrum.</i>	8.
<i>C. Cum venerabilis 7. x. de relig. dom.</i>	8.
<i>C. Cum dilecti 6. X de dolo et contum.</i>	12.
<i>C. Veniens ad Sedem Apost. 15. X. de accus.</i>	12.
<i>C. Cum praecelsa 1. et</i>	
<i>C. Grave nimis 2. de reliq. et ven. SS. Extrav. Com.</i>	6.
<i>C. Ambitiosae un. de reb eccl. non alienand. eod.</i>	6.

ORDO RERUM

QUÆ IN CENTURIA EXHIBENTUR.

	Pagina
De cyclo Solari et literis Dominicalibus	3.
E Breviario Romano	3.
Ante Kalendarii Reformationem	3.
Post Kalendarii Reformationem	4.
Ex Historia ecclesiastica	5.
E Corpore juris canonici	6.
De Prima Dominica Adventus	6.
De jejuniis IV. Temporum mensis Sept.	7.
De indictione	8.
De cyclo Lunari. De numero aureo	9.
E Breviario Romano	9.
Ex Historia ecclesiastica	9.
De Terminis Paschali Kalendarii antiqui	10.
E Breviario Romano	10.
Ex Historia ecclesiastica	11.
De cognitione Tabularum Paschalium	12.
De usu Epactarum Kalend. Gregor.	13.
De Terminis Paschali Kalendarii novi	14.
De Martyrologio Romano	17.

DE
RATIONIBUS FESTORUM MOBILIIUM

UTRIUSQUE ECCLESIAE

OCCIDENTALIS ATQUE ORIENTALIS

COMMENTARIUS

USUI CLERICORUM ACCOMODATUS.

**ACCEDUNT BREVES QUAEDAM ANIMADVERSIONES IN
NOVAM KALENDARIJ RATIONEM A CL. MAEBLER
PROPOSITAM.**

AUCTORE

N. NILLES, S. J.,

PROFESSORE P. O. SS. CANONUM IN C. R. UNIVERSITATE, REGENTE
CONVICT. THEOLOG. AD S. NICOLAI OENIPONTE.

SUPERIORUM PERMISSU.

1863
VIENNÆ MDCCCLXVIII.

SUMPTIBUS MAYER & SOC.

TAURINI,
APUD H. MARIETTI.

MECHLINIAE,
APUD H. DESSAIN.

OENIPONTE, EX TYPOGRAPH. FELICIANI RAUCH.

REVERENDISSIMO
ILLUSTRISSIMO AC DOCTISSIMO
DOMINO DOMINO

JOSEPHO
PAPP-SZILÁGYI DE JLLYÉSFALVA,
EPISCOPO MAGNO-VARADINENSI

GRAECI RITUS CATHOLICORUM,
AD SOLIUM PONTIFICIS MAXIMI ADSTATORI,
SACRAE THEOLOGICAE DOCTRINAE,
ERUDITAE ACADEMIAE ROMANAE
DE RELIGIONE CATHOLICA
MEMBRO,
S. CAESAREAE ET APOSTOLICAE MAJESTATIS CONSILIARIO,
INSIGNIS ORDINIS FRANCISCI JOSEPHI I. EQUITI,

VIRO
QUOVIS MERITI DIGNITATISQUE SPLENDORE
ORNATISSIMO,
DOMINO DOMINO
CLEMENTISSIMO,

CUJUS
AUSPICIIS, FAVORIBUS, SCRIPTIS
CLERICI UTRIUSQUE RITUS
ORIENTALIS ATQUE OCCIDENTALIS
IN ARCTUM MUTUAE BENEVOLENTIAE NEXUM
AD PROMOVENDAS SOLIDIORES DISCIPLINAS
TRAHANTUR,
UT
SOCIATIS LABORIBUS ET STUDIIS
UNIUS OMNIUM MATRIS ALTRICISQUE
ECCLESIAE CATHOLICAE
DECUS ET GLORIAM STRENUE
AUGEANT, EXORNENT, ILLUSTRENT,

HANC
QUALEMCUNQUE OPELLAM
PRO UTRIUSQUE CLERI USU ET COMMODO
BONARUMQUE ARTIUM PROVECTU
SUSCEPTAM ET ELUCUBRATAM
IN SACRUM FOEDERIS,
DEVOTI ANIMI, OFFICIOSAE VENERATIONIS
ET CULTUS PERPETUI SYMBOLUM
D. D. D.
CLERICORUM ECCLESIAE OCCIDENTALIS
SORTE INFIMUS
N. NILLES, S. J.,
ILLUSTRISSIMI EJUS NOMINIS
CULTOR DEVINCTISSIMUS.

IV. NON. FEBR. = *DOM. IV. POST EPIPH.*
XII. KAL. FEBR. = T P I O A I O N.

A. R. S. MDCCCLXVIII.

SANCTISSIMUS DOMINUS NOSTER

PIUS PAPA IX.

DE RITIBUS ECCLESIAE ORIENTALIS.

I.

„Omnino sartas tectas habebimus peculiare vestras Catholicas Liturgias, quas plurimi sane facimus, licet illae nonnullis in rebus a Liturgia Ecclesiarum Latinarum diversae sint. Enimvero Liturgiae ipsae vestrae in pretio pariter habitae fuerunt a Praedecessoribus Nostri, utpote quae et commendantur venerabili antiquitate suae originis et conscriptae sunt linguis, quas Apostoli aut Patres adhibuerunt, et ritus continent splendido quodam ac magnifico apparatu celebrandos, quibus fidelium erga divina mysteria pietas et reverentia foveatur“. (Ex Literis Apostol. In suprema ad Orientales d. d. 6. Januar. 1848.)

II.

„Charitatis spiritu perinde ac Nos excitati Praedecessores Nostri sacros ritus, quos Orientalis adhiberet Ecclesia quosque orthodoxae fidei minime adversari competerent, non modo non improbandos, sed vero etiam observandos ac retinendos censuerunt; utpote ipsa antiquitatis origine commendatos et a sanctis Patribus non mediocri ex parte profectos; quin imo orientales ritus deserere, nisi impetrata Summi Pontificis venia, providentissimis Constitutionibus edixerunt fas esse nemini. Noverant siquidem immaculatam Christi sponsam mira

quadam varietate distingui, quae non officiat unitati; Ecclesiam scilicet nullis regionum terminis definitam omnes complecti populos, nationes, gentes, quae fidei unitate et consensione coalescant, diversae licet moribus, linguis ac ritibus, quos tamen omnium mater et magistra Romana probavit Ecclesia“. (Ex Allocut. Consistor. d. 19. Decemb. 1853.)

III.

„Fidei unitas cum legitimorum rituum varietate optime consistit, ex quibus imo major in Ecclesiam ipsam splendor et majestas mirifice redundat. Hinc ipsi decessores Nostri, quoties opportunum esse existimarunt, luculentissimis verbis clare aperteque declararunt, se nolle proprios Orientalium Ecclesiarum ritus, utpote venerabili suae originis antiquitate et Sanctorum Patrum auctoritate commendatos, destruere vel immutare, sed unice velle, ne quid in ritus ipsos forsitan induceretur, quod fidei catholicae adversetur, vel periculum generet animarum, vel ecclesiasticae deroget honestati. Quodsi Orientales ritus alicujus arbitraria aliquando immutati fuerint, id nunquam Apostolicae huic Sedi est tribuendum“. (Ex Constitutione Apost. Romani Pontifices d. d. 6. Januar. 1862).

DE
RATIONIBUS FESTORUM MOBILIIUM
UTRIUSQUE ECCLESIAE
OCCIDENTALIS ATQUE ORIENTALIS.

PRAEMONITUM.

Non minus viginti duas dioeceses ecclesiasticas constituunt, qui in variis provinciis imperii Austriaci cum Latinis permixti ritum orientalem sequuntur ¹⁾. Eadem cum aliis Kalendaria civilia habent, ad regulas utriusque styli exacta. Kalendaris communiter praefixa est *διαγραφή* disticha festorum ac religiosorum dierum tempora utriusque Ecclesiae continens: priori tabellae columna (*Latinorum* sc.) descripta ex *Explicatione calendarii Gregor. Christoph. Clavii* c. 22., altera ejus parte autem confecta juxta canones antiquorum *ἀρολογίων* Ecclesiae orientalis ²⁾. Jam vero quum in tradendo computo ecclesiastico ³⁾ usu didicerimus, pluribus clericis adeo mancam esse antiquitatum ecclesiasticarum caeterarumque literarum auxilium cognitionem, ut rationes praefixi diagrammatis vix assequantur, in id consilii devenimus, ut brevem hunc commentarium **de rationibus festorum utriusque ecclesiae** ipsorum usibus accomodaremus. Ejus ut fructum aliquem in antecessum experiantur lectores, mox ipsam *tabellam festorum mobilium* trium annorum sequentium exhibemus. Haec itaque sunt

¹⁾ Cfr. *De Computo ecclesiastico*, p. 163.

²⁾ In vulgaribus Kalendaris mixti styli ipsa antiquorum *hologiorum* religiosa tempora exhiberi, unius Kalendaris exemplo proposito satis probatur. Haec v. g. festa habet „*Il Morlacco. Lunario Dalmatino Cattolico e Greco*, edit. Zara typ. Demarehi-Rougier: *Triodio; Carnevale 1 giorno; ultimo giorno di carn.; Dom. de' Latticini; Pasqua; Ascensione; Pentecoste; Dom. tutti i Santi; Diggiuno ai SS. apost. Pietro e Paolo. etc.*“

³⁾ Cfr. *De Comp. ecc.*, p. 107.

FESTA MOBILIA

Ecclesiae Occidentalis.

ANNIS	1868	1869	1870
Numerus aureus	VII	VIII	IX
Cyclus Solis	I	II	III
Epacta N. St.	VI	XVII	XXVIII
Litera Dominicalis	E D	C.	B
Litera Martyrologii	f	s	M
Indictio Romana	XI	XII	XIII
Septuagesima	9 Feb.	24 Jan.	13 Feb.
Dies cinerum	26 —	10 Feb.	2 Mart.
Dom. 1. Quadrages.	1 Mart.	14 —	6 —
PASCHA	12 Ap.	28 Mar.	17 Ap.
Ascensio D. N. J. Ch.	21 Maj.	6 Maj.	22 Maj.
Pentecostes	31 —	16 —	5 Jun.
Corpus Christi	11 Jun.	27 —	16 —
Fest. SS. Cordis Jesu	19 —	4 Jun.	24 —
Dominicae post Pent.	25	27	24
Dominica I. Advent.	29 Nov.	28 Nov.	27 Nov.

FESTA MOBILIA

Ecclesiae Orientalis.

ANNIS	1868	1869	1870
Ἡ παραμονὴ τῶν τοῦ Χριστοῦ γεννῶν	Dnica.	Fer. III.	Fer. IV.
Τριώδιον	21 Jan.	9 Feb.	1 Feb.
Κυριακὴ τοῦ Ἀσώτου	28 —	16 —	8 —
„ τῆς ἀπόκρεω	4 Feb.	23 —	15 —
„ τῆς τυροφάγου	11 —	2 Mart.	22 —
„ τῆς ὁρθοδοξίας	18 —	9 —	1 Mart.
„ σταυροπροσκυνήσεως	3 Mart.	16 —	15 —
„ τῶν βαΐων	24 —	13 Ap.	5 Apr.
„ τοῦ ΠΑΣΧΑ	31 —	20 —	12 —
Ἀνάληψις	9 Maj.	29 Maj.	21 Maj.
Κυριακὴ τῆς ἁγίας Πεντεκοστῆς	19 —	8 Jun.	31 —
„ τῶν ἁγίων πάντων	26 —	15 —	7 Jun.
Ἡ τῶν ἁγίων ἀποστόλων νηστεία	27 —	16 —	8 —
Κυριακὴ πρὸ τῆς ὑψώσεως	8 Sept.	7 Sept.	13 Sept.
„ μετὰ τὴν ὑψωσιν	15 —	21 —	29 —
Θεμέλιον	17	28	9

**NOTITIA 'PRAELIMINARIA
EXHIBENS VOCIS KALENDARII ETYMOLOGIAM,
HOMONYMIAM, SYNONYMIAM.**

Notationes vocis *Kalendarii* etymologi tres conficiunt, primam atque alteram rejiciendas, tertiam probandam.

Sunt igitur, qui — litera vocali *a* mutata in *o* — *Kalendario* *Colendarium* substituentes, appellationis originem a cultu festorum, vocabuli notationem vero a *colendo* deducant, quia, inquit, primus cujusque mensis dies Junoni sacer erat, ut docent *Ovidius* (*Fast.* I, 55) et *Macrobius* (*Sat.* I, 15) ubi plura hac de re.

Alii *Kalendarium* etymon habere volunt a *καλόν*, quod est *bonum omen* per totum mensem habendum; tunc enim sibi mutuo encaenia transmittabant Romani, quasi *boni fati augurio*, uti habetur *can. Non observetis* 16. C. XXVI, Q. VII. Quod munus festivum ab ipso die religioso, quo dabatur, *kalendarjam strenam* appellabant teste s. *Hieronymo lib. III. ad c. 6. Epist. ad Ephesios* ¹⁾, relato in *can. Legant* 5. *Dist. 37*, eadem ferme ratione, quae hodieque in pluribus provinciis Germaniae *strenam*, quae ineunte anno accipitur, *Kalende* vocant, uti videre est apud *Marcinowski*, qui ea de re accurate et copiose disputat in opere: *Die kleine Kalende* ²⁾.

Ast vero propius accedit, quod alii docent, *Kalendarium* nimirum a *Kalendis* dici, *Kalendas* autem a verbo *καλεῖν*, a quo *calo*, *as* factum est.

---

¹⁾ *Migne Patrol. Latin.* tom. XXVI. p. 540.

²⁾ *Berlin. Hofbuchdruckerei. 1864.*

Jam vero verbum *calo*, quod purum putumque ex graeco est ¹⁾, très habet significationes *vocandi*, *nominandi* et *invocandi*, totidemque notionibus a priscis Latinis usurpatum est. Utebantur enim voce *calandi*, quum *vocabant* populum ad comitia, ut dies Nonarum cujusque mensis indicerent. Primis reipublicae temporibus scilicet, antequam Fasti vulgarentur, solebat Pontifex populum *calare*, h. e. convocare in Capitolium, ibique peracto sacrificio pronuntiare inter alia, quot numero dies a primo ad Nonas superessent, quinquene an septem? Et *quintanas* quidem juxta *Macrobiū* (*Sat.* I, 15) quinquies pronuntiatio verbo *calo*, *septimanas* autem repetito septies praedicabat, et ideo plurali numero *Kalendae* a pluribus vocationibus appellatae sunt; juxta *Varronem* (*Ling. lat.* v, 4) vero hac altera formula in *calandis* diebus utebatur Pontifex: *Quinque dies te calo Juno novella; Septem dies te calo Juno novella*, id est: hoc mense per quinque vel septem dies invoco te Juno novella. Quia enim primi cujusque mensis dies Junoni sacri erant, juxta illud *Ovidii Fast.* I, 55.

Vindicat Ausonias Saturnia Juno Kalendas.

ideo in iis diebus pronuntiandis Junonem invocabat Antistes, atque itidem verbum *calo* adhibebat. *Varr. l. c.* ²⁾. Hinc factum, ut primo diei mensis *Kalendarum* appellatio tributa sit.

Conscriptis postea Fastis et Kalendario constituto, cessatum est a *populi calatione*, mansit tamen *Kalendarii* vocabulum.

¹⁾ Et hoc quidem in causa est, cur etiam per K graecam litteram *Kalo*, *Kalendae*, *Kalendarium*, scripta reperiantur. Sed quum pro ea Latini passim C substituerint in aliis verbis, non est cur *Calare*, *Calendae*, *Kalendarium* scribere non liceat.

²⁾ Ad hunc paganorum ritum atque ad vetitas Kalendarum observationes referuntur cc. *Non licet 13; Si quis kalendas 14; Non observetis 16. C. XXVI. Q. VII.*

Kalendarium generatim sumitur pro libro, in quo anni, mensium, hebdomadum, dierum ac lunarium mutationum ratio perscribitur, atque omnium illorum, quae diebus ac mensibus adjuncta sunt, ordinatio exhibetur. Hinc *Kalendarii* vocabulum nominibus *ῥητορίαις* accenseri debet ¹⁾).

Kalendarium ecclesiasticum in specie dicitur liber, qui festorum ac religiosorum dierum tempora continet. Quo vero caeteris omnibus usibus ecclesiasticis inservire possit, praeter nomina Sanctorum ac recurrentes per annum celebritates observari in eo oportet *Numerum aureum* sive ejusdem loco *Epactas* ²⁾), *Literas Dominicales* atque ex his ortum *Cyclum solare*, *Indictionem* caeteraque omnia,

¹⁾ Sic, ut unum ex variis illis libris memoremus, quibus eadem *Kalendarii* appellatio est, *Kalendarium* librum foenebria pecuniae creditae seu codicem, in quem nomina debitorum referuntur, in utroque Jure significat: *l. Ejus, qui 41. ff. de Rebus creditis. (XII, 1.)*; *l. Uni ex haeredibus 58, ff. de Peculio (XV, 1.)*; *C. Dudum 14. de Praeendis in 6 (III, 4.)* et aliis locis. *Divitem illum putas*, ait *Seneca (Epist. 80.)*, *qui in omnibus provinciis arat, quia magnus illi Calendarii liber voluitur*. Hoc autem nomen ex eo descendit, quod in Kalendas veteres foenerari solerent, ideoque *Kalendarum* nomine ejusmodi librorum paginis praeposito, quae deinde nomina fecissent, adscribere solebant. Hinc locutiones: *calendarium exercere, Kalendarii actio, Kalendario destinatae pecuniae, ex Kalendario nomina, servus Kalendario praepositus* et aliae hujusmodi, quae passim in jure occurrunt; eas tamen nec vacat nec ad praesentis commentarii institutum opus est hoc loco distinctius explicare.

²⁾ In graecis *typicis τὸ θεμέλιον τῆς σελήνης* notatur, quod *Epactae* Latinorum respondet. Est autem *θεμέλιον* (*θέμηλον, θέμελον*) idem quod *ὑπόθεμα* seu *ὑπόθημα* aut *ὑπόθεσις* ejusdemque originis a *τίθημι*, id est, *fundamentum*, id quod alicui rei supponitur seu subjicitur basis loco. Quam recte vero vox *θεμέλιον Epactae* tribuatur, ex iis patet, quae de methodo investigandae (quotae) diei mensis lunaris (*ποστέα τῆς σελήνης*) ex *Epacta* late explicantur in *Computo Ecclesiast.* Cap. V. pp. 76. seqq.

quae ad temporum cognitionem spectant, prout pluribus declaratum est in *Computo Ecclesiastico CC. II seqq.*

Ejusdem ut Kalendarium significationis est nomen *Fasti*. *Fastorum libri appellantur*, inquit *Festus*, in quibus totius anni fit descriptio; et *Verrius*: *Fasti sunt libri, quibus dierum totius anni continetur computatio*. Hinc *Fastos* opus suum *Ovidius* inscripsit, in quo singulorum totius anni dierum festos dies et sacra enumerat describitque, originem et causas exponit.

Dicti sunt a *diebus fastis*, quibus lege agi in foro licebat; eorum enim praecipue ratio singulis annis diligenter describebatur et suis deinde temporibus, tabulis propositis, populo edicebatur. Saepe etiam Fasti ea ratione usurpabantur, qua *Magistratum* nomina continebant sicque accepti erant *catalogi*, *laterculi*, *nomenclaturae* Magistratum vel civilium vel militarium, quibus posterioribus temporibus appellatio *Matriculae*, *Albi*, *Diptychorum* facta est.

A latiori hac significatione *Fastorum* et *Matricularum* nomina translata a Christianis sunt ad recurrentes sacras per annum celebritates notandas atque ad Sanctorum nomina singulis mensibus recolendorum indicanda. Qui quidem Sanctorum et celebritatum catalogi, sumpto e re nomine, *Kalendaria* appellati sunt, quod descriptis columnatim Kalendarum, Nonarum atque Iduum notis cum aliis quibusdam signis chronographicis totius anni festa in iis adnotarentur ¹⁾.

Orientales tamen, quamquam graecae originis nomen est, seriem hanc dierum festorum *Kalendarium* seu *Καλανδολόγιον* non dixere, quod apud eos profana vox esset nec eam Latinorum more ad sacra traduxissent,

---

¹⁾ Consule *Jos. Sim. Asseman. Kalendaria Ecclesiae Universae. Rom. 1755. tom. I. p. 85.*

quemadmodum declarat canon III. Nicephori CPolitani, quem e collectione Conciliorum Hardouini ¹⁾ desumptum exhibet *Migne Patrol. Graec. tom. C. p. 852: Apocalypsin Pauli et ea, quae dicuntur Brontologia et Selenodromia aut Kalandologia, suscipere non oportet: βέβηλα γὰρ πάντα: profana enim sunt* ²⁾).

Posterea aetate autem fuisse, qui Kalendarium ecclesiasticum *Καληνδάριον* appellarent, Caveus ostendit adducto codice Biblioth. Vindebon. Hist. Eccles. 97. n. 13.

Quod Latini *Kalendarium* appellant, ex multorum sententia *Morcelli* ³⁾ *Μηνολόγιον ἑορταστικόν* dicit, tametsi *Menologii* appellatio strictius sumpta iis libris maxime tribuitur, qui saactorum coelitus vitas, mensium ordine servato, summatim complectuntur, vel qui saltem eorum commemorationem faciunt, si vitae non exhibeantur; unde Martyrologio Latinorum ferpe respondet.

Catalogus religiosorum dierum seriem exhibens saepe etiam *ὠρολόγιον* vocatur, quamvis communiter *horologii* nomine codex veniat, qui horas diurnas complectitur. Latereculum dierum festorum *Horologii*, quod Venetiis editum est anno Christi 1535, exhibet *Petavius Dissertat. de aeris Graecorum c. 12. apud Migne Patrol. Graec. tom. XIX. pp. 1442. seqq.*

Kalendaria civilia Graecis appellantur *Ἡμερολόγια* et *Ἡμερολογεῖα* ab *ἡμερολογεῖν*, *dies supputare*. Typis Parisiensibus inde ab anno 1861 prodiit *Ἑθνικὸν Ἡμερολόγιον* conscriptum a *Marin. P. Bretos*, non tamen optimum.

¹⁾ Tom. IV. p. 1052.

²⁾ S. Nicephorus CP. Patriarcha, in locum Tarasii an. 806, 12 April. die Paschatis creatus, et an. 815 ob propugnatum sacram imaginum cultum sede pulsus atque inde *ὁμολογητής* sive *confessor* Graecis dictus, decessit an. 828. Cfr. *Acta Sanctorum Bolland. Martii tom. III. die 13.*

³⁾ *Kalendar. CP. Rom. 1788. tom. I. §. 2. p. 8.*

Kalendaria et *Fasti* Ecclesiae Latinae longe differunt a *Μηναίοις*, *Συναξαρίοις* et *Τυπικαίοις* Graecorum.

Graeci *Menaei* nomine intelligunt brevem aliquam Sanctorum seu Christi ac Deiparae *festorum*, ut vocant, *immobilium*, toto anno quotidie recurrentium nomenclaturam, qualis non in nostris spectatur Kalendaris, uti recte contra Papebroch. observat *Asseman.* ¹⁾, sed qualis in officio proprio Sanctorum juxta ritum Romanum conspicitur. Non enim nomina tantum Sanctorum uniuscujusque diei, ut fit in nostris Kalendaris, recensentur, sed etiam praeter cantus lectionesque explicatior quaedam habetur unius pluriumve per dies singulos recolendorum notitia quoad vitae et passionis modum, tempus et locum sive recurrentis Dominicae solemnitatis historiam, qualem continent et quae etiam vocantur et passim laudantur *Synaxaria*, iis similia Martyrologiis, quae apud Latinos exorsi sunt scribere Beda et Florus quaeque deinde absolverunt Rabanus, Usuardus, Ado, Notkerus strictioris laxiorisque formam observantes.

Menaea immensum opus constituunt, in 12 menses, totidem *βιβλία* sive volumina divisum, quovis mense suum sibi *Μηναιον* vindicante; quare etiam *Mensualia* vocantur in catalogis librorum graecorum apud *Zaccaria Bibliothec. Ritual. lib. I. C. V.* ²⁾.

Synaxaria sunt vitae Sanctorum et Martyrum in compendium redactae et succincta expositio solemnitatis, de qua agitur, ex *Menaeis* prolixioribus Graecorum libris ecclesiasticis in angustiores terminos contracta. Dicuntur autem *Συναξαρία* a *συνάγω*, quasi diceret *collectiones* et *contractiones*.

¹⁾ Kalendar. Eccles. Universae tom. I. p. 84,

²⁾ *Rom.* an. 1776 tom. I. p. 88,

In hoc diversa sunt Synaxaria a Menaeis, quod, omissis caeteris partibus officii ad Sanctos spectantis, solas eorum synaxes sive festivitates indicent cum brevi uniuscujusque elogio ¹⁾).

In contexendis Synaxariis principem locum habuit *Nicephorus Callistus Xantopul.*, qui synaxaria composuit in praecipuas *Triodii* festivitates, quae illarum causas reddant: unde originem habuerint et quamnam ob causam hoc tempore ita se habeant et a divinis Patribus sic dispositae sint, uti pluribus declarat *Leo Allatius de libris ecclesiasticis Graecorum C. 15* ²⁾). Ordiantur a *Dominica Publicani et Pharisei*, finiunt in solemnitatem omnium Sanctorum, ut ex ipsius operis titulo liquet.

Menaeis, Triodio et Pentecostario partim inserta sunt haec Synaxaria.

Quae Triodio inseruit Nicephorus varias in se haeresses continere et digna animadversione ecclesiastica esse ostendit *L. Allatius* propria dissertatione ³⁾). Quin et *Genadius*, a *L. Allatio* citatus, tamquam ambitioso studio et impetu perniciosi schismatis composita damnat nec in Ecclesia CP. legi solere adfirmat.

Τῆνυξόν Graecis dicitur ordo recitandi divini Officii. Liber est haud parvae molis, in quo a primo die anni, singulis diebus, quid inter Missarum solemnia, quid ad vespervas, quid ad horas, quid ad matutinum, quid denique ad reliqua divina officia, sive dies illi feriales sunt, sive festi, recitandum, quid psallendum, aut legendum sit, quibus diebus jejunandum, quibus et quomodo solvendum jejunium, verbis clarissimis et facillima methodo praescribitur variisque

¹⁾ Consule *Acta Sanctorum Bolland.* tom. I. Jun. p. 16.

²⁾ Apud *Fabric. Biblioth. graec. Edit. Hamb. tom. V. Appendix.* pp. 68. seqq.

³⁾ *Examen Triodii* apud *Fabric. l. c.* pp. 82. seqq.

est distinctus pro materiae varietate capitibus, ut proposito exemplo ex L. Allatio ostendit *Zaccaria Biblioth. ritual. lib. I. C. IV. art. I.* ¹⁾

Nomen habet a *τύπος*, quasi *forma sit, ordinatio, praescriptio, norma, regula*; hinc et libro nomen *τύπος* factum. Ab aliis dictus fuit *διάταξις*, ab aliis *διατάξεις*; Latinis est *ordo rei divinae seu divini Officii dicendi et Sacrum faciendi*.

Varia pro varietate Ecclesiarum Typica fuisse docet Leo Allatius ex compilatore ejuscemodi libri. Quae in singularem monasteriorum usum condita sunt *πρωτοῦν* proprio nomine appellantur. Saepe quoque *τακτικὴν* inscribuntur a *τάξει*: *ordine*, sicut apud Latinos ab ordine *Ordinarium* fit.

Sunt etiam quae strictiori sensu apud Graecos *τυπικὰ* vocentur, nempe versuum quorundam ex Psalmis hinc inde congestorum et ad solemnitatis, quae agitur, arcana exponenda aptiorum eclogae, ut post *Leonem Allatium* ²⁾ notat *Zaccaria l. c.* Secundum *Jacob Goar.* ³⁾ *τυπικὰ* audiunt vel ut *κατὰ τοὺς τύπους* juxta normam et rubricas cantari vel potius quia in Officio τῶν τυπικῶν legi consueverunt, qua de re ipse Auctor adeundus.

Typicon duos maxime complectitur Ecclesiae libros *Τριώδιον* et *Πεντηκοστάριον*. *Triodium* est liber, in quo Officium a Dominica Septuagesimam antecedente ⁴⁾, usque ad *Sabbatum Sanctum* continetur: *τριώδιον*, h. e., *trium odarum* liber dictus, quod quum canones et hymni, qui in

¹⁾ Edit Rom. cit. tom. I. p. 79.

²⁾ L. c. p. 8.

³⁾ *Euchologium Graecorum* edit. Venet. an. 1730 p. 107.

⁴⁾ Fallitur doctissimus Zaccaria, dum *Biblioth. rit. lib. I. c. IV. art. I. n. 9. Triodium* ait initium ducere a Dominica Septuagesimae.

reliquis divinis officiis usurpantur, *novem* habeant odas, hic liber tribus tantum constet, imo neque semper tres habet. De emendatiore Triodii editione legis Jos. Simon. *Asseman. Kalendar. Eccles. Univers. Tom. VI* ¹⁾.

Pentecostarion est alter ecclesiasticus liber Triodio sub-
iunctus, quo Officium ab ipso Paschatis die usque ad Oc-
tavam Pentecostes, nempe ad *Dominicam* (ut Graeci vocant)
omnium Sanctorum continetur. Multa etiam in hoc libro
carpit et virga censoria notat *Allatius* l. c.

Sunt et nonnullis aliis libris ecclesiasticis Graecorum
cum praedictis similitudines, e quibus unum alterumve per-
censuisse haud abs re fuerit, quo cupida sacrarum disci-
plinarum juvenus, commentarii hujus nostri ope adjuncta,
multo facilius ad studium librorum liturgicorum addu-
catur ²⁾.

Celeberrimus in his libris est, qui *Οκτώηχος* seu *Octo-
tonus* prae-notatur. Est autem liber, quo octo toni a Joanne
Damasceno compositi praecipue continentur. Quum Grae-
corum musica, ut Leonis Allatii verbis utar, proprios tonos
(ipsi vocant *ἤχους sonos*) quatuor habeat: primum, secun-
dum, tertium et quartum; quatuor item obliquos *πλάγιον
τοῦ πρώτου* obliquum primi, obliquum secundi, obliquum
tertii, obliquum quarti, canones omnes sive troparia et
quaecunque aliae cantiones in hoc libro contentae ita dis-
positae sunt, ut, quae primo tono concinuntur, omnia simul
primum sibi locum occupent; quae secundo secundum, quae
tertio tertium et sic de singulis, donec ad obliquum quarti

¹⁾ Edit. Roman. ann. 1755. p. 562.

²⁾ Graecorum Officium et Missale juxta illorum consuetudinem in
octo partes distributum, in quo *Psallerium, Horologium, Paracle-
tice, Triodum, Pentecostarium, Octoechus*, liturgiae cum Episto-
lis et Evangelis et alia quaedam continentur, praeter alias vices, octo
voluminibus comprehensum prodit Romae ex praelis Propagand.
Fid. an. 1731,

perveniat, qui inter tonos ultimus ultimum quoque sibi locum vindicat et cantiones eo modulatae ac commensuratae ultimo quoque loco reponantur. Continet autem troparia et canones, qui a primis Vesperis Dominicae ad finem usque Missae canuntur. Et octo Dominicis pro tonorum numero finitur. Singuli toti tres habent canones primum; ἀναστάσιμον, qui in Resurrectionis Dominicae, secundum σταυροαναστάσιμον, qui in Crucis et Resurrectionis, tertium in *Mariae* Virginis laudibus celebrandis versatur. Et haec in octoëchis antiquis habebantur. In recentioribus modo additur pro singulis tonis canon, qui in μεσονυχτιον vel μεσονυχτιοῦ mediae scilicet noctis officio cani suevit, et quod de Trinitate pertractat *Triadicus* dicitur. Haec post *L. Allatum l. c. Goar. in Euchologio sive Rituali Graecorum* edit. Venet. 1730. p. 351. n. 6. Iis addere liceat, quae eodem loco habet n. 12. Libros notis musicis exaratos inter cantandum rarissime conspiciunt vel etiam habent Graeci, communesque ideo, et verbis et cantu, memoriae tenaciter infigunt Hymnos, ad quorum normam alios pari syllabarum numero constantes cantando inflectunt: quorum ideo primordia Canticis aliis inscribunt, ut ad eorum regulam sequentes indicent esse decantandos. Hi vocantur *Ειρηυί* sive *Tractus*, ut qui sequentes modulos ad suam musicam inflexionem trahant, eosque secundum octo tonorum varietatem collectos liber Ecclesiae *Ειρηολόγιον* dictus continet: vel dicitur *ειρμός*, i. e. *series*, quod reliquorum, quae canuntur, consequentia et *series* ab eo ducatur, quae, quia ad ejus modum et cantum vertuntur (ὅτι τρέπεται πρὸς αὐτὸν sive πρὸς αὐτοῦ τρόπον ἐστὶ) vocantur *τροπάρια*.

Adjungamus librum, qui *Παρακλητική* inscribitur. Is fere nihil aliud est, quam Damasceni Octoëchos a Graecis subsequentibus temporibus admodum auctus, unde et Ὁκτώηχος νεὰ vocatur. *Παρακλητικός* appellatur hic liber

partim quod, explicante L. Allatio, sit *consolatorius*, quum omnia, quae in eo sunt, maxime spectare videantur, ut peccatorem consolentur, partim quod sit *invocatorius*, quum totus sit in Deo Sanctisque exorandis divinoque sibi auxilio variis supplicationibus impetrando.

Memorandum tandem *Ψαλτήριον*, *Psalterium*, quo teste Leone Allatio ¹⁾, nullus alius liber sive in Missis sive in matutinis precibus sive in aliis divinis officiis frequentior est. Sunt autem meri psalmi Davidici, non alterato ordine, sed uti in sacris Bibliis jacent, in certas tamen classes, plures vel pauciores psalmos pro psalmorum longitudine continentes, distincti. Sectiones Graeci *καθίσματα* vocant, quasi diceret *sessions* et viginti tantummodo numerant ²⁾.

Καθίσματα singula in tres partes subdividunt, quas consueta Doxologia *Gloria Patri et Filio* terminant, aliter ac fit in Ecclesia Latina; quae dictam Doxologiam post omnes psalmos recitat. Divisiones Kathismatum *ὁδοὶ* dicunt, *stationes* nempe, stantes enim recitant; vel quod lectionem finientes stent et quasi respirent, ut ait L. Allatius l. c. Kathisma XX. communiter *Cantica* absolvunt tum ex veteri tum ex novo foedere desumpta, quae Graecis *ὕμναι* vocantur. Eas ex L. Allatio l. c. percenset Zaccaria l. c. p. 81.

Animadvertendum autem psalmos, quod alii ad alios atque alios usus in officiis ecclesiasticis adhibiti sint, aliud atque aliud veluti nomen induisse; de quibus omnibus legi

¹⁾ L. c. pag. 40.

²⁾ *Καθίσματα* I. a Ps. 1—8; II. 9—16; III. 17—23; IV. 24—31; V. 32—36; VI. 37—45; VII. 46—54; VIII. 55—63; IX. 64—69; X. 70—76; XI. 77—83; XII. 85—90; XIII. 91—100; XIV. 101—104; XV. 105—108; XVI. 109—117; XVII. 118; XVIII. 119—131; XIX. 132—142; XX. 143—150.

potest *L. Allatus l. c. pp. 41. seqq.*, ubi tota haec materia solide atque erudite pertractatur.

Paucis haec de Kalendariis ac libris Ecclesiae Orientalis pro instituti nostri ratione attigimus. Quodsi quis in tirociniis adhuc haerens juris liturgici plura ea de re videre cupiat, is adeat, praeter auctores jam citatos, Rmum. D. *Joseph. Papp-Szilágyi*, Episcopum Magno-Varadinem. Gr. R., in Hungaria, virum inter Graecos acri ingenio, eximia pietate, exquisita doctrina, nec his dotibus impari zelo pastorali longe clarissimum, qui in *Enchirid. Juris Ecclesiae Orientalis Catholicae* ¹⁾ potiora hujus disciplinae capita uberiori, graviori, accuratiori tractatione usibus Clericorum Graeco-Catholicorum accomodavit *Part. II. Sect. II. cap. I.*

Ecclesiam Occidentalem quod spectat, lectoribus in jure sacro vel leviter tantum eruditis manifestum est, in toto passim Corpore juris canonici dispersos esse canones *ἐορταστικούς* sive immediate, sive mediate, Pontificios ²⁾, ad quorum normam Fasti et libri ecclesiastici sint dispositi. Ne igitur in probanda re nota frustra a nobis opera teratur, in praeliminari hac notitia duos canones indicasse satis habemus, quorum altero praescriptum est, quinam libri sacrae scripturae singulis anni partibus adsignandi sint; altero vero, in quasnam diei horas Officium Divinum sit distribuendum. Prior est *C. Sancta Romana 3. Dist. 15.* (§ *Caeterum* 82.), qui licet *origine* sua *spurius* sit, *ratihabitione* Pontificis tamen verae legis robur accepit. Ejus argumentum Leoninis comprehensum versibus, ex priscis glossatoribus depromptis, exhibet *Rituale Cisterciense* an. 1689, lib. IV. c. 6, quos, *ut nihil antiquitatis penitus*

¹⁾ M. Varadini apud Al. Tichy 1862.

²⁾ Hujus distinctionis rationem explicatam vide apud *Moy Archiv für kathol. Kirchenrecht* tom. V. pp. 372—373.

ignoretur — quae vetus est legis praescriptio ¹⁾ — hic sistendos censemus. Iste ergo est

Ordo Librorum

per anni circulum in ecclesia Dei legendorum.

Disce per hoc scriptum, quid sit vel quando legendum.

Adventus proprie vult sermones Isaiae.

Post Natale sacrum recitat sacra lectio Paulum.

Quinque libros Moysis tibi Septua Quadraque misit.

Vult tibi scripta legi Jeremiae passio Christi.

Actus Apostolicus sequitur post Pascha legendus.

Hinc Apocalypsim lege. Canonicasque vicissim.

Post Pentecosten Regum liber exit in hostem.

Inde per Augustum. retinet Sapientia scutum.

Per totum mensem sapiens Salomon tenet ensẽm.

Cantat September Job, Tobiam, Judith, Esther.

Octobri mense Machabaea trophaea recense.

Isti: Ezechiel, Daniel durabunt mensa Novembri,

Postea tu repetas bis sex in fine Prophetas.

Preces canonicas autem certis diei horis esse fundendas suprema auctoritate legitur institutum *C. Presbyter I. X. de celebr. Missar.* (III, 41) coll. can. 2. Dist. 91., ubi *gl. verb.* *Septenarius* septem horis canonicis, quae divinis addictae sunt laudibus, varia tribuit nostrae redemptionis mysteria, eadem ferme ratione, qua statarum horarum mysticas rationes enarrat auctor *Apostolic. Constitut. lib. VIII. cap. 34.* ²⁾ Quibus, quum insigniter juvemur, *ut divinum officium, nocturnum pariter et diurnum, quantum nobis dederit Deus, studiose celebremus pariter et devote*

¹⁾ *Institut. de testamentis ordinandis* §. I. (II, 10).

²⁾ *Migne Patrol. Graec.* tom. I. p. 1135.

quemadmodum Innocentius PP. III. in Concilio Generali Lateranensi an. 1215 *districte praecipit in virtute obedientiae C. Dolentes 9 eod.* ¹⁾); ea hoc loco deberi non possunt. Igitur

Haec sunt septenis propter quae psallimus horis:

Matutina ligat Christum, qui crimina purgat;

Prima replet sputis; causam dat Tertia mortis;

Sexta cruci nequit; latus Ejus Nona bipertit;

Vespera deponit; tumulto Completa reponit.

Duobus hisce capitibus ex supervacuo adungere placet C. Gloriosus un. de reliq. et venerat. SS. in VI. (III. 25), quo plurium aliorum canonum doctrinam Bonifacius PP. VIII. ad festa ss. Apostolorum, Evangelistarum aliorumque Sanctorum transfert. Quod enim innuitur c. *Ad hoc 7 Dist. 89*, ut Ecclesia militans in terris *coelestium militiarum exemplar* referre debeat, juxta quod *alter ab altero differt*, quodque ex s. Augustino docetur c. *In domo Patris mei 11 De poenitent. Dist. 4*, *mansiones multas* in domo Patris *multas esse differentias justorum* pro *varia diversitate meritorum*, id Pontifex cit. cap. ad festa Sanctorum accomodat. Quae omnia quum in interpretatione Decretalis Gloriosus in academiis viva voce accuratius expendere solemus cum multis aliis, quae ex iis nexae sunt, quaestionibus *ἐορταστικαῖς* scitu utilioribus, Pontificiam constitutionem in parte addititia in forma extensa sistemus,

¹⁾ Clericos Orientalis ritus quoque praecepti necessitate cogi divinum officium persolvere, probatum vide apud laudat. Rmum. *Papp-Szilágyi l. c. §. 56*. Caeterum Orientales nec ipsum Decretum Concilii Lateranensis. cit. praeteriit, quum graeca ejus. capituli versio extet, quae ejusdem aetatis est atque ipsum Concilium. In ea Decretalis ita reddita legitur: *σφικτῶς ἐπιτάσσοντες ἐν δυνάμει ὑπακοῆς, ἵνα τὸ θεῖον ὀφείλιον, νυκτερινὸν ἅμα καὶ ἡμερικόν, ὅσον ὁ θεὸς αὐτοῖς δώσειν, σπουδαίως καὶ ἀκριβῶς ἐπιτελοῦσι καὶ ἐντοικῶς. Hardouin. Collect. Concil. Tom. VI. p. 33.*

ut ita una cum seminibus propago quoque steriles atque seges occurrat materialium.

FESTA MOBILIA UTRIVSQUE ECCLESIAE.

Festa mobilia dies anni festos dicimus, qui statim non sunt, sed certis inter se spatiis divisi varium Paschatis recursum ordine sequuntur. Ea *festiva conceptiva* appellabant veteres latino more, quod a magistratibus vel sacerdotibus quotannis conciperentur in dies certos vel etiam incertos, ut auctor est *M. Terent. Varro de ling. lat. V. 3.* Consonat *Festus* verb. *conceptivae feriae*.

Termino paschali juxta regulas computi rite constituto reliqua festa mobilia ad sua quaeque tempora facile referuntur, quum *ex Paschate* — verba sunt *Rubricae chronographicae Breviarii* — *festa mobilia pendeant*.

Regulae paschales ipsae vero (gr. *Μέθοδος τῆς τοῦ Πάσχα εὐρέσεως*) ad leges canonicas exigendae sunt.

Canonem de recta Paschatis celebratione Victor Papa in disceptatione a Judaizantibus excitata, exemplo s. Pii. praedecessoris sui, ex Apostolica traditione determinavit. *Hic enim, ut verbis utamur Libri Pontificalis cap. XV. 1), fecit statutum ad interrogationem sacerdotum de circulo Paschae cum presbyteris et episcopis facta collatione 2), ut a quartadecima luna, primi mensis, usque ad vicesimam primam die Dominica custodiatur sanctum Pascha.* Quod Victoris constitutum, Pseudo-Isidori conceptam ver-

1) *Migne Patrol. Latin.* tom. CXXVII. p. 1279.

2) Hoc est, explicante ibidem Bencinko, post epistolas episcoporum, qui singuli in singulis provinciis responsa ad Victoris interrogationes dantes unanimi voto rescripserunt, Pascha celebrandum esse die Dominico post lunam XIV; omnes sc. Eusebio teste, eandem fidem eandemque doctrinam proferentes unam edidisse sententiam. l. V. c. 23.

bis, Corpori Juris Canonici inseruit Gratianus can. *Celebritatem* 22 Dist. 3. de Cons. Neque alio spectat can. *Nosse* 21 eod. confectus secundum eisdem Libri Pontificalis Cap. XII. *)

Ad hos canones *glossa* lectorem in chronographia adhuc elementarium monet *verb. primi mensis*, intelligendum esse mensem Aprilem h. e. lunationem Aprilis, quia

Illius est mensis cuius lunatio finit.

A Pontificiis hisce constitutionibus non discrepat sanctio Concilii Nicaeni, ut videre est in *Comput. ecc. cap. VIII.*, ubi totum hoc argumentum late animus persequi.

Luna quarta decima hujus primi mensis proprio *Terminus Paschalis* dicitur. Ejus notitia ex *Epacta currente* (*nov. styl.*) vel ex numero aureo (*vet. styl.*) deduci manifestum est ex iis, quae declarantur in *Computo Ecclesiastico* de invenienda *πρώτη τῆς σελήνης* p. 77.

Methodum diem Dominicam proxime sequentem determinandi, quam *ἡμερογενέσιον* s. Maximus appellat, in ipso cyclo solari habemus l. c. p. 82.

Varias methodos legitimum diem Paschatis e Kalendarario definiendi secretioresque eandem rationes cognitae habent, qui computisticis scientiis excolti sunt. Quoniam autem versibus quidam impendio delectantur, etiam non optimis, quod facilius memoriae mandentur, nos hic, quae pluribus in *Computo* disseruimus, brevioribus quibusdam versibus, ex antiquis Kalendaris erutis, comprehensa subdare non piget.

*Pascha duodecas nec Aprileis ante Kalendas,
Nec post septenas Maji valet esse Kalendas.*

*Post Nonas Martis ubi fit nova luna require,
Tertia lux Domini proxima Pascha tenet.*

Postremum Paschae docet tua passio Marce.

*) *Migne* l. c. 1218.

CAPUT I.

DE FESTIS MOBILIBUS ANTE PASCHA.

§. I.

De Festis in Quadragesima.

Ante Pascha numeratur per sex hebdomades tempus quadragesimale, ejus dies Dominici saepe ab *Introitu*, uti vocant, qui ad missam dici solet, designantur a scriptoribus. Sunt autem Domiticae *Palmorum*, *Judica*, *Lactare*, *Oculi*, *Reminiscere*, *Invocavit*. Altius ascendendo per hebdomadam pervenimus ad *Dominicam Quinquagesimae*, ab introitu dictam *Esto mihi*, et feria IV ejus hebdomadis *Diem cinerum*, cujus ritus antiquos refert Gratianus C. *In capite Quadragesimae* 64 Dist. 50 ¹⁾. Hebdomadam Quinquagesimae praecedit *Dominica Sexagesimae*, ab introitu *Exsurge* appellata; hanc vero *Dominica Septuagesimae*, cujus introitus incipit *Circumdederunt me*. Graecis tandem Dominica proxime antecessens Dominicam Septuagesimae *Tridiv* vocatur. In quae omnia pro instanti ratione haec animadvertisse sufficiat.

Modus per principium missae Dominicas certas designandi ecclesiasticus licet et sacer, in negotiis civilibus etiam Christianis erat oppido usitatus, quemadmodum ex antiquis Kalendaris atque ex variis legislationibus civilibus patet.

De Dominicis Quadragesimae. — Dominica *Invocavit* (*I. Quadrag.*) saepius dicta legitur ab evangelio *Diabolus recessit a Domino*. Galli eum diem *Dominicam Bran-*

¹⁾ Quomodo factum sit, ut propter dies Dominicos de abstinentia subtractos, ut s. Gregorius M. ait, Romana Ecclesia quaternos dies praecedentibus hebdomadis adjecerit atque ita retro jejunium promoverit ad feriam IV, latius explicat idem s. Doctor relat. c. *Quadragesimae* 16 Dist. 5, de Cone.

denum seu *Fecurum* appellabatur, quod sub respectu pueri brandenburgi seu facibus accensis februare solebat; qui mos adhuc in pluribus provinciis Galliae, Belgii ac Germaniae servatur. *Quintana* etiam dicitur, quod de quinta a Paschate, ut ait *Darand.* lib. VI. *Ration.* c. 37, 1. Graecis Κυριακή πρώτη τῶν νηστειῶν ἡτοι τῆς ὁρθοδοξίας, h. e. *Dominica prima jejuniorum sive orthodoxiae, ad restitutionem*, ut auctor est *Philothéus, patriarcha Constantinopolitana*. ¹⁾ venerabilem et sacrarum imaginum factam ab imperatore *Michael* et *Theodora* matre ejus beata imperatrice, et sancto *Méthodio* patriarcha Constantinopolitano. Vide *L. Allatium, de Dominicis et hebdomadibus Graecorum, cap. XIV.*

Hae Dominica notatur in Missali Romano statim ad s. Joannem in Laterano, quae de re agitur infra cap. V.

Dominica *Reminiscere* (II. *Quadrag.*) nominatim a praecedente Dominica post *Focas* vocatur; Graecis est Κ. δευτέρα τῶν νηστειῶν.

Dominica *Oculi* (III. *Quadrag.*) Graecis Κ. τρίτη τ. v., etiam Dominica τῆς σταυροπομπῆς, seu *Additionis crucis*, a solempni processione atque oratione crucis eo die haberi solita. Ejus appellationis causam hanc esse tradit *Euthymius Novarum Patrum episcopus* ²⁾, ut sc. Crucis signo melius jejuniorum tempore ad adorandum proposito exantlati jam labores suscipiantur et ad futuros excipiendos certantibus animi addantur, ne nos ad jejunia incommoda toleranda defatigemur, sed velocius cursum contendamus ad resurrectionem, Christo per crucem ad eam ducente.

Dominica *Lactare* (IV. *Quadrag.*) seu *meditae Quadragesimae*, ut eam *Alexander PP. III.* vocat, Graecis quo-

¹⁾ *Homil. in L. Dom. Quadrages.*

²⁾ Festum praeter alios exhibet *Suicerus in Thésaur. Eccl. V. Σταυροπομπῆς*.

que ubi tunc apparetur, media jejuniorum, et uno verbo memoratissimos dicitur. De Rosa aurea hoc die a Summo Pontifice benedicti ac deinde alicui personae Principi in monumentum benevolentiae donari solita deque multiplex eius significatio conferri praeter *Durandum* lib. VI. *Rational.* c. 53; possumus Eugenius PP. III, *epist. ad Alphonsum, Hispaniae regem, d. d. 28 April. 1148.*¹⁾; Alexander PP. III, *epist. ad Ludovic. VII, Franciae regem, d. d. 2 Mart. 1163.*²⁾ praecipue Innocent. PP. III, qui proprio *sermon. in Dom. Lactare sive de Rosa*³⁾ varias huius caeremonias rationes fuse persequitur, ex quo pauca haec excerpimus: Ne fidelis populus propter asperitatem quadragesimalis abstinentiae sub continuo labore deficeret, in hac mediana Dominica quoddam recreationis solatium interponitur, ut anxietas temperata levius sufferatur. Hodiernum enim officium totum plenum est lactitia, totum exultatione refertum, totum gaudio cummulatum . . . Haec pariter designantur in proprietatibus huius floris, quam vobis instanter praesentamus. Caritas in splendore, iucunditas in odore, satietas in sapore; rosa quippe prae caeteris floribus colore delectat, odore recreat, sapore confortat; delectat in visu, recreat in olfactu, confortat in gustu.

Quia vero spiritus vivificat, caro non prodest quidquam, de carnalibus ad spiritualia transeamus. Flos iste florem illum significat, qui de se dicit in canticis: Ego flos campi et lilium convallium. . . Triplex est autem in hoc flore materia, videlicet aurum, muscus, balsamum. Sed mediante balsamo muscus coniungitur auro, quia triplex est in Christo substantia: deitas, corpus et

¹⁾ Migne Patrol. Lat. tom. CLXXX, p. 180.

²⁾ *Ed. t. 60, p. 198, coll. p. 51.*

³⁾ *Ed. t. CXXVII, p. 398.*

anima, sed mediante anima corpus conjungitur deitati, quia tantae subtilitatis est divina natura, ut corpori de limo terrae formato non congrueret uniri, nisi rationali spiritu mediante.

Quoniam apud Latinos hebdomada a praecedente Dominica nomen sumit, quartam hanc quadragesimalis jejunii hebdomadam, quae desinit sabbato ante Dominicam de passione ¹⁾, medianam septimanam Paschae (c. principali 15 Dist. 63) vel simpliciter medianam hebdomadam (cc. ordinationes 7 Dist. 75 et in parochia 31, Caus. XVI, q. 1) legislatores vocarunt.

Dominica Judica (V. Quadrag.) Graecis Κυριακή πέντη τῶν ἁγίων ἡγορευμένη, nomen ab officio passionis habet, quod Ecclesia ab hoc die aspicitur.

Dominicae VI. Quadragesimae a gestatione Palmarum nomen dederunt, quod illo die rami palmarum in processionibus deportentur in significationem illorum, ut ait *Belthas* c. 93 *Ration. diff. offic.*, quos filii Israel statuerant in via, Christo jam veniente.

Appellatur etiam Dominica Hosanna, de cujus vocabuli variis significationibus propriam epistolam scripsit s. Hieronymus ad Damasum Papam. Exhibetur a *Migne Patrol. Lat.* tom. XXII, pp. 375 seqq.

Aliis item nominibus distinguitur, ut *dies florum* seu *Pascha floridum*, quia eum diem magnae pompae apparatu, ramis olivarum floribusque in formas varias confectis solemniter celebrant; *Pascha competentium* seu *petitum*, quia hac Dominica, verba sunt *Rabani Mauri* lib. II. de Clericorum institutione c. 35, *symbolum competentibus tradebatur*; ac tandem *capitulavium*, quod, ut ait s. Isidorus ²⁾, eo die lavarentur capita eorum qui baptizandi

¹⁾ C. de eo 3, X, de Temp. ordinat.

²⁾ Etym. I. VI. c. XVIII, n. 14. (Migne P. L. t. LXXXII, p. 251) et de Eccl. officiis, I. 1, c. XXVIII. (ibid. t. LXXXII, p. 263.)

atque ungendi erant, ne forte *per observationem quadragesimae sordidata corpora cum offensione sensus ad fontem* ¹⁾ et unctionem accederent.

Dominica *Palmarum* Graecis dicitur *αγοστή των πατρων*, de qua voce vide plura apud Meursium in glossar. verb. *πάτα*, et apud Suicerum in thesauro verb. *πατρων*. Vocatur etiam *η παλιόροπος*, sc. *εορτή* quasi dicas *ramiferum* vel *palmyferum festum*. Qua de re praeter citatos conferri potest *L. Allatius de Dominicis et hebdom. Graec.* cap. XX.

Hebdomada quae diem palmarum subsequitur, seu *hebdomada sancta* variis nominibus effertur atque imprimis *hebdomada major* appellatur, sive quod *ob maxima officia insignis habeatur*, ut auctor est *Honorius Augustod. Gemm. animae* lib. III, c. 72 ²⁾, sive quod in ea magna atque ineffabilia bona nobis contigerint, prout pluribus exequitur *S. Joannes Chrysostom. homil. habita in Magnam Hebdomadam* (in psalm. 145), cujus verba adscribo: *Quod gubernatoribus est portus, quod cursoribus bravia, quod athletis coronae, idipsum nobis est praesens hebdomada, caput bonorum, et jam de coronis certatur. Ideoque MAGNAM illam vocamus; non quod illius dies majores sint aliis omnibus: sunt enim alii longiores; neque quod sint numero plures, pares quippe sunt; sed quod in ea a Domino res praeclarae gestae sint. In hac quippe hebdomada, quae MAGNA dicitur, diurna diaboli tyrannis soluta est, mors extincta est, fortis ille victus est ejusque vasa disrupta sunt, peccatum sublatum, maledictum*

¹⁾ Rationem Isidorus desumpsit ex *s. Augustini epist. ad Januar.* (ep. 118, c. VII, n. 10), ex qua tamen patet, diem capitilavii in Africa fuisse feriam V. in Coena Domini (Migne P. L., tom. XXXIII, p. 304.)

²⁾ Migne P. L. t. CLXXXII, p. 663.

*solutum, paradisus apertus est, coelum pervium factum, homines angelis commixti sunt, medius paries maceriae sublatus est, velum subductum, Deus pacis in coelum et in terram pacem attulit. Ideo MAGNA hebdomada vocatur*¹⁾. Cfr. homil. XXX. in Genes. cap. XI²⁾.

Secundum *Honorium Augustod.* l. c., hebdomada indulgentiae dicitur, quod in ea poenitentes absolvantur. Alii est hebdomada muta (germ. *stille Woche*), quod vacet strepitu; apud Germanos vulgarius tamen appellatur *Charwoche*, super quo vocabulo multi diversa finxerunt: opinantibus aliis derivatum esse nomen a *carendo* sive abstinendo, quod hisce diebus Christiani, ut ait *S. Chrysostomus hom. cit. jejunia* intendunt et vigiliis et pernoctationes sacras; aliis contra docentibus rectius a voce *garen*, origine sua germanica, h. e. *perficere et consummare*, etymon peti, quod hebdomada istaec sit culmen et extremitas jejunii atque poenitentiae, quae absolvitur in ea succedente paschali gaudio. Ast neutri recte, si doctissimum *Binterim* audias; is enim nomen dictum putat a *carena*, dictione corrupta et contracta a *quadragesima*, qua in jure designatur jejunium strictum in pane et aqua, uti habetur c. *Accepisti* 2, X. de sponsa duorum, (IV, 4) et c. *Accusasti* 8, X. de Accusationibus (V, 1). Wachtero autem videtur hanc appellationem accepisse, quasi *luctuosa* et *feralis*, quod Christus Dominus in ea multa tristitia et ultimum denique supplicium passus sit, a *char* vel *kar*, luctus; quo sensu etiam *Marter-woche* saepius nominatur. Sed et *sacram septimanam* denotare potest, idem inquit, si *char* idem valeat quod veteribus Latinis *cerus*, Germanis *hehr*, Graec. *ἱερός*.

¹⁾ Migne *P. Graec.* t. LV, p. 519.

²⁾ *Eod.*, t. LIII, p. 273.

Caeterum legi merentur, quae de variis notationibus vocis *Charwoche* adnotarunt R^mi Dⁿi Raess et Weise in *Vit. SS.* tom XXIII, pag. 4.

Tandem ex patribus sunt, qui illi nomen tribuant *hebdomadae poenalis et laboriosae*, quemadmodum Galli etiam *la Semaine peineuse*, quod jejuniis et laboribus transigatur ad memoriam passionis Christi, qui ea crucem subiit.

Feria V. hebdomadis majoris Germanis *gründonnerstag*, *dies viridis* seu *viridium* a *virendo* dicta est, quamvis inter doctos non constet, qua de causa hoc nomen impositum ei sit, quia pluribus sensibus recipiendis est idoneum. *Viriditatis* significatum itaque cum hoc die conjungunt, sive quia Christus Dominus in hortum Olivarum, in quo omnis generis herbae atque arbores *virebant*, exivit, sive quia generatim verno hoc tempore omnia nova fronde *virere* incipiunt; sive quia fideles hac feria primum olera *viridia* manducabant, sive denique quia Salvator hoc die in horto Ecclesiae suae per Eucharistiae institutionem lignum vitae plantavit semper *viridans* ac per menses singulos reddens fructum suum et folia ad sanitatem gentium. Alii etymologi vocem in suspicionem latinitatis adducunt, prioremque ejus partem *grün* a *carena* corruptam esse conjiciunt, ita tamen ut origo remanserit. Neque tandem desunt scriptores, qui novam opinionem inducentes diem hunc ab introitu missae *In loco pascuae* dictum putant.

In monumentis ecclesiasticis variis appellationibus donatur. Dicitur enim *dies natalis Eucharistiae*, *dies natalis calicis*, *dies panis*, *dies secretorum sive mysteriorum*, *dies pedilavii*, *dies mandati*, *dies lucis*, *Coena Domini*. Graecis est ἡ ἀγία πέμπτη, ἡ μεγάλη πέμπτη, *jeudi saint*, vox πέμπτη enim absolute posita, diem jovis seu *feriam V* notat.

Feriam VI. hebdomadis Judaei *παρασκευή*, *Parasceve*, h. e. *praeparationem* vocabant, quod eo die pararentur necessaria, ne praeceptum cessandi ab opere die festo sabbati violaretur. Majoris hebdomadis feria VI. Graecis dicitur *μεγάλη παρασκευή*, vel etiam *ἁγία παρασκευή*, prout adductis exemplis ostendit *Suicerus thesaur.* verbo *παρασκευή*. Diem crucifixionis Christi κατ' ἐξοχήν *Parasceve* dictam ideo in solemnitate habent christiani, quia, ut inquit *Isidorus lib. I. de Eccl. officiis, c. 30.* eo die *Christus mysterium crucis explevit, propter quod venerat in hunc mundum* ¹⁾; ea propter dies iste, quo Servator in mortem transiit, appellatus est Pascha *σταυρώσιμον* ad discrimen alterius transitus ex morte in vitam, h. e. *Paschatis ἀναστάσιμον* seu *resurrectionis*.

Sabbatum sanctum multis nominibus designatur; in corpore juris in appellationem *sabbati magni* (can. *Dilectionis* 12 Dist. 76), et *sabbati noctis magnae* (can. *Principali* 14 Dist. 63) incidimus. Christianis autem *sabbatum sanctum* est tum propter alia plura, ut habet *Rupertus lib. de Divinis Offic. c. 35*, tum maxime propter hoc quod ad suscipiendam tantam luminis claritatem nova *Ecclesia sacro baptismi fonte sacratur*. Hac enim die solemne est juxta veram et angelicam Patrum traditionem fontes benedici et praeparata per fidem tam corporum quam animarum credentium vasa regeneratione nova sanctificari ²⁾. Aliis tandem est *sabbatum luminum*, quod eo die baptismi fierent, quos *φωτισμούς* vocant Graeci ³⁾.

¹⁾ Migne *Patr. Lat.* t. LXXXIII, p. 764.

²⁾ Migne *Patr. L.* t. CLXX, p. 168.

³⁾ Cfr. *Suicer. in thesaur. eccl. verb. φωτισμός*,

S. H.

De Festis mobilibus, quae quadragesimam antecedunt.

De rationibus nominum *Quinquagesimae, Sexagesimae et Septuagesimae* multa multi dixerunt. Legi inter eos praeter *Durandum lib. VI. Ration., c. 25*, et *Beletium a. 78*: possumus *Alcuinus* et *Carolus M.* in epistolis de festis mobilibus scriptis, quas exhibet *Migne Op. Alcuini* tom. I, pp. 259 seqq. Ex auctoribus igitur sunt, qui harum appellationum causam compingant cum varia jejunii quadragesimalis apud nationes christianas observatione: aliis sc. jejunium sabbati in quadragesima minime servantibus, et in supplementum dierum sabbatorum et dominicorum in sexagesima et quinquagesima jejunantibus; aliis jejunium quadragesimale ad diem palmarum finientibus ac magna hebdomada proprium jejunium servantibus propter Domini passionem; aliis tandem alia methodo dies 40 computantibus ac jejunium quadragesimale a Septuagesima auspicantibus. Qua de re legis quae ex Socrate, Sotomano aliisque auctoribus disputat *Binterim, Denkwürdigkeiten*, tom. V, part. 2, pp. 46 seqq.

Juxta hos scriptores ergo causae appellationis harum Dominicarum non ex mystico aliquo dierum numero sunt repetendae, sed vero ex eo quod quam solenne 40 dierum jejunium vocatum jam esset Quadragesima, praecedentes Dominicae, quibus jejunium apud alias ecclesias ducebatur, nominarentur *Quinquagesima, Sexagesima, Septuagesima*, pro varia anticipatione capitis jejunii.

Dominica proxime antecedens dominicam Septuagesimae quam *Publicani et Pharisei* (κ. τοῦ τελώνου καὶ τοῦ φαρισαίου) dicunt Orientales Graecis etiam τὸ Τριώδιον vocatur a libro ecclesiastico, in quo officium in ecclesiis eorum recitari solitum ab eo die ad sabbatum sanctum continetur; liber ipse vero *Τριώδιον* appellatur, quia canones et hymni,

quos complectitur, ut plurimam ternae odas seu strophas non excedunt, in figuram, ut existimat Nicephorus Callist. in Synaxario, sanctae et vivificae Trinitatis a sanctis et deiferis Patribus excogitatas. Τριώδιον ex numero illorum dierum est, cujus sedem horelogia graeca singulis annis accurate exhibent.

Hebdomada, quae Septuagesimam antecedit, Graecis est προσωνύμους. Nominis rationem affert Nicephor. Callist. in Synaxario: Hebdomadam προσωνύμωσιν appellant. Quemadmodum enim, qui ad corporeos conflictus progressuri sunt, a ducibus de pugnae tempore praemonentur, ut expurgatis ensibus illustratisque, et reliquis omnibus commode praeparatis, et sublato e medio quidquid impedimento esse potest, certamina alacriter ineant et necessaria camparent; saepe etiam ante pugnam ipsam et sermones et historias et exempla ipsis enuntient ad aemulationem eorum ingenia excitantes, et segnitiam et timorem et ignaviam, et si quid aliud est, quod discrimen affere potest, repellentes: sic et sancti Patres subsequeturam jejunii contra daemones aciem praeintonant, ut, si quis animabus nostris affectus antea inhaeserat et rubiginem longo tempore contraxerat, eo expurgato, necnon quod nobis deest ex bonis studio et diligentia comparantes, et, ut opus est, instructi ad jejunii certamina prompte accedamus. Dicitur ergo προσωνύμους, praemonens, denuntians hebdomas, quasi indicens Quadragesimae initium. Eam quoque Artziburium dictam notat L. Allatius n. 8., quod Armenorum dialecto artziburium significet nuntium ac proinde ejusdem potestatis sit atque vocabulum προσωνύμους sive προσωνύμωσις, qua de re breviter quidem, sed accurate disputat Asseman. Kalendar. Eccles. univers. tom. IV. pp. 580 seq. A prima hac significatione translata vox est ad jejunium, quod ea hebdomada

observant Armeni, quod ex L. Alatio pluribus declarata Asserunt l. c.

Septuagesima, inquit *Symphos. Amalaricus L. I de Ecclesiasticis Officiis, c. 1, computatur secundum titulationem sacramentarii et antiphonarii novem hebdomadibus ante Pascha Domini et finitur post Pascha Domini in septima sabbati. Die dominico habet initium et in sabbato finem.* Postquam deinde ostendit, per hos septuaginta dies septuaginta annos captivitatis populi Dei in Babylone significari, ita pergit: *Agimus dies septuaginta, ut captivus in peregrinatione luctus poenitentiae convertatur in gaudium in resurrectione Domini; in resurrectione per sex sequentes dies perseveramus usque ad plenam septuagesimam.*

Miserae conditionis suae in captivitate hujus saeculi ingemiscens Ecclesia introitum missae in Septuagesima incipit: „*Circumdederunt me gemitus mortis*“; expleta vero mystica 70 dierum periodo, nimirum sabbato ante Dominicam in albis, quasi durae servitutis iugo a filiis suis depulso missam exorditur a memorabilibus verbis: „*Eduxit Dominus populum suum in exultatione, alleluia; et electos suos in laetitia, alleluia, alleluia*“.

A Dominica Septuagesimae Latini solitum laetitiae canticum *alleluia* dimittunt ob moestam memoriam *lapsus protoplasti*, qui eo die in Ecclesia recitatur. Peccato veteris hominis scilicet a conventu angelicae jubilationis expulsi in hujus miserae vitae Babilonem super flumina ejus sedemus et flemus, dum recordamur illius Signi, in qua Deum decet hymnus: idcirco a Septuagesima *alleluia* novem hebdomadis intermittimus. Can. Hi duo 55 Dist. I de Cons. Haec in corpore juris. In fonte vero rationem hanc reddit intermissi *Alleluia* canonis auctor Humbertus S. R. E. Cardinalis: *ornamenta et delicias divitis linguae tempore Quadragesimae deponentes pauperimum*

habitu nostrae linguae, nobis imponimus, et, stulti facti propter Christum nihil nos scire judicamus, nisi ipsum crucifixum; ... tamquam idiotae via audemus vel in nostro idiomate interpellare Deum; et tamen omnem creaturam ad laudem Dei die noctuque invitamus, sed patria voce tantum ¹⁾).

Dominica Septuagesimae Graecis est *κυριακή των ἀσώτων*, *Dominica filii prodigi* ²⁾, quod ea de illo legatur parabola ex cap. XV. Luc. Quod aliquae ecclesiae jejunium, quadragesimale a Septuagesima ducerent, id ideo factum esse jam monuimus, quod jejunium vel Dominica Palmarum finirent, vel singulis hebdomadis pluries solverent.

Sexagesima appellatur, ut est in ordine Romano, *quia sexaginta sunt dies usque ad medium paschae, quod est feria IV. Paschalis hebdomadae*. Quae ad mysticam ejus significationem spectant praeter alios accurate declarat *Amalar.* lib. IV *de Eccl. officiis* c. 2. ³⁾).

De Sexagesima quoque notat *Raban. Maurus*, lib. II. *de Clericorum institutione* c. 34 ⁴⁾, *cur Dominica haec sic appelletur diversam esse multorum opinionem*. Ex iis ea nobis probabilior videtur, quae institutionis causam inde repetit quod qui jejunium quadragesimale feria V ⁵⁾ vel sabbato ⁶⁾ solverent, *in redemptionem dierum intermissorum*, ut rem exprimit *Belethus Ration divin. offic.* c. 78 ⁷⁾, jejunio unam septimanam addiderint et sexagesimam sic instituerint. Computandi ratio patebit ex iis quae statim dicentur in declaratione nominis graeci.

¹⁾ *Migne Patrol. Lat.* tom. CXLIII. p. 968.

²⁾ *Ἀσώτος* dicitur quasi *ἄσωτος*, *α σῶζω*, alienus a salute, homo perditus ac dissolutus.

³⁾ *Migne Patr. Lat.* t. CV, pp. 998—999.

⁴⁾ *Eod.*, t. CVII, p. 846.

⁵⁾ *Can. Jejunium* 14 Dist. 3, *de Cons.*

⁶⁾ *Can. Sabbato* 15 *eod.*

⁷⁾ *Migne P. L.* t. CCII, p. 84.

Graecis appellatur *αργιανή τῆς ἀπόψεω* Dominica carnisprivii (Russ. *Möröpust*) non quod illo die sit carnis privium, sed quod ultimus sit dies, quo carnes comedere liceat. Eum Kalendaria nostra mixti styli *Fleisch-faschingssonntag, Möröpust, Dom. ultima di carnevale* appellant. Ideo vero ab hac Dominica carnibus abstinere incipiunt diebus ante pascha 56, ut 40 dierum jejunium in solidum constet. Quum enim sabbato jejunare nefas habeant, uno excepto pridie Paschatis, si de hebdomadibus 8 seu diebus 56 octo Dominicas ac sabbata septem expungas, reliqui dies erunt 41, postremum sabbatum autem extra ordinem jejunio dicatur. Haec in *Προθεσμία ad Breviarium* ¹⁾ *historicum s. Nicephori C. P. Petav. post Leonem Allat. de Dom. et hebdom. Graec. c. x.* Est igitur Dominica *τῆς ἀπόψεω* ultimus dies *τῆς αργιανίας*, quo nomine in recentioribus horologiis Graecorum tempus venit a Natali ad Dominicam Sexagesimae, quo carniū esus indulgetur.

Quoniam Graeci hebdomadis a subsequente Dominica appellationem tribuunt, hebdomadam, quae hanc Dominicam praecedit *ἑβδομάδα τῆς ἀπόψεω* vocant, non quod, ut jam diximus, ea septimana ullum sit carnisprivium, sed quod ea pertineat ad Dominicam carnisprivii: qua ratione et hebdomadae proxime sequenti nomen *τῆς τριωῆς* (in Kalendaris aust. *Butterwoche*) indiderunt.

Ecclesia graeca ex Triodii dispositione *Alleluia* non canit in hebdomada *τῆς ἀπόψεω*, quando nimirum *homines comessionibus et compotationibus indulgent* ²⁾, eadem fortasse de causa, qua Ecclesia latina olim ducebatur, quum iis diebus, quibus gentiles ad crapulas et oblectamenta incumbabant, canticum *alleluia* omitti ac jejunia

¹⁾ Migne *P. Gr.*, t. c., pp. 871-872.

²⁾ *Gregorae* lib. viii Hist.

Itaniasque celebrari iuberet. De quo disciplinae capite exstat decretum Concilii Tolet. c. 10.

Quinquagesima secundum ordinem romanum inde dicitur, quia decurrit usque ad diem sanctum Paschae. Ejus institutionem Telesphero Papae adscribunt cc. *Statuimus* 4 et *Quadragesima* 5 Dist. 9, confecti ex libri pontificalis c. IX ¹⁾. Latinis erat *carnisprivium*, quod antiquitus omnes clerici septem hebdomadas plenas ante sanctum Pascha a carne jejunarent, uti legitur cap. *Statuimus* cit., quem jejunandi ritum in Ecclesia Romana adhuc nonnullae religiones observant.

Graecis est κυριακή τῆς τυροφάγου vel τυρινή, *Dominica casei comestrix* (Russ. *Sürepust*, Austr. *Kaesefaschingssonntag*, Dom. de' Latticini), ita appellata, quod hoc die caseo et ovis edendis finem imponant, ac postridie ejus diei jejunium strictum aspiciantur, in quo haec omnia prohibentur.

De institutione εβδομάδος τῆς τυροφάγου magna est scriptorum graecorum dissensio. Eam forte a sanctis Patribus institutam fuisse censet Callistus in *Synaxario*, praeviae expurgationis causa, ne ex carnibus et ingluvie statim in strictum jejunium (ἐς ἀναρ' ἀστικὴν) abacti moleste ferremus.

Juxta antiqua *Μηρολόγια* in hebdomade sequenti, quam claudit Dominica I Quadrages., festum sabbato mobile agitur s. *Theodori martyris*, quem Graeci cognomine *Tironem* vocant Latinorum vocabulo, quod miles novitius esset. *Nicephorus* caeterique Graeci sequiores multa de hujus festi origine confinxerunt, uti videre est apud *Morcelli Kal. Eccl. Const.*, t. 1, pp. 307—309. Alia fortasse causa non fuit, cur memoria ejus sabbato primo jejuniorum coleretur, nisi tempus ipsum, quo anniversaria martyrii ejus solem-

¹⁾ Migne *Patr. Lat.* t. cxxvii, p. 1175.

nia recurrerant. Quum enim mense februario agenda essent, quo jejunia inchoantur, nec horum diebus ex veteri Ecclesiae praescripto ¹⁾, sabbatis tantum et Dominicis exceptis, sanctorum martyrum celebritatibus locus esset, aedificato Constantinopoli primo martyris templo, constitutum existimat *Morcelli l. c.* ut memoria ejus, quae si diem martyrii secuti essent, saepe omitti ex illa lege debuisset, sabbato primo jejuniorum quatuordecim pro die 27 febr. adnexa haberetur.

CAPUT II.

PASCHA. OSTERN.

Pascha, Πάσχα, ab Hebr. פסח, *transitus*. Ratio nominis proprie est, quod Angelus, quum caederet Aegyptios, domos Israelitarum agni sanguine illitas transierit.

Christianorum Pascha duplex est: *unum σταυρώσιμον*, quo Salvator in crucem actus est; *alterum ἀναστάσιμον*, quo resurrexit a mortuis. Graeci Veteres prius vocabant *πασῶν*, quod incidere in decimam quartam mensis Nisan, posterius autem, quod est resurrectionis, dixere *πάσχα*. Ejus nominis formationem s. *Gregorius Nazianzenus*, juxta sententiam multorum ex Hebr. פסח (*Πάσχα* legit) ita conficit *Orat. 45. (in Sanctum Pascha 2.)* n. 10 ²⁾: *Quod vero in permultis Scripturae locis accidisse comperimus ut vocabula quaedam ab obscuriori sensu ad apertio- rem, atque a duriori sono ad elegantio- rem immutata sint, idem*

¹⁾ Can. 51 *Conc. Laodiceen.* an. 372 (Hard. tom. I. p. 790) et cap. 48 *Conc. Martin Brac.* relat. can. *Non licet* 9 c. xxxiii, q. 4.

²⁾ *Migne Patrol. graec.* tom. xxxvi. pp. 636—637.

hic quoque contigisse animadvertimus. Quidam enim salutiferae passionis nomen hoc esse arbitrati ac deinde per litterae ϕ in π , et κ in χ mutationem, hanc vocem ad linguam graecam accomodantes (ἑλληνίζοντες τὴν φωνήν), hunc diem PASCHA nominarunt ¹⁾ atque haec vox postea consuetudine atque usu confirmata est, multitudine videlicet hoc verbum ut magis pium calculo suo comprobante.

Erant ergo apud Graecos, qui linguae Hebraicae imperiti vocem πάσχα simpliciter graecam dictionem vellent ἀπὸ τοῦ πάσχειν, a patiēdo adeoque per eam salutarem Christi passionem esse significatam. Reprehendit eos s. Hieronymus in c. 26. Matth. ²⁾ docens: *Pascha non a passione, sed a transitu nominari; eo quod exterminator videns sanguinem in foribus Israelitarum pertransierit nec percusserit eos* ³⁾ Rectissime ipse s. Gregorius Nazianzen. cum Hieronymo sentiens, hoc Pascha, inquit l. c., hoc magnum et venerandum, Phaska ab Hebraeis juxta eorum linguam nominatur (Πάσχα τοῖς Ἑβραίοις προσαγορεύεται) quae vox transitum (διάβασιν) sonat, historica quidem ratione propter Israelitarum ex Aegypto in Chanaanæam regionem fugam et migrationem. Atque alterum hunc transitum maris rubri Ecclesia in Praeconio paschali effert, dum Sabbato Sancto canit: *Haec nox est, in qua primum Patres nostros Filios Israel, eductos de Aegypto, mare rubrum sicco vestigio transire fecisti.*

¹⁾ Clarior fuisset textus, si s. Gregorius loco Πάσχα Hebr. פסח reliquisset atque dixisset: *per litterae פ in π, et ח in χ mutationem, hanc vocem פסח ad linguam graecam accomodantes hunc diem Πάσχα nominarunt.*

²⁾ Migne Patrol Lat. tom. xxvi. p. 190.

³⁾ Cfr. etiam Comment. in Isaiam c. 21. apud Migne P. L. tom. xxiv. p. 356,

Cur vere Christiani resurrectionis diem nomine *Paschatis* donarint, rerum ecclesiasticarum scriptores pluribus declarant. *S. Gregorio Nazianzen. l. c.* *Pascha* est propter nostram ex his inferioribus ad superiora atque ad promissionis terram progressionem et ascensum; s. *Hieronymo l. c.* ¹⁾ *Transitus* seu *Phase* vocatur, quod ita celebretur, ut terrena et *Aegyptum* dimittentes ad coelestia festinemus. *Ruperto Abbati Tuitiensi* ²⁾ *transitus Domini Jesu ad Patrem omnium nostrum transitus est; nam illo transeunte ex hoc mundo ad Patrem transivimus et nos ejusdem Patris gratia de vinculis ad absolutionem, de tenebris ad oculorum nostrorum revelationem* ³⁾. Sed luculentius exponam verbis *Ceolfridi Abbatis*, ven. *Beda* praeceptoris ⁴⁾, in epistola ad *Naitonem Pictorum regem*, quam *Beda* adducit lib. V. *Histor. Eccl. Angl. cap. 1°*: „*Votiva Paschae nostrae festa celebramus, ut indicemus, nos non cum antiquis excussum Aegyptiae servitutis jugum venerari; sed redemptionem totius mundi, quae in antiqui Dei populi liberatione praefigurata in Christi autem resurrectione completa est, devota fide ac dilectione colere, ut de resurrectionis etiam nostrae, quam eadem die dominica futuram credimus, spe nos certissima gaudere signemus. Paschatis Festum semper Christianis praecipuum habitum fuit. S. Gregorius Naz. 5)*: *Haec nobis, inquit, festivitatum festivitas (ἐορτῶν ἐορτή), et celebra-*

¹⁾ Tom. xxvi. p. 191.

²⁾ Floruit saeculo xii. Cfl. Trithem. *De scriptoribus ecc.* c. 364.

³⁾ Lib. II. in cap. 14. *Exod.* apud *Migne Pat. Lat.* tom. clxvii. p. 621.

⁴⁾ Claruit circa an 680, Confer *Com de computo ecc.* p. 172.

⁵⁾ *Migne P. L.* tom. xcv. pp. 276—277 et tom. lxxxix. p. 354.

⁶⁾ *L. C.* p. 623.

tum celebritas (πανήγυρις πανηγύρεων), tanto caeteris omnibus, non solum humanis et e terra ortis, sed iis etiam, quae ipsius Christi sunt ac propter ipsum celebrantur, superior, quanto sol stellas antecellit. Unde ipsi etiam appellantur dies dierum regina (ἡ βασίλισσα τῶν ἡμερῶν ἡμέρα) ac splendida illa nox, peccati tenebras solvens, in qua nos cum magna luminis copia salutis nostrae festum celebramus atque cum luce propter nos mortua morte simul affecti cum eadem excitati simul excitamur. Cedreno in Michaële Theophili filio, est domina et prima dierum (κυρία καὶ πρώτη τῶν ἡμερῶν). Aliis aliis nominibus vocatur, uti videre est apud rerum liturgicarum scriptores. Ex iis *Pentecostarium* in *Tropariis* haec congerit: „Pascha sacrum hodie nobis ostensum est; Pascha novum, sanctum; Pascha mysticum; Pascha quammaxime venerandum; Pascha Christus Liberator (ὁ λυτρωτής); Pascha incontaminatum; Pascha magnum; Pascha fidelium; Pascha quod nobis portas Paradisi aperuit; Pascha omnes sanctificans credentes“.

Notatio vocis *Ostern* apud etymologos valde est incerta. Juxta ven. *Bedam* appellationem ab eo traxit, quod Pascha eo tempore agatur, quo festum *Eostre*, Idoli Germanorum, celebrari consuevisset. *Eosturmonath*, inquit de *Temporum ratione* c. 15 ¹⁾ qui nunc *Paschalis mensis* interpretatur, quondam a Dea illorum, quae *EOSTRE* vocabatur et cui in illo festa celebrabant, nomen habuit, a cujus nomine nunc Paschale tempus cognominant consueto antiquae observationis vocabulo gaudia novae solemnitatis vocante. Ast primos Saxonum fideles voluisse tam sacrae solemnitati nomen

---

¹⁾ Migne *Patrol. Lat.* tom. XC. p. 357. confer de *Computo ecc.* p. 137.

ab idolo creare, id verisimile non existimant alii. Sunt ergo quibus vocabulum deducendum videtur ab *Oriente* vel Germanico *Osten*, idem fere significante. *Osterum*, inquit *Honorius Augustodunensis sacramentar. c. 42.* ¹⁾ *dicitur ab Oriente, quia sicut ibi sol surgit, in Occasu quasi moritur: ita hic Sol justitiae, qui est Christus, qui in morte occasum subiit, hic resurrexit.* Ex sententia *Adelung* similiter idem est cum germanico *Osten*, quod generatim *ortum*. atque initium significet. Neque desunt, qui etymen ab *Hostia* faciunt, quod nomen aspiratione ommissa *ostia* pronuntiant; alii ab *ostio* esse putant, quod *Pascha* initium anni fuerit. Alii denique originem germanicam vocis quaerentes *Ostern* simpliciter formant ex obsoleto *Urständ*, quod significandi potestate non differt ab usitato *Auferstehung*, transpositis literis, ad quam Metathesin literarum in vocibus litera canina R affectis vulgus esse proclive animadvertant periti proposito etiam in exemplum nomine *Born* = *Brunn*.

Ipsa solemnitas Resurrectionis in cisalpinis Ecclesiis varie celebratur. In Austria atque in pluribus aliis diocesisibus Germaniae sollemnis processio ad capellam s. sepulchri dirigitur, ubi sanctissimum sacramentum est expositum. Processione ad Altare majus reducta intonatur *Te Deum* atque ita tota caeremonia cum Benedictione Sanctissimi absolvitur: servatis tamen pluribus singularibus ritibus, qui ex immemoriali usu servari consueverunt. Aliae Ecclesiae contra magna ex parte Graecos imitantur, ac proinde horum Caeremonias hic breviter describimus: Ad repraesentandum igitur Christi triumphum de inferno delatum summo mane ante Matutini recitationem ordinatur

---

¹⁾ Migne *Patrol. Lat.* tom. CLXXII. p. 769. Floruit Honorius sub initium saeculi XII, uti videre est apud *Migne* I, c. pp. 12 seqq.

processio, in cuius reditu inveniuntur Ecclesiae portae clausae: tunc Episcopus vel Sacerdos illa psalmi verba: *Tollite portas etc.* profert, et ex interiori parte clericus vel alius Cantor respondet: *Quis est iste Rex gloriae etc.* Tandem post contentionem Celebrans percutiens valvas intonat: *Surrexit Christus*, ac statim Ecclesiae janua expanditur. Tunc Celebrans in altum extollit cereum triangulum, quem in manu gestat quemque ipsi *σπένδιον* ¹⁾ appellant; quam eandem caeremoniam populus assistens facit cum lumine, quod unusquisque in manu gerit.

Antiquitus Christiani in festo Paschae se invicem adhibita hac forma salutare solebant: *Surrexit Dominus vere*; et respondebatur *Deo gratias* vel etiam *Et apparuit Simoni* ²⁾, quem morem hodieque plures religiosae familiae sequuntur. Graeci quoque diebus paschalibus salutare solent *Χριστὸς ἀνέστη*, *Christus surrexit*; et responsio est *Ἀληθῶς ἀνέστη*, *vere surrexit*. L. Allat. c. 22.

CAPUT III.

DE FESTIS MOBILIBUS POST PASCHA.

Post Dominicam *in albis* numerantur quatuor hebdomades, in quarum ultima occurrit Graecorum *Μεσοπεντηκοστή*; in sequenti celebrantur *dies rogationum* cum festo

¹⁾ Cfr. *Suicer Thesaur. ecclesiast. h. v.*

²⁾ Cfr. tum *Beleth. Rational. Divinorum Officiorum* c. 16. apud *Migne Pat. Lat.* tom. CCII, p. 121, tum *Durand. Rational. Divin. Off.* lib. VI, c. 46,

Ascensionis Domini. Hebdomadam sextam excipit *Dominica Pentecostes*, octavo post die festum *SS. Trinitatis* apud Latinos, apud Graecos vero *κρίσις τῶν ἁγίων πνεύματος* et feria V. proxime sequenti festum *Corporis Christi*. A Dominica Pentecostes numeris distinguimus Dominicas usque ad *Adventum Domini*, qui celebratur die dominico qui propinquior est festo sancti Andreae apostoli. Brevem hunc, festorum conspectum paulo accuratius explicasse non abs re fuerit.

Intervallum 50 dierum a Dominica Resurrectionis ad festum Pentecostes scriptoribus ecclesiasticis passim *Quinquagesima* seu *Pentecoste Paschalis* dicitur. Per hos *quinguenta dies*, inquit s. *Maximus Taurinensis*, relatus can. *Scire debet* 8. dist. 76, *nobis est jugis et continuata laetitia; sic enim disposuit Dominus, ut sicut ejus passione in Quadragesimae jejuniis contristaremur, ita ejus resurrectione in Quinquagesimae feriis laetaremur.*

Hebdomadae paschalis feriae Latinis simpliciter *paschales dies* vocantur, quia olim pari cultu ac ipse Paschatis dies a christianis agebantur. Graecis autem tota hebdomada paschalis est *ἑβδομῆς διακαιήσιμος*, quod sanctissimo Resurrectionis Christi triumpho omnia renoventur, instaurentur et in meliorem statum reducantur. Eandem ob causam etiam *νέα ἑβδομῆς* a nonnullis appellatur, quod exemplis probatum vide apud *L. Allat. de Dom. et hebd. Gr. c. 23.*

Pascha annotinum, quod antiquitus in Ecclesia Romana celebrabatur, quid proprie fuerit et quando celebratum, non una est doctorum sententia. Aliis fuisse videtur solemnitas anniversaria sancti Paschatis, quod anno proxime

---

¹⁾ Migne *P. L. t. cxxxii*, p. 680.

praeterito celebratum fuerat. Plerique scriptores tamen cum *Honorio Augustod.* lib. III *Gem. aniq.* c. 137 ¹⁾ et *Beletho de Divin. Off.* c. 84. *Pascha annotinum* respectu neophytorum vocari docent, quod qui baptizati in priori Paschate erant, post annum eodem die ad ecclesiam convenerint, suaeque regenerationis anniversarium cum oblationibus solemniter celebrarent.

Dominica in albis (subaudi *depositis*) dies est octava Paschae. Aliis dicitur *Dominica post albas* sc. *depositas*, quia subsequitur sabbatum, quo baptizati in sabbato sancto albas vestes, quas in baptismo induerant, deponerant. Graecis est κυριακὴ τοῦ ἀντιπάσχα ἥτοι τοῦ Θωμᾶ, *Dominica Paschae opposita sive Thomae*, quod eo die legatur evangelium de Thoma apostolo, aliquando etiam ἡ καινὴ, ἡ νέα κυριακὴ *nova Dominica* audit.

Quoad distinctionem caeterorum dierum dominicorum quinquagesimae paschalis animadvertendum est. Graecis ipsam Paschatis Dominicam in annumeratione poni, ut adeo Latinorum *Dominica in albis* illis sit κυριακὴ δευτέρα μετὰ τὸ πάσχα, *secunda post pascha*, et quae Latinis est *Dominica secunda*, in supputatione Graecorum appellatur κ. τρίτη ἀπὸ τοῦ πάσχα, *Dominica tertia a Paschate* et ita porro usque ad *Dominicam infra octavam Ascensionis Christi*, quae idcirco Graecis est κ. ἑβδόμη ἀπὸ τοῦ πάσχα, *Dominica septima a Paschate*. Caeteras rationes earundem Dominicarum ex subjecto diagrammate facile discas.

DOMINICAE POST PASCHA.

<i>In Ecclesia latina</i>	<i>In Ecclesia graeca</i>
Dominica	Κύριακή
In albis, <i>Quasimodo.</i>	Τοῦ ἀντιπάσχα ἦτοι τοῦ Θωμᾶ.
Secunda post Pascha, <i>Misericordia.</i>	Τρίτη ἀπὸ τοῦ πάσχα ἦτοι τῶν μυροφόρων ¹⁾ .
Tertia post Pascha, <i>Jubilate.</i>	Τετάρτη τοῦ παραλύτου ²⁾ .
Quarta post Pascha, <i>Cantate.</i>	Πέμπτη τῆς Σαμαρείδος ἦτοι μεσοπεντηκοστῆς ³⁾ .
Quinta post Pascha, <i>D. Rogationum.</i>	Ἑκτὴ ἀπὸ τοῦ πάσχα ἦτοι τοῦ τυφλοῦ ⁴⁾ .
Infra Octav. Ascensionis Domini, <i>Exaudi.</i>	Ἑβδόμη ἀπὸ τοῦ πάσχα ἦτοι τῶν ἁγίων τρια- κοσίων ὀκτώ καὶ ὀκτώ θεοφόρων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ ⁵⁾ .

¹⁾ Dominica tertia a Paschate, sive unguenta ferentium, sc. mulierum et Josephi justi, uti habetur in *Pentecostario*.

²⁾ Dominica quarta paralytici.

³⁾ Dominica quinta Samaritanæ, sive mediae Pentecostes.

⁴⁾ Dominica sexta a Paschate sive caeci, h. e. miraculi in caecum a nativitate, uti legitur in *Synaxario Callisti Xantopuli*.

⁵⁾ Dominica septima a Paschate, sive sanctorum trecentorum decem et octo Deiferorum Patrum, qui Nicææ conveniunt, de qua cfr. *Leo Allat. de Dom. et hebdom. Græc., c. XXIX.*

Quamvis caeterae hebdomadae Graecorum nomen habeant a Dominica subsequente, eae hebdomadae tamen, quae a Paschate ad Pentecosten excurrunt, a Dominica praecedente appellantur. Unde v. g. hebdomada τοῦ παραλύτου ea est quae Dominicam paralytici subsequitur.

Media inter Pascha et Pentecosten memoratur apud Graecos ἡ μεσοπεντηκοστή, quae est vicesimus quintus dies a Paschate ac semper feria IV contingit. Celebratur per dies octo ac desinit in feriam IV subsequentis hebdomadae: duas hebdomadas mutilando, ut ait *Leo Allat. l. c. cap. 27*, primam cauda, alteram capite.

Rogationes in Concilio Aurelianensi anni 511 relat. *can. Rogationes* 3 Dist. 3. *de Cons.* approbatas anno 500 a s. Mamerto, Viennensis urbis episcopo, primum institutas fuisse refert s. *Gregor. Turonensis*, l. II, c. 34, dum urbs illa, ut ipse ait, *terrerreretur prodigiis*, de quibus auctorem consule ¹⁾.

Festum *Ascensionis* ab ipsis apostolis ordinatum perhibetur atque a s. Augustino *ep. ad Januar.* relat. *can. Illa autem* 11 Dist. 12, cum festis *Passionis*, *Resurrectionis* et *Pentecostes* inter festa oecumenica recensetur. Concilium Agathense anni 506 festum *Ascensionis* iis accenset, qui *maximi in festivitibus dies* vocantur. Hebdomas ista ἀναλήψιμος a festivitate ἀναλήψεως, *Ascensionis*, vocatur a scriptoribus graecis.

Ex canonibus, qui ad Officium Paschale et Pentecostale spectant, prae caeteris afferri meretur c. *In die resurrectionis* 15 Dist. 5 *de Cons.*, quo s. Gregorius PP. VII. haec statuit: *In die resurrectionis usque in sabbatum in Albis et in die Pentecostes usque in sabbatum ejusdem tres psalmos tantum ad nocturnos tresque lectiones antiquo more cantamus et legimus. Omnibus diebus*

¹⁾ Migne P. L. t. LXXI, p. 232

aliis per totum annum, si festivitas est, novem psalmos et novem lectiones dicimus. Aliis vero diebus duodecim psalmos et tres lectiones recitamus. In dominicis diebus XVIII psalmos (excepto die Paschae et Pentecostes) et novem lectiones dicimus. Illi autem qui in quotidianis diebus tres tantummodo psalmos et tres lectiones celebrare volunt, non ex regula sanctorum Patrum sed ex fastidio et negligentia probantur hoc facere. Romani vero diverso modo agere coeperunt, maxime a tempore, quo Teutonicis concessum est regimen nostrae Ecclesiae. Nos autem et ordinem Romanum investigantes et antiquum morem nostrae Ecclesiae, imitantes antiquos Patres, statuimus fieri, sicut superius praenotavimus.

CAPUT IV.

DE FESTIS MOBILIBUS POST PENTECOSTEN.

Dominica octava a Paschate, inquit Leo Allat. l. c. c. 30, Spiritus sancti est, et a dierum numero, quae inter Pascha et eam excurrunt, Pentecostes nomen sibi sumit. Graecis est *πεντηκοστή τις ἁγίας Πεντηκοστής*, Dominica sanctae Pentecostes. Est festum nascentis Ecclesiae coarctum ac per totos septem dies a fidelibus celebratur, quibus hebdomada pentecostalis constituitur. Ad eam non amplius pertinet Dominica proxime sequens, quo fit ut festum Pentecostes *curare octavis* dicatur C. Capellanus 4 X de Feriis (II, 9).

Dominica prima post Pentecosten, quae et sanctissimae Trinitatis dicitur. Graecis est *πεντηκοστή τῶν ἁγίων πνεύματος ἡμερῶν τοῦ Μαρτίνου*, Dominica sanctorum omnium ¹⁾ seu primae Martini, quod eo die evangelium

¹⁾ De rationibus hujus denominationis vide Mercelli Kat. CP. t. 1, p. 13 et 304.

s. Matthaei legere incipiant. Apud Graecos sc. Dominicarum nomina ab Evangelistis illis, ex quorum evangelio ad missam et inter officia legitur, desumuntur, nisi major solemnitas diem sibi vindicaverit. Quare quam a Dominica filii prodigi ad ipsam Pentecosten semper aliquod mysterium sua dignitate conspicuum singulis Dominicis celebretur, factum est, ut Evangelistarum nomina cessarint, et mysteria diem occuparint, quod post Pentecosten aliter evenit; tunc enim, quum nullum mysterium splendidius die dominico celebretur, Dominicus ipse dies ab Evangelista nomen habet. Evangelia itaque, teste *Leone Allatio l. c. c. 31*, hac ratione distribuuntur. A prima die Paschatis usque ad Pentecosten legitur evangelium Joannis; a Dominica hac omnium sanctorum usque ad mensem septembrem evangelium Matthaei; a novo anno, nempe a Dominica post exaltationem sanctae Crucis usque ad tyrophagum Dominicam evangelium Lucae; a prima hebdomade quadragesimalis jejunii ad ipsam Resurrectionis diem in sabbatis et Dominicis evangelium Marci, quae omnia accuratius declarata vide apud *L. Allatum l. c.* Patet itaque quare Dominicae post Pentecosten Graecis nuncupentur *Dominicae Matthaei*.

Dominica, quae Pentecosten proxime consequitur, *Festum sanctissimae Trinitatis* celebramus, cujus rationibus indagandis inservit Decretalis *Quoniam 2 X de Feriis* (II, 9). Eo capite vero Alexander PP. II. ¹⁾ haec habet

---

¹⁾ Decretalem *Quoniam 2 X de Feriis* in Corpore Juris canonici Alexandro PP. III. mendose tribui, post *Martene c. 28. De antiqua Ecol. Discipl. in celebrand. divinis Offic.* et *Thomassin. lib. II, c. 18 de Festorum celebrat.* ex eo conficit *Benedictus PP. XIV. de Festis D. N. J. Ch. Part. 1. n. 321*, quod eam memoret *Micrologus c. 60 de Ecclesiasticis observationibus* (apud *Migne Pat. Lat. tom. CLI pag 1020*. Nullum autem dubium, quin *Micrologus* vixerit sub s. Gregorio PP. VII (uti patet ex

§ 3: „*Præterea Festivitas Santissimæ Trinitatis secundum consuetudines diversarum regionum a quibusdam consuevit in Octavis Pentecostes, ab aliis in Dominica prima ante Adventum Domini celebrari. Ecclesia siquidem Romana in usu non habet, quod in aliquo tempore hujusmodi celebret specialiter Festivitatem, cum singulis diebus Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto et cætera similia dicantur ad laudem pertinentia Trinitatis.*“ Cujus Decretalis verba ut planius intelligantur hæc sunt ex ordine notanda.

Festi Sanctissimæ Trinitatis celebrationi specialis dies assignatus non fuit primis Ecclesiæ sæculis usque dum pululante hæresi Ariana sancti Ecclesiæ Patres officium peculiare cum canticis, Responsoriis, præfatione et hymnis propriis disposuerunt, ut diebus Dominicis celebraretur hoc magnum mysterium. Exstant orationes cum præfatione Sanctissimæ Trinitatis in vulgato Sacramentario s. Gregorii M. apud *Migne Patrol. Lat.* tom. LXXVIII. p. 116. Non tamen inter Dominicos dies proprius Sanctissimæ Trinitatis honori deputatus fuit, usque dum sæculo VIII celebrari coepit die Dominico: Octava videlicet Pentecostes in aliquibus Ecclesiis; in aliis vero Dominica ante primam Adventus, qua de re latam quaestionem habet Benedictus PP. XIV. *De Festis D. N. J. Ch. Part. I. n. 522* ¹⁾. Hinc factum, ut multae Ecclesiæ Octavam Pentecostes non agnoscerent, quia diem illum Sanctissimæ Trinitati dicarant, de qua consuetudine accipiendum est C. *Capellanus 4 h. t.*, ubi Clemens PP. III. ex earundem

---

c. 14 op. cit.), qui creatus est Pontifex an. 1073. Alexander PP. III. ergo quum Pontificatum sit adeptus anno 1159 ejus legis auctor esse non potest. Alexander igitur, cujus meminit *Micrologus l. c.*, ejus nominis *Secundus* esse debet, qui ad Pontificiam dignitatem evertus legitur an. 1061. Cfr. Edition Bruxell. an. 1866, tom. II. p. 95.

¹⁾ Edition. cit. tom. II p. 96.

Ecclesiarum sententia assertit *festum Pentecostes carere Octavis.*

Unde quum Alexander PP. II. consultus fuisset, utrum specialem diem huic festivitati dicare liceret, ut plures Ecclesiae fecerant, hac Decretali *Quoniam* respondit, Ecclesiam Romanam non consuevisse aliquem diem specialiter adscribere solemnitati sanctae Trinitatis, quum singulis diebus dicatur *Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto*; non tamen idcirco damnavit consuetudinem Ecclesiarum, ubi certo et praefinito die Sanctissimae Trinitatis Festivitas celebratur; imo quum ad plures provincias latius in dies vulgaretur ¹⁾, tandem a Joanne PP. XXII (+ 1334) decretum est, ut prima post Pentecosten Dominica ab universali celebraretur Ecclesia atque ita eo tempore collectio veluti fieret cultus totius anni omnibus diebus Dominicis Sanctissimae Trinitati in universa Ecclesia exhibiti, quo jam constituta in Pentecoste lege nova et Ecclesia Christiana, Luna mystica, per elevatum solem nostrum stante in ordine, seu obsignatis omnibus ad Christum attinentibus mysteriis, reservata est Augustissimae Trinitatis notitia, ut post *Rupert. c. 1.* notarunt *Theophil. Raynaud.* tom 15 in *Heterocl.* p. 3. c. 2. et *Suarez de religione* tom. 1. lib. II, c. 4. n. 17. ²⁾

Praefationem illam celeberrimam, quae festo sacratissimi hujus mysterii in Missa respondet, non esse coevam ipsi festo a Joanne PP. XXII. instituto, res est testatissima tum ex *Micrologo*, qui, licet respuat festum, hanc Praefationem tamen ex *Romana auctoritate susceptam diebus*

¹⁾ Cfr. *Rupert. Tuitien. lib. XI de divinis officiis c. 1.* (*Migne P. L.* tom CLXX. p. 293.) et *Durand. lib. VI. Rational. c. 11.*

²⁾ *Menardus* in notis et observationibus ad s. Gregorii M. Sacramentarium putat, Festum Sanctissimae Trinitatis in Ecclesia Romana olim celebratum, postea intermissum ac tandem a Romanis Pontificibus instauratum fuisse. Cfr. *Migne Pat. L.* tom. LXXVIII. p. 392.

Dominicis frequentari ait de ecclesiasticis observationibus cap. 60 ¹⁾, tum ex *can. Invenimus 71 Dist. 1. de Cons.* ubi eam antiquus auctor inter novem illas Praefationes ponit, *quas longa retro vetustas in Romana Ecclesia servavit* ²⁾. Hanc ipsam tamen de Sanctissima Trinitate Praefationem Clemens PP. XIII. respiciens ritus antiquae disciplinae, singulis Dominicis peculiari festo non impeditis recitandam constituit Decreto 3. Januarii an. 1759.

Quod vero ad Doxologiam attinet *Gloria Patri*, quam Decretalis ait cani quotidie, vulgaris quondam sententia fuit, in Nicaena Synodo illam glorificationem fuisse compositam; eam in Oriente addi solitam in fine cujuslibet Psalmi ac laudabilem invectam esse in Occidentem ejus-

¹⁾ Migne *Pat. Lat.* t. CLI. p. 1020.

²⁾ In gratiam eorum, quibus manca tantum est Corporis juris canonici cognitio, haec animadvertimus. *Praefatio* Latinis dicitur oratio seu gratiarum actio, quae Canonici praemittitur, qua disponitur sacerdos et populus ad tremendorum mysteriorum confectionem seu actionem; nam *Canon* et *Actio* κατ' ἐξοχήν vocatur legitima et regularis sacramentorum confectio. De Praefatione notata dignissimi sunt canones *Quando 70* et *Invenimus 71 Dist. 1 de Cons.* In prioribus *Cyprianus* declarans, quare SURSUM CORDA in Praefatione dicatur, haec scribit: Quando autem stamus ad orationem, fratres dilectissimi, invigilare et incumbere ad preces toto corde debemus. Cogitatio carnalis hominis et secularis abcedat, nec quicquam tunc animus aliud, quam id solum cogitet, quod precatur. Ideo et sacerdos ante orationem, Praefatione praemissa, parat fratrum mentes dicendo SURSUM CORDA, ut, dum respondet plebs HABEMUS AD DOMINUM, admoneatur nihil se aliud quam Dominum cogitare debere. Claudatur contra adversarium pectus et soli Deo pateat: nec ad se hostem Dei tempore orationis venire patiat (De orat. dominic. c. 31. apud Migne P. L. tom. 4. p. 539) In altero canone *Invenimus* S. Gregorii M. decessor Pelagius PP. II. (vel alius ejus textus auctor) Praefationem communem novem tantummodo Praefationibus secundum antiquum Romanum ordinem commutandam esse statuit, quibus postea Urbanus PP. II. in Concilio Placentiae celebrato decimam de Beata Virgine addidit anno 1095, ut ait *Gratianus* in Corpore juris canonici ad Dist. 70 et post alios *Hardouin*. Collect. Concil. tom VI, p. II. p. 1715.

modi consuetudinem a Damaso Papa, Hieronymo impulsore, uti videre est apud *Gonzalez* in *C. Quoniam* cit. Sed haec omnia falso affirmari pluribus ostendit cum *Benedicto* PP. XIV. *De festis D. N. J. Ch.* ¹⁾ *Pellegrini Romi* ²⁾, quum ejus hymni jam meminerint s. *Basilius Magnus lib. de Spiritu Sancto c. 7* ³⁾, et auctor libri *de Virginitate* sive *de Ascesi* sub s. *Athanasii* nomine vulgati c. 14 ⁴⁾; putat vero Pontifex tempore Concilii Nicaeni addita fuisse illa verba: *Sicut erat in principio etc.* ad Arianorum haeresim jugulandam, qui Filium a Patre *in tempore* genitum ac fuisse tempus, cum non esset Filius, nefarie blasphemabant. Quia non solum in Sede Apostolica, inquit Patres Concilii Vasionensis seu Vasensis II. an. 529, sed etiam per totum Orientem et totam Africam vel Italiam *propter haereticorum astutiam, qua Dei filium non semper cum Patre fuisse, sed a tempore fuisse blasphemant*, in omnibus clausulis post Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto, *Sicut erat in principio et nunc et semper et in saecula saeculorum, Amen* dicitur, etiam nos in universis Ecclesiis nostris hoc ita dicendum esse decernimus ⁵⁾. Ut vero ad quemlibet Psalmum adderetur *Gloria Patri etc.* invenitur praescriptum in Concilio Narbonensi anni 589.

Festum Theophoriae seu SS. Corporis Christi, quod Germani ad contestandam ejus excellentiam *Fronleichnam* dicunt, originem ducit a saeculo XIII., quo primum in Ecclesia *Leodiensi* summa solemnitate celebratum est opera praecipue *beatae Julianae*, Montis Corneli Sanctimoni-

¹⁾ Edition. Bruxellen. tom. II pp. 99 seqq.

²⁾ Sull' Inno *Gloria Patri etc.* apud *Zaccaria*, Raccolta di dissertazioni tom. XI. p. 197, Rom. 1795.

³⁾ Apud *Migne Patrol. Graec.* tom. XXXII p. 95.

⁴⁾ *Eod.* tom. XXVIII p. 267.

⁵⁾ *Harduin.* Collect. Concil. tom. II. p. 1105.

ali ¹⁾ et *Hugonis* Cardinalis, Legati a latere ad provincias Alemaniae. Ab universa Ecclesia celebrandum festum instituit Urbanus PP. IV. anno 1264, edita constitutione, quam exhibuimus in commentario *de rationibus festi SS. Cordis Jesu* pp. 184 seqq.

Quum autem hic ipse Pontifex paulo post datam Bullam excessisset e vita nec quisquam urgeret, ut executioni mandaretur, quod innuit glossa in *Clement. unica de reliquiis et veneratione Sanctorum* (III, 16), inde factum est, ut annis insequentibus ejusmodi festivitatem celebratam esse non reperiamus. Verum Clemens PP. V. in Concilio Viennensi an. 1311 Urbani constitutionem confirmavit, quam demisso animo, inquit Benedictus PP. XIV ²⁾ ut par erat, Patres, qui universalem repraesentabant Ecclesiam, acceperunt, ut videre est *Clement. un. de reliq. et veneratione Sanctorum cit.* Cujus executionem Joannes PP. XXII., qui anno 1316 Clementi PP. V. successit, omni studio curavit ad eamque rem Martinus PP. V. et Eugenius PP. IV. novis indulgentiis tribuendis plurimum contulerunt, ut tandem in tota Ecclesia festivitas celebraretur.

---

¹⁾ Ofr. *Act. Sanctorum. Bolland. ad diem 5. April.* ubi revelatio facta de instituendo festo Corporis Christi ita narratur: „Tempore juventutis suae quoties Christi Virgo Juliana orationi incumbibat, magnum Dei signum et mirabile apparebat. Apparebat, inquam, ei luna in splendore, cum aliquantula tamen sui sphaerici corporis fractione, quam quum multo tempore conspexisset, mirabatur multum, ignorans quid illi protenderet. Exinde s. Juliana humiles preces Deo profundens, divini consilii particeps fieri meruit. Tunc revelavit ei Christus, in luna praesentem Ecclesiam, in lunae autem fractione defectum unius sollemnitatis in Ecclesia figurari, quam adhuc volebat a suis fidelibus celebrari.“

²⁾ *De Festis D. N. J. Ch. P. I. n. 537. edit. cit. tom. II. p. 107.*

Quod augustissimum hoc festum peculiari ratione reddit conspicuum, est *solemnissima illa supplicatio* seu processio, qua sanctissimum Sacramentum non tantum publico fidelium cultui exponitur, sed summo apparatu per publica civitatum compita circumgestatur, de quo SS. Sacramenti triumpho legenda sunt quae habet *Concil. Tridentin. sess. 13 in Decreto de sanctissimo Eucharistiae Sacramento c. 5.* Gretserus de hac processione singulari dissertatione agit *op. tom. V. P. II. p. 131.* ac Graecorum, nec injuria, ut Benedictus PP. XIV. ait ¹⁾, miseriam deflet, qui quum realem Christi in Eucharistia fateantur praesentiam et publico cultu Sacramentum censeant adorandum solemnem hoc die Processionem non usurpant.

Novissimis hisce temporibus PIUS PP. IX. *festum sacratissimi Cordis Jesu* in universa Ecclesia celebrari mandavit feria VI. post Octavam Sanctissimi Corporis Christi, quod Clemens PP. XIII. nonnullis ecclesiis tantum celebrandum permiserat. Insanis vociferationibus quidem sacratissimi Cordis osiores olim se contra hoc festum efferebant ²⁾, ut adeo vel tunc maxime *Cordi Jesu eveniret*,

¹⁾ L. c. n. 540. p. 111.

²⁾ Quodsi quis e probris in cultores SS. Cordis Jesu ingestis aliquos flosculos delibare vellet, ei vel in unius *Blasii Dissertatione commonitoria* ager uberi messi faciendae pateret, quum in ea fideles sanctissimo huic cultui addictos asserat *quasi servum pecus alienae sequi aberrationes* (pp. 4—5), vitam Beatae Margaritae Mariae vero fabulis impurisque narrationibus accenseri patiatur: *Le Roman si indécent, si dangereux de la vie de Marguerite Marie Alacoque* (p. 254). Ex osoribus devotionis Sanctissimi Cordis Jesu Camillum Blasium prae caeteris nominamus, quia hic advocatus in ipsa curia Romana, judicio Eybelii, *ex scriptura, Patribus, sanctionibus Conciliorum aliisque canonibus contra cultores veri Cordis Jesu progreditur* ejusque libellus typis Norimbergicis in Germania recusus an. 1774 subinde Viennae, in Austria, distributus est a P. Gazzaniga, ss. Theologiae apud Viennenses professore, uti testatur idem *Eybel*.

quod de ipsomet Domino Nostro Jesu prophetavit s. Senex: Hic positus est in ruinam et signum, cui contradicetur, ut revelentur ex multis cordibus cogitationes ¹⁾;

Introduct. in Jus Eccles. tom. IV. lib. II. C. 14. §. 383. not. c. Caeterum adversarii quo facilius devotionem erga Sanctissimum Cor Jesu extirparent, contra eam auxilio brachii saecularis saepius implorato obtentoque pugnabant, prout colligitur ex Decreto Aulico Josephi II. dd. 20. Febr. 1782, ubi Imperator, vestigia premens Justiniani Augusti, qui theologum se jactando gloriatus est, quod Vigilio Summo Pontifici *detribus capitulis omnia subtiliter manifestasset* (Hardouin. coll. Concil. tom. III. p. 56.) Episcopis normam proposuit, ad quam instructiones et literas pastorales ea de re exigent. (Existat in collectione Viennensi Decret. Aulic. in publico-ecclesiasticis an. 1784 pp. 181 seqq., in collect. Augustan. an. 1783 pp. 71 seqq.)

Sed suprema haec Caesareo-Regia praeeptio ad Episcopos Imperii data satis non erat inimicis SS. Cordis Jesu; amplius enim voluerunt, ut omnes, qui publicis muneribus fungerentur, studium operamque sociarent ad devotionem hanc penitus evertendam; inferiores magistratus civiles, ut imagines SS. Cordis Jesu e templis removendas aut saltem, si id fieri nullatenus posset, aliis coloribus illinendas diffingendasque curarent; publici in Academiis professores, ut SS. Cordis festum omnium irrisione luderent. Nec negligenter, fatendum, rem mandatum gesserunt. Ejus rei unum exemplum attulisse satis habemus. In libro publicis praelectionibus in Universitatibus Imperii destinato ac saepius typis impresso *Fr. Xaver Gmeiner*, Sacerdos, histor. eccles. prof. p. o., sanctae Matri Ecclesiae, festum SS. Cordis instituenti, in hunc modum insultat *Epoch. IV. Memb. I. c. II. §. 399.* „Originem festi Cordis Jesu, quod non modicam puritati religionis inuasit labem, vulgo repetunt ab ementita revelatione, quam factam ajunt in Gallia piaefeminae, admodum tamen illusae Margarithae Mariae Alacoque. Spiritum erroris cognoscere inde possumus, quia non Christus totus et totum, sed particulatim, hoc est, secundum partem corporis adorandus proponitur; non ergo a Deo, sed a moderatore feminae hujus Columberio, olim extinctae Societatis Jesu alumno, revelatio haec originem suam habet. Populus colendo cor carneum a toto Christo separatum in proxima idololatriam committendi est occasione etc.“ Alias calumnias non adduco, quia taedium afferre formido.

¹⁾ Ita P. *Bernardin. Membrive, Ord. Praedicat.*, in approbatione operis *P. Gallifet De cultu Sacrosancti Cordis Dei ac D. N. J. Ch.* an. 1727.

verum altiores pietas in SS. Cor Jesu radices fixerat in animis fidelium, quam ut inanibus verborum sonis extirpari potuisset; imo testatur sacra Rituum Congregatio Decreto edito an. 1856¹⁾, inde a prima festi concessione „ad immensam Divini hujus Cordis charitatem recolendam tanto ubivis ardore fideles populos se excitatos sensisse, ut eo anno nulla jam pene extiterit Dioecesis, quae privilegium ejusdem festi peragendi ab Apostolica Sede se non impetravisse laetata sit“. Et sane, ut de sola Germania catholica dicamus, nationis nostrae pietatem erga SS. Cor Salvatoris loquuntur tot pia foedera, in quae Divinissimi Cordis cultores coiere, tot pietatis exercitia ab illis suscepta, tot denique subsidia et fomenta, quae per folia quaquaversus volitantia, per Menaea augendo cultui SS. Cordis destinata, per innumeros libros spiritu et succo plenos identidem subministrantur. Quae porro sciri de cultu ac festo sacratissimi Cordis Jesu oportet, copiose declaravimus in peculiari *Commentario de rationibus festi SS. Cordis Jesu e fontibus juris canonici erutis* ²⁾.

Ne vero, qui Rituum Orientalem sequuntur, cultum sacratissimi Cordis Jesu a se alienum putent, nonnulla hic attexere placet, quae planum faciunt, eum nihilo minus ad rem Ecclesiae Orientalis, quam ad Romanam pertinere.

Atque initio quidem nobiscum grata memoria prosequi debent Orientales, quod praecipuus hic cultus divini amoris non latuerit eximios illos Sanctos atque egregios viros, quos Ecclesia Orientalis, ut verbis SS. D. N. PII PP. IX. utamur, *magno numero habuit ingenio, consilio, sacraque praesertim doctrina, eruditione, eloquentia ac sapientissimis scriptis magnorumque recte factorum et sanctitatis*

¹⁾ Cfr *Analecta Juris Pontificii* ann. 1858. p. 2590.

²⁾ Oeniponte apud Felician Rauch.

gloria insignes ¹⁾. Ex iis apud S. R. C. prae caeteris adductos legimus ipsum s. Joannem Evangelistam et s. Joannem Chrysostomum. Vide Commentarii citat. *Sect. III. c. 1.*

Accedit quod Orientalibus in quavis Missae celebratione per repetitam aquae in calicem infusionem ²⁾ pluries in memoriam redigitur nimia illa charitas Christi Salvatoris, qua latus suum lancea feriri, sanguinem et aquam ex aperto vulnere exire nobisque ad intima viscera misericordiae atque ad dulcissimum Cor suum introitum patere voluit.

Tertio haud exiguum incitamentum devotionis erga ss. Cor Jesu Orientalibus Catholicis et hoc esse debet, quod Sanctissimus Dominus Noster PIUS PP. IX., suprema e specula in salutem omnium late gentium intentus, dum ejus obtinendae quascunque mit rationes et vias, in encyclicis suis literis d. d. 8 Decembris 1864 Orientalium Fidelium quoque *pietatem excitat, ut semper confugiant ad Dominum Nostrum Jesum Christum, qui redemit nos in sanguine suo, Ejusque dulcissimum Cor, flagrantissimae erga nos charitatis victimam, enice jugiter exorent, ut amoris sui vinculis omnia ad seipsum trahat, atque omnes homines sanctissimo suo amore inflammati secundum Cor ejus ambulent digne Deo per omnia placentes, in omni bono opere fructificantes.*

Quibus denique et illud est addendum, ingentes illos gratiarum thesauros, quos Salvator juxta authenticas revelationes Beatae Margaritae Mariae factas SS. Cordis sui cultoribus liberalissime est pollicitus, angustiis temporis,

¹⁾ *Constitut. Romani Pontifices* edit. 6. Januarii 1862 ejus pars extat apud Rmum. *Papp-Szilágyi* p. 624. In forma extensa refertur in *Moy Archiv für Kath. Kirchenrecht* an. 1862.

²⁾ *Enchirid. Juris Eccl. Orient. Cathol.* p. 388.

loci aut etiam alicujus ecclesiae Ritus non includi, sed vero ad omnes Christifideles diffundi, qui *huic sacro-santo Cordi debitam reverentiam et amorem adhibere voluerint*. Quae gratiarum praemia divinitus proposita, ut pluribus fiant nota, verbis ex authenticis Actis assumptis hic iterum declarasse non abs re fuerit. Haec ergo divinae promissionis verba leguntur.

„Spondeo eos omnes, qui hoc honore Cor meum afficient, ipsius divini Cordis influxu coelestium donorum copia fore cumulandos.

Ut vero exactius datae sponsionis plenitudinem caperent fideles, eam divinus Salvator ipse distinctius famulae suae Margaritae Mariae exposuit his verbis:

Cura, ut haec devotio ubique locorum innotescat eamque hominibus summe commendabilem tamquam non modo tutum, sed etiam suave et admodum facile medium verum Dei amorem consequendi.

Commenda Sacerdotibus et Religiosis, ut viam certissimam, qua ad status sui perfectionem perveniant.

Animarum pastoribus, ut instrumentum aptissimum quo corda saecis duriora ad poenitentiae lachrymas emolliant.

Fidelibus omnibus, ut modum praestantissimum, quo de indomitis animi affectionibus plenum dominium reportent.

Quinimo genus religionis efficacissimum esse doce, quo pax inter dissidentes familias restitui, amor erga Me qua calidissimus, qua tenerrimus accendi denique et perbreve tempore et ratione quam facillima virtutis apex obtineri possit.

Aliam revelationem sibi factam hisce verbis scriptam reliquit Beata Margarita Maria:

Amantissimus Dominus mihi aperuit, cupere se vehementer ab hominibus redamari, sequē hoc desiderio exci-

tatum statuisse Cor suum illis manifestare huncque thesaurum amoris et misericordiae gratiarumque omnium ad salutem et perfectionem conducentium reserare eo fine, ut quotquot huic sacrosancto Cordi debitam reverentiam et amorem adhibere vellent, infinitarum, quas complectitur, divitiarum participes efficerentur; affirmans praeterea cultum illum peculiarem Cordi suo delatum sibi esse acceptissimum; et hinc velle se, ut imago Cordis sui coloribus expressa fidelium oculis palam exponeretur, quo emolliiri eorum durities specie tam amabili posset: pollicens insuper eos omnes, qui talem imaginem peculiariter colerent, maximis gratis ab hujus divinissimi Cordis plenitudine cumulandos.

Tandem Servator hominum Jesus sacerdotibus sacrosancti Cordis sui cultui addictis speciatim promisit, fore, ut quicumque eorum, qui animabus curandis operam navant, tenera erga divinissimum Cor suum fuerint devotione inflammati, arte polleant animos vel durissimos emolliendi miroque cum fructu in vinea Domini laborent. Haec atque plura alia hisce similia in medio posuimus copiose ea de re disputantes in Commentario de rationibus Festi SS. Cordis Jesu Sect. III. Cap. 3 pp. 145 seqq.

Quae omnia si diligenter circumspectant ac ratione animoque lustrent venerabiles Orientalis Ecclesiae Ministri, eos certo assidua cura suavissimae atque efficacissimae hujus devotionis attingere debet. Si enim cum Fratribus Latinis in valentissimo illo omnium cordium magniete dulciter sociati tenera erga SS. Cor Jesu fuerint devotione inflammati, et ipsi quoque miro cum fructu in vinea Domini animabus curandis operam navabunt, divinaque adspirante gratia id assequantur, ut qui in fidei unitate cum Romana veritatis cathedra sunt consociati magis in dies stabiles et immoti persistant; qui vero ab unico

Christi ovili, extra quod salus esse non potest, misere aberrant, ad illud redire properent atque festinent: quae summa votorum, precum, laborum est Sanctissimi Domini Nostri cit. Constitutione Romani Pontifices¹⁾.

Quod si quis contra moneret, ex Constitutionibus Romanorum Pontificum ad Beatificationem et Canonizationem Servorum Dei in Ecclesia Latina spectantibus novas rationes Deum Sanctosque colendi peti non posse pro iis, qui Ritui Ecclesiae Orientalis addicti sunt, quod ejusmodi Decreta nequam spectent ad Orientales, dubitationem tollerent, quae ea de re habet Benedictus PP. XIV. *lib. I. De Servorum Dei Beatificatione cap. 38*, ubi solidae doctrinae copia et varietate accuratissime definit, quo pacto hisce Constitutionibus attingantur, qui Ritus Orientalem sequuntur. Scilicet distinguendum esse ait Pontifex inter partem theoreticam seu dogmaticam horum Decretorum, et inter partem practicam seu praeceptivam: inter praeceptum colendi canonici-

---

¹⁾ Apud Rmum. *Papp-Szilágyi l. c.* pp. 626 seqq. Pars precatoria laudatae Constitutionis quum ab Illmo. Praesule non afferatur, eam venerabili Clero Orientali Catholico heic exhibemus. Hanc igitur precationem optimus atque amantissimus omnium Pater pro ipsorum salute facit: „Atque hic levantes oculos Nostros ad miserationum Dominum ab ipso humiliter enixeque exposcimus, ut divinae suae gratiae divitias super Orientales nationes copiose effundens efficiat, ut tot olim illustres in Oriente Episcopales Cathedrae, Apostolorum auctoritate constitutae, quae nunc, heu miserum! a Petra, cui Ecclesia innitur, sejunctae et collapsae jacent, denüo pristino exornatae splendore reviviscant, atque uti antea vigeant, floreat, fideliter custodientes fidei depositum morumque disciplinam“.

„In eam porro spem erigimur fore, ut bonorum omnium auctor et largitor Deus Nostris hisce curis propitius benedicere velit, utque omnes Orientales, qui catholicam veritatem profiteri gloriantur, hisce paternis Nostris studiis magis in dies respondeant, nihilque antiquius habeant, quam ut arctiori usque amoris et obsequii vinculo huic Petri Cathedrae firmiter constanterque adhaereant, ac miseros errantes ad catholicam unitatem reducere contendant“.

zatum seu illum habendi pro Sancto et inter praeceptum recitandi Officium et celebrandi Missam in honorem canonizati. Primum intime nexum esse deprehenditur cum miraculis et fide ejusque violatio *periculum induceret animarum aut saltem ecclesiasticae derogaret honestati* ¹⁾. Quocirca eo Orientales etiam comprehenduntur tenenturque pro Sancto habere quemcunque Dei servum Romanus Pontifex canonizando in Sanctorum catalogum retulerit. Secus porro se res habet quoad alterum Decretum de recitando Officio Missaeque celebranda; eo enim Orientales non ligantur, nisi id expresse a Sede Apostolica mandetur. Nihil igitur obstat, quominus venerabilis clerus Ecclesiae Orientalis Acta in causa Beatificationis Sanctimonialis Margaritae Mariae Alocoque in rem suam transferat, perspectis nimirum ingentibus, quae cultoribus sacratissimi Cordis Jesu Dei jussu ibidem preposita sunt, gratiarum praemiis magnum salubreque consilium capiendo, sacratissimo huic Cordi se devovendi ejusque cultum inter suos promovendi. Nobiscum ergo, qui in illustri Ecclesia Orientali catholicam veritatem profiteri gloriantur verae charitatis nexibus sociantur ad infinitam *charitatem Christi patientis et pro generis humani redemptione morientis atque in suae mortis commemorationem instituentis Sacramentum corporis et sanguinis sub sanctissimi Cordis symbolo devotius ac ferventius recolendam* ²⁾, atque ex devotione privatim preces adhibeant, quas Occidentales in publico Missae sacrificio fundunt quaeque in Orientalium gratiam ex libris liturgicis hic transscribimus.

¹⁾ Quae dictio e Concilio Lateranensi IV. sumpta atque cap. *Licet Graecos* fin. *X de baptismo et ejus effectu* (III, 42) relata in omnibus Constitutionibus Pontificiis ea de re agentibus occurrit.

²⁾ Breviar. Roman. Fest. SS. Cordis Jesu.

Oratio I.

Concede, quaesumus, omnipotens Deus, ut qui in sanctissimo dilecti Filii tui Corde gloriautes praecipua in nos charitatis Ejus beneficia recolimus, eorum pariter et actu delectemur et fructu. Per eundem.

Oratio II.

Fac nos, Domine Jesu, sanctissimi Cordis tui virtutibus indui et affectibus inflammari, ut et imagini bonitatis tuae conformes et tuae redemptionis mereamur esse participes. Qui vivis et regnas.

Oratio III.

Deus, qui sacratissimum Cor Jesu Christi Filii tui Domini Nostri fidelibus tuis summo charitatis affectu amabile reddidisti, concede propitius sic nos illud venerari et amare in terris, ut per ipsum et cum ipso et te et ipsum amare, et a Te et ab illo aeternum amari mereamur in coelis. Per eundem.

Oratio IV.

Domine Jesu Christe, qui investigabiles divitias Cordis tui beatae Margaritae Virgini mirabiliter revelasti, da nobis ejus meritis et imitatione, ut te in omnibus et super omnia diligentes jugem in eodem Corde tuo mansionem habere mereamur. Qui vivis et regnas.

A Dominica sanctorum omnium usque ad 28 junii ob-
eunt Graeci *jejunium sanctorum Apostolorum*, ἡ τῶν ἀγίων
ἀποστόλων νηστεία, quod alias longius, alias contractius
esse patet; quare nonnunquam accidit, ut jejunium quadra-
gesimale exaequet. Totidem enim dierum est quot a Paschate

1) Migne *Patr. Graec.* tom. xxi, pp. 1306-1307.

ad 3 maji computantur, ut *Isaacus* monachus docet c. XV ¹). Nam a Paschate ad Dominicam sanctorum omnium seu *Dominicam sanctorum Apostolorum*, ut eam vocat, *Isaacus l. c.*, dies sunt 57. A 3 maji ad 28 junii dies totidem. Quare dempto intervallo a 3 maji ad Dominicam sanctorum omnium, unum idemque spatium erit a Paschate ad 3 maji, quod est a Dominica Apostolorum ad 28 junii. Quam *νηστείας μέθοδον* proposito diagrammate rationibus probatam vide apud *Isaac. l. c.*

Caeterae *Dominicae Matthaei* eodem ordine cum Latinorum *Dominicis post Pentecosten* decurrunt usque ad hebdomadam exaltationis sanctae Crucis, ac saepe etiam ab argumento evangelii nuncupantur. Sic, v. g., Dominica IV post Pentec., *Dominus illuminatio mea*, Graecis est *κυριακή τετάρτη τοῦ Ματθαίου, περὶ τοῦ ἑκατοντάρχου, Dominica IV Matthaei de centurione*.

Dominica IX post Pentec., *Ecce Deus adjuva me*, Graecis dicitur *κυριακή ἑννάτη τοῦ Ματθαίου, περὶ τοῦ ἐν θαλάσῃ περιπάτου, Dominica IX Matthaei, de ambulatione in mari*; Dominica XV post Pentec., *Inclina aurem tuam*, Graecis appellatur *κυριακή δεκάτη πέμπτη τοῦ Ματθαίου, περὶ τοῦ ἐπερωτήσαντος τὸν Ἰησοῦν νομικοῦ, Dominica XV Matthaei, de interrogante Jesum jurisconsulto*.

Dominica proxime antecedens diem exaltationis sanctae Crucis mutat nomen, atque ab hoc festo nuncupatur *κυριακή πρὸ τῆς ὑψώσεως, Dominica ante exaltationem*, qua ex evangelio S. Joannis legitur, quemadmodum et quae sequitur *κυριακή μετὰ τὴν ὑψωσιν, Dominica post exaltationem*, qua ex evangelio Marci legitur. Ab hac Dominica sequuntur *Dominicae Lucae* usque ad *Dominicam III Adventus*; etenim *Dominica IV Adventus, Memento nostri, Domine*, Graecis, *κυριακή πρὸ τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως, Dominica ante nativitatem Christi*, iterum legitur

ex evangelio Matthaei, sicut et *Dominica infra octavam Nativitatis*, Graecis. *κ. μετὰ τοῦ Χριστοῦ γεννησιν*, *Dom. post nativitatem Christi*, seu *κ. πρὸ τῶν φάτων*, *Dominica ante lumina*, cujus appellationis causas habes expositas apud *Leon. Allatium* c. 32. Tempus a Natali Christi ad Epiphaniam Graecis *δωδεκάημερον*, vel corruptius *δωδεκάμερον* dicitur; tot enim inter has solemnitates dies numerantur. Legi possunt quae de *δωδεκαμέρω* habet *Morcelli Cal. CP.* t. I, pag. 301-302.

Quae Latinis est *Dominica secunda post Epiphaniam Omnis terra*, Graecis iterum est *κυριακή δεκάτη πέμπτη τοῦ Αουᾶ, περὶ τοῦ Ζαχαρίου*, *Dominica XV Lucae, de Zachaeo*, sc. quando Pascha cadit a 1 ad 7 Apr.

Post Epiphaniam modo citius, modo serius, ut Pascha fert, Triodii tempus adventat, de quo jam quaedam pers-
trinximus supra pag. 28.

Festis mobilibus in horologiis Graecorum ἡ παραμονὴ τῶν τοῦ Χριστοῦ γεννῶν, *vigilia sive expectatio Natalis Christi* ¹⁾ accensetur, cujus feria expresse notatur. Haec de Dominicis ac festis Graecorum.

Apud Latinos a Dominica Pentecostes ad Adventum intercurrent plures vel pauciores Dominicae prout maturius vel serius occurrit dies Paschatis, *de cujus articulo*, ut ait s. *Leo M.* c. *Proprie* 13 Dist. IV *de Cons. Pentecostes sacra solemnitas pendet*; ita numerantur omnes Dominicae post Pentecosten minimum viginti tres, quibus si addendae sint post Dominicam XXIII, quae post Epipha-

---

¹⁾ Ἀ παραμένειν, h. e., a *manendo* diem hunc *Expectationis* nominari posse ducit *Morcelli Kal. Eccl. Constant.*, t. II, p. 9, eodemque nomine *Expectationis* pridianam Natalis Christi solemnitatem a Latinis aliquando appellatam fuisse acutè conjicit ex oratione illius diei, quae sic incipit: *Deus, qui nos redemptionis nostrae annua EXSPECTATIONE laetificas.* Cfr. t. I. p. 279.

niam superfuerunt, numerum viginti octo tamen nunquam excedunt.

Adventus Domini frequens est mentio in jure canonico ¹⁾. Adventus nomine autem venit sacrum tempus ante Natalem Christi, quo per pias exercitationes animi fidelium praeparantur ad rite celebrandam propitiamque sibi reddendam Salvatoris nativitatem. De nomine *Rupertus* lib. 3 de *Divin. Offic.*: *Advenire, inquit, recte Dominus dicitur, qui ubique est invisibili praesentia majestatis, dum assumpto quod visibile est nostrum usibus carnis visibilem se ostendit* ²⁾.

Antiqui Christiani toto hoc tempore, sicut hodie etiam aliquae religiones et Ecclesia Orientalis observat, ab esu carniū et lacticiniorum abstinere solebant, licet non jejunarent. Graeci Adventum ducunt a die 14 novembris, quod etiam antiquitus penes Latinos observabatur, ideoque *S. Martini quadragesima* audiebat.

Adventus autem, verba sunt rubricae breviarii, celebratur semper die Dominico, qui propinquior est festo sancti Andreae Apostoli, nempe a die 27 novembris inclusive usque ad diem 3 decembris inclusive, cujus regulae partem priorem verbis expressam Aniani in compute didicimus.

Andreae festo vicinior ordine quovis ³⁾.

Adventus Domini prima colit feria.

Si cadat in lucem Domini celebratur ibidem ⁴⁾.

¹⁾ *C. Decrevit* 17, c. xxii, q. 5; *C. Non oportet* 10, c. xxxiii, q. 4.

²⁾ Migne *P. L.* t. clxx, p. 55.

³⁾ *H.* q. sive a parte ante, sive a parte post.

⁴⁾ *Edition. Argentor.* an. 1488, fol. xxxiii.

Alteram partem, quae etiam regula est *Honorii August. lib. II. de Imagine mundi* c. 107 ¹⁾, versibus exhibent, qui leguntur in martyrologio s. *Victoris Parisiensis*:

Adventum Domini non est celebrare decembris

Post ternas nonas, vel quintas ante kalendas.

Ergo, ita concludit *rubrica brev. cit.*, *littera dominicæ currens. quæ reperitur a die 27 novembris usque ad diem 3 decembris indicat Dominicam primam Adventus.*

Nativitatis Pervigilium, quod in festis mobilibus ponunt Orientales, etiam in Ecclesia Latina inter reliqua Christianorum pervigilia semper fuit percelebre, ut adeo, caeteris omnibus jam sublati, etiam nunc non modo jejunio, sed ex veteri consuetudine etiam nocturnis conventibus in Ecclesiis cantandisque Officiis et post mediam noctem Sacrificio peragendo celebretur.

In Occidentali Ecclesia constans et perpetua fuit consuetudo, ut Nativitas Christi ex vetustissima traditione celebraretur 25 Decembris, quæ die in lucem editus est Salvator mundi; in quibusdam Orientalibus Ecclesiis contra morem fuisse patet, hanc solennitatem die 6 Januarii cum Epiphania peragendi. Sed quarto sæculo Occidentalem consuetudinem amplexi Orientales cum Romana Ecclesia in celebranda Nativitate die 25 Decembris convenerunt. *S. Joannes Chrysostomus* primo sacerdoti sui anno (qui fuit 386 a Christo nato) oratione in *Diem Nativitatem D. N. J. Ch.* Antiochiæ habita ²⁾ *Nondum decimo annus est, inquit, ex qua hic ipse dies manifeste nobis innotuit . . . quum ab exordio iis qui in Occidente*

¹⁾ Migne *P. L. t. LXXX, p. 164.*

²⁾ Migne *Patrol. graec. tom. XLIX. pp. 351 seqq.*

habitant, cognitus fuerit (τοῖς τὴν Ἑσπέραν οἰκοῦσιν ἄνωθεν γνωριζομένη), *nunc ad nos demum non ante multos annos transmissus est* (πρὸς ἡμᾶς κομισθεῖσα νῦν καὶ ὁ πρὸ πολλῶν ἐτῶν). Et n. 2. iterum dicit profectam a Romanis eam disciplinam, quam ex veteri traditione servaverint: *Romani multo ante et ex antiqua traditione ipsum celebrantes ad nos usque illius notitiam nunc transmiserunt* (ἄνωθεν καὶ ἐκ παλαιᾶς παραδόσεως αὐτὴν ἐπιτελοῦντες αὐτοὶ νῦν αὐτῆς ἡμῖν τὴν γνῶσιν διεπέμψαντο).

Festum diem Nativitati Christi consecratum non modo inter omnes celebrem esse, sed post Pascha et Pentecosten primum locum obtinere ex jure sacro manifestum est. Sacra Concilia enim gravissimas in eos clericos edidisse sanctiones leguntur, qui in ea solemnitate ab Ecclesia abfuissent *c. Si quis in clero 29 C. VII.* ^{2^a} 1. Alia ejus diei privilegia habentur *cc. Etsi non frequentius 16, Saeculares et Omnis homo 21 Dist. 2. de Cons.*

Nunc vero duo tantum reliqua sunt vetustae disciplinae monumenta, quae solemnitatis magnitudinem declarant, quorum alterum exhibetur *c. Explicari ult. X. de observatione jejuniorum* (III, 46), ut, si dies Natalis Domini incidat in diem, quo carnum usus est interdictus, iis nihilominus vesci liceat *propter festi excellentiam*, ut Honorius PP. III. ait cit. Decret.; alterum, ut Natali Christi die tres Missae a quolibet presbytero celebrentur *c. Consulvisti 3 X de celebrat. Missar. (III, 41)* collato can. *Nocte sancta 48 Dist. 1. de Cons.* Cujus privilegii seu solemnitatis duas rationes affert glossa ad leges citatas.

*Nocte prior, sub luce sequens, in luce suprema,
Sub Noë, sub David, sub cruce sacra nota.*

Id est, explicante gl. ad can. *Nocte sancta*, Missa mediae noctis repraesentat statum illum, qui fuit ante legem, quando omnes erant in tenebris; unde dicitur Prophetia: *Populus gentium, qui ambulabat in tenebris*. Secunda repraesentat tempus sub lege, in quo jam incipiebant ex parte scire Christum, sed non plene, propter dicta legis et prophetarum, et ideo cantatur inter diem et noctem et dicitur *Lux fulgebit hodie*. Tertia designat tempus gratiae, scilicet praesens, unde dicitur Officium: *Puer natus est*.

Quae explicatio si cui non probetur, triplici Missae alia mysteria tributa leget in gl. ad c. *Consuluisti cit. verb. Nativitatis* his versibus:

Tres in Natali debent Missae celebrari,

Quarum prima sacram Christi signat genituram,

Altera venturi designat gaudia Christi,

Tertia jam factum quod lex fore sacra figurat.

Scilicet, triplex nativitas in Christo considerari potest: aeterna, quia Verbum a Patre generatur; altera carnalis, quia natus est secundum carnem ex B. Maria Virgine; tertia spiritualis, quia quotidie spiritualiter nascitur in cordibus justorum. Igitur ad has tres nativitates celebrandas cum debita gratiarum actione triplex sacrificium offeri a quolibet sacerdote Ecclesia instituit. Atque alteram hanc declarationem amplectitur s. Thom. 3. part. quaest. 73. art. 2.

CAPUT V.

DE STATIONIBUS MISSALIS ROMANI.

Statio proprie est actus standi seu consistendi; unde caeterae ejus vocis significationes fluunt, uti sunt commo-

ratio, habitatio, situs, positus, locus, ubi legati municipiorum et civitatum de suis negotiis agentes conveniunt, et aliae similes.

Saepissime verò sumitur pro loco, ubi *militēs* stant praesidii causa; ii enim, dum praesidium certo loco collocant, *stationem* ibi *facere* dicuntur.

Apud veteres Christianos *stationes* fuere conventus, qui certis diebus fiebant causa orandi et producebantur, servato jejunio, usque ad horam nonam. Nonnulli appellationem traxisse videntur ex eo quod in iis fideles *stantes*, non genu flexo, orarent, quod diebus Dominicis et Paschali tempore servatur adhuc. Secundum alios autem *stationis* nomen religiosis hisce Christianorum coetibus ideo factum est, quod fideles mane summo in sacras aedes *jejuni* convenirent ibique *perstare* ad Nonam usque solerent precibus rerumque divinarum contemplationi operam dantes: unde jejuniis stationum nomen adhaesit.

Verisimilius est, *stationes* dictas fuisse sumpta a *militibus* metaphora, prout hujus saeculi Ecclesia generatim *militaris* seu *militans* vocatur ac multa a militibus mutuatur. Quam vocabuli originem paucis in rem suam ita convertit *Tertullianus* in lib. *De Oratione* c. 19: *Si statio de militari exemplo nomen accipit* (nam et militia Dei sumas II. Cor. X, 4; I. Tim. I, 18), *utique nulla laetitia sive tristitia obveniens castris stationes militum rescindit; nam laetitia libentius, tristitia sollicitius administrabit disciplinam*¹⁾, hoc est, sive laetum quid, sive triste nuntiatur, milites stationem, ubi praesident, non deserunt; nec nos milites Christiani, sive fuerit dies laetus sive jejunii et afflictionis, nostras stationes deseremus; *nam et milites*, verba sunt ejusdem *Tertulliani* in lib. *De jejunio*

¹⁾ Migne *Patr. Lat.* t. 1, p. 1183.

cap. 10. ¹⁾), nunquam immemores sacramenti, magis stationibus parent.

Tertulliani sententiam s. Isidorus capiti 19. libri VI. *Etymologiarum* inseruit ²⁾ atque ex eo scriptores ecclesiastici stationem ecclesiasticam pro jejunio promiscue acceperunt.

Discernunt autem quidam, inquit Isidorus l. c., inter jejunium et stationem. Nam ipsis jejunium est indifferenter cujuslibet diei abstinencia, non secundum legem, sed secundum propriam voluntatem; statio autem est observatio statutorum dierum et temporum, ut quartae et sextae feria, vel Quadragesimae.

Cur autem statio appellatum sit jejunium indictum, docet auctor sermonis *De sancta Quadragesima*, qui inter sermones sancto Ambrosio tributus est XXI. *Castra*, inquit, nobis sunt nostra jejunia, quae nos a diabolica infestatione defendunt: denique stationes vocantur, quod stantes et commorantes in eis inimicos insidiantes repellamus ³⁾.

De stationibus Urbis Romae. Veteres Romani Pontifices statis quibusdam diebus, praecipue in Quadragesima et Festis, ad diversas Urbis Romae Ecclesias accedebant, ubi sermone vel concione ad populum adstantem habita et oratione ad Deum fusa divina mysteria postea cum clero et populo Romano celebrantes participabant; qui actus etiam *Statio* vocata est, licet de ratione hujus appellationis non satis constet inter eruditos.

Blanchinus in notis ad vitam s. *Hilari* Pontificis, quae habetur in *Libro Pontificali* ⁴⁾), putat, vocabulo

¹⁾ Migne P. L. t. II, p. 967.

²⁾ *Eod.* tom. LXXXII, p. 258.

³⁾ *Eod.* tom. XVII, p. 644.

⁴⁾ *Eod.* tom. CXXVIII, p. 358.

stationis jam apud Romanos alligatam fuisse ideam indicandi conventum complurium ad sacra ritu patrio exercenda confluentium ad certum locum; ex quo inferit, illud ab exordio ferme primo Christianae Ecclesiae apte fuisse translatum ad significandum coetum sacrum seu conventum fidelium. Ad stationes Urbis Romae deinde gradum faciens, in titulis, inquit, ubi etiam tempore persecutionum Christiani congregari consueverant, et ubi sacrorum administrandorum jus attributum fuerat per Summos Pontifices, presbyteris ibidem constitutis, post redditum Ecclesiae pacem stationes publicae celebrabantur, quemadmodum Ordo Romanus declarat, et ad sacra per certas vias ibidem exercenda, jejuniorum praesertim solemnium aut festorum diebus tum ministeriales ¹⁾ clerici, tum Subdiaconi stationarii aderant, tum sacra supellex circumferenda ad usum Pontificis easdem stationes frequentantis praeparabatur. Aliqui scriptores contra appellationem stationis a significatione hujus vocabuli traxisse conficiunt, quam Tullius Cicero lib. 6. ad Atticum jam usurpavit, pro temporaria scilicet habitatione, alii aliter explicant, prout pluribus exequitur Binterim *Denkwürdigkeiten* tom. V. part. 2, §. 1.

Stationes s. Gregorius M. certo sub numero limitavit, totidem per totum annum statuens. Stationes, inquit Joannes Diacon. lib. II. vitae s. Gregorii Magni, n. 18 ²⁾, per Basilicas vel beatorum Martyrum coemeteria, secundum quod hactenus plebs Romana quasi eo vivente certatim discurret, sollicitus ordinavit: per quas et ipse simul discurrens, dum adhuc eloqui praevaleat, viginti

¹⁾ „Hilarus in Urbe Roma constituit ministeriales, qui circumirent constitutas stationes.“ Ita Liber Pontifical. c. 49. apud Migne P. L. tom. CXXVIII. p. 349. S. Hilarus obiit an. 468.

²⁾ Migne *Patrol. Lat.* tom. LXXV. p. 94.

homilias Evangelii coram Ecclesia diversa tempore declaravit; reliquas vero ejusdem numeri dictavit quidem, sed lassessente stomacho, languore continuo, aliis pronuntiandas commisit.

Stationibus a s. Gregorio statutis plures alias adjunxerunt v. g. Litanias triduanas ante Ascensionem Domini, sollemnia beatae Virginis Deiparae Purificationis, Annuntiationis, Assumptionis et Nativitatis et alias, quas videre est apud scriptores rerum liturgicarum.

Stationes nunc celebrantur 87, diebus 83 a Dominica prima Adventus usque ad Sabbatum ante Dominicam SS. Trinitatis cum tribus feriis quatuor temporum. Quod numerus stationum excedat numerum dierum, mirum videri non debet, si attendamus, nonnullis diebus plures stationes in Missali ¹⁾ esse tributos. Numerantur autem *Ecclesiae stationales*, ut vocant, omnino 44, in quibus quatuor Basilicae Patriarchales amineant, quum in Basilica s. Petri in Vaticano stationes 13, in Basilica s. Mariae Majoris in Exquilis 12, in Basilica Lateranensi 8 et in Basilica s. Pauli extra muros Urbis via Ostiensi 5 habeantur.

Late scripsit de stationibus earumque varietate et aliis eo pertinentibus *Onuphrius Panvinus, Veronensis*, ex ordine Eremitar. s. Augustini, ad quem recurras, si particularem de iisdem notitiam desideraveris.

In Urbe unaquaeque Ecclesia stationalis vicinam aliquam aliam aedem sacram habebat, in qua populus die stationis colligebatur ibique dicebatur *collecta* super populum collectum, et exinde omnes simul processionaliter ad Ecclesiam, in qua celebranda erat statio pergebant solemnique Missarum sacrificio et concioni intererant. Has *collectas super populum* memorat in libro *de ecclesiasticis observationibus*

¹⁾ De Natalis x. g. tres, feria V. post Dominicum IV. Quadragesimae duae stationes sunt.

Micrologus c. 3.¹⁾ dum ait: *illae orationes specialius collectae vocari videntur, quae apud Romanos super collectam populi fiunt, dum collegitur, ut procedat de una ecclesia in aliam ad stationem faciendam: ut in capite jejunii illa oratio „Concede quaesumus“ apud sanctam Anastasiam super collectam populi dicitur ab eo, qui stationem apud sanctam Sabinam celebraturus est.*

CAPUT VI.

DE JEJUNIO QUATUOR TEMPORUM.

Ad festa mobilia referuntur etiam jejunia quatuor temporum, quae in ipsius mundi quatuor cardinibus, ut s. Leo ait²⁾, praedicamus et agimus. Ejus tempus definiendi methodum in antiquis Kalendariis duobus his versibus tradunt computistae:

*Vult crux, Lucia, cineres, charismata data,
Ut det vota pia quarta sequens feria.*

Quam regulam *Laurent. Hsp.* accuratius exhibet in glossa ad c. de *Jejunio* 3 Dist. 76, verb. in *decembri*:

*Prima quadragena servat jejunia veris;
Pneumatis hebdomada servare secunda juberis;
Tertia septembris cultum fert Mercuris³⁾ istum;
Sabbata jejunent vigilem praecuntia Christum.*

Caeteras hujus jejunii rationes expositas legis in *Computo ecc.* c. III §. I, 67 p. 68.

¹⁾ Migne *Patrol. Lat.* tom. CLI p. 979.

²⁾ Can. *Hujus observantiae* 6, Dist. 76.

³⁾ *Nominativi casus et feminini generis est.* Not. margin. ad gl. cit.

CAPUT VII.

TABELLA DIERUM DOMINICORUM

Ecclesiae Orientalis cum praecipuis Ἐυαγγελίοις ἐκλογαδίοις seu Evangelicis Lectionibus pro temporis solemnitatibusque ratione delectis ac per anni circulum legi solitis accommodata ad annos, quibus Pascha celebratur a 1 ad 7 Aprilis ¹⁾.

α. Κυριακή τοῦ Λουκᾶ τοῦ τελώνου καὶ τοῦ φαρισαίου: <i>Pharisaei et Publicani. v. pag. 28.</i>	1. Dominica III. post Epiphaniam.
β. Κυριακή τοῦ ἀσώτου: <i>Fili prodigi. v. pag. 31.</i>	2. D. Septuages.
γ. Κυριακή τῆς ἀπόκρεω. <i>v. pag. 32.</i>	3. D. Sexagesimae.
δ. Κυριακή τῆς τυροφάγου. <i>v. pag. 33.</i>	4. D. Quinquages.
ε. Κυριακή πρώτη τῶν νηστειῶν, ἥτοι τῆς ὁρθοδοξίας. <i>v. pag. 21.</i>	5. D. I.
ς. Κυριακή δευτέρα τῶν νηστειῶν. <i>l. c.</i>	6. D. II.
ζ. Κυριακή τρίτη τῶν νηστειῶν. <i>l. c.</i>	7. D. III.
η. Κυριακή τετάρτη τῶν ἀγίων νηστειῶν. <i>v. pag. 22.</i>	8. D. IV.
θ. Κυριακή πέμπτη τῶν ἀγίων νηστειῶν. <i>v. pag. 23.</i>	9. D. V.

Quadagesimae.

¹⁾ Quod currente hoc saeculo in Calendario Juliano octies eveniet: 1876—4. Apr.; 1879—1. Apr.; 1887—5. Apr.; 1890—1. Apr.; 1892—5. Apr.; 1895—2. Apr.; 1898—5. Apr.; 1901—1. Apr.

ι. Κυριακή τῶν βαΐων: Dom. Palmarum. v. pag. 24.	10. Dom. Palmarum.	
ια. Κυριακή τοῦ πάσχα. v. pag. 34.	11. D. Resurrectionis.	
ιβ. Κυριακή τοῦ ἀντιπάσχα ἦτοι τοῦ Θωμᾶ. v. pag. 41.	12. D. in Albis.	
ιγ. Κυριακή τρίτη ἀπὸ τοῦ πάσχα, ἦτοι τῶν μυροφόρων. l. c.	13. D. II.	
ιδ. Κυριακή τετάρτη τοῦ παραλύτου. v. pag. 42.	14. D. III.	
ιε. Κυριακή πέμπτη τῆς Σαμαρείδος, ἦτοι τῆς μεσοπεντηκοστῆς. l. c.	15. D. IV.	post Pascha.
ισ. Κυριακή ἕκτη ἀπὸ τοῦ πάσχα, ἦτοι τοῦ τυφλοῦ. l. c.	16. D. V.	
ιζ. Κυριακή ἑβδόμη ἀπὸ τοῦ πάσχα, ἦτοι τῶν ἀγίων τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ θεοφάνων κατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ. l. c.	17. D. infra Oct. Ascensionis.	
ιη. Κυριακή τῆς ἀγίας πεντηκοστῆς. v. pag. 44.	18. D. Pentecostes.	
ιθ. Κυριακή πρώτη μετὰ τὴν πεντηκοστήν ἦτοι τῶν ἀγίων πάντων ἦτοι τοῦ Ματθαίου: omnium Sanctorum.	19. D. I.	
κ. Κυριακή δευτέρα τοῦ Ματθαίου περὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ: de doctrina Christi.	20. D. II.	
κα. Κυριακή τρίτη τοῦ Ματθαίου, ὁ λυχνὸς τοῦ σώματος ἐστίν. ὁ ὀφθαλμός: Lucerna corporis est oculus.	21. D. III.	post Pentecosten.

κβ. Κυριακή τετάρτη τοῦ Ματθαίου. περὶ τοῦ ἑκατοντάρχου: <i>de cen- turione.</i>	22. D. IV.
κγ. Κυριακή πέμπτη τοῦ Ματθαίου. περὶ τῶν δύο δαιμονιζομένων: <i>de duobus vexatis a Daemone.</i>	23. D. V.
κδ. Κυριακή ἕκτη τοῦ Ματθαίου. περὶ τοῦ παραλυτικοῦ: <i>de paralytico.</i>	24. D. VI.
κε. Κυριακή ἑβδόμη τοῦ Ματθαίου. περὶ τῶν δύο τυφλῶν: <i>de duobus caecis.</i>	25. D. VII.
κς. Κυριακή ὀγδόη τοῦ Ματθαίου. περὶ τῶν πέντε ἄρτων καὶ τῶν δύο ἰχθίων: <i>de quinque panibus et duobus piscibus.</i>	26. D. VIII.
κζ. Κυριακή ἐννάτη τοῦ Ματθαίου. περὶ τοῦ ἐν θαλάσῃ περιπάτου: <i>de ambulatione in mari.</i>	27. D. IX.
κη. Κυριακή δεκάτη τοῦ Ματθαίου. περὶ τοῦ σεληνιαζομένου: <i>de lu- natico.</i>	28. D. X.
κθ. Κυριακή ἑνδεκάτη τοῦ Ματθαίου. περὶ τῆς παραβολῆς τοῦ βασιλέως: <i>de parabola regis.</i>	29. D. XI.
λ. Κυριακή δωδεκάτη τοῦ Ματθαίου. περὶ τοῦ ἐπερωτήσαντος τὸν Ἰη- σοῦν πλουσίου: <i>de divite Jesum interrogante.</i>	30. D. XII.
λα. Κυριακὴ δεκάτη τρίτη τοῦ Ματ- θαίου. περὶ τῆς παραβολῆς τοῦ ἀμπελῶνος: <i>de parabola vinea.</i>	31. D. XIII.

post Pentecosten.

λβ. Κυριακὴ δεκάτη τετάρτη τοῦ Ματθαίου. περὶ τῶν κεκλημένων εἰς τὸν γάμον: <i>de vocatis ad nuptias.</i>	32. D. XIV.
λγ. Κυριακὴ δεκάτη πέμπτη τοῦ Ματθαίου. περὶ τοῦ ἐπερωτήσαντος τὸν Ἰησοῦν νομικοῦ: <i>de jurisconsulto Jesum interrogante.</i>	33. D. XV.
λδ. Κυριακὴ πρὸ τῆς ὑψώσεως. <i>Dom. ante exaltationem.</i>	34. D. XVI.
λε. Κυριακὴ μετὰ τὴν ὑψωσιν. <i>Dom. post exalt. v. pag. 60.</i>	35. D. XVII.
λς. Κυριακὴ πρώτη τοῦ Λουκᾶ περὶ τῆς ἄγρας τῶν ἰχθύνων: <i>de venatione seu captura piscium.</i>	36. D. XVIII.
κζ. Κυριακὴ δευτέρα τοῦ Λουκᾶ, περὶ τῆς τῶν ἐχθρῶν ἀγάπης: <i>de diligendis inimicis.</i>	37. D. XIX.
λη. Κυριακὴ τρίτη τοῦ Λουκᾶ. περὶ τοῦ υἱοῦ τῆς χήρας: <i>de filio viduae.</i>	38. D. XX.
λθ. Κυριακὴ τετάρτη τοῦ Λουκᾶ περὶ τῆς παραβολῆς τοῦ σπόρου: <i>de parabola seminis.</i>	39. D. XXI.
μ. Κυριακὴ πέμπτη τοῦ Λουκᾶ. περὶ τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ Λαζάρου: <i>de divite et Lazaro.</i>	40. D. XXII.
μα. Κυριακὴ ἕκτη τοῦ Λουκᾶ. περὶ τοῦ ἔχοντος τὸν λεγεῶνα: <i>de habente legionem.</i>	41. D. XXIII.

post Pentecosten.

μβ. Κυριακή ἑβδόμη τοῦ Λουκᾶ. περὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀρχισυναγώγου καὶ τῆς ἀμμορροσύνης: <i>de filia Archisynagogi et de sanguinis profluvio laborante.</i>	42. D. XXIV.	post Pentecosten.
μγ. Κυριακή ὀγδόη τοῦ Λουκᾶ. περὶ τοῦ ἐπερωτήσαντος τὸν κύριον Νομικοῦ: <i>de jurisconsulte Jesum interrogante.</i>	43. D. XXV.	
μδ. Κυριακή ἐνάτη τοῦ Λουκᾶ. περὶ οὗ ἐφόρησεν ἡ χώρα πλουσίον: <i>de divite, cujus regio exuberavit.</i>	44. D. ultima	
με. Κυριακή δεκάτη τοῦ Λουκᾶ. περὶ τῆς ἐχούσης πνεῦμα ἀσθενείας: <i>de muliere habente spiritum infirmitatis.</i>	45. D. I.	Adventus.
μς. Κυριακή ἑνδεκάτη τοῦ Λουκᾶ. περὶ τῶν κεκλημένων εἰς τὸ δεῖπνον: <i>de vocatis ad coenam.</i>	46. D. II.	
μζ. Κυριακή δωδεκάτη τοῦ Λουκᾶ. περὶ τῶν δέκα λεπρῶν: <i>de decem leprosis.</i>	47. D. III.	
μη. Κυριακή πρὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως: <i>Dom. ante Nativitatem Christi.</i>	48. D. IV.	
μθ. Κυριακή μετὰ τὴν Χριστοῦ γέννησιν. <i>Dom. post. N. Ch.</i>	49. D. infra Octav. Nativitatis.	
ν. Κυριακή πρὸ τῶν φώτων. <i>Dom ante lumina.</i>	50. D. infra Octav. Circumcisionis.	

να. Κυριακή μετὰ τὰ φῶτα. Dom.	51. D. infra Octav. Epiphaniae; quae est 4. post Epiphaniam.
νβ. Κυριακή δεκάτη πέμπτη τοῦ Αουκά. περὶ τοῦ Ζαχαρίου: de Zachaeo.	52. D. II. post Epiphaniam.

Istae sunt omnes unius anni dies Dominici cum praecipuis lectionibus in iis legi solitis. Caetera *Εὐαγγέλια ἐκλογάδια* prolixitatis vitandae causa omittimus, quum e primoqueque libro liturgico Graecorum peti possint. Si cui vero in promptu non sit liber ritualis Ecclesiae Orientalis, is adeat *Asseman.*, qui ea de re accurate agit in *Kal. Eccles. Univers.* tom. V. pp. 563 seqq.; atque ex eo speciatim quoad numerum *dierum Dominicorum post Epiphaniam*, ex subsequentis Paschatis sede desequendum, haec sibi notet, qui computi ecclesiastici dogmata plene cognita non habet.

Quum Dominicae post Epiphaniam modo plures, modo pauciores sint, si tempus ipsius Paschae, pro cuius norma istae diriguntur, consideres, animadvertendum est,

a) si Pascha subsequens 22, aut 23, aut 24 Martii eveniet, Dominica post Lumina ') nulla erit, sed statim

') *Ἐπίφανια* Domini Graecis ἡ ἡμέρα τῶν φῶτων, *festum luminum*, dicitur a cereis et lampadibus quibus accensis universus ille ritus baptismi absolvitur; quod enim Latini *baptismo ab'ui* dicunt, id Orientalibus est *φωτίζεσθαι*, illuminari. *Lavacrum hoc illuminatio vocatur*, inquit s. Justin. M. in *Apol. I.*, *mente enim illuminantur, qui haec perdiscunt* (καλεῖται δὲ ταῦτα τὸ λουτρὸν φωτισμὸς ὡς φωτιζομένων τὴν διάνοιαν τῶν ταῦτα μαρτυρούντων).

Triodiam inchoabitur et Evangelium Dominicae *perd ed pōta, post Lumina*, 7 die Januarii recitandum;

b) si vero Pascha agetur 25, aut 26, aut 27, aut 28, aut 29, aut 30, aut etiam 31 Martii, tantummodo sola Dominica post lumina erit et deinde Triodium ponetur;

c) si Pascha celebrabitur a 1 Aprilis usque ad 7 *inclus.*, una hebdomas inter Dominicam post Lumina et Triodium numeratur eaque Evangelium XV Lucae recitandum ¹⁾;

d) si Pascha cadet in dies ab 8 usque ad 14 Aprilis, duae erunt hebdomades inter Dominicam post Lumina et Triodium, et priori XII Lucae, altera XV Evangelium dicetur et tum initium Triodio dandum;

e) si Pascha habebitur 15 Aprilis usque ad 21, inter Dominicam post Lumina et Triodium tres ponentur hebdomades, in quarum prima legetur XII Lucae Evangelium, in altera XV, et tertia XVII Matthaei, tum Triodium incipiendum;

f) si tandem Pascha unum ex diebus tenebit inter 22 et 25 Aprilis, tunc non minus quatuor hebdomades numerabuntur inter Dominicam post Lumina et Triodium: in earum prima legetur XII, secunda XIV, tertia XV

Mign. *P. Gr.* tom. vi. p. 422. Alii a Baptismo ipso Christi, quod Graeci etiam *φανέρωσις illuminationem* nuncupant, diem hunc appellatum volunt. Sed saepe etiam *Epiphaniorum* sive *Theophaniorum* nomine vocitari, ex libris ritualibus atque ex scriptis sanctorum Patrum adductis exemplis docet *L. Allatus de Dominic. et heb. Graec. XXXII.*

¹⁾ Annis, quibus Pascha agitur 2 Aprilis, littera Dominicalis est A, ac preinde dies Dominici numerantur 52, uti declaratum est, in *Computo Eccles.* cap. 6. pp. 82 seqq. Id vero duobus saeculis, quae proxime sequuntur, in Calendario Juliano Orientalium octies continget: 1895, 1917, 1938, 1990, 2001, 2012, 2035 et 2096; in Calendario Gregoriano vero sexies tantum 1898, 1899, 1961, 1972, 2051 et 2052.

Lucae, quarta XVII Matthaei: tpm sequetur Triodiam seu *Dominica Publicani et Pharisei*, quae Dominicae Septuagesimae Latinorum proxime antecedenti respondet. Repete quae ea de re diximus supra pp. 20 et 28.

CAPUT VIII.

DE CANONIBUS, CANONARCHIS, CANONARIO.

Κανών, canon, *κανονάρχης*, canonum dux, *κανονάρχιον*, canonarium verba sunt quam usitatissima in libris ritualibus Graecorum. Ea in notitia liminari commentario praefixa prius declarari debuerant, quam disputationi initium daretur. Explicationem tamen consulto ad finem rejecimus, ut sic aliquid otii nancisceremur, rem, quae nulla alia est in libris liturgicis frequentior, copiosius declarandi declarataeque proposito aliquo longiore exemplo illustrandi atque oculis subjiendi.

Κανών, vox graeca, notissimo significatu ecclesiasticae disciplinae seu politicae norma dicitur; in praefatis libris Orientalis Ecclesiae autem ea appellatione canticum liturgicum venit, non quidem cujus generis canque, verum quod certis legibus fixum ratumque est. Quod nomen quomodo consecutum sit, multi quidem exponunt; sed quoniam satis turbata videntur, quae vulgo afferuntur, accuratiorem vocis explicationem hic legere operae pretium fuerit. Itaque

Κανών, canon, proprie significat regulam. (German. *Richtscheit*, *Lineal*), h. e., instrumentum illud quo architecti aliique mechanici utuntur sive ad dimetiendum aliquod opus sive ad expendendam structurae rectitudinem. Namque ad regulam recurrimus atque primo ad illam exi-

gimus, rectumne aliquid sit, an inflexum et curvum, et secundo ope regulae longitudinem, latitudinem totamque rei amplitudinem disgnosimus ac dijudicamus ¹⁾).

A prima hac significatione propria transfertur *improprie* ad omnes artes, ad omnia negotia, ita ut jam quaevis norma recti, mensura quaevis in quocunque ordine vocetur *κανών*; unde *canones Grammatices*, *κανόνες γραμματικοί* Eusebii. Sic ab Euripide *ἴαs naturae κανὼν τοῦ καλοῦ*, *regula honesti* appellatur, atque a Chrysippo *L. 2. ff. de leg. (I, 3)* lex generatim dicitur *κανὼν δικαίων καὶ ἀδίκων* *regula justorum et injutorum*. In translata hac nominis, potestate quoque *κανὼν*, *regula*, ad duplicem praefatum finem usurpatur, sc. ad discernendum rectum ab obliquo seu falso et ad totius rei ambitum accurate diligenterque dimitiendum. Hinc pressius adhuc atque eminentiori significatu denotat *regulam exactissimam, mensuram infallibilem, μέτρον ἀδιαψεύστον*, ut *Varinus* eam vocat, quae proinde neque additionem neque detractionem ullomodo admittere potest: *πᾶσαν πρόθεσιν καὶ ἀφαίρεσιν μηδαμῶς ἐπιδεχόμενος*, quae descriptio est *Theophyl.* in *Com.*

¹⁾ Graeco vocabulo *κανὼν* insignis quaedam cum hebraea voce *קֶנֶן* vicinia deprehenditur tum ex congruentissimo utriusque nominis sono, tum ex mira potestatis similitudine. *קֶנֶן* generatim denotat *canonem* (German. *Rehr*.), quacunque ratione accipiatursive proprie, sive translate. Unde sumitur *a) proprie* pro canna seu calamo naturali; *b) improprie* pro omni eo, quod calami similitudinem refert, sive naturale illud sit, ut canna frumenti seu culmus, sive artificiale, ut calamus mensorius, virga mensoria i. e. regula Ezech. 40, 3 — 5, 41, 8), unde Septuaginta *κάλαμον* seu *καλάμισκον* verterunt. An vero nomen *קֶנֶן* per methatesin derivandum sit ab *קֵנֶן* (*perpendicularum*, quod artifices in struendis muris adhibent), iis decidendum relinquimus, qui in verborum originem ex professo inquirunt.

ad Phil. III, 16 et s. *Joan. Chrysost.* in eundem loc. Sic catalogus divinarum scripturarum *canon* appellatur, quia Christianis regula certissima et infallibilis est ad dignoscendas libros sacros ab iis, qui divini non sunt, qua de re videndus s. *Athanas.* synops. s. *Script.*

Similiter *κανὼν λειτουργίας*, *canon sacrificialis*, certa illa benedictionis ac consecrationis regula dicitur, quae Novi Testamenti sacrificium est celebrandum, nullam additionem vel detractionem admittens. Item *κανὼν πίστεως*, *regula fidei*, infallibilis credendi norma.

A naturali et principali sua significatione vocabulum *κανὼν* adhuc magis improprie transfertur ad ipsam rem denotandam, quae ad canonem seu ad regulam est admensa ac designata, ut adeo *κανὼν* illud ipsum dicatur, quod vel ad regulam est admensum vel simpliciter invenitur rectum si ad regulam exigatur. Sic *canonem* vocat s. Paulus H. Cor. 13 regiones sibi ac suae praedicationi a Deo additas et quasi ad regulam admensas. Huc quoque pertinent dictiones *canon frumentarius* (l. XI. tit. 23. l. 1. C.) *canon vestium* (l. XII. tit. 40 l. 1. C.) atque plures in iure occurrentes, quia *canon* est praestatio quolibet lege determinata sive specierum, sive pecuniae, quemadmodum et tributum ordinarium ac lege fixum *canonis* nomine venit Quasi ego *canonem Aegyptiis* imposuerim, inquit s. *Athanasius Apolog. II.* Ὡς ἐμοὶ κανὼνα τοῖς Αἰγυπτίοις ἐπιστάλλοντος. Sic etiam Officium divinarum horarum *canonicarum* seu *canonis* nomen accepit, quia pensio haec canonica in statas diei horas distributa atque ex solempni determinataque formula praestanda est, quae privata auctoritate neque additionem neque ablationem recipit: οὕτε πρόθεσιν, οὕτε ἀφαίρεσιν δεχεται.

Quibus praestitatis jam facile assequimur cur canticis ecclesiasticis *canonis* nomen inditum sit. *Κανὼν*

ἄγεται, inquit Zonaras ad Can. Anastasii Damasceni, *ὁ δειδωμένον καὶ τετυπωμένον ἔχει τὸ ἕμμετρον ἐννέα ᾗ δατὴ συντελοῦμενον*: *Canon appellatur, quoniam certum et formatum habet, metrum, quod novem odīs absolvitur.* Et Arcudio explicante *lib. V. c. 2. κανὼν* est praefinita, praescripta ac determinata hymnorum mensura, ita dicta, quod certis legibus sit definita.

Vox *Κανονάρχης*, composita ex *κανὼν* et *ἀρχομαι*, incipio, exordior, canonum praeceptorem significat, e numero Lectorum electum, qui canones, Hymnos, sive Cantica Ecclesiastica cantoribus tacite suggerere solitus est. Nam quum raro e libris in pulpito recitent Graeci, rariusque item musices notis exaratis cantum dirigant vel instruant¹⁾, defectibus his consultum satis putaverunt, si minister quivis voce, quae commode a reliquis audiretur, membratim per cola huic et alteri chorō e libro suggereret, quidquid occurreret canendum. Ille itaque, qui canōnes decantandos edicit et voce praeit *κανονάρχης*, *canonum dux et inceptor* nuncupatur, prout contra Meursium, Suicerum aliosque recte monet *Gear.* in notis in *Ordinem sacri Ministerii* n. 21²⁾. Unde eadem fere accipitur significatione ac *Praecentor* et *Primicerius* in Ecclesiis Occidentalibus, quorum frequens mentio extat in jure nostro: v. g. C. *Cum olim* 6 X *de Consuetud.* (I, 4); C. *Ad haec* 1 X *de postul. Praelat.* (I, 5); C. *Significantibus* 38 X *de off. deleg. in rubr.* (I, 29); C. *Significavit* 48 X *de appell.*; similiter *in rubr.* (II, 28); et C. *Ut Primicerius un.* X *de officio Primicerii* (I, 25). Et quemadmodum in Ecclesia Orientali *εὐαγγέλιον* conjunctum munus gerit rectique ordinis in Ecclesia observandi curam demandatam habet, sic in

¹⁾ Repete, quae supra dicta sunt p. 13.

²⁾ *Eucholog.* pag. 23.

Ecclesia Occidentali cum munere sibi proprio certam habet prae caeteris canonicis honoris dignitatisque praerogativam.

Κανόνιον denique voce barbara aliqui librum dicunt, qui *canones* et *ἀναγνώσματα*, *Lectiones*, per anni circulum in Ecclesiis legendas, continet. De quo confersis *L. Allat. de libris Eccl. Graec. Dissert. I.*

Jam vero canones seu Hymni Ecclesiastici certa lege compositi ac decantandi varii sunt eorumque frequens mentio occurrit in libris ritualibus Graecorum. In iis eminent *κανὼν ὁ τῆς ὑψώσεως*, *canon exaltationis s. Crucis*, die 14. Septemb.; *κανὼν νεκρώσεως*, qui et *στανρώσεως*, *canon passionalis*, tempore passionis; *κανόνες ἀναστάσιμοι*, *canones die resurrectionis cani soliti*, *κανὼν εἰς τὴν μεσοπεντηκοστήν*, *canon in diem festum mediae Pentecostes* ¹⁾; *κανὼν τριάδικος*, *canon in SS. Trinitatem*. Sed prae caeteris memoratu dignus est *κανὼν ὁ μέγας*, *canon magnus*, quem Graeci feria V hebdomadis quintae Quadragesimae decantant. Ejus auctor est s. *Andreas Cretensis* ²⁾, qui collecta in unum universa

¹⁾ Extat apud Migne *Patr. Graec.* tom. xcvi. pp. 1421, ubi etiam festi rationes sic habes expositas ex *Synaxario*. Postquam Christus insigne illud miraculum in paralyticum operatus est, scandalizati sunt Judaei . . . et quaerebant eum occidere. Fugit itaque in Galilaeam, ubi moratus in montibus prodigium illud operatur quinque panum et duorum piscium. Postmodum vero ascendit Hierosolymam ad festum Scenopegiae, docebat in templo omnesque ejus doctrinam stupebant. In fine hujus solemnitatis stans Jesus clamavit voce magna: *Si quis sitit, veniat ad me et bibat*. Quia ergo hac se doctrina Christus Messiam ostendit, factus mediator noster et consiliator Patris ipsius aeterni, idcirco praesentem colentes solemnitatem titulo *Mediae Pentecostes* Christum laudamus Messiam, ac utrique duarum praecipuarum solemnitatum exhibemus praestantiam, Paschatis, inquam, et Pentecostes, ambas uniendo atque conserendo. *L. c.* p. 1427.

²⁾ Floruit S. Andreas Cretensis saeculo septimo. Ejus laudum et vitae compendium complexi sumus in *Computo Eccles.* p. 166.

ut habetur in *Synaxario* ¹⁾, veteris et novi foederis historia canticum hoc composuit, cohortans omnes, ut quae vidissent in historia esse bona et laudabilia, pro viribus sectarentur, mala contra execrarentur ac fugerent. *Vix habuerint Graeci*, inquit *Combefisius*, *augustius avitae pietatis monumentum, vixque se potuerit vir sanctissimus Andreas, vivis magis coloribus, eximiamque cum pari eruditione sanctitatem, vera cordis humilitate et compunctione solidam, depingere*. Sane immensi oneris pensum videri potest quintae illius feriae quintae jejuniorum hebdomadae, qua magnum hunc canonem moroso et contrito corde et voce — ternis prostrationibus ad singula troparia — decantant. *Appellatur autem magnus canon* — verba sunt *Synaxarii* ²⁾ — *ut forte quisquam dixerit, propter etiam sententiarum pondus et gravitatem, quarum feracissimus est hujus canonis auctor, in his componendis praeclare exercitatus, quodque quum caeteri canones triginta aut paulo amplius troparia contineant, iste ad ducenta et quinquaginta progreditur, quolibet ex illis ineffabilem stillante dulcedinem et voluptatem*. Canonem magnum in forma extensa exhibet Migne in *Patrologia Graeca* tom. XCVII, a pag. 1330 ad pag. 1386.

Plures hujus generis tum antiqui, tum recentes canones sisti possent, sed operis brevitatis impedimento est. Unum igitur attulisse satis habeo in honorem Beatissimae Virginis Mariae. Marianum, (*Θεοτόκιον* Graeci appellant), prae caeteris eligo, ut quo ferventius nobiscum Orientales contendunt honestissimo certamine filialis amoris et devotionis erga Beatissimam Virginem, communem omnium matrem, eo arctius etiam nobiscum mutuae vereque fraternae charitatis vinculis socientur.

¹⁾ Apud Migne *Patr. Graec.* tom. xcvi, p. 1362.

²⁾ *Eod.* p. 1368.

ΚΑΝΩΝ ΠΑΡΑΚΛΗΤΙΚΟΣ

Εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον ἐν ἑξομολογῇσει
ἁμαρτωλοῦ.

Πόημα Εὐθυμίου ¹⁾ μοναχοῦ Συγγέλλου. ²⁾

Ὡδὴ ἁ ἤχος πλ. β Ως ἐν ἡπείρῳ πεζεύσας.

Πῶς μου θρηνήσω τὸν βίον τὸν ὑπαρδὸν καὶ τὰ
πλήθη, Λέσποινα, τῶν ἀμέτρων μου κακῶν, τί δὲ ἐξαγ-
γελῶ σοι, ἀγνή, ἀπορῶ καὶ δειλιῶ, ἀλλὰ βοήθει μοι.

Πόθεν ἀπάρεσμαι. λέγειν τὰ πονηρὰ καὶ δεινὰ μου
πταίσματα ὁ τῷ λαίτῳ ἐγώ. οἳ μοι τί γεντῶμαι λοιπὸν.
ἀλλὰ Λέσποινα καμὲ πρὸ τελοῦς οἴκτειρον.

Πᾶσαν ὁδὸν παροδεύσας ἁμαρτιῶν, σωτηρίας, ἔχραντε,
τρίβον εὖρον οὐδαμῶς. ἀλλὰ σοι προστρέχω ἄγαθῇ, μὴ
παρίδῃς ἐκ ψυχῆς μετανοοῦντά με.

Τοῦ μὲν θανάτου τὴν ὥραν διηνεκῶς ἐννοῶ, πανά-
χραντε, καὶ τὸ βῆμα τὸ φορικτὸν, συνηθεία ὅλος δὲ κακῶν
δελεάζομαι δεινῶς, ἀλλὰ βοήθει μοι.

Τῶν ἀγαθῶν ὁ φθορεῖς με νῦν καθορῶν γυμνὴν
ἀποστράτευτον, καὶ μακρὰν ἀπὸ Θεοῦ γεγενότα θείων
ἀρετῶν, καταπίνειν με δομᾷ, Λέσποινα, πρόφθασον.

¹⁾ Euthymius, genere Isauricus, vitae instituto monachus, vir pius et probus, Syncellus Patriarchae constitutus Episcopatum renuens, divinitus Patriarcha Constantinopolitanus creatus esse dicitur anno 901. Ab Alexandro Imperatore in exilium ejectus moritur ann. 911, atque a Polyucto Patriarcha CP. in sacra Diptycha relatus legitur an. 959. Cfr. Baron. ad an. 901 et 920.

²⁾ Syncellus, Dignitas Ecclesiastica e praecipuis et honoratori-

CANON SUPPLEX

AD SANCTAM DEIPARAM

in peccatoris Confessione.

Opus Enthymii Monachi Syncelli. Cant. prim.
Tonus obliquus secundus. Quasi in terra pro-
cedens.

Quomodo sordidam vitam meam et immensum delictorum meorum numerum deflebo? quid Tibi enuntiem, o Virgo, ignoro et haesito: verum succurre mihi.

Unde maligna et gravia delicta mea infelix ego enarrare incipiam? Heu quid in posterum de me fiet? sed o Domina, ante vitae exitum miserere mei.

Omniem peccatorum viam ingressus, salutis semitam nusquam inveni, Illibata, ad Te propterea confugio, o Bona, ne me ex animo poenitentem despicias.

Horam mortis indesinenter mente verso, Immaculata, et horrendum tribunal prae oculis, habere videor; totus tamen malorum consuetudine, tentus graviter expavesco, sed succurre mihi.

Nudum, et a via aberrantem, longeque a Deo sanctorum virtutum positum, bonorum corruptor contemplatus, devorare me molitur, Domina auxiliare.

---

bus, qua qui cohonestatus erat, in eadem, qua Summus Pontifex vel Patriarcha, cella habitabat, unde etymon nominis. De Syncello dignus est qui legatur *Du Cange* in Glossar. *hoc verbo*.

Ὡδὴ γ'. Οὐκ ἔστιν ἅγιος, ὡς σὺ Κίριε.

Ψυχὴν ἐμόλυνα ἀσχηρῶς, Δέσποινα Θεοτόκε, ἐξ ἀμέτρων πταισμάτων, ὁ ταλαίπωρος ἐγὼ, καὶ ποῦ λοιπὸν πορευθῶ, ἀπογνώσει ὅλος συνεχόμενος;

Τὸ κατ' εἰκόνα σου, ἄγνη, κατεσπίλωσα, οἱ μοι, ἔψηλόφρομι γνώμη ὁ ταλαίπωρος ἐγὼ καὶ ποῦ λοιπὸν πορευθῶ; ἄλλα σπεῦσον Παρθένε, βοήθει μοι.

Οὐκ ἔστιν ὅλος ἐν βροτοῖς ὁ τὰ ἄθεσμα πράξας, γεννηθεὶς ἐν τῷ βίῳ ὥσπερ ἐγὼ, Ἀγαθὴ, ἀσελγιάς δεινῶν τὰ γὰρ θεῖον βάπτισμα ἐμόλυνα.

Εἰς τέλος ἔφθασα κακῶν, παναγία Παρθένε· σὺ βοήθησον τάχει, οὐρανὸς γὰρ καὶ ἡ γῆ καταβοῶσι πικρῶς τῶν ἀμέτρων πράξεων τὰ ἄτοπα.

Ὡδὴ δ'. Χριστὸς μου δύναμις.

Ἀγγέλων τάγματα καὶ τὰ στρατεύματα, οὐρανῶν αἱ δυνάμεις τοῦ σοῦ Τίϋ φηύουσιν τὸ κράτος, Ἀγνή· νῦν δὲ ἐγὼ ἀπογνώσθεις ἀφοβία περιέχομαι.

Ἐξέστη ἅπανα ἡ γῆ, καὶ ἔφριξε καθορῶσα δεινῶς τε καὶ πονηρῶς πράττοντα τὰ ἄτοπα, καὶ τοῦ Τίϋ σου τὴν πολλὴν ἐδοσπλαγχνίαν καταπλήττοντα.

Ναὸν ἐμόλυνα κακῶς τοῦ σώματος, καὶ ναὸν τοῦ Κυρίου ὅνπερ βροτοὶ τρέμοντες εἰσέρχονται. ἐγὼ δέ, οἱ μοι, ἀναιδῶς εἰσπορεύομαι ἄσωτος.

Μὴ δέξης Δέσποινα, μὴ δέξης ξένον με, ξενωθέντα τῆς σκέπης τοῦ σοῦ Τίϋ ὅλως, καὶ ἀνάξιον. Ἄλλὰ ἀπόπλυνον κῆμέ, καὶ τοῦ ῥίπου τῶν πταισμάτων μου.

Ὡδὴ ε'. Τῷ θεῷ φέγγει σου ἀγαθέ.

Ἀδάμ παρέβη μὲν ἐκτολὴν μίαν, σοῦ Παρθένε τοῦ Τίϋ, καὶ ἑξορία ὑπέπεσε, πῶς δέ μου θρηγνίσω πταισμάτων ἄβυσσον, ἐγὼ ὁ ἀποστάτης καὶ παραβάτης Θεοῦ;

Cant. 3. Non est sanctus ut tu, Domine.

Infinitis delictis animam infelix ego foede maculavi,
Domina Deipara, et quo totus desperatione correptus tendam?

Superbo animi sensu, hei mihi! Dei imaginem, in me,
miser, inquinavi: et quo in posterum proficiscar? Festina,
o Virgo, et mihi succurre.

Nullus omnino e mortalibus in hac vita natus tam
nefanda, sicut ego, commisit, o Clemens: intemperantiae enim
delictis divinum baptismum contaminavi.

Metam malorum omnium attigi, sanctissima Virgo,
auxiliare velociter, infinitorum enim facinorum meorum
foeditatem coelum et terra ajuvant.

Cant. 4. Christus mea virtus.

Angelorum ordines et agmina, coelorum virtutes, Filii
Tui potestatem verentur, o Pura, nunc tamen desperatus
ego, timoris expertem me sentio.

Obstupuit terra omnis et infremuit, me tot absurda
facinora audacter maligneque perpetranti, et Filii Tui cle-
mentiam prohibentem, contemplata.

Corporis mei templum, et Domini aedem quam mor-
tales ingressuri contremiscunt, prave pollui: ego vero pro-
digus ille, impudenter illam subintro,

Ne me renunties, Domina, ne me renunties peregri-
num, a Filii tui protectione omnino alienum, et ea indig-
num: sed etiam me a scelerum meorum sordibus emunda.

Cant. 5. Divino tuo fulgore, o bone.

Uno Filii Tui mandato non observato. Adam exilio
mulctatus est. At qui plangam ego scelerum meorum abys-
sum, legis divinae desertor et transgressor?

Φθορεὺς μὲν πάλοι ἀναφανείς, καὶ ἀδελφοκτόνος Καὶν πρὶν ἀπὸ Θεοῦ κεκατάρσεται. τί δὲ καὶ ποιήσω ἐγὼ ὁ πάντολμος, ψυχὴν γὰρ ἀποκτείνας νῦν οὐκ αἰσχύνομαι.

Ἦσαν ἐξέλωσα τὸν δεινόν ἐν γαστριμαργίᾳ καὶ τροφῇ σῶμα ἐμόλυνε, μέθῃ καὶ λαγνείᾳ ὑπνώσας βίον μου, καὶ τίς λοιπὸν με κλαύσει, ἐμὲ τὸν ἄθλιον;

Τῷ θεῷ φέγγει σου Ἀγαθὴ, ἵασται μου πάθῃ τῆς ψυχῆς, ἃ ὁ φθορεὺς μοι ἐνέσπειρε, ῥῶσαι με τῆς τοίτου αἰχμαλωσίας πικρᾶς. γελᾷ γὰρ καθορῶν με νῦν ἀπροστάτευτον.

Ἦδὴ δ' εἰ. Τῷ βίου τὴν θάλασσαν.

Ὁ βίος μου ἄσωτος, ἡ ψυχὴ μου ὑπαρά. καὶ ἡ ζωὴ πανάθλιος, τὸ δὲ σῶμά μου ὄλον ἐν τοῖς κακοῖς δεινῶς κατεσπύλωσα, διὸ σπεῦσον παρθένε, καὶ βοήθει μοι.

Τὸ τέλος ἐφύσθηκε, καὶ οὐ φέρω ἀγαθὴ, τὸ συνειδὸς ἐλέγχει με, παριστᾷ γάρ μοι, πράξεις τὰς πονηρὰς καὶ βίου τὸ ἄστατον· καὶ τὸ βῆμα προὔμαι τοῦ Ὑψίου σου ἀγνῇ.

Σαρκὸς μου τὴν πῆρσιν ποταμὸς, ὁ τοῦ πυρὸς ὁ φοβερός καὶ ἄσβεστος ἀγαμένει, Πανάχραντε, ἀληθῶς, καὶ σκόληξ ἀκοίμητος. ἀλλὰ ῥῶσαι με τούτων ταῖς πρεσβείαις σου.

Συντρόμφῃ συνέχομαι, καὶ προὔμαι, Ἀγαθὴ ἰοῦ πονηροῦ τὰ ἐνεδρά· πρὸ τοῦ τέλους γὰρ τρίζει μοι ὁ φθορεὺς ὀδόντας κατέχων με, ὥς αἰχμάλωτον ὄντα καὶ γυνόν ἀρετῶν.

Ἦδὴ δ' εἰ. Ἀρροσκόλον μὲν τὴν.

Ἑπταπλάσιον τὴν φλόγα μοι ἐξέκρινε τοῦ τῶν παθῶν ὁ δόλιος, ταῖς μοιχείαις δὲ τῆς καρδίας ὄλον θανατοῖ, ἀλλ' ἄρδουσιν ῥεῖθροις τῶν ἐμῶν δακρύων, μῦτερ τοῦ Θεοῦ, καὶ μὴ ἀπώσῃ με,

Alienae mortis reus et fratricida quondam Cain condemnatus, Dei maledictionem incurrit. Quid faciam in scelera impudenter propensus: animam namque meam ad necem deduxisse, erubesco.

Seelestum Esau in gula et libidine aemulatus sum: ebrietatis et lasciviae sordibus corpus et animam inquinavi, et vitam meam criminibus infeci. Et quis in posterum me miserum deflebit?

Divino fulgore tuo, o Bona, animae vulnera a bonorum vitiatore mihi inspersa sana; ab acerba ejus me captivitate vindica: me namque nunc a recta via errantem subsannat.

Cant. 6. Vitae mare.

Vita mea profusa, anima corrupta, mores perdit sunt, corpus autem meum turpibus facinoribus totum contaminavi. Festina idcirco, Virgo, et succurre mihi.

Instat vitae terminus, o Bona, nec ferre valeo: arguit me conscientia, et nefandos actus meos, vitaeque intemperantiam mihi objicit: et tribunal Filii Tui, o Pura, vereor.

Carnis meae caecitatem horrendus et inextinctus ignis fluvius, o immaculata, vermisque aeternus vere expectat: sed his me Tuis precibus libera.

Timore corripior, et expavesco, o Benigna, a maligni insidiis: jam enim ante vitae finem dentibus adversum me stridens, nudum virtutibus captivumque subegit.

Cant. 7. Fornacem rore manantem.

Multiplicem mihi pravorum affectuum flammam veteranator subjecit, cordisque adulteriis mihi necem infert: verum lacrimarum nostrarum fluentis, Mater Dei, irrora, nec me derelinquas.

Συμπληγόμενον τῷ βόθρῳ τῶν πταισμάτων μου, μὴ με ἐάσης Δέσποινα· καὶ γὰρ βλέπων με ἀπογνῶντα ὄντα, Ἀγαθὴ, γελᾷ ὁ παμπόνηρος ἐχθρός. ἀλλὰ αὐτῇ σου κραταιᾷ χειρὶ ἀνάστησον.

Φοβερὸν μὲν τὸ κριτήριον ταλαίπωρῃ ψυχῇ μου καὶ ἀναίθρηε, καὶ ἡ κόλασις ἀτελεύτητός τε καὶ φορικτὴ· ἀλλ' ὅμως νῦν πρόσπεσον μητρὶ τῇ τοῦ κριτοῦ σου καὶ Θεοῦ, καὶ τί ἀπέγνωσ' σαντήν;

Ἐπὶ σε τὴν πᾶσαν, Δέσποινα, ἐλπίδα μου ἀνέθηκα ὁ ἄσπτος· μὴ ἀποστρέψῃς ἀπ' ἐμοῦ τὸ πρόσωπόν σου νῦν, μὴ σπλάγχνα, φιλάνθρωπε, τὰ σὰ κλείσῃς μοι, μήτηρ τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ βοήθει μοι.

Ἐσκοτίσθην ὁ ταλαίπωρος, Πανάχραντε, τῷ πλήθει τῶν ἀμέτρων κακῶν, καὶ ῥλλοίωμαι τῆς ψυχῆς τὸ ὄμμα καὶ τὸν νοῦν· διό με φωτός σου ταῖς ἀγαθαῖς πρὸς ἀπαθείας γλυκοσμὸν ᾧ ττιον εἰσάγαγε.

Ὡδὴ γ'. Ἐκ φλογὸς τοῖς.

Τῆς Τριτάτης τὸν ἕνα Θεὸν ῥ. τέξασα, καὶ ἀγκάλαις βαστάσασα, μητροπάρθενε, σβέσον τῶν παθῶν τὴν πυρρίφλογον κάμινον, καὶ δακρύων ρείθροις ἀπόπλυνον ψυχὴν μου.

Παρουσίαν θανάτου φοιτῶ, πανάχραντε, καὶ τὴν κρίσιν ἐκείνην ὅλως οὐ δέδοικα, πράττειν τὰ κακὰ οὐδὲ ὅλως ἀφίσταμαι· οἴκτειρόν καὶ σῶσον πρεσβείαις σου πρὸ τέλους.

Στεναγμοὺς ἀσιγίτους, Δέσποινα, δώρησαι, καὶ δακρύων πηγὴν μοι, ἵνα ἐκπλύνω μου πταίσματα πολλὰ καὶ ἀνιάτα τραύματα· ὅπως ἐπιτίχω ζωῆς τῆς αἰωνίου.

Τῶν κακῶν μου τὰ πλήθη σοὶ ἐξηγόρευσα, ὡς οὐδεὶς γὰρ ἐν κόσμῳ ἄλλος παρώργισα, Δέσποινα, Θεὸν τὸν Τύόν σου καὶ Κύριον, τοῦτ' ἐγὼ με ἐν τάχει κατάλλαξον εἰχαῖς σου.

Coeno scelerum meorum demersum ne me deseras, Domina, desperatum namque me malignus hostis conspiciens deridet: at Tu valida Tuae manu me erige.

Horrendam quidem est, anima infelix et sensu orba, tribunal, tremenda est damnatio et mors perpetua: nunc tamen judicis et Dei Tui Matri procide; ut quid desperas de salute?

In Te spem meam omnem prodigus ego reposui: ne nunc a me faciem Tuam avertas, o Clemens, neque misericordiae tuae viscera occludas, mater Dei, sed mihi fer opem.

Imménso scelerum meorum numero obtenebratus sum, Illibata, et animae aciem mentemque perdi; propterea lucis Tuae radiis ad immortalitatis suavitatem deduc me velociter.

Cant. 8. E vita sanctis.

Quae unum e Trinitate genuisti et ulnis tulisti, Virgo Mater, vitiorum flammivororum fornacem extingue, et lacrimarum fluentis animam meam lava.

Mortis adventum perhorresco, Illibata, iudiciumque illud extremum nullatenus vereor, nec mala agere desisto: priusquam mors instet, miserere, et Tuis precibus salva nos.

Perpetua mihi suspiria confer, Domina, et lacrimarum fontem, ut scelera mea plurima et insanabilia vulnera eluam, et vitam consequar aeternam.

Criminum meorum, Tibi numerum recensui, nec ullus alius, Domina, velut ego, Deum filium Tuum et Dominum irritavit, huic me quamprimum precibus tuis reconcilia.

Μὴ με στήσης ἐν ὥρᾳ, Δέσποτα, κώσεως μετὰ τῶν
κατακρίτων ὃ φύσει εὐσπλαγχνος. Ἀλλὰ σῆς μητρὸς ταῖς
πρεσβείαις ἐλέησον, καὶ τοῖς δεξιοῖς σου σύνταξόν με
προβάτοις.

Ὡδὲ 9'. Θεὸν ἀνθρώποις ἰδεῖν ἀδύνατον.

Ἰδοὺ, προσέχομαι σοί, πανάχαρτε, φόβῳ πολλῷ καὶ
πόθῳ τὴν ἰσχὺν ἐπιστάμενος τῆς πολλῆς πρεσβείας ὃ δοῦ-
λός σου. μέγιστα γὰρ ἰσχύει, ὃ παντευλόγητε, δέησις μητρὸς
πρὸς τὸν Υἱόν, σπλάγχνοις γὰρ κόμπηται.

Χοροὶς παράλαβε Ἀρχαγγέλων τε καὶ τὴν πληθὺν
τῶν ἄνω στρατευμάτων καὶ πρόδρομον, Ἀποστόλων δέ-
μους καὶ προφήτας τε μάρτυρας καὶ δόσιους, ἱερο-
μάρτυρας, καὶ πρεσβείαν ποιήσον ἄγνῃ ἐπὲρ ἐμοῦ πρὸς
Θεόν.

Καὶ νῦν, καὶ τότε, τὴν σὴν βοήθειαν εὖρω, ἄγνι, ἐν
ᾗ ὅταν ἐκπλείπῃ τὸ πνεῦμά μου, τῶν δαιμόνων θᾶττον
λυτρομένη με, ῥῆσαι τῆς τυραννίδος τοῦ τῶν, Πα-
νάχαρτε, καὶ μὴ με ἐάσῃς, ἀγαθί, παραδοθῆναι
αὐτοῖς.

Κριτὴν οἰκτίρονα, καὶ φιλόανθρωπον τὸν σὸν Υἱὸν
ἐκδέχομαι, ἄγνι, μὴ ὑπερίδῃς με· ἀλλ' αὐτὸν μοι ποιήσον
εὐλάστον, στήσαι ἐκ δεξιών με, τότε, πανήμνητε, τοῦ ἀχράν-
του βήματος αὐτοῦ, εἰς σὲ γὰρ ἔλπισα.

Ἀρχαί, Ἀρχάγγελοι, Κυριότητες, καὶ Σεραφίμ, δυνά-
μεις, ἐξουσίαι καὶ ἄγγελοι, θρόνοι, πολυόμματα σὺν τοῖς
χερουβίμ, νῦν τὸν δεδοξασμένον τόκον σου σέβοντες, σέ,
παρθενομῆτορ εὐλαβῶς ἀεὶ δοξάζομεν.

Ne me, Domine, in hora iudicii cum damnandis constituas, sed Matris Tuae precibus, qui natura bonus es, miserere, et a dexteris cum ovibus tuis me annuera.

Cant. 9. Deum hominibus videre impossibile.

Interventus tui virtutem expertus, affectu simul et timore ductus ad Te, Illibata, accedo: plurimum, o Benedicta, apud Filium matris deprecatio valet; clementia namque facile movetur.

Assumptis Tecum Archangelorum choris, supernarum etiam acierum turbis, Praecursore et Apostolorum turma, Prophetis, Martyribus, Monachis sanctis, Pontificibusque Martyribus simul adductis, legatione, o Pura, pro me apud Deum fungere.

Et nunc, et tunc, opem Tuam experiar, o Pura, cum defecerit spiritus meus, a daemonibus me quantocius eripe, ab eorum me tyrannide libera nec me permittas, o Bona, ipsis tradi.

Misericordem clementemque Filium Tuum, Virgo, exspecto iudicem, ne me despicias, sed ipsum mihi propitium redde, ut me integri sui tribunalis ad dexteram collocet; in Te namque speravi.

Principatus, Archangeli, Dominationes et Seraphim, Virtutes, Potestates, Angeli, Throni et Cherubim multis oculis illustra gloriosum partum Tuum colunt, et nos Te quoque Virgo Mater, celebramus.

Habes canonis seu hymni praefinita sua mensura determinati *odas* praescriptas, explicatis ob oculos odarum tropaïis indicatisque stropharum *tractibus*, ad quorum normam decantanda sunt. Plura in eo occurrunt *vocabula technica*, a loquendi scribendique forma, a communi usu aliena, quae quamdiu quis ignoraverit, haud sane magnum ex ejusmodi canonum lectione fructum percipiet. Multa ex iis, quae minus nota sunt vel certe commentatione digna videntur, in notitia praeliminari paucis jam declaravimus, maxime pp. 12 seqq.

Quo vero eorum ex auditoribus serviamus commodo, qui ad hujus rei disciplinam penitus cognoscendam curas atndiaque adjungunt, nonnulla ex abundanti hic subdere non piget de signis ac vocibus technicis, quibus periti ea quae sunt artis ac disciplinae inter se exprimunt.

1. Quid sit *ὄδρ*, *oda* vel canticum et qualis sit ejus structura, Zonaras exponit his verbis: *Ὁδρ, Canticum, id dicitur, quod Deo non per instrumenta canitur, sed viva voce modulando cantatur: Sunt autem odae, cantica, novem in unoquoque canone, quia coelestis Hierarchiae ac hymnodicae imaginem praeferunt* (ὅτι τῆς ἐν οὐρανοῦς ἱεραρχίας καὶ ὑμνωδίας εἰκόνες εἰσὶ) . . . vel ut Sanctissimam Trinitatem symbolice repraesentent; nam si ter tria dicas, utique numerum novenarium conficies.

2. *Εἰκός* esse *primordia quorundam canticorum*, aliis canticis inseribi solita, ut ad illorum sonum et numerum cantorum voces modificentur (German. *Melodie*); *ἐκτικὰ* vero ipsorum horum canticorum strophas ad modulus *Εἰκόν* decantandas. ostendimus supra p. 14.

3. Sedulo notari debet non typorum errori, sed mysterio significando adscribendum esse, ut canonis primae odae tertia confestim subnectatur — omissa secunda. Omissionis rationem hanc adducunt interpretes. Novem sacrae Scripturae Cantica (*ὄδαι* Graeci vocant: supra p. 14)

secundum ordinem et ferias in Laudibus recitare solent Orientales: primum quidem (*Exod. XV.*) die Dominico et feria II; secundum (*Deuteron XXXII.*), de quo hic sermo, feria III; tertium (*I. Reg. II.*) feria IV; quartum (*Habac. III.*) feria V; quintum (*Isai. XXV.*) feria VI; sextum (*Jon. II.*) et septimum (*Daniel. III.*) die sabbati, reliqua vero alio tempore; Secundum autem illorum (*Deuteron. XXXII.*) τὸ Πρόσεχε οὐρανὲ καὶ λαλήσω: *Audite Coeli, quae loquar*, quod notante Zonara est compellatio Judaeorum et comminatio et nequitiae eorum increpatio malorumque quae eis superventura sunt praedictio, ommissum idcirco toto anni decursu, solo Quadragesimae Magnae tempore lugubri, quo comminationibus et tristis augurii vocibus peccatores terret Ecclesia, cantandum resumit. Jam vero quum canon quilibet ob novenarium scripturae canticorum numerum novem quoque odis reperiatur conflatum, quumque secundum non dicatur, nisi Quadragesimae feriis tertiis, hac quoque de causa Canonis odam secundam omitti necesse est.

4. Quod spectat τὸ ἦχος πλ. β' seu ἦχος πλαγίου δευτέρου, tonus obliquus secundus, repetenda sunt quae habet pag. 12, ubi octo Graecis esse tonos musicos ὀκτω-ἦχον voce comprehensos diximus.

Praeter haec quae in canone proposito habentur vocabula *technica* memoratu dignae sunt nonnullarum stropharum seu tropariorum inscriptiones, nimirum κοντάκιον ἡ οἶκος, ἰδιόμελον, θεοτόκιον, quae in canonibus occurrunt, uti videre est in *Magno canone*, maxime, *od. 6. 1*).

5. Κοντάκιον, *Breviculum*, brevis est hymnus, a voce κοντός, *parvus*, eo quod paucis laudes alicujus festi vel Sancti vel Solemnitatis rationes complectatur. Sic, ut

¹⁾ Apud Migne *Patr. Graec.* tom. xovii, p. 1362.

in adducto exemplo maneamus, hoc *Contacion* habet *Magnus canon* l. c.

Anima mea, mea exurge animā; quid dormis? Imminet finis atque tibi est futura turbatio. Ad meliorem ergo frugem revertaris, ut tibi Christus Deus ignoverit, qui ubique praesens omnia replet ¹⁾.

6. Ὁ οἶκος, *Dōmus*, ex *Goarii* sententia hymni genus est in Dei vel Sancti alicujus laudem ita constructum, ut quasi *compagem*, *aedificium*, *fabricamque virtutum* ejus et gloriae videatur componere, et ideo *κόνταξις* opponitur, ut eo amplius et diffusius. Itali quoque sua poemata *stanze* dicunt, id est *domus* vel *habitacula*. In Magno Canone s. *Andreas Cretensis* hoc *τροπάριον* ὁ οἶκος inscripsit l. c.

Videns diabolus medicam Christi officinam apertam indeque manantem Adāe sanitatem commotus est et perterritus; ac velut in periculo versans luctu ad amicos clamavit: Quid faciam Mariae Filio? Me Bethleemita ille perdidit: qui ubique praesens omnia replet. ²⁾

Alii οἶκος simpliciter interpretantur *lectionem in Ecclesia usitatam*, eumque in sensum adducunt verba *Typici Sabae* C. XXXV: *καὶ ἀναγινώσκομεν ἀπὸ τῶν οἴκων ἕξ: ἰστάμεθα οὖν εἰς τὴν τοῦτων ἀνάγνωσιν. οἱ αἱτοὶ δὲ*

κοντάκιον.

¹⁾ Ψυχὴ μου, ψυχὴ μου, ἀνάστα τί καθεύδεις; τὸ τέλος ἐγγίζει, καὶ μέλλεις θορυβεῖσθαι. Ἀνάστησον οὖν, ἵνα φέσῃται σου Χριστός, ὁ θεός, ὁ πανταχοῦ παρὼν καὶ τὰ πάντα πληρῶν.

ὁ οἶκος.

²⁾ Τὸ τοῦ Χριστοῦ ἱατρεῖον βλέπων ἀνεργημένον, καὶ τὴν ἐκ τοῦτου τῷ Ἀδάμ πηγάζουσαν ὑγίαν, ἔπαθεν ἐπλήγη ὁ διάβολος καὶ ὡς κινδυνεύων ὠδύρετο, καὶ τοῖς αἱτοῦ φίλοις ἀνεβόησε. Τί ποιήσω τῷ Τίῳ τῆς Μαρίας; Κτείνει με ὁ Βηθλεεμίτης ὁ πανταχοῦ παρὼν καὶ τὰ πάντα πληρῶν.

ὕμνοι εἰσι κατὰ α, β, ἥγουν κδ. — Ἰδιόμελον, subintellige τροπάριον, verisimilius inde nomen habet, quod peculiari sibi, gravi et concinna voce recitandum sit, quasi ἴδιον ἔχον μέλον, quum εἰσμός ex opposito alios ad sui normam decantari permittat. In *Magno Canone* l. c. ἰδιόμελον, junctum legitur τῷ κοντακίῳ in hunc modum: *Κοντακίον ἰδιόμ. ἱ. γ. πλ. β. Contacion idiomelon ton. 2. obliq.*

9. Ultimum Odarum τροπάριον pro suo in Virginem Deiparam affectu, verbis ipsius Odae subjecto quadrantibus compositum, solent in ejus honorem Graeci decantare. In officiis Ecclesiasticis inscribuntur Θεοτόκιον, vel etiam contracta hac nota Θ'. Sic, ut ejus rei exemplum ponamus, in *Magno Canone* s. Andreae Cretensis quatuor primae odae hisce strophis in Deiparam absolvuntur:

Od. I. *Tu, Deipara, te laudantium spes atque defensio, grave a me peccati jugum tolle; proque tua clementia compunctionis lacrimas indulge* ¹⁾.

Od. II. *Intemerata Domina, Deipara, spes ad te currentium ac tempestate jactatorum portus, mihi quoque misericordem illum et Creatorem ac Filium Tuum, illi supplex, redde propitium* ²⁾.

Od. III. *Gaude venter, qui Deum suscepisti; gaude Domini sedes, gaude Mater vitae nostrae* ³⁾.

Od. IV. *Avesis, throne ignite; avesis, candelabrum lampadibus splendens; ave mons sancte, arca vitae, sanctorum sanctum tabernaculum, ave* ⁴⁾.

¹⁾ Θεοτόκε, ἡ ἐλπίς καὶ προστασία τῶν σε ὑμνοῦντων ἄρον τὸν κλοιόν. ἀπ' ἐμοῦ τὸν βαρύν. τὸν τῆς ἁμαρτίας, καὶ ὡς Δέσποινα ἀγνή, μετανοοῦντα δέξαι με.

²⁾ Ἄχρατε Δέσποινα, Θεογεννήτορ ἡ ἐλπίς τῶν εἰς σε προστρέχόντων, καὶ λιμὴν τῶν ἐν ζάλῃ, τὸν ἐλεήμονα καὶ κτίστην καὶ νιόν σου ἰλέσσαι ἡμεῖς ταῖς ἱκεσίαις ταῖς σαῖς.

³⁾ Χαῖρε, Θεοδόχε γαστήρ· χαῖρε, θρόνε κυρίου· χαῖρε, ἡ μήτηρ τῆς ζωῆς ἡμῶν.

⁴⁾ Χαῖρε, θρόνε πυρίμορφε· χαῖρε λυχνία λαμπροφάρος, χαῖρε, ὄρος ἀγιάσματος κιβωτὲ τῆς ζωῆς· ἅγιων ἁγία σπηνή.

Atque eadem hac ratione omnibus canticis Ecclesiasticis interspersa reperiuntur *τροπάρια Θεοτόκια*.

Sed ex variis canonibus unum hoc capite posuimus, cujus strophæ a capite ad calcem singulae εἰς τὴν Θεοτόκον, ad *Beatissimam Virginem*, sunt, ut sic Graeci communem omnium nostrum Matrem uno studio nobiscum et amplectendo et colendo et celebrando arctioribus usque vinculis cum Occidentalibus ceu fratribus uniantur in una omnium matre altriceque Ecclesia. Et certe *Mater pulchrae dilectionis* filiis sibi ex animo devotis, diversis licet moribus, linguis et ritibus, verae fraternitatis gratiam impetrabit, quae juxta antiquum *Ordinem ineundae fraternitatis spiritualis* apud Graecos receptum ¹⁾ in eo est, ut *spirituali dilectione invicem juncti fidem habeamus inconfusam et sine fictione charitatem mutuam* (πνευματικὴ ἀγάπη ἀλλήλους ἀγαπῶντες . . . πῶτιν ἀκαταίσχυτον, ἀγάπην ἀνυπόκριτον), scilicet, ut, qui *naturae lege fratres non sumus fidei et S. Spiritus nexu jungamur* (οἱ δεσμουμένους φύσεως θεσμῷ, ἀλλὰ πίστεως καὶ ἁγίου Πνεύματος τρόπῳ ἀδελφοὺς γενέσθαι), atque ita *fraternae charitatis nexibus devincti inculpate, absque dissidio et offensa omnibus diebus vitae nostrae ad invicem conversemur* (ἀγάπης τρόπῳ καὶ ἀδελφότητος συνδεσμῷ πνευματικῆς δεσμουμένους ἀμέμπτους, καὶ ἀμωστους καὶ ἀσκανδαλίστους εἶναι ἡμέρας τῆς ζωῆς), et communi omnium matre patrocinate *cuncta ad salutem necessaria et vitam consequamur aeternam*. Hujus fraternitatis gratiis per intercessionem Deiparae obtinendis pax firmabitur, his foedus stabit, his una utriusque populi laus et gloria vigebit.

¹⁾ Ἀκολουθία εἰς ἀδελφοποιίαν πνευματικὴν: *Officium ad spiritualem fraternitatem ineundam*. Apud Goar. *Euchol Graec.* pp. 708. seqq.

CAPUT IX.

DIMISSIONES FESTORUM.

Αἱ ἀπολύσεις τῶν ἑορτῶν.

Ἀπόλυσις officii cujuscunque ecclesiastici finem indicat, quo populi conventus solvitur ac dimittitur. Hinc voces illae cujuslibet officii calci appositae *γίνεται ἀπόλυσις, dimissio fit populi.*

Sed non tantum officii completo fini, verum et parti ejus prolixiori signanter ab altera diversae suae ἀπόλυσις et terminus assignatur. Videtur quae diximus *de absolute Capitulii* in Commentario *de festo SS. Cordis Jesu* pp. 39—40.

Ἀπολυτικίον est illud troparion, quod terminando officio idoneum censetur, et quia variis sunt hujusmodi versus, qui diei illius est proprius ἀπολυτικίον τῆς ἡμέρας audit et vocem aliam, στιχηρόν videlicet, subaudiendam postulat. Cfr. *Goar. Euchol. Gr.* p. 26. *Ἀπολύσεις δεσποτικάι* seu τῶν δεσποτικῶν ἑορτῶν, *Dimissiones Festorum Domini*, in variis anni festivitibus, in Vesperis, Laudibus et Missis per ordinem dicuntur.

Ejusmodi *dimissiones et benedictiones* quamvis loci ordine ultimae, dignitate tamen et animi proposito primae videntur, quum Deum venerentur; et non pro uno vel altero solummodo, sed pro toto Ecclesiae coetu exorent, grates superis agant et benedictionibus coelum terramque complere moliantur. *Goarius* praeclare de εὐχὰ ἀπολυτικῇ scribens „Quasi lucta cum Deo precibus acta, inquit, dum sua expectatione Sacerdotem adhuc in Ecclesia detinet populus, Patriarchae Jacobi vocem sibi vindicans, ita illum affari existimatur: non te dimittam, nisi benedixeris mihi: ad si acceptis

priorum precum beneficiis nondum tota egestate repulsa aut bonorum cupiditate exsatiata, verbis Chrysostomi in locum Genes. 32 instaret: magnis quidem Mysteryis dignus habitus sum meum præter meritum; nusquam tamen te dimittam, usque dum benedictione, quae est a te, perfruar.

Graecorum hae benedictionibus populo ab Ecclesia dimittendo institutis Latinorum aliae, a solis Episcopis Officium celebrantibus dicendae, respondent, quae olim in multis Ecclesiis Occidentalibus viguerunt Earum plures *Grimaldus*, Sangallensis Abbas, ordine collegit Saeculo IX, uti videre est apud *Migne Pat. Lat.* tom. CXXI pp. 857 seqq. ubi etiam ex Apostolico fonte manasse dicuntur juxta Radulphum Tungrensem *de can. Observ. propos. ultim.*

Caeterum quomodo hae Orientalium ἀπολυτικαὶ εὐχαὶ antiquis benedictionibus episcopalibus Latinorum conquaderent, proposita in exemplum dimissione ostendemus, quae est *Festi Pentecostes*. Sic igitur apud Graecos ἀπόλυσις fit:

Qui in ignearum linguarum specie sanctum Spiritum super sanctos discipulos et Apostolos coelitus misit. ¹⁾

Qui e paterno et divino sinu seipsum exinanivit et de coelis in terram illapsus, tota nostra natura assumpta eaque deificata, in coelum post haec denuo ascendit, et in dextera Dei et Patris sedens divinum et sanctum et consubstantialem, ejusdem potestatis et gloriae consortem et coaeternum Spiritum super sanctos suos discipulos et Apostolos misit, et per illum quidem ipsos; per ipsos autem

¹⁾ Ὁ ἐν εἰδὲ πυρίνων γλωσσῶν οὐρανόθεν καταπέμψας τὸ πανάγιον Πνεῦμα ἐπὶ τοὺς ἁγίους αὐτοῦ μαθητὰς καὶ Ἀποστόλους:

totum orbem illuminavit, Christus verus Deus noster, precibus illibatae et immaculatae sanctae suae Matris, sanctorum gloriosorum toto mundo celebrium Dei praecorum et Spiritu Sancto repletorum Apostolorum et omnium Sanctorum; misereatur et salvet nos ut clemens et humanus, ¹⁾).

Apud Latinos contra teste Grimaldo ²⁾ hae in usu erant Benedictiones Episcopales.

Deus, qui hodierna die discipulorum mentes Spiritus paracleti infusione dignatus es illustrare, faciat vos sua benedictione repleti et ejusdem Spiritus donis exuberare. Amen.

Ille ignis, qui super discipulos apparuit, peccatorum vestrorum sordes expurget, et sui luminis infusione corda vestra perlustret. Amen.

Quique dignatus est diversitatem linguarum in unius fidei confessione adunare, in eadem vos faciat fide perseverare et per hanc ad speciem suae celsitudinis pervenire. Amen.

Quod ipse praestare dignetur, qui cum Patre et Spiritu Sancto vivit et gloriatur Deus, per omnia saecula saeculorum. Amen.

¹⁾ Ὁ ἐκ τῶν πατρικῶν καὶ θεϊκῶν κόσμων κενώσας ἑαυτὸν, καὶ ἐξ οὐρανοῦ ἐπὶ τῆς γῆς κατελθὼν, καὶ τὴν ἡμετέραν ὕλην ἀναλαβόμενος καὶ θεώσας αὐτήν· μετὰ δὲ ταῦτα εἰς οὐρανοὺς ἀΐθρις ἀνελθὼν, καὶ ἐν δεξιᾷ καθίσας τοῦ πατρὸς, τὸ τε θεῖον καὶ ἅγιον καὶ ὁμοούσιον, ὁμοδύναμον, καὶ ὁμόδοξον καὶ συναϊδίον· Πνεῦμα καταπέμψας ἐπὶ τοὺς ἁγίους· αὐτοῦ μαθητὰς καὶ Ἀποστόλους, καὶ διὰ τοῦτο φωτίσας μὲν αὐτοὺς, δι' αὐτῶν δὲ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην· Χριστὸς ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἡμῶν, τὰς πρεσβείας τῆς παναρχάντου, καὶ παναμώμου ἁγίας αἰτιῶν μητρὸς τῶν ἁγίων ἐνδόξων πανευφύμων θεοκηρύκων καὶ πνευματοφύρων Ἀποστόλων, καὶ πάντων τῶν ἁγίων, ἐλεῆσαι καὶ σῶσαι ἡμᾶς, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος.

²⁾ Apud Migne *Patr. Lat.* tom. cxxi, p. 969.

Benedictio Dei Patris † et Filii † et Spiritus Sancti †, et pax Domini sit semper vobiscum. Amen.

De Benedictione ordinaria in fine Missae danda, quid dicere attinet; quum nihil potius sit, quam populum juxta utrumque ritum a Missa benedictione dimitti; nunquam enim a re divina abire fas censebatur, nisi benedictione percepta, ut patet ex antiquorum Conciliorum canonibus *Missas* 64 et *Cum ad celebrandas* 65 *dist. 1 de Cons.*

Quod in quibusdam Ecclesiis servatur, ut quando Episcopus sub finem Missae benedictionem daturus est, exclamet Diaconus: *Humiliate vos ad benedictionem*; id per Quadragesimam in Missis quoque privatis fit, ubi post Communionem quartae Collectae, quae benedictiones super populum continet, praemittitur haec admonitio: *Humiliate capita vestra Deo* ¹⁾, nam benedictionem coelestem non nisi humili animo et supplici corporis gestu suscipere decet, quamquam haec benedictio olim dabatur post ultimam, quapropter etiam *ulterior ultima* vocabatur. De capitis ad benedictionem incurvatione plura *Caesarius Arelatensis* homil. 38.

Et ejusmodi quidem benedictiones sunt, quibus populus ab Ecclesia dimittitur. Earum formulae variis Domini Nostri Jesu Christi festis per anni circulum recitari solitae (*δασποικαὶ ἀπολύσεις*) in primo quoque libro rituali magno numero occurrunt; quapropter a superfluo transcriptionis labore abstinemus.

In gratiam eorum tamen, qui divini Officii persolvendi lege obstriguntur, dictis veluti colophonem addendo non-

¹⁾ Graeci dicunt: *Τὰς κεφαλὰς τῶ Κυρίου κλίνειτε*; ipsam Collectam autem *τὴν ἐν τῇ κεφαλὴ κεφαλὴ κλίνειτε*, orationem *inflexionis capitis*, appellant. Consule *Goar. Eucholog. Gr.* pag 640, ubi de processionibus Ecclesiae CP., quibus Graeci stationes Romae fieri solitas imitantur.

nullas annotationes in ἀπόλυσιν seu *terminum et finem Primae*, ex antiquo Rituali Cisterciensi subijcimus, quas forte legere clericos sacrorum rituum cupidos non pigebit. Finita igitur lectione *capituli* Regulae a quo Monachorum conventus *Capituli* nomen traxit ¹⁾, et cui concordat *Lectio brevis ad absolutionem capituli* Breviarii nostri, dicat ipse Lector — verba sunt *Ritulis Cisterc.* cit ²⁾. — *Tu autem Domine miserere nobis* et respondit Conventus *Deo gratias*. Mox, qui tenet Capitalum dicat voce intelligibili *Benedicite*, et alii respondent *Dominus*: (in Breviario Romano: *Deus*). Quodsi quis advenit post dictum *Benedicite*, tum, inclinatione facta ante sedem suam . . . dicat etiam submissa voce *Benedicite*, et duo, viciniore quibus assidet respondeant *Dominus (Deus)*. Tum si Superior voluerit exponere Regulam vel sermonem habere, dicat, quod sibi Dominus suggesserit. Post sequitur εὐχὴ ἀπολύειν Breviarii Romani: *Dominus nos benedicat et ab omni malo defendat et ad vitam perducat aeternam; et fidelium animae per misericordiam Dei requiescant in pace. Amen.*

Notissimo huic fini Primae lucem etiam affundunt, quae habet *Durandus* in annotationibus in Benedictionem Mensae: Major, inquit, incipiens dicit *Benedicite*, et caeteri respondent *Deus*; quia sicut debemus Dominum per gratiarum actiones benedicere (ad quod Major dicendo *Benedicite* hortatur), sic et indigemus benedici a Domino suae gratiae infusione, quam illi optantes postulant respondendo *Deus*, supple: *nos benedicat suae gratiae infusione.*

¹⁾ Consule *de rationibus Festi SS. Cordis Jesu* pp. 39 seqq

²⁾ *Ritual. Cisterc.* lib. III. C. VIII. §. 5.

CAPUT X.

DE RECENTIORIBUS FESTIS KALENDARII
ECCLESIASTICI.

Ut unde exorsus est ibidem terminetur commentarius, in extremo hoc capite quaestionem kalendariam ponemus ad historiae fidem sc. quam brevissime exponendo celeberrimam illam controversiam *de recentioribus festis Kalendarii Catholici*, qua Janseniani saeculo proxime elapso callidissime abusi sunt, ut sub antiquitatis restituendae obtentu omnia susdeque verterent, in auxilium etiam vocato venerabilis Ecclesiae Orientalis ritu, qui plures Latinorum festos dies non habet. Ne vero quis plura heic requirat, quam quae ipsi attingere cogitaverimus, idcirco profutendum nobis ante est, duo tantum nos praestituros recipere primum est, ut temerariis veteratorum ausibus probe depictis ostendamus, quomodo Episcopi catholici Kalendarium Romanae Ecclesiae contra Jansenianorum calumnias propugnant; alterum, quod exhibemus memorabilem illam Decretalem *Gloriosus un. de reliq. et venerat. SS. in VI. (III, 25)*, quae rationes elevationis festorum ad altiorum ritum persequitur, quamque nos esse allaturos polliciti sumus supra p. 17. Caetera vero quae vel generatim ad jus liturgicum vel ad secretiores Kalendarii ecclesiastici rationes spectant, quum obvios habeant scriptores suos, unde quisque, quantum sibi opus est, haurire possit, consulto praeterimus.

S. I.

Recentiora festa Kalendarii Ecclesiastici a Jansenians impugnata — ab Episcopis catholicis defensa.

Et primum quidem, ut hand incerto auctore historice prosequamur, adhibemus $\frac{1}{2}$ testimonium *Actorum Congrega-*

*tionis Archiepiscoporum et Episcoporum Hetruriae jussu Leopoldi Archiducis Florentiae anno 1787 celebratae, quae ex italico in latinum translata edidit Schwarzel annis 1790—1794*¹⁾. Leopoldus scilicet, Hetruriae Archidux, postea Imperator, Josephum II inducendis novitatibus aemulatus, illorum circumventus laqueis, qui omnem religionem ex Hetruriae territorio per speciem fictae reformationis eliminare studebant²⁾, ut Episcoporum mentem de ulterioribus, quas animo meditabatur, novitatibus exploraret, iisdem 57 puncta ecclesiastica proposuerat, quo religionis exercitium ab abusibus, praejudiciis et omni eo purgaretur, quod ad illud usque tempus impedivit, ne eadem ad veram ac debitam perfectionem, simplicitatem et ad saerae et venerabilis antiquitatis normam revocaretur³⁾. In iis autem sub n. 27 praeter alia habebatur, ut diebus Dominicis festa in honorem Sanctorum non essent celebranda⁴⁾; sub n. 38 autem Episcopis injungebatur, ut festivitates extraordinarias antiquo Ecclesiae usu non probatas, praecipue eas pro novioribus Sanctorum festis institutas ad minorem numerum reducerent⁵⁾; hoc est, explicantibus Jansenianis, ut plurimos recens inventorum dies festos in traditionibus incertis fundatos reformarent, praesertim vero, ut Cordis Jesu festum tanquam Nestorianismum redolens omnino abolerent⁶⁾.

¹⁾ Bambergae et Herbipoli apud Tob. Goebhardt.

²⁾ Act. tom. V. pp. 777. N. 791.

³⁾ Verba sunt literarum encyclicarum d.d. 26. Januarii an. 1786, per quas articuli Episcopis erant transmissi. L. c. tom. II. pp. 9 seqq.

⁴⁾ Eod. tom. II. p. 28.

⁵⁾ Eod. p. 34.

⁶⁾ Ita Scipio de Ricci, Eppus. Prato-Pistoriensis Eod. tom. V. p. 153. Confer etiam p. 503, quo in loco repetitis vicibus ritum

Sed contra Novatores in eodem conventu Florentino multi Praesules veritatis patrocinium suscepisse leguntur, quos inter eminent *Tiberius Borghesi*, Aëppus. Senënsis, *Petrus Franzesi*, Eppus. Montis-Politiani, *Petrus Vanucci*, Eppus. Massa-Veternensis, *Rainerius Mancini*, Eppus. Faesularus, qui omnes literis ad Archiducem datis, funestas occultae machinationis technas detegendo laqueos adversariorum disruperunt atque in commentariis seu Memorialibus suis totum argumentum 57 punctis comprehensum ita graviter, accurate, solide, copiose tractarunt, ut nihil amplius prorsusque nihil sit, quod in propositis novitatibus illustrandis desiderari possit. De versutis reformatorum fallendi artibus ex literis venerabilis senis Episcopi Montis-Politiani paucis haec accipe:

„Heturiae Ecclesia gravissime oppressa gemit. Audacissimi homines, qui, faxit Deus! æ lupi sint ovium, agnorumque vestimentis tecti, opportunam capiunt occasionem omnemque movent lapidem, ut regium Suae Celsitudinis thronum animumque suis inescare possint principiis. Sunt Episcopi, quorum irregularis vivendi ratio scandalum parit pessimumque praebet exemplum, qui . . . eo usque progrediuntur audaciae, ut stupendas introducere laborent in capite religionis novitates, et hoc quidem faciunt sub omnimodae independentiae obtentu, quae ne in apertum erumpat schisma, merito est timendum . . . In quadam Heturiae ecclesia publicatum fuit Kalendarium, quod omnium Catholicorum oculos plurimum offendit; talia nempe sunt attentata, quae privatus quidam Episcopus contra legitimam sanctae Sedis auctoritatem sibi arrogat, ritus

---

Ecclesiae Graecae in rem suam transferre conantur adversarii; et tom. II. p. 59, ubi novorum festorum institutio ex falsis notionibus naturae et finis earumdem solemnitarum originem duxisse perhibetur a Synodo Pistoriensi,

immutando; . . . . Sanctos, quibus ex communi universalis Ecclesiae decreto Officium et Missa tributa fuit, ex Kalendario delendo . . . . de aliis Sanctis lectiones mutando; . . . . Hetruriae Ecclesia a sancta sua Matre, a Romana Sede merito abscindi timet. . . . Periculum hoc magis adhuc fit manifestum ex satyrica diversorum cultus generum irrisione, quos tamen sancta Romana Ecclesia semper probavit et universalis Ecclesia semper servavit; haec autem irrisio in terminis adeo temerariis manifestari solet, ut fideles sanctae Sedis contemptum inde necessario colligere debeant . . . . Eo usque tendit furiosa quorundam hominum intentio, qui in hac erroris deceptione partem habentes schismaticam illam Ultrajectensem synodum in Hetruria deprædicant ¹⁾, ut vel feminas, vel infimos quosque ex plebe excitent, ut schismaticae huic synodo sua subscribant nomina . . . . Primus religionis inimicorum conatus ad irreligionem catholicae fidei loco introducendam eo potissimum tendit, ut perversa sua dogmata, quae propagare intendunt, occulta teneant, optime gnari se, si proderentur, universo orbi catholico horrori esse futuros potius, quam ut fidelium mentes pervertere possent. Oppositam, ad speciem saltem, viam inire videntur; sacramentorum susceptionem ante omnia difficultatibus implicando et pietatis exercitia specioso quodam sub praetextu apud plebem imminuendo conati sunt religionis exercenti media rariora facere . . . ., ut fideles sensim sine sensu in religionis causa reddantur languidi, donec illam plane novivam habere incipiant, et religionis revelatae loco natu-

---

¹⁾ *Scipio de Ricci*, Eppus. Prato-Pistorien. tom. V. p. 137. in Respons. ad I. vult, ut Ecclesia Hetruriae schismaticam hanc synodum Ultrajectensem sibi ad immitandum sumat, et tom. VI. pp. 97 seqq. Ecclesiam Ultrajectensem *nobilissimam Ecclesiae catholicae portionem* appellat ejusque *tam misere per Pontifices divinalae innocentiam demonstrare* studet.

ralem amplectantur, quae, ut paucis omnia comprehendam, ad purum putumque deismum degenerat. . . . Hoc simul et semel efficere non conantur, suo enim intento tali modo se frustrandos fore praevident, si proderentur. . . . Animi zelus pro Ecclesia catholica in Hetruria fere depressa gerendus me — prope diem coram divino iudicio compariturum — cogit sincere loqui; catholicae enim religioni repentinus in patria nostra imminet interitus.“ Haec de artificiis, quibus Janseniani sermonibus pietatis speciem prae se ferentibus venenum seductionis instillare ac periculosa sua dogmata propagare conati sunt ¹⁾).

Argumentum vero 57 punctis propositum prae caeteris uberius, gravius, accuratius pertractarunt laudatus Eppus. Montis-Politiani et Archieppus. Senensis. Ex eorum commentariis omisso n. 27, satis sit haec memorasse ex responsis ad n. 38:

„Stante Conciliorum Nicaeni II, Florentini et Tridentini decisione, inquit AEppus. Senensis, nulla inter antiquos et modernos Sanctos differentia est statuenda. Etenim hodierna Ecclesia eandem habet auctoritatem, quam antiqua, quae S. Cypriano teste praecepit: *Notate dies, in quibus Martyres ad alteram vitam transierunt, ut inter sanctos Martyres connumerentur et ipsorum memoria celebrari possit.* Neque enim timeendum est, populum, dum receptiores quosdam Sanctos veneretur, a venerandis religionis christianae consuetudinibus deflectere; recentiorum enim Sanctorum cultus eodem modo, sicut antiquorum ad Deum refertur, et hic Dominum Deum colendi usus solidum sanctissimumque est religionis nostrae exercitium. Accedit, sanctitatem characteristicam esse Ecclesiae nostrae notam. . . . quare in Ecclesia semper quidam adfuere Sancti, et iuvante Deo semper quidam aderunt . . . . , quos Eccle-

¹⁾ Tom. V. pp. 694 seqq.

sia post felicem illorum vitae finem, Spiritu Sancto assistente, in Sanctorum numerum referre solet; ut certa pietatis exempla fidelibus proponere et tutos etiam patronos dare possit. Eaedem ergo rationes, quae Sanctos antiquiores veneratione dignos reddunt, recentiores etiam commendant; unde primi illi merito sunt colendi illorumque cultus est promovendus; sed neque hi ultimi sunt negligendi, utpote quorum cultus demonstrat, sanctitatem in Ecclesia juxta Jesu Christi promissionem semper subsistere¹⁾).

Quae eadem aliis licet verbis Eppus. Montis-Pelitiani habet in sua responsione ad Archiducem data. „Ajunt etiam, inquit, recentiorum Sanctorum festa fideles a vera devotione avocare et solidae religionis principiis adversari. Respondeo autem, quemvis cultum Sanctis exhibitum pro vero et legitimo esse habendum; qui a sancta Sede Romana, omnium Ecclesiarum magistra, et ab universalis Ecclesiae usu probatus est et per quem Deus laudatur ac glorificatur; praecipue si fideles per talem cultum excitentur ad Sacramenta frequentanda, quorum susceptio sanctissimum est divini cultus exercitium, et qui morum emendationem secum fert, qui saluberrimus est omnis religionis cultus fructus . . . . Novi equidem, naturae humanae indolem talem esse, ut vel in ipso etiam religionis exercitio novitatis sit studiosa, si tamen Deus per divinae gratiae suae impulsu ad talem devotionem nos excitet, talemque pietatem animis nostris infundat, ego certe nihil mali video, si tali ex motivo incitati Sanctos illius in terra glorificamus. S. Paulus prae animi laetitia exultabat, dum diversos verbi divini effectus conspiceret, et dum Jesum Christum in toto mundo praedicatum et glorificatum cerneret. Eodem modo etiam R. S. Celsitudo in Domino gaudere potest, si Dominum Deum a subditis suis per

¹⁾ Tom. V. pp. 372 seqq.

pietatis exercitium et per bonos mores glorificatum videt, sive hoc deinde fiat per cultum ab antiqua Ecclesiae praxi descendentem, vel per cultum antiquioribus Sanctis, aut recentioribus exhibitum. Interim animadverto, Dominum Deum de tempore in tempus novum aliquod devotionis genus fidelibus suppeditare, ut est sanctissimum Rosarium, sacer habitus Carmelitarum, septem dolores B. M. V. etc. quæ cultus genera Dominus Deus per maxime authentica miracula comprobare dignatus est. Per hæc autem aliaque devotionum genera Dominus Deus fideles ad amorem suum pertrahit et se nobis amabilem ac sensibilem exhibet divinum Cor suum nobis pandendo. Sic enim Deus continuo operari solet, dum nobis mediante Sede Romana novos semper Sanctos exhibet, novos intercessores, nova virtutum exempla et incentiva suppeditando; et sic nova nobis suppeditat media ad mores nostros pro aeterna animæ nostræ salute et sanctificatione reformandos. Tandem per hæc cernimus, Dei spiritum diversis hominum ingeniis sese accommodare; uni inspirando tenerrimam devotionem erga sanctissimam passionem suam, aliis erga infantiam suam; aliis erga hunc, aliis erga alium Sanctum, quomodo mores nostri emendentur et Deas glorificetur¹⁾.

Quamquam tota hæc disputatio *de recentioribus festis e Calendario delendis* excogitata a Jansenianis erat, ut Sedes Apostolica in invidiam raperetur, fideles vero a sacramentis percipiendis arcerentur atque ita omnem Dei timoris et pietatis sensum paulatim amitterent, uti adductis exemplis probat Eppus. Faesulanus²⁾, peculiari tamen ratione certatum inter ipsos est maledictis in *devotionem ac festum SS. Cordis Jesu*, quia sperabant fore, ut amabilissimi Cordis Christi imagine ex oculis fidelium sublata christiana plebs *immensam charitatem effusumque amorem*

¹⁾ Tom. V. pp. 765. seqq.

²⁾ Tom. V. p. 126.

divini Redemptoris non amplius meditaretur ac veneraretur, quo tamen SS. Cordis cultum revera spectare Episcopum Pistoriensem docuerat Pius PP. VI; obstructo igitur hoc fonte unde ingentes gratiarum thesauri late dimanassent, Christiani multo facilius a religionis exercitiis averti debebant. Exhibitum Congregationi Florentinae relatumque in ejus Acta legitur opus *Josephi Pannilini*, Eppli. Clausio-Pientini ¹⁾, quo, plaudentibus *Scipione de Ricci*, Epppo. Prato-Pistoriensi, et *Nicolao Sciarelli*, Epppo. Collensi ²⁾, fideles Sacratissima Cordi devoti omnibus contumeliis vexantur, ac santissimum hoc religionis exercitium convitiis impetitur, tamquam *cultus illegitimus, indecens, falsus, periculosus, a Calviniano nescio quo vel Nestoriano inventus*. Verum doctissimus Praesul *Petrus Vanucci*, Eppus. Massae et Populonii seu Massa-Veternensis, paucis calumniam repellit, ostendendò omnem difficultatem e medio esse sublatam, si quae statuta a sancta Sede sunt, non malitiose in perversum illum sensum a Jansenianis detorqueantur, *quasi illi, qui divinum hoc Cor pro materiali devotionis suae objecto habent, carneam quandam Jesu Christi corporis partem a toto sejunctam adorarent*. Hanc autem malitiosam esse cultus ss. Cordis Jesu interpretationem ex eo conficit Praelatus, *quod omnes ex fide sciant, nec totam humanitatem, nec humanitatis partem ab indissolubili ac hypostatica Verbi divini unionē separari posse, omnemque adorationis actum sive toti sive parti exhibitum ad divinum illud ac mirabile compositum tendere* ³⁾. Haec Eppus. Massa-Veternensis. Sed Scipio de Ricci, qui — ut verbis Pii PP. VI. utamur — jam pridem epistola sua pastorali d. 3. Jun. 1781 in devotionem SS. Cordis maledice scripta *se in magistrum erigendo, dissidia et*

¹⁾ Tom. III. pp. 770 seqq.

²⁾ Tom. IV. pp. 121 seqq.

³⁾ Tom. IV. p. 79.

studia partium excitarat, quum suos suorumque conatus Florentiae ad irritum redactos videret, finita vix congregatione domum properavit, cladem in conventu acceptam vehementius ulturus. Igitur tantum quod Pistorium advenerat, quum nova epistola pastorali d. d. 5 Octob. ejusdem anni 1787 contumeliosius in Ecclesiae disciplinam ac nominatim in festum SS. Cordis Jesu investus religionem novis turbis ciendis evertere perrexisset ¹⁾, et non ita multo post parochos suos per speciem exercitiorum spiritualium Pistorii congregatos omnibus technis connisus est cogere, ut Archiduci supplicarent pro publicatione atque executione *Actorum et Decretorum Synodi Pistoriensis anni 1786*, in quibus Pio PP. VI. teste, *quae antea per multiplices libellos pravarum doctrinarum semina sparserant veteratores, in unum veluti corpus inveniuntur compacta* ²⁾. Dum ita omnes vias persequeretur Scipio ad Ecclesiae statum convellendum, populus catholicus, qui eodem hoc anno tumultuari jam coeperat in civitate Pratensi ³⁾, tandem ad tales incitas redactus est, ut in apertam rebellionem erumperet Pistorii anno 1790, Episcopus vero in capitis periculum adductus in praecipitem fugam se daret, Episcopatu post modum se abdicaturus. Ejus errores per Bullam *Auctorem fidei* dampnando d. 28. Augusti 1794 Summus Pontifex festa recentiora Kalendarii Ecclesiastici generatim ab injuriis Jansenianorum defendit propositionibus 73 et 74 ⁴⁾, ac speciatim populo Sacratissimo Cordi

¹⁾ Consulantur *Annotazioni pacifiche di un parroco cattolico a Mgr. Vescovo di Pistoja e Prato sopra la sua lettera pastorale* de, 5 Ottobre 1787, §. 25, pp. 102 seqq

²⁾ *Exercitiorum spiritualium simulatione parochos ad se acciendos curavit Episcopus die 27. Mart. 1788. Cfr. Annotazioni, Note pag. VI.*

³⁾ Tom. I. p. 459.

⁴⁾ Romani Bullarii Continuati. Tom. IX, p. 413.

Jesu devoto integrum praestitit jus suum propositionibus, 62 et 63 ¹⁾, ut adeo licet omni arte et vi ab adversariis ageretur de abolendo festo SS. Cordis, eos tamen victores existere non permiserit Deus ²⁾.

S. II.

C. Gloriosus un. de reliq. et venerat. SS. in VI.

De festis ad altiore ritum elevandis.

Gloriosus Deus in sanctis suis et in majestate mirabilis, cujus ineffabilis altitudo prudentiae, nullis inclusa limitibus, nullis terminis comprehensa, recti censura judicii coelestia pariter et terrena disponit, etsi cunctos ejus ministros magnificet, altis decoret honoribus, et coelestis efficiat beatitudinis possessores: illos tamen (ut dignis digna

---

¹⁾ Eod. p. 411. Vidonea de re etiam potest *Commentarius de rationibus festi SS. Cordis Jesu. Sect. II. c. II. §. II. p. 86.*

²⁾ Quod si cujuspian eorum, qui commentarium hunc nostrum lectione dignitati fuerint, ex *Actis Florentinis* cognoscere intersit, quodnam esset litis consortium inter adversarios deletae Societatis Jesu et cultus Sacratissimi Cordis, is legere poterit quae habentur tom. I. p. 14. seqq. Quemadmodum sc. non ita pridem, quum Romae sub utroque Clemente XIII et XIV ab adversariis ageretur de Societatis extinctione, eodem tempore actum ab iisdem incredibili studio fuisse rea, est confessa, ut Sanctissimi Cordis introductus jam passim cultus damnaretur, ita nunc Florentiae extiterunt devotionis SS. Cordis impugnatores acerrimi, qui abolitam Societatem impugnare perrexerunt. Sic, ut ex multis unum afferamus, post innumera probra in Societatem jacta cultum SS. Cordis Jesu idcirco etiam repudiandum dicebant „*quod non immerito suspicioni esset locus, quod dissolutum ordinis Jesuiti corpus dispersa Societatis membra sub hoc vexillo* (Cordis Jesu) *colligere pararet quodque ab amicis Jesuitarum omnes ad eandem devotionem dilatandam machinae moverentur.* (Tom. I, pp. 15 — 16.)

antistites, ac Hieronymum, sacerdotii praeditum titulo, eximios confessores summis attollere vocibus, laudibus personare praecipuis, et specialibus disponit honoribus venerari. Horum quippe doctorum perlucida et salutaria documenta praedictam illustrarunt ecclesiam, decorarunt virtutibus et moribus informarunt.

Per ipsos praeterea, quasi luminosas ardentesque lucernas, super candelabrum in domo Domini positas, (errorum tenebris profugatis) totius corpus ecclesiae tamquam sidus irradiat matutinum. Eorum etiam foecunda facundia coelestis irrigui gratia influente, scripturarum aenigmata reserat, solvit nodos, obscura dilucidat, dubiaque declarat: profundis quoque ac decoris illorum sermonibus ampla ipsius ecclesiae fabrica, velut gemmis vernantibus, rutilat et verborum elegantia singulari gloriosius sublimata corruscat. Ideoque circumspecta prudentia dictae sedis, (quae actibus, intenta salubribus, et operibus exposita pietatis, libenter et sollerter exsequitur, quae sunt Dei), praemissa sollicite digneque considerans, et debita meditatione perlustrans, ad divini nominis honorem et gloriam, exaltationem catholicae fidei, salutemque fidelium, merito censuit, riteque providit, apostolos, evangelistas et confessores eosdem in

---

pendit s. *Ambros. in Luc.* l. IV. n. 71 et 73 necnon l. X. n. 66 (apud *Migne P. L.* tom. XV. pp. 1633 et 1820) relat. in Corpore Juris oc. *Non turbatur navis 7, Est aliud 8, Si Petrus 17 C. XXIV q. 1.* Tertio ad Papam spectat declarare dubia scripturarum c. *Per venerabilem* 13. X *Qui filii sint legitimi* (IV, 17), multo fortius dubia sanctitatis. Quarto ne per multorum Episcoporum simplicitatem populum decipi contingat. cc. *1 et 2 X eod.*; Quinto denique ne in infinitum contingat sanctos multiplicari, et sic devotionem refrigescere et sanctitatem vilesceat c. *Episcopi 3 Dist. 83.* Deinde gl. definit, quid per canonizationem consequatur sanctus et quatenus prius ad eum orari possit. Tandem determinat, quid in canonizatione sit inquirendum sc. de virtutibus heroicis et de miraculis, ponens condiciones, quae in miraculo requiruntur.

universali ecclesiae honorificentiae potioris impendiis attol-
lendos: ut ab ea tanto propensius honorari se sentiant,
quanto ipsam prae caeteris excellentius illustrarunt. Nos
itaque, piis ducti consiliis, dignisque studiis excitati, non-
nullos praedecessores nostros Romanorum Pontificum, (qui,
specialis devotionis prosequentes adfectum, aliquorum festa
sanctorum sub duplici ordinaverunt officio celebranda), imi-
tari solliciti intendentes, eorundem apostolorum, evange-
listarum et confessorum festivitates praecipuas (de fratrum
nostrorum consilio et adsensu) sub officio duplici ¹⁾ per
universas orbis ecclesias volumus, statuimus et praecipimus
annis singulis perpetuis futuris temporibus solemniter
celebrari.

---

¹⁾ Vocatur *officium duplex*, cum tota, Antiphona dicitur ante
psalmum et tota post psalmum: cum alias non tota, sed solum princi-
pium dicatur ante psalmum (*semiduplex*). Alii aliter. Ita glossa ad
h.l. intelligit autem glossator per illud *alii aliter*, quod aliqui putant
dici *officium duplex* ratione majoris solemnitatis, quod sc. dupli-
centur cantores et candelae, ut adeo *Officium septem candelarum*
v. g. sit *officium duplex*. *officium quinque candelarum* contra
officium semiduplex. In priori parte glossae Joan. Andr. ipse docet
Missam celebrari sub duplici officio, quando in eo dicitur *Gloria* et
Credo, ut nunc fit in Missis eorum Sanctorum, qui in hac Decretali
memorantur.

CAPUT ADDITITIVUM.

QUAESTIO COMPUTISTICA, OCCASIONE LITIS KALENDARIAE NUPER REDINTEGRATAE PROPOSITA.

§. 1.

De Studio Computi Ecclesiastici clericis praescripto.

PRAEMONITUM

*in quo de Computo ejusque principiis ac natura paucis
disputatur.*

Ductum est nomen COMPUTI a *computando* duplici-
que ratione maxime sumitur. Proprio sensu acceptus com-
putus ipse est actus numerandi seu *numeratio* vel *numeri
assignatio*: qua notione hoc vocabulo praeter alios usi
sunt *Jul. Firmicus Maternus* in libris VIII Matheseos,
passim s. *Hieronymus epist.* 58, et auctor libri *de Geo-
metria* (al. *de casis literar.*) edit. *Wil. Goes. pag.* 236.
Altera seu translata significatione designat *doctrinam et
artem numerandi*: qua sententia *Walterus Aurelianensis*
computum simpliciter *calculandi peritiam* dixit.

Computus considerat tempora distincta secundum cur-
sum solis et lunae definiturque *notitia cursus lunae ac
Kalendarum seu scientia certificandi tempus secundum,
solis et lunae progressum* (*Durand. Rational. VIII. 1.*)
Secundum solis et lunae progressum dico, quia materia
circa quam agit computista, non est tempus consideratum
quolibet modo, sed solum secundum motum solis et lunae,

Dicitur *ecclesiasticus*, quia ecclesiasticis usibus et literis maxime famulatur et collaborat. Cfr. *de Computo ecc.* pag. 178. verb. *Fulbert*.

A variis temporibus, agendi Paschatjs praesertim, computandis etiam *computistica* (subaudi *ars*) vocatur; a describendis temporibus autem in dies partesque minores, in hebdomadas, menses, annos et annorum periodos *Chronographiae* appellationem traxit: a χρόνος, *tempus*, et γράφω, *scribo*. Computum alii generatim *calculandi peritiam*, alii vero *arithmeticam sacram* dicunt: ab ἀριθμός, *numerus*, quod sit scientia tractans de numeris et supputandi ratione.

Recentiori aetate jam *Kalendarographia* auditur. De cujus vocis significatione et originatione confer quae late disputantur supra primo statim commentarii initio pp. 4. seqq..

Graecis ψηφισμός τῶν τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης ἐτῶν nuncupatur; Hebraeis simpliciter *Embolismus* seu *Mysterium Embolysmi*, a parte totum, ut post alios recte animadvertit *C. du Fresne in Glossar*.

Communius vero *Computus* dicitur, quod necessarium sit computare solis lunaeque cursum, annos, menses ac dies, ut addiscantur cycli solaris et lunaris, Epactae, Bissexthus, Kalendae, Idus, quatuor tempora atque alia hujusmodi, quae in computo declarantur.

Differt autem computus tum a chronologia, tum ab historia. *Chronologia* quippe dicitur relatio rerum praeteritarum ad tempora, quibus contigerunt temporumque partes rite descriptas; *historia* in rerum gestarum ac praeteritarum memoria seu narratione consistit; unde nulla nisi praeteriti temporis uti historia sic chronologia esse potest. Hoc tamen inter utramque interest, quod historia rerum silvam atque materiam praebeat, chronologia ordinem ac collocationem, quae instar formae est, suppeditet. (Seriem

et diagramma temporum Graeci *κανόνιον* vocant, et *διατάξει κανονικῶς* Georgio Syncello ¹⁾ est ad proprium temporis ordinem et situm remittere, ad sua tempora temporumque partes amandare ac reponere res gestas et personas, de quibus narrationes exhibentur.) In computo, quatenus ab historia ac chronologia distinguitur, universum tempus tum futurum, tum praesens ac praeteritum describi potest atque etiam ad multos annos solet, ita ut *κατὰ πρόληψιν* secundum eandem formam anni, qua nunc utimur, etiam dinumeremus tempora dudum elapsa, in quibus alia longe forma usi sunt homines. Haec *lib. II. subsidiar. de Chronograph.* Zallinger post Petavium *de doctrina temporum lib. VII. c. 2.*

Doctrina seu *scientia temporum* pressius accepta complectitur tum chronographiam tum chronologiam, quamvis non semper eo distinctionis sensu ab auctoribus usurpetur.

CANONES DE COMPUTO DISCENDO.

A.

CANONES E JURE ANTIQUO.

Dici vix potest, quanta cum sollicitudine curatum per veteres canones sit, ut presbyteri notum haberent computum ecclesiasticum; etenim statuta ecclesiastica pene omnia illum clericis summa cura ediscendum praescripserunt, nimirum ut eo pacto invenire facile possent epactas, literas dominicales, festum Paschatis et alia festa mobilia per annum. Unde strictum imperium Capitularis *Caroli M.* (edit. a 805.) *De Compoto: ut veraciter eum discant*

¹⁾ Cfr. *Goar.* in *Emendat. et Anotat. Chronographias Syncelli* (Scriptor. Bizant. edit. Venet. an. 1729, tom. V. p. 2.)

omnes. *Cap. lib. VI. c. 226. coll. lib. I. c. 68. e lib. IV. addit. l. §. 5. 1)*. Quod breviter et *Herardus, Archiepiscopus Turonensis* in suis Capitulis a. 855 inculcat *cap. 125. praescribens, ut presbyteri computum discant 2)*.

Cum Carolo M. atque Herardo mire consentiunt quotquot per ea tempora ac deinceps ecclesiasticae disciplinae regulas tradiderunt, ut adeo *Ludovicus Cellotius* in notis ad c. 22. *Cap. Walteri Aurelianen.* vere dixerit, episcopos notitiam computi ecclesiastici presbyteris et clericis pene non minus necessariam censuisse, quam orationem dominicam et symbolum. Ex eorum statutis pauca haec attulisse sufficiat.

Hincmarus, Archiepiscopus Rhemensis, vir sua aetate cum paucis eruditus, in *Capitulis synodicis anni 852. cap. 8. vult*, ut presbyteri *de computo etiam necessario plenissime instruantur 3)*.

Walterus sive *Gualterus, Episcopus Aurelianensis*, vir sacrorum canonum scientia ac pastoralis sollicitudine insignis, in *Capitulis synod. anni 872. c. 22.*, quod est *de Computo discendo*; a presbyteris exigit, *ut calculandi peritiam habeant et suos (clericos 4) aut scolares 5) in idipsum studiose erudiant 6)*.

---

1) *Migne Pat. Lat.. tom. XCVII. p. 283.* Caeterum Carolus Magnus anno 787. Roma discedens praeter cantores Romanorum et grammaticos peritissimos, etiam *calculatores* secum duxit, ut est apud *Ademarum* in *Vita Caroli M. c. 8.* Quin ipse, teste *Eginhardo*, artem computandi didicit.

2) *Migne. P. L. tom. CXXI. p. 773.*

3) *Migne P. L. tom. CXXV. p. 775.*

4) *C. Ut quisque 3 X. de vita et honestate clericorum. (III. 1.)*

5) *C. Presbyter 1 X. de celebrat. Missarum (III. 41),*

6) *Migne P. L. tom. CXXII. p. 744.*

Ratherius, Episcopus Veronensis, qui floruit medio saeculo X., in *synodica ad presbyteros* statuit, ut *computum minorem, id est epactas, concurrentes, regulares, terminum paschalem et reliquos, si est possibile, sapiant* ¹⁾.

Ahyto (qui aliis *Haito, Heito, Haido* nuncupatur,) *Episcopus Basileensis*, vir sanctitate vitae, doctrina et rebus gestis longe clarissimus saec. IX. in *Capitulari Ecclesiae suae*, quod viginti quatuor constat capitulis, declarat *sexto, quae ipsis sacerdotibus necessaria sunt ad discendum, id est: Sacramentarium, Lectionarium, Antiphonarium, Baptisterium, COMPUTUS, canon poenitentialis . . . . Ex quibus omnibus si unum defuerit, sacerdotis nomen vix in eo constabit* ²⁾. Qui canon etiam prostat apud *Burchardum, Episcopum Wormatiensem* ³⁾, tum *Decret. lib. II. c. 2*: *Quae presbyteri necessario discere et scire debeant* ⁴⁾, tum *Decret. lib. XIX. c. 8*, ubi sic proponitur: *Nunc ergo o fratres, qui voluerit sacerdotis nomen habere, in primis propter Deum cogitet, ut discat ea quae necessaria sint, antequam manus Episcopi caput ejus tangat, id est Psalterium . . . COMPUTUM . . . Istud est simpliciorum, quia si unum defuerit, etc* ⁵⁾ Habetur etiam apud s. *Ivonem, Episcopum Carnotensem* ⁶⁾, *Decret. part VI. c. 22. (Migne, t. CLXI. p. 450.)* et *Panorm. lib. III. c. 24 (l. c. p. 1135.)*, ac

¹⁾ *Migne Pat. Lat. tom cxxxvi. p. 564.*

²⁾ *Migne P. L. tom. cv. p. 763, et tom. cxv. p. 11.*

³⁾ Burchardus ex Monacho Lobienſi Episcopus Wormatiensis ordinatus, divinarum scripturarum sacrorumque canonum eruditione claruit circa a. 1008.

⁴⁾ *Migne P. L. tom. cxi. p. 625.*

⁵⁾ *L. c. p. 979.*

⁶⁾ Ivo, *Ep. Carnot.*, celeberrimus sacrorum canonum interpres, pietate ac doctrina conspicuus, duo eximia opera elucubravit circa a. 1080, quae exstant in *Pat. Lat. Migne tom cly—clxii.*

tandem medio saeculo XII relatus est in *Decret. Gratiani* c. 5 *Dist. 38* his verbis: *Quae sint sacerdotibus necessaria ad discendum? Quae ipsis sacerdotibus necessaria sunt ad discendum, id est liber sacramentorum, lectionarius, antiphonarius, baptisterium, COMPUTUS, canon poenitentialis, psalterium, homiliae* ¹⁾ . . . *Ex quibus omnibus si unum defuerit, sacerdotis nomen vix in eo constabit: quia valde periculosae sunt evangelicae minae, quibus dicitur; „Si caecus caeco ducatum praestet, ambo in foveam cadunt.“*

Quod si venerabilis Beda auctor esset ejus, qui inter ipsius opera recensetur ²⁾, libelli *De remediis peccatorum*, hujus canonis origo Haitonem integro saeculo anteisset. Admonitiones Bedae quippe tantum non ad verbum cum iis conveniunt, quae Episcopus Basileensis in suo capitulari proponit. *Nunc ergo, fratres, — verba sunt libelli citati — qui voluerit sacerdotalem auctoritatem accipere, in primis cogitet propter Deum, et praeparet arma ejus, antequam manus Episcopi tangat caput, id est Psalterium, Lectionarium, Antiphonarium . . . COMPUTUM, cum cyclo . . . Poenitentialem.*

Episcopos porro nunquam non solerter providisse, ut canones allegati servarentur utque nullus presbyterorum clericorum ab addiscenda computi scientia eximeretur, variae admonitiones synodales testantur, quas ex antiquissimis libris Pontificalibus collectas exhibet *Migne Patrolog. Latin.* tom. CXXXII., a pagina 458 ad pag. 462. Harum prima seu *antiqua*, a diacono post Evangelium

¹⁾ Diversi hi libri ad brevitatem quandam redacti atque in unum opus conjecti ad usum psalmodiae ecclesiasticae accomodati sunt; unde factum, ut liber ecclesiasticum officium compendio complectens *BREVIARIUM* appelleretur c. *Ex praesentium 3 X. de pignoribus* (III. 21.).

²⁾ Apud *Migne Patr. Lat.* tom. xciv. p. 569,

legenda, sic habet: *Computum, si non maiorem, saltem minorem, id est epactas, concurrentes, regulares, terminos paschales et reliquos, si est possibile, sapiat* (l. c. p. 458) Aliae duae, nova et novissima, quae ab ipso Episcopo sedente in faldistorio legebantur, clericis illud ipsum injunxerunt hisce omnino verbis: *Ut computum minorem ad inveniendam literam dominicalem, tempus intervalli diei Paschae et majorum mobilium festorum non ignorarent.* (l. c. pp. 460 et 461.)

Neque alio spectant, quae iisdem ferme verbis leguntur tum in *Homilia Leonis Papae IV. de cura pastoralis* (Migne t. CXV. p. 683.), tum in *sermone synodali s. Udalrici, Episcopi Augustani* (Migne t. CXXXV. p. 1074.), tum denique in *Commonitorio cujusque Episcopi ad sacerdotes sibi subditos*, quod ex Martene sumptum monumentis saeculi VIII. inseruit *Migne Patrol. Lat. tom. XCVI. pag. 1375* ¹⁾). Nempe omnimodis cautum esse voluere Ecclesiae Praesules, ne quis presbyterorum aut clericorum computi scientiam per sacros canones tanta sollicitudine commendatam ignoraret.

Idem illud studium, quo Episcopi instare atque urgere observationem canonum *de computo discendo* nunquam cessarunt, testatum tandem faciunt variae *inquisitiones canonicae*, quas vel in ipsis synodis, vel iis solutis per visitatores fieri per ea saecula jusserunt. Prioris h. e. *synodalis inquisitionis* exemplum habemus in antiquissimo illo *Ordine Synodi*, quem ex MS. Cod. saec. IX. inclyti Monasterii ad D. Petrum Salisburg. O. S. Ben. erutum in lucem emisit cl. *Phillips* in actis literariis ²⁾ Academiae C. R.,

¹⁾ De nexu inter homiliam Leonis Papae IV. (a. 855.) et alias admonitiones synodales cfr. quae habet *Migne* tom. cxv. pag 675. in *Collectoris praemonit.*

²⁾ Cfr. *Sitzungsbericht der philosoph. hist. Kl. der kais. Akademie der. Wissenschaften, Novemberheft des Jahrganges 1863.*

Vindobonensis, mense Novemb. 1863 (tom. 44. pag. 436). Ibidem enim presbyteri in synodo requiri jubentur *de computo, qualiter sc. feriam, lunam et terminos paschales, septuagesimae, quadragesimae, rogationum, pentecostes mensiumque initia et praecipuas festivitates in anno* (invenire sciant).

Visitationes ordinarias per singulas parochias instituendas quod spectat, ex capitulis inquisitionis *Reginonis abbatis Prumensis* ¹⁾, scimus, inter caetera, quae visitatoribus erant injuncta et illud fuisse, ut *presbyteri diligenter percunctarentur, si computum minorem, id est epactas, concurrentes, regulares, terminos paschales et reliquos sapiant.* (Cap. 92. apud *Migne Patrol. Lat.* tom. CXXXII. p. 191.) Ne quis vero in hac investigatione ignorantiam suam defendere posset excusatione de defectu literarum auxiliarium caeterorumque praesidiorum doctrinae, sollicita cura providerant Episcopi, ut et singulae ecclesiae, etiam minores, suum haberent computum, ad computum ecclesiae cathedralis conformatum ²⁾ et potiores libri liturgici in prooemiis suis continerent breves quasdam tractationes de temporum ratione scriptas cum *rotis paschalibus* ³⁾, prout etiam nunc videre est in antiquis libris, qui preces, caeremonias, ritus in Missa atque in divino officio adhibendos exhibent. Ut vero artis rationes ac praecepta in his libris proposita frequenti usu atque exercitatione sibi familiares redderent, praeceptum singulis sacerdotibus erat, ut ipsi post acceptam notitiam terminum Paschalis libris suis „*festâ omnia, vigiliâs et jejuniâ*“ absque ullo errore insererent,

¹⁾ Regino, Abbas Monasterii Prumensis electus a. 892, plura opera confecit, quae vide apud *Migne* tom. cxxxii.

²⁾ Cfr. historiam cycli Dionysii apud *Migne* tom. lxxvii. pag. 473. juncto Meichelbeck *Hist. Frising.* n. 740. ann. 855.

³⁾ De rotis hujusmodi cfr. *Migne l. c.* pag. 477,

uti habetur in *Concil. Provincial. Ravennat. ann. 1311. Rubric. X.* ¹⁾).

Nec alienam ab ecclesiasticis sanctionibus legem vitae doctrinaeque secuta est schola. Ejus rei locupletissimos testes habemus — praeter ipsam studiorum rationem in scholis ecclesiasticis receptam — celeberrimarum Universitatum statuta, peritissimorum juris interpretum commentarios, doctissimorum qui per ea saecula floruerunt virorum elogia. Singula perquam breviter attigisse satis erit.

In *ratione studiorum* itaque computum in numerum sacrarum disciplinarum venisse, quas sibi colendas sumere deberent clerici, ex trito illó atque apud omnes pervulgato effato cognoscimus, quod veluti fundamentum omnis partitionis studiorum ecclesiasticorum commentariis suis praefixerunt scholarum magistri, nimirum *secundum Augustinum in domo Dei quatuor esse necessaria*: Grammaticam *ad verba Dei intelligenda et debito modo exponenda*, Musicam *ad laudes Dei decantandas*, Jus canonicum, *ad jura ecclesiastica discernenda et defendenda*, Computum *ad festa mobilia et immobilia invenienda*. Cfr. *Matth.* et *Anian.* in *indice Auct. Computist.* Ad eandem normam exactae erant leges latae scholis ecclesiasticis, seu seminariis, in quibus juniores clerici ad omne clericalis officii munus instruebantur. Ad seminaria parochialia puerorum, quae Patres Concilii *Vasensis II. 529. secundum totius Italiae consuetudinem* ²⁾ in cujusvis parochi domo esse jusserunt, pertinent, quae ex *cap. 22. Walteri Aurelianiensis attulimus de clericis studiose in computo erudiendis*. Ad seminaria majora autem, quae sive in monasteriis sive in aliis domibus ecclesiae sub episcopali praesentia ³⁾

¹⁾ *Hardouin.* Coll. Concil. tom. vii. pag. 1366.

²⁾ *Hardouin.* tom. ii. pag. 105. can. i.

³⁾ Verba sunt Concilii Toletani ii. an. 531. (apud *Hardouin.* tom. ii. pag. 1139.) relata in *can. De iis quos 8. Dist. 28.*

ab antiquissimis usque temporibus constituta erant ¹⁾ prae-
ter canones de computo discendo jam adductos referri
etiam possunt, quae tradunt *ven. Beda* de studio arith-
meticae ecclesiasticae in scholis Anglorum *Hist. eccl.*
lib. IV c. 2. ²⁾ et *Hoffmann* de studio computi in Monasterio
Rhemensi sancti Remigii ³⁾ in *historia Cycli Dionysii* §.
XIV. ⁴⁾ *Vide Commentar. de Computo ecc. p. 195,*
verb. Sicfar.

Omnes nimirum, qui sacri ordinis hominibus educan-
dis erudiendisque praefecti erant, legem sibi scriptam nun-
quam non putarunt sanctionem illam Capitularis Caroli M.
(c. 72 lib. I.). Aquisgrani anno 789. promulgati et „*De*
ministris Altaris Dei et de schola“ inscripti, sc. *ut*
scholares psalmos, notas, cantus, COMPUTUM,
grammaticam per singula monasteria vel episcopia dis-
cerent ⁵⁾.

Ab episcopalibus clericorum seminariis ad publicas
Universitates gradum facientes ex earundem numero anti-
quissimam Academiam *Vindobonensem* memoramus, quae
ad exemplum Academiae *Parisiinae*, tamquam *Ma-*
tris ordinata iisdemque juribus ac privilegiis gaudens veram
imaginem *Studii generalis* illius temporis exprimit ac dicere,
si quae alia, pro testimonio potest, quibusnam literarum

¹⁾ De scholis *juxta ecclesiam constituendis, in quibus cle-*
rici disciplinis ecclesiasticis vacent, deque ministris super eos
eligendis agunt, tum *Eugenius II. et Leo IV.* relat. in *can. Ne-*
cessaria 3 C. XII. 9. 1. tum Patres Concil. Toletan. iv. an. 633
relat. in *can. Omnis aetas* 1. C. XII. 9. 1.

²⁾ *Migne Patr. Lat.* tom. xcvi, p. 174.

³⁾ De celebri hac schola Rhemensi s. Remigii, ipsa Parisina
academia olim illustriore, copiose agit *Joan. Launojus de scholis*
celebrioribus c. 21.

⁴⁾ *Migne P. L.* tom. lxxvii. p. 472.

⁵⁾ *Harduin* tom. iv. p. 842.

studiis ea tempestate Universitates floruerunt. Jam vero Computi ecclesiastici ratione traditam in iis fuisse argumento sunt ipsae ieges academiae, quibus studia regebantur. Edicunt enim *Statuta Facultatis artium Academiae Vindobonensis* ¹⁾ titulo XII., qui est, „de iis, ad quae Baccalarii Facultatis artium tenentur“ §. ultim., ut *Baccalarii hujus Facultatis disputent, legant gratis et propter Deum Computos et alia Mathematicalia, praecipue tamen Ecclesiae catholicae deservientia* (Cfr. *Pet. Lambec. Bibliothec. Caesar. lib. II. pag. 212.*).

Ex *juris interpretibus*, qui necessitatem studii arithmeticae sacrae ex mente sacrorum canonum omnimodis propugnarunt, prae caeteris adducimus *Guilhelmum Durandum*, juris utriusque doctorem celeberrimum et Episcopum Mimatensem in Gallia Aquitanica, quem ob *Speculum juris* tribus voluminibus editum *Speculatorem* vulgo nuncupant ²⁾. Is vero in eximio suo *Rationali divinorum officiorum*, quod absolutum est an. 1286 ³⁾, doctrinam canonis *Quae ipsis 5 Dist. 38. suam faciens lib. VIII. cap. 1. Sacerdotes*, inquit, *computum scire tenentur, alioquin vix eis nomen sacerdotis constabit* ⁴⁾.

Demum adeo laudata illa Computi peritia in *venerabili Beda*, in *Rabano Mauro*, in *B. Joanne Gorziensi* ⁵⁾

¹⁾ Ab omnibus Facultibus conjunctim confirmata an. 1389.

²⁾ Cfr. *Doujat. Praenot. cano. lib. V. c. 5.*

³⁾ Ut ex *lib. VIII. c. 9.* apparet.

⁴⁾ De antiquissima versione Rationalis Durandi in linguam germanicam an. 1384, cui titulus: „*Die Auslegung und Sache der gotteichen Ampte*“ videsis *Lambec l. c. c. vii. p. 778.*

⁵⁾ Joannes, Abbas s. Arnulphi Metensis, ratus neminem qui computi notitiae expertus esset, doctum haberi posse, in caeteris laudibus, quibus beatum Joannem, Abbatem Gorziensem, cumulat, et illud reponebat, quod *regulas supputationum temporalium memoriae civaci-*

in s. *Wilfrido* aliisque palam facit, in ea magnam scientiae partem scriptoribus ecclesiasticis visam esse consistere, ut adeo ea *rite intellecta jam tandem se quisque posset fateri scire, quod sacerdoti et religionis studioso esset omnium maxime necessarium*, ut habet *Praefat. ad Comput. nov. et ecc. Anonymi III.* de quo vide *Comment. de Comp. pag. 167.* ¹⁾ Sed nimius essem, si caetera hujusmodi documenta recensere scribendo vellem. Et haec quidem de jure antiquo.

B.

CANONES E JURE NOVO.

Ad *jus novum* quod spectat, res quoque testatissima est, computum ecclesiasticum iis in eo accenseri, quae clericos ac presbyteros callere oportet. Juvenes in seminariis recepti — verba sunt Concilii Tridentini *sess. 23. c. 18. de Reformat.* — *cantus*, Computi Ecclesiastici *aliarumque bonarum artium disciplinam discent.*

De valore hujus Tridentinae sauctionis autem nihil esse per contrariam consuetudinem detractum, ex variis Summorum Pontificum constitutionibus, necnon ex continuis praestantissimorum jurisperitorum commentariis intelligimus.

Pontifices quippe epistolis suis comminatoriis ad episcopos Tridentini decreti executionem urgere nunquam

---

ter ut nemo superius commendaverit. Migne P. L. tom. cxxxvii. p. 25.

¹⁾ Hic liber in editione *J. Weyssemburgeri* anni 1513 (Lands-huti impressa) ita inscribitur: *Computus novus et ecclesiasticus totius fere Astronomiae fundamentum pulcherrimum continens, clericis non minus utilis quam necessarius.*

omiserunt. Sic *Benedictus PP. XIII. Constitut. Creditae Nobis VII. Idus Maj. 1725.* de studiis clericorum in seminariis agens hunc in modum statuit: *Postremo saluberrimae praefati Concilii dispositioni inhaerentes volumus, praecipimus et sancimus, ut in omnibus seminariis tam hactenus erectis, quam imposterum erigendis alumni grammatices, cantus Gregoriani, Computi ecclesiastici aliarumquae bonarum artium tantum disciplina erudiantur.* Cujus constitutionis diligentem observationem inculcat Concilium Romanum ejusdem anni *tit. 30. de Magistris*, eamque accurate in omnibus sequendam in Appendice exhibet *sub n. 27. pag. 287. seqq.* Habetur etiam apud *Nicollis Praxis canonica tom. I. de Censibus n. 23.* Conferri quoque potest *Benedictus PP. XIV. Constitut. 2. tom. I. Bullar. Benedict. XIV.*

Neque justum neglecti Tridentini canonis dant colorem recentiores quidam Theologi, dum ejus legis causam per eam, quae post Concilium facta est, Kalendarii reformationem e medio sublatam esse contendunt. Olim quidem, ajunt, sub antiquo Kalendario res chronographicae obscura fuit et difficiles habuit explicatus, ut adeo non mediocris computi peritia exigeretur ad Kalendarium ecclesiasticum seu Directorium conficiendum; a tempore restituti Kalendarii vero nihil in ea re est negotii, quum et tempus celebrandi Paschatis sine ullo labore ac studio e tabellis Breviario praefixis erui possit et Directoria ecclesiastica a singulis Ordinariis quotannis edantur.

Ast accipienda excusatio haec non est. Et festa mobilia quod attinet, nec majorem difficultatem in iis determinandis habebant, qui ante tempora Gregorii XIII. vixerunt. Res quippe indubiis testimoniis est comprobata, computum Paschalem inde a saeculo VIII. jam pro singulis clericis nullatenus fuisse difficultatibus obstructum; tanta enim ubique calculorum exuberabat copia, qui

facillime poterant in quolibet spatia temporis paschales extendere circulos, ut omnibus ferme ecclesiis circuli Paschae catholici abundarent ¹⁾. Ex iis vero *legentes quique futurum omnem paschalis statum temporis inerrabili poterant intuitu prospicere*, ut ait Beda *de temporum ratione* c. 63.

Praeterea sacris canonibus praescriptam omnimodis erat, ut singulis clericis *Pascha quota Kalendarum die, vel quota luna deberet suscipi authentice intimaretur* cc. *Placuit* 25 et *De Observatione Paschae* 26 *Dist. 3^a de Cons.*, de quo disciplinae capite vide quae habentur in lib. *de Computo ecc.* p. 99.

Quod vero ad varia festa per annum ordinanda spectat, neque id singulorum industriae simpliciter relictum voluerunt antiqui, quum non solum canones ecclesiastici, sed vel ipsi libri liturgici juberent Episcopos subditis suis quotannis publice annuntiare quaecunque omnia e computo requiruntur ad Directorium divinorum officiorum conscribendum ²⁾, quin tamen ob hanc facilitatem festa omnia suis locis inveniendi unquam omiserint exactam observationem canonum *de computo discendo* urgere.

Quod ergo Pontifices restituto Kalendario subnectendos curarunt cyclos, ex quibus, *legentes quique*, ut verbis ven. Bedae utamur, *tempus Paschae inerrabili possunt intuitu prospicere*, ac caetera omnia facile invenire, quae ad usus ecclesiasticos scitu necessaria sunt, id profecto non efficit, ut clerici jam soluti existant obligatione, quae ipsis tot ac tam claris legibus, Tridentina maxime, est imposita.

Ex doctoribus tandem qui rationem studiorum in clericis instituendis declarantes ex mente Concilii Tridentini

¹⁾ Geolfred. in ep. ad Naiton. Apud Migne P. L. tt. lxxxix, p. 349 et xov, p. 271.

²⁾ Pontifical. Rom. Part. iii.

computum ecclesiasticum doceri in seminariis debere expressis verbis tradunt, legi praeter alios possunt;

Zerola, Thomas, Beneventanus, Episcopus Mino-riensis, († 1603), in *Praxi Episcoporum: part. I. verb. Seminarium* ad IV.

Possevinus, Antonius, († 1611), in *Bibliotheca selecta lib. IV. c. 12. §. 6. coll. c. 16. §. ult. 1)*,

Barbosa, Augustinus, Episcopus Ugentinus, († 1649), in *Collectan. Doct. ad cit. cap. Concilii Tridentini*.

Fermosini, Nicolaus Rod. de, Episcopus Asturicensis, († 1672), in *Tract. I. crim. in c. Quia nonnullis 4 de Magistris* (V. 5.), *quaest. 1. n. 19.*

Brancati, Franciscus Laurent. B. de Laprea, S. R. E. Cardinalis († 1693), in *Epitome canonum, verb. Clericorum seminaria §. Pueri autem*.

Pilatus, Leopoldus, Tridentin. et Jaurinen. Eccles. canonicus, in *Originibus juris Pontificii* (editis anno 1739) *lib. III. tit. 9.*

Devoti, Joannes, Archiepiscopus Carthaginensis, († 1820), in *Institut. canonic. lib. II. tit. II. §. 3.*

Sinzel, Michael, *Plan zu einem Clerical- und Priesterseminar pag. 153.*

Doctissimus Praesul Aquitanus in celebri oratione habita in Academia Religionis catholicae die 30. Septemb. an. 1864, edit. gallic. Paris, pag. 66.

Quibus addi et ii possunt, qui de doctrina promovendorum post Concilium Tridentinum agentes vel generatim ab omnibus clericis notitiam arithmeticae sacrae hodieque exigere docent cum *Franc. Zech* († 1772) ²⁾, vel speciatim quoad paroecias conferendas cum *Joan. Azor.* († 1603) ³⁾

¹⁾ Cfr. *de Computo ecc. pag. 191.*

²⁾ *Institut. Juris canonici* tom. III, sect. 2.

³⁾ *Institut. moral. part. II. lib. VI. q. 2.*

eos a munere parochiali de jure communi exclusos volunt, qui computum ecclesiasticum non callent.

Denique post omnes alios accedunt, qui ex recentioribus argumentum libri *de Computo ecclesiastico*, typis atrebatensibus ¹⁾ ante tres annos editi, in Ephemeridibus publicis recensentes in suis de hoc opusculo judiciis auctoris consilium ea de causa vel maxime probabant, quod adversarios Kalendarii Gregoriani refellendo ²⁾ simul vim legis Tridentinae in lucem protulerit atque illustrarit. Et nimirum cum hac laude librum de Computo ecclesiastico censebant

in Germania:

Salzburger Kirchenblatt an. 1864. Nr. 45;

Tiroler Stimmen an. 1864. N. 282;

Christlicher Pilger N. 27. an. 1864;

Augsburger Postzeitung. 13. Jan.

Oesterr. Volksfreund. Not. liter. N. 4.

Luxemburger Wort N. 19. (22. Jan.)

Chilianeum Würzburg. N. 2.

Eucharis Trev. N. 11. (12. Mart.)

Katholik Mogunt. mense Mart.

Kölnische Blätter N. 288 (21. Maj.) coll. notit.

lit. 1. Jan.

1865

¹⁾ Oeniponte apud *Felician. Rauch*.

²⁾ Lite kalendaria nuperrime redintegrata multum in utramque partem disputatum est. Ex acatholicis tres praecipue sunt doctores, qui Gregorianam formam acriter impugnarunt, nimirum *Maedler*, professor Torpatiensis; *Tatomir Mitovuk*, presbyt. schismat. in Hungaria (v. *Südtirol. Volksblatt*, N. 20. an. 1865), Editores ephemeridis Milan. „*Cronaca Grigia*“ (v. *L' unità cattolica* N. 27. an. 1865). Contra quos a Kalendario reformato steterunt *Heis*, prof. Monasteriensis (v. *de Comp. ecc. l. c.*), auctor commentarii *de Computo ecc.* cit. et *P. Dominicus Curcio*, Ord. Praedicat., proprio libello *de Kalendar. Gregor.* edito Siracus. typ. *Anton. Pulcio* 1864. Praeter hos, qui pro defensione Kalendarii Gregoriani scripserunt, ex astronomis etiam plures alii cum doctissimo professore

- In Croatia:* Zagrebacki Katolicki List Nr. 49.
(8. Decemb. 1864);
in Hungaria: Religio 3 decemb. 1864;
in Bohemia: Casopis katolického duchvenstva:
4. Februar. 1865;
in Gallia: Etudes rel. hist. et littéraires; Fé-
vrier 1865.
in Italia: Civiltà Cattolica Nr. 365 (Giugno 1865);
L' Eco delle Alpi retiche Nr. 20 (18
Febbrajo 1865).

Jure optimo igitur Praesules nostri in seminariorum statu-
tutis praescribunt, ut clerici sacrae Theologiae auditores
juxta canonicas sanctiones computo ecclesiastico instituan-
tur, in primis vero illis materiis summa cum cura erudiantur
quae ad usus ecclesiasticos atque ordinanda festa, mobilia
scitu necessaria sunt.

Sed praeter hoc legis praeceptum, quo clerici omnes
obstringuntur, nostra hac tempestate et alia existit studii
chronographici necessitas eaque gravissima, quod sc. eo in
scholis clericalibus neglecto tota res kalendaria serius
ocius in manus laicas deveniret atque ita Ecclesia sua
culpa primatum juris in constituendo aliquo negotio emit-
teret, quod tamen tum ex rei natura ¹⁾ tum ex Decretis

Argetander, direttore speculae astronomicae Bonnensis, pro eadem
causa praeclare dixerunt, ut adeo in Conventu Lipsiensi anni 1865,
postquam multis in eo fuit in contrarias partes disceptatum, laeta vic-
toria tandem ad Kalendarium nostrum pervenerit *in sessione habita
die 1. Septemb.* Qua de re vide *acta Conventus Astronomorum
(Kölnische Blätter: 21. Septemb. an. 1865.)* Conferri cum actis
Lipsiensibus astronomorum oratio potest, qua idem cl. vir D. Arge-
lander annum scholasticum 1865—66 solemniter exorsus est die 18.
Octob. (*Köln. Bl.: 21. Octob. 1865, N. 297.*)

Quibus in rebus sive per se sive per accidens ratio seu neces-
sitas concurret finis spiritualis, in iis potestatem suam Ecclesia jure
naturali et divino exserit, civilis autem societas eadem cedere debet,

Ecclesiasticis ¹⁾ ad forum spirituale pertinet. Quod periculum quam praesens sit ac velut quotidianum, ex ipsa lite Kalendaria non ita pridem a Russis per Francofurdienses redintegrata patet, quae nostro huius libello causam dedit quamque extremo hoc capite breviter et summatim exponemus. In Austria accedit, quod quum Orientales cum Occidentalibus conjunctissime vivant, dissensiones de Kalendario identidem incidere necesse sit. Sed qui tandem fieri potest, ut clerus Latinus rectam suam Paschatis rationem contra Orientales defendat, si rerum chronographicarum studium in seminariis sileat? Qui dijudicari sedarique poterunt de Kalendario certamina, si literae auxiliares neglectae jaceant? Ejusmodi concertationes autem eo facilius oriri debent, quo major est Orientalium numerus, qui in viginti tribus dioecesibus ²⁾ familiarissime

---

quod probatum vide apud *Tarquini: juris ecclesiastici publici* lib. I, cap. I, Sect. II, art. I, n. 54. Rem kalendariam autem rebus spiritualibus annumerari debere indubitatum est, quia *pertinet*, ut Benedictus PP. XIV. monet Constitut. *Allatae* mox citanda §. 1. *ad statuenda tempora Paschalis solemnitatis et annuae communionis, sicut etiam Quadragesimae dierumque festorum mobilitium quam immobilium*, quae omnia ad religionem spectant, quum honorem et cultum Dei, Sanctorum venerationem, finem supernaturalem et animarum salutem respiciant.

¹⁾ Jus Kalendarii reformandi quum a sacro Concilio Tridentino Sedi Apostolicae reservatum sit (Bulla Gregorii PP. XIII. *Inter gravissimas* in Prooemio; Constitut. Benedicti PP. XIV. *Allatae* §. 43) Summus Pontifex jure merito asserit citata Bulla *Inter gravissimas*, se in emendando proponendoque Kalendario *exequi, quod proprium Pontificis Maximi esse solet, ac pro data sibi a Domino potestate mandare, ut ab omnibus religiose suscipiatur religioseque observetur.*

²⁾ Tres in imperio Austriaco sunt Provinciae catholicae *ritus orientalis: Leopoliensis Ruthenorum et Graecorum, Leopoliensis Armenorum et Fogaraciensis Graecorum.* Metropolitae *Leopoliensi* (Lemberg) *ritus Rutheni* subjecti sunt duo Episcopi *ritus Ruth.: Stanislav. et Przemislensis.* necnon tres Episcopi *ritus Graeci:*

utuntur Occidentalibus quique eadem Kalendaria mixti styli adhibent atque ipsi Occidentales, uti monuimus disputationi praefando pag. 1.

S. II.

Breves quaedam animadversiones in novam Kalendarii rationem, propositam a cl. D. Maedler, in Torpatiensii Academia astronomo.

Ineunte mense Julio 1864 communicatae nobiscum sunt literae inclyti Collegii Eruditorum Francofurdiensium, cui nomen *Das freie deutsche Hochstift*, ad celebriores Academias Germaniae datae, quibus Francofurdienses, quid de nova illa, quam cl. D. Maedler in adjecto com-

---

Eperiesien., Muncacsien. et Crisien. Archiepiscopus *Fogaraciensis*, (qui sedem habet in Blasendorf, in Transilvania) suffraganei sunt *Magno-Varadini*, *Lugosini* et in *Szamos-Ujvár.*: omnes ritus graeci. Archiepiscopus Leopoliensis *Armenorum* autem suffraganeum non habet.

Qui vero nostaram partium non sunt Graeci sub duodecim Episcopis in variis imperii Austriaci partibus vivunt, e quibus Antistes *Carloviensis* in Syrmia (quae pars est regni Croatiae et Slavoniae), Patriarchae et Archiepiscopi dignitate eminent; Antistes *Cibinienis*, (Hermannstadt in Transilvania) autem Archiepiscopi et Metropolitae honore ordineque insignis existit. Reliquorum decem sedes sunt: *Arad*, *Budae* (S. Andr.), *Caransebes*, *Carlstadt*, *Czernowitz*, *Neusatz*, (Bacska), *Pakrac*, *Temesvár*, *Werschetz* et *Zara*, qui omnes utinam aliquando intelligant, qui sit animus Latinorum erga Ecclesiam Orientalem, illam veterem, quam nos inprimis suspicimus atque extolimus, qua nihil nobis est carius. Antiqui Patres graeci Duces nostri sunt, Principes nostri, Doctores nostri. Eorum in Orientalibus — indigenis praesertim — hodie reviviscat doctrina, eorum illi vestigiis nobiscum insistant, et nulla jam erit causa, quare a S. Romana Ecclesia separati maneant, quae eos maxima voce revocat, ut in ulnas suas redeant. Repete quae ea de re supra habes p. 57. et p. 98.

mentario ¹⁾ suaserat, intercalandi methodo alii sentirent, exquirebant. Erant autem Francofurdiensium literae hoc ferme exemplo.

II.

Pauca praefati de differentia inter duas intercalandi methodos, Julianam et Gregorianam, graviter conqueruntur et deplorant intollerabilem difficultatem, quae Kalendarii diversitas mutuis populorum commerciis affert ²⁾, atque ex ipsa hac commerciorum negotiorumque frequentia verbosiori disputatione planum facere contendunt, commune Kalendarium rem esse, qua populi carere amplius non possint ³⁾ adducta etiam eam in rem auctoritate Maedleri omni asseveratione affirmantis, omnes qui saperent merita illius nationis grato animo esse agnituros, quae rem tantae necessitatis ad effectum adducere serio aggressa fuisset. ⁴⁾

---

¹⁾ *Denkschrift des Herrn Kais. Russ. Staatsrathes Prof. Dr. Maedler. Dorpat 13. Nov. 1863.*

²⁾ Der Verkehr wird bedrückt durch die immer unerträglichere Schwierigkeit, welche die Verschiedenheit beider Zeitrechnungen bereitet.

³⁾ Je mehr wir die räumliche Trennung überwinden lernen, je allgemeiner und vielfacher der Verkehr in geistiger und sachlicher Mittheilung unter allen Völkern und Ländern der Erde ist, sich steigert, um so dringlicher und bedeutsamer erscheint das Bedürfniss einer allgemeinen, übereinstimmenden und durch die genaue Richtigkeit ihrer Grundlage an jedem Orte eine sichere Berechnung und Feststellung zulassenden und für möglichst ferne Zeiten von Fehlern befreiten Zeitrechnung. Et inferius:

Das Bedürfniss des regsten Verkehrs im Herzen von Europa fordert immer dringender die Verständigung zwischen der morgenländischen und abendländischen Zeitrechnung.

⁴⁾ „Die Verständigung ist ein nicht abzuweisendes Bedürfniss — und der Anerkennung aller Jahrhunderte würde diejenige Nation sich versichert halten können, von welcher der erste thatsächliche Schritt zur Verwirklichung dieses Zieles ausginge.“ Ita Maedler: *Die gesammten Naturwissenschaften. Aufl. 2. Bd. III. S. 671.*

III.

Ad rem kalendariam exinde transeuntes communis Kalendarii conficiendi caeterisque nationibus proponendi gloriam Germanis reservari tradunt, quod ad populares suos regnum in literis evidenter delatum sit ¹⁾, seque idcirco Dno. Maedler, natione Germano, viro ingentibus in rem literariam meritis insigni, in Academia Torpationsi in Russia, Astronomo primoque hujus negotii impulsori ²⁾ curam dedisse, rationem novi Kalendarii describendi, quam ipsi Eruditis proponerent.

III.

Denique in eam se spem erigi concludunt fore, ut principes operam suam cum doctorum studiis sociare velint ad opus perficiendum, quod cuique maxime necesse sit ³⁾, ejusque rei eo majorem fiduciam se habere, quod Alexander II., Imperator Russiae (cujus laudes plena manu in astra tollunt) novam hanc temporum rationem assensu suo sit comprobaturus ⁴⁾.

---

¹⁾ Die Anregung zur Verständigung, wenn sie Aussicht auf Erfolg haben soll, muss vom deutschen Volke ausgehen; — von demselben, an dessen Gränzen die Morgenländische und Abendländische Zeitrechnung sich vermischen und verwirren; vom deutschen Volke — das, friedfertig und ohne Eroberungsgelüste, der Bürge der Ruhe Europas, und jeder Glaubenslehre und Entwicklungsrichtung ihre Berechtigung gewährend, die Gegensätze derselben zu vermitteln sucht in höherer Gedankenweisheit und in menschenveredelnder Bildung.

²⁾ „Dem Herrn Mädler verdanken wir die Anregung dieser wichtigen Frage in unserer Zeit.“

³⁾ Somit dürfen wir hoffen, dass die weisen Staatslenker der am Weltverkehre theilhaftigen Völker der Erde gern geneigt sein werden, unsere Vorschläge zu unterstützen, wenn wir ihren Beistand und Ihre mächtige Mitwirkung zur Veranstaltung einer gemeinsamen Verständigung anrufen.

⁴⁾ Plerisque professoribus Universitatum quibuscum communicatae fuerunt literae Francofurdensium, non probabatur, quod inclytum illud Collegium Eruditorum ad humilem et servilem adulationem Imperato-

Commentarii autem a professore Torpatiensi compositi capita haec erant:

I.

Quemadmodum e Kalendarigraphia a varils populis magis minusve perpolita conjecturam merito facimus, quantum ii in literis artibusque fuerint eruditi; sic qui nobis mortuis futuri sunt hominibus curae a nobis in rationem temporum collatae argumento erunt, quantum in diversis artium disciplinarumque studiis saeculum hoc nostrum profecerit ¹⁾. Serae igitur posteritati opinionique de nobis suae debemus, ut subtiliores observationes astronomicas in diligentiorum Kalendarii castigationem conferamus sicque communi per omnia serviamus utilitati; nostrae nimirum existimationi, posterorum vero commodis curam habentes ²⁾.

II.

Praestituta secundum supputationes *Lehmanni* media quantitate anni tropici

$$365.d. 5. h. 48.' 45." = 365 \frac{51}{128}$$

ris se demittendo ejus amplitudinem ita illustrasset: „Auf des Czaren vorurtheilsfreie Gerechtigkeit, dessen erleuchteter Wille bei der zu erstrebenden Verständigung das gewichtigste Wort der Entscheidung zu reden haben wird, darf mit grösster Zuversicht gezählt werden. Die weisen Massregeln, durch welche seine Herrschaft schon nach so wenigen Jahren für immer in den Geschichtsbüchern seines Volkes mit unverlöschlichem Glanze verzeichnet ist, bürgen uns dafür.“

¹⁾ Wir können gewiss sein, dass die späteste Zukunft in Beziehung auf unser Jahrhundert keinen andern Massstab anlegen wird, als den, den schon ein alter Grundsatz ausspricht in den Worten: *an ihren Früchten sollt ihr sie erkennen.*

²⁾ Eine Kalenderverbesserung wird sich nie damit begnügen können, nur allein dem Bedürfnisse der Gegenwart zu genügen. Sie wird sich vielmehr ein höheres Ziel stecken; sie wird, und zwar so genau und gründlich, als sie es irgend vermag, auch die spätesten Geschlechter noch berücksichtigen, auf dass sie auch in der Erde fernsten Tagen erkennen mögen, was wir gewollt und vermocht, und uns den Dank abtragen mögen für das, was wir geleistet.

contra auctores Kalendarii Gregoriani, qui eam fecerant juxta Alphonsinos

365.d, 5.h. 49.' 12."

ac proinde emergente differentia 27.", quibus annus Gregorianus superat verum annum medium, Gregorianam anni formam adeo vitiosam censet, ut jam praedicat, quam intollerabilem confusionem ea sit temporum successu invecutura; post annos 300,000 nimirum Natalitiis Domini in dies vernos, festo Pentecostes autem in menses messorios retrolapsuris ¹⁾).

III.

Quanquam autem anni naturalis tropici magnitudinem a rerum coelestium gnâris praecise satis definiri jam posse statuatur, tria nihilominus animadvertit notatu dignissima: *primum*, quod fatendum sit, nondum omnino exactam et constantem anni rationem dari posse ²⁾); *alterum*, quod tamen minutissima haec differentia nobis adhuc incognita in nullo discrimine sit ponenda, quum tam paucula temporis scrupula, multorum saeculorum successione etiam, evariationis parum inducere queant ³⁾); *tertiam*, quod speciatim Aequinoctii verni a canonica sua sede futura divulgatio negligenda in praesens sit, existimans, rebus hujus mundi durantibus eos ipsos, qui futuri sunt, homines videre

¹⁾ Nach 300,000 Jahren wird Weihnachten in die Blüthenzeit der Natur, Pfingsten in die Erntezeit fallen.

²⁾ Sind diese Angaben ganz genau und zuverlässig? Sie sind es in dem Masse, als unsere Kenntniss der Planetenmassen genau ist. Werden diese einst vollkommen scharf gefunden werden, so werden wir auch zu einer Kenntniss der tropischen Jahreslänge und ihrer Veränderungen gelangen, die als vollkommen genau bezeichnet werden kann. . . . .

³⁾ Wir mögen uns leicht darüber trösten, dass wir für so entfernte Zeiten jetzt noch nichts völlig Sicheres vorauszubestimmen vermögen.

debere, num priscae Ecclesiae sanctionibus satisfacere velint ¹⁾).

IV.

Rejiciendae itaque Gregorianae methodo novam intercalationem in hunc modum substituit:

a) Quod Gregorius decrevit, ut in quadringentis quibusque annis primi quique tres centesimi sine bissexto transigerentur, quartus vero quisque esset bissextilis, corrigendum seu potius antiquandum id esse contendit, ejusque loco

b) Cyclum annorum 128 assumendum proponit ²⁾ eoque evoluto intercalationem diei embolimaei omittendam esse suadet. Hujus periodi annorum 128 initium ducatur ab an. 1900; anni deinde exacte divisibiles per 4. omnes bissextiles erunt usque ad an. 2028, qui pro communi habebitur, et sic porro anni communes erunt omnes hujus formae $1900 + n \cdot 128$; centesimi contra regulae communi subjacebunt.

c) Festa mobilia quod spectat, licet circa eorundem rectam celebrationem nonnisi per generale omnium christianarum confessionum Concilium statui quidquam posse autemet, putat tamen recedi a canonibus Nicaenis decerni-

---

¹⁾ Wenn nun auch jetzt noch eine, wenngleich geringe Ungewissheit herrscht, so kann man den Geschlechtern, die dann noch möglicher Weise der „letzten Dinge“ warten, getrost die Entscheidung anheimstellen darüber, ob sie sich diesen kleinen Spielraum der Frühlingsnachtgleiche von höchstens 2 Tagen hin und her gefallen lassen oder eine Anordnung treffen wollen, die geeignet ist, den 21. März durch alle diese Aenderungen hin beibehalten zu können.

²⁾ Quum anni quantitas media putetur $365\frac{3}{4}$ d., necessario sequitur, periodum annorum 128 constare debere annis bissextis 31 et communibus 97,

que posse, ut Pascha semper unius hebdomadis, h. e. septem dierum, spatio (ut prima Dominica Adventus) agatur ¹⁾.

V.

Hac ratione credit, convenire tandem inter Orientales et Occidentales de communi eaque genuina. Kalendarii forma posse.

Hucusque commentarius cl. D. Maedler, quemadmodum is in memoratis literis Francofurdiensibus exstat.

Etsi autem nostrae de nova methodo sententiae plene explicandae in praesens haud possimus immorari, subjungimus tamen hic paucas nonnullas extemporales et obiter sub manu natas annotationes, quas velim ut candidus lector pro sua aequanimitate aequi bonique faciat ²⁾.

II.

Occidentalibus quoque ac nominatim Ecclesiae Romanae necessarium semper visum est commune omnibus nationibus Kalendarium, quod ad leges astronomiae exac-

---

¹⁾ Ob man nicht besser thäte, die ganze bisherige Art der *Osterrechnung* fahren zu lassen und den Ostertag so weit zu fixiren, dass seine Datumsschwankung höchstens *eine* und nicht wie jetzt *fünf* volle Wochen umfasste? Doch es ist besser, diesen Gegenstand nicht mit der allgemeinen Kalender-Angelegenheit zusammen zu werfen, da sie eine abgesonderte reinkirchliche Angelegenheit bildet und ihre Lösung wohl nur auf einem allgemeinen Concilium aller christlichen Confessionen finden könnte.

²⁾ Erat quidem optandum, ut ratio novi Kalendarii a cl. D. Maedler proposita in eruditorum theologorum manus veniret, qui rem tanti momenti acutius subtiliusque pertractare, iidemque uberius ac latius exponere possent; at donec Chronographiae ac critices peritus censor potiora praestet, clerici exilibus his et paucis animadversionibus benevolenti animo utantur, quas e scriniis Canonistarum ac Computistarum deprompsimus.

tum ecclesiasticas sanctiones accurate referret, idque non solum propter civilium inter varios populos commerciorum frequentiam, sed multo magis propter communem rectamque Paschatis atque inde caeterorum festorum mobilium celebrationem, *ad conservandam*, ut ait Gregorius PP. XIII., *in celebrandis festivitibus inter christianas nationes concordiam* ¹⁾, ut ita constanti et omnis labis experte temporum supputatione Ecclesiae unitas splenderet ac confirmaretur. Studium occidentalium populorum suae aetatis testatum reliquit ipse Gregorius PP. XIII. in *Bulla correctionis Kalendarii*; quum enim *novam restituendi Kalendarii rationem* — verba sunt Pontificis — *ad Christianos Principes celebrioresque Universitates misset*, ut res, quae omnium communis esset, communi etiam omnium consilio perficeretur, illi, quod maxime optaverat Pontifex, concordēs responderunt eorumque ipse omnium consensione adductus peritissimos viros emendationi Kalendarii praeposuit opusque immensa Dei erga Ecclesiam suam benignitate perfecit. Et licet acatholici principes et respublicae initio pontificiam emendationem non reciperent, temporis decursu tamen Kalendarii Gregoriani veritate, idoneitate atque utilitate perspectis abjectaque quam temere contra illud conceperant opinione Catholicis accesserunt, sicque tandem magna omnium gratulatione effectum est, ut inter Occidentales populos concordia circa Kalendarium restitueretur ²⁾. Sed nec inter ipsosmet Orientales deerant, qui Kalendarium Gregorianum susciperent, uti videre est ex iis quae habet Benedictus PP. XIV. Constitut. *Allatae* §. 46. edit 26 Jul. 1755. ³⁾ Ast Russi

¹⁾ Bulla *Inter gravissimas* cit. §§. 5 et 12. (L. c. p. 488).

²⁾ Late hoc argumentum persecuti sumus in *Commentario de Computo Ecclesiastico cap. 2.*

³⁾ Regula generalis est, subditos quatuor Patriarcharum Orientis

magis odio Romani Pontificis et religionis, cujus ipse est caput, quam quod factum culparent, Occidentaliū emendationem adeo abhorrerunt, ut vel ipsis provinciis catholicis antiqui regni Poloniae, quae inde a temporibus Stephani Battorii, regis Poloniae, Gregorianum Kalendarium jam habuerant, in priori divisione regni Poloniae vero cum Imperio Russiā incorporatae sunt, errores antiqui Kalendarii iterum obtruserint ¹⁾. Itaque per ipsos Russos mutua populorum commercia inexplicabilibus illis difficultatibus obstructa sunt, quas nunc cl. D. Maedler, apud Torpatenses in Russia professor et Imperatori a consiliis status, tolerari jam posse negat et de quibus, Russorum nomine

---

non ligari novis Pontificiis Constitutionibus nisi in tribus casibus: *primo* in materia dogmatum fidei; *secundo*, si Papa explicite in suis Constitutionibus faciat mentionem et disponat de praedictis; *tertio*, si implicite in iisdem Constitutionibus de eis disponat, ut in casibus appellationum ad futurum Concilium. Vide ea de re editum Decretum relat. apud Benedictam PP. XIV tum *De Canonizatione Sanctorum lib. II.* c. 38, n. 15, tum Constit. *Allatae* ed. 26. Julii ann. 1755 §. 44. (Bullar. Bened. PP. XIV tom. iv. p. 135). Quoad quaestio- nem autem utrum Bulla Gregorii PP. XIII. *Inter gravissimas* Orientales afficiat, Benedictus PP. XIV. statuit Constit. *Allatae* cit. nn. 45—46: a) Italo-Graecis indictum fuisse Kalendarium Gregorianum, sed ita ut leniter eum iis sit actum; b) Graecis Orientalibus autem propositum tantum fuisse, sed nonnisi volentibus injectum. Ex iis Maronitae Kalendarium emendatum susceperunt in Synodo Provinciali an. 1736, velut cognoscere licet ex Constit. *Allatae* numero in textu indicato.

¹⁾ Repete ea, quae de correctione Kalendarii dicta sunt in *Comentario de Computo Eccl.* pp. 61 et 205. Caeterum vel ipsi Eruditi Francofurdienses obstinatum in errore animum adversariorum ex odio religionis deducunt. Ita enim verissime loquuntur *lit. cit.*: „Eine Verständigung hätte schon vor Jahrhunderten stattfinden können. Die Geschichte lehrt uns, dass theils ein falscher Glaubenseifer, theils und vielfach unter dem Deckmantel des erstern, engherzige Eifersucht in der Behauptung der irdischen Macht dieselbe nicht zu Stande kommen liess.“

ac commodo, apud varias Universitates Germaniae multa queruntur Eruditi Francofurdienses *lit. cit.*

III.

Acri sua disputatione pro novo eoque communi Kalendario eo jam spectant Russi, ut se ab erroribus antiqui Kalendarii liberent, quin ea, quae prius per repetitas leges statuerant, revocare cogantur. Quod ut absque dignitatis suae immi-
nutione consequantur, hoc stratagemate utuntur. Errores exiguos correctionis Gregorianaе, si qui sint, jactando ac in majus extollendo, manifesta vitia proprii sui Kalendarii contra alto silentio praetereundo, non expetiti, Occidentali-
bus se offerunt magistros aliam eisdem suadendo Kalendarii rationem simulque Imperatoris Russorum benignum consensum favoremque tanquam spem ferendi praemii ostendendo, siquidem novum Kalendarium acciperent. Ast ferendum non est, ut Kalendario Occidentalium inutilitatis nota affin-
gatur utque — quoad emendationis necessitatem — in eadem quasi linea cum Kalendario Juliano ponatur, quo Russi per novum aliquod Kalendarium omnibus commune difficultatibus evidentibusque erroribus suis se extricare possint. Etenim Kalendarium Occidentalium, quo nihil simplicius et popularius fingi potest, civili societati adhuc idoneum esse, ex eo patet, quod vel ipse cl. Maedler fateatur, ejus correctionem non apparere necessariam ante annum 2028. Quodsi vero post plurium saeculorum decursum aliqua correctio videatur adhibenda per extraordinariam unius diei intercalationem, fieri id facillima ratione potest salvo systemate Kalendarii Gregoriani adaequate sumpto et rite intellecto; tantum enim abest, ut ejusmodi insertio aliena a Gregorii PP. XIII. mente dici debeat, ut potius ejusmodi casum praevidens occurrenti defectui medendo hujus intercalationis medium ipse in antecessum propo-

suerit ac praescripserit: retenta caeteroquin consueta *ἐμβολιμῆς* forma ¹⁾).

Secus porro se res habet quoad Kalendarium Orientalium. In tirociniis haereret computi ecclesiastici, qui nesciret juxta leges Kalendarii Juliani

a) *Aequinoctium vernum*, quod Caesaris aevo 24 circiter Martii tenuit, hodie in 8 Martii remeasse, fierique post multa saecula debere, ut verni tandem dies in Februarium et ultra, h. e., in menses hibernos sint retrolapsuri;

b) *Cycli lunaris* methodum adeo vitiosam esse in assignandis Noviluniis, ut nostra aetate luna jam corniculata appareat, quum tamen juxta *Numerum aureum* in Kalendario Juliano adhuc coitum facere deberet;

c) quod ex praecedentibus resultat, *Pascha* ac per consequens reliqua etiam mobilia festa secundum Nicaenae synodi decreta non amplius celebrari, sed nunquam octiduo, aliquando integro mense, aliquando et quinque hebdomadis serius, uti v. g. eveniet anno 1869. Videsis *Comput. Eccles. pag. 130.* ²⁾). Qua triplice labe quum expers sit Kalendarium Occidentalium, non est cur hi com-

¹⁾ „Qui tamen error, si ad unum diem excreverit, facile per intercalationem extraordinariam unius diei in aliquo anno communi corrigetur.“ *Clavius Romani Kalendarii explicat.* cap. V. Editionis Moguntinae an. 1612 pag. 23.

²⁾ Rebus hujus mundi durantibus Pascha Graecorum in menses aestivos et ultra prolapsurum esse, computus ecclesiasticus docet. Sic, ut unius saeculi exemplo proposito hanc festorum *προέμπτωσην* illustremus, ab anno 4900 ad annum 5000 Pascha ter incidet in 24 April *vet. Styl.* qui dies 29 Maji respondet juxta exactam supputandam rationem Kalendarii Occidentalium: sc. annis 4901, 4985 et 4996, ut adeo festum Pentecostes medio fere mense Julio agendum sit, quae omnia late exornavimus in *Computo Eccl. pp. 130-131.*

moveri se sinant ad gratificandam Russis praeclaram suam temporum rationem.

III.

Quod si Mädléri iudicio gratiam illi habere debemus, qui exacti communisque Kalendarii restituendi vel solum initium facit, est profecto, cur grata mente memoriam recolamus tot insignium virorum, in Ecclesia catholica pietate et doctrina florentium, Summorum Pontificum maxime, qui nil unquam intentatum liquerunt, ut Kalendarium ad canones astronomicos exactum usibus civilibus accomodarent. Ex iis quae ea de re copiose disputavimus in *Computo Ecco.* cap. 2. satis sit haec memorasse.

Petrus de Alliaco, Cardinalis Cameracensis ¹⁾, Joanni PP. XXIII et synodo Romanae an. 1423 libellum obtulit *de emendatione Kalendarii*, quo accepto Pontifex Decretum circa istam causam formavit, illud tamen executioni mandare noluit, usquequo sedato schismate Deus Ecclesiae suae pacem reddidisset. Schismaticis Pontificibus sede motis idem Cardinalis libellum suum cum Decreto Pontificio exhibuit Concilio Constantiensi an. 1417. Quum autem nec hoc loco res perfecta fuisset, *Nicolaus Cusanus* ²⁾ in Concilio Basileensi idem argumentum erudito opusculo tractavit. Rursus constitutum erat *Leoni PP. X.* negotio kalendario finem imponere in Concilio Lateranensi V, qua-

¹⁾ *Petrus de Alliaco*, natione Gallus, Cardinalis et Episcopus Cameracensis, Academiae Parisiensis Cancellarius et in Collegio Navarensi praceptor Joannis Gersonis, natus anno 1350 obiit 1425. (*De Comput. Eccles.* p. 160.)

²⁾ *Nicolaus de Cusa*, quae est villa ad ripam Mosellae, in Diocesi Trevirensi, illustris Cardinalis, Pontificis in Germania legatus, Episcopus Brixinensis, subtilissimi ingenii philosophus, theologus et mathematicus multarumque linguarum peritus, praeter alia quam plurima, scripsit *de reparatione Kalendarii*. Decessit Tuderti in Umbria an. 1464 annorum 63. (*De Comput. Eccles.* p. 173.)

propter ad *Maximilianum* Imperatorem scripsit, ut ejus jussu praestantes mathematici vel Romam venirent, vel per literas mentem suam aperirent in decima Concilii sessione Kalendis Decembribus an. 1514 habenda. Votis Pontificis satisfactorius Imperator ejus voluntatem Academiae Ingolstadiensi significavit, ex qua Doctor *Joannes Eckius* libellum, cui titulus: *de vera Paschatis celebratione Joannis Eckii Theologi* ¹⁾ *Diarthosis ad Leonem X. Pont. Max.* Romam misit. Sed gloriam confecti hujus negotii Deus reservavit *Gregorio PP. XIII.*, qui, *ut res quae omnium communis esset, communi etiam omnium consilio perficeretur, an. 1577 compendium novae rationis restituendi Kalendarii* misit ad Principes et celeberrimas quasque Academias, adhortans mathematicos, ut re diligenter considerata, aut ea quae proponebantur probarent, aut, si quid istis rectius nossent, candide impertiri vellent, promittens insuper, quae ratio majori doctorum virorum parti aptior convenientiorque visa fuisset, eam quasi totius Christiani Orbis consensum se esse probaturum ac secuturum ²⁾. Auditis igitur ponderatisque doctorum hominum sententiis negotium hoc feliciter absolutum et Kalendarium novum, regulis Astronomiae accurate accommodatum, per orbem Christianum promulgatum fuit adjecta, quam jam adduximus, Bulla *Inter gravissimas*. VI Kal. Mart. 1582 ³⁾, in qua Pontifex totius operis rationem de-

---

¹⁾ *Joannes Eckius*, Artium, Decretorum et Theologiae Doctor, professor Ingolstadiensis celeberrimus, *Mederero* teste ante alios omnes docendo, disputando, scribendo effulsit, *haeresiomastiæ* vulgo dictus. Obiit an. 1543. (*De Comput. Eccles.* p. 176.)

²⁾ Extat apud *Clavium Operum Mathematicorum*, Editionis Moguntinae an. 1612 tom. V. pp. 8 seqq.

³⁾ *Bullar. Magn.* Edit. Luxemburg. tom. II. pp. 487 seqq. et *Clav.* loco, quem modo indicavimus pp. 13 seqq.

clarat, nimirum, quomodo ipse in hac cogitatione curaque versatus peritissimos viros emendationi Kalendarii praeposuerit, eorum industria adhibita confusionem omnem sustulerit, menses diesque praecurrentes retraxerit ac labantem festorum normam juxta oecumenicae Synodi Nicaenae normam restituerit, certis datis regulis in aeternum duraturis. Atque hic ille est *Gregorius PP. XIII.*, patria Bononiensis, vir orbi literario rebus praeclare gestis notissimus, qui omnes virtutes Summo Pontifice dignas felicissimo nexu copulavit, cujus pietas, doctrina, prudentia perenni elogio celebrabitur. Ad laborum praemia evocatus obiit anno 1585, aetatis 83. Academia Bononiensis civi suo hocce mnemosynon posuit:

GREGORIO XIII. PONT. MAX.

ANNUARUM REVOLUTIONUM FELICISS.

RESTAURATORI.

*Tempora qui seros Phoebi referentia gyros
Toto, sancte senex, orbe venire facis:
Scilicet ut redeat nunquam revocabilis annus
Atque suam teneant festa sacrata diem
Nae Tu Caelicolis gratum atque perutile nobis,
Immortale Tibi conficis auctor opus.*

IV.

Canone a cl. D. Mädlar praestituto, ex diversarum gentium anni Kalendarii ratione diligenter perpensa ferri judicium de literarum artiumque cultura posse, jure merito inferimus, in designanda recta anni forma atque in tuenda genuina Kalendarii methodo rem Ecclesiae catholicae prae caeteris christianis confessionibus hucusque adeo inferiorem non fuisse, ut imo palmam manifesto tulerit.

V.

Cum eodem cl. professore consentimus, anni intercalationem (quum ea sit *Ἐμβολιμῆς* ratio ultima, ut tempo-

ris cum motu solis *Ἐποφωρισ*, ut Graeci dicunt, obtineatur) quo minor, quo itidem expeditior, quo denique in annorum periodorum defectibus sarcientiis verum propius assecuta fuerit, eo et meliorem extituram ¹⁾, negamus tamen, Gregorianam methodum hisce dotibus carere, vel ex ea — adaequate sumpta et rite intellecta — illa confusionis incommoda emergere, quae cl. D. Mädler adducit, prout commodum ex authentica *Explicatione Christophori Clavi* ²⁾ notavimus (heic II). Unde

VI.

Censemus retinendam omnino Gregorianam intercalandi rationem, curandumque, ut mens Pontificis Maximi exacte impleatur. Id vero — in memorata hypothesi mediae quantitatis anni tropici — eo fieri modo credimus, quem doctissimus D. E. Heis, professor Monasteriensis, in suis ad Francofurdienses hac de re datis responsis ³⁾ suggessit, scilicet ut — servatis quoad caeteros periodos Gregorianis intercalandi legibus — ab anno 3200 post singulos annos 3200 unus pro non bissextilli habeatur, ut

¹⁾ Die praktische Seite der Frage fordert eine Anordnung, die durch möglichste Einfachheit, leichte Verständlichkeit und bequeme Anwendbarkeit, so wie durch Anpassen an die bestehende Einrichtung, ohne schroffe und störende Uebergänge, sich zu einer volksthümlichen eignet.

²⁾ *Clavius*, Christophorus, S. J., natione Germanus, patria Bambergensis, mathematicorum princeps ac sui temporis *Euclides* vulgo dictus, unus ex omnibus a Summis Pontificibus electus est, qui Kalendarium reformatum explicaret, quod luculentissime fecit: reformationem etiam contra Maestlinum et Scaligerum egregie tutatus. Fuit in eo non minor animi demissio morumque religiosissimorum sinceritas, quam ampla rerum mathematicarum eruditio. Aetate meritisque gravis Romae vita defunctus est die 6 Febr. an. salutis 1612, aetatis 75. *Vida Com. de Computo Eccles.* p. 173.

³⁾ *Denkschrift des Herrn Prof. Dr. Eduard Heis, mit Rücksicht auf die Denkschrift des H. Dr. Mädler* d. 11 April 1864. (Referatur in *Ephemeride Natur und Offenbarung*, tom. X, fasc. 9 pag. 411).

adeo bissextis adnumerandi non sint v. g. anni 3200, 6400, 9600 etc.

VII.

Sedem Paschatis quasi *immobilem* h. e. intra septem dierum spatium figendam, quod spectat, id recipi ab Ecclesia catholica nunquam posse indubitatum est, quum christianae traditioni manifesto repugnet. *Quaeris, inquit. s. Augustinus* ¹⁾, *quae causa sit, cur anniversarius dies celebrandae Dominicae passionis non ad eundem. redeat anni diem, sicut dies, qua traditur natus: et deinde subiungis: si hoc fit propter sabbatum et lunam, quid sibi velit in hac re observatio sabbati et lunae?*

Hic primum oportet noveris, diem natalem Domini non in sacramento celebrari, sed tantum in memoriam revocari, quod natus sit, ac per hoc nihil opus erat, nisi revolutum anni diem, quo ipsa res acta est, festa devotione signari. Sacramentum est autem in aliqua celebratione, cum rei gestae commemoratio ita fit, ut aliquid etiam significari intelligatur, quod sancte accipiendum est. Eo itaque modo agimus Pascha, ut non solum in memoriam quod gestum est revocemus, id est, quod mortuus est Christus et resurrexit, sed etiam caetera, quae circa ea attestantur ad sacramenti significationem convertere non omitteremus.

Postquam deinde vocabulo Paschatis accurate declarato ostendit, *transitum de hac vita mortali in aliam vitam immortalem in passione et in resurrectione Domini commendari, ac innovationem vitae nostrae quemdam transitum esse de morte ad vitam, s. Doctor copiosissime disputat de significatione mystica singulorum elementorum canonis Paschalis, h. e., primi mensis seu mensis novorum,*

---

¹⁾ Epist. 55 alias 119 ad inquisitiones Januarii l. II Apud *Migne P. L.* tom. XXXIII., pp. 204 seqq.

Lunae XIV, seu tertiae hebdomadae ejusdem mensis nec non Sabbati seu diei Dominici; ac tandem quae de vi atque efficacia signorum in ejusmodi mystica festi celebratione occurrentium decem capitibus fuse dixerat una comprehensione complexus in extrema explicatione hanc summam suarum cogitationum facit c. XI, n. 21. „Ad ignem amoris nutriendum et flatandum quodammodo, quo tanquam pondere sursum vel introrsum referamur ad requiem (in coelis), ista omnia pertinent quae nobis figurate insinuantur; plus enim movent et accendunt amorem, quam si nuda sine ulla sacramentorum similitudinibus ponerentur. Cujus rei causam difficile est dicere. Sed tamen ita se habet, ut aliquid per allegoricam significationem intimatum plus moveat, plus delectet, plus honoretur, quam si verbis propriis diceretur apertissime. Credo quod ipse animae motus quamdiu rebus adhuc terrenis implicatur pigrius inflammatur; si vero referatur ad similitudines corporales, et inde referatur ad spiritualia, quae illis similitudinibus figurantur, ipso quasi transitu vegetatur et tanquam in facula ignis agitatus accenditur et ardentiore dilectione rapitur ad quietem in Spiritu Sancto ¹⁾. Cae- terum praeter s. Augustinum loco, quem modo indicavi- mus, multa de secretioribus iisque mysticis Paschalis tem- poris rationibus scripserunt Doctores catholici, antiquae traditionis testes, ex quibus in primis consule, si lubet, qui ea de re gravissime agit ven. Bedam. De temporum ratione Cap. 64. quod est, de typica Paschae interpre- tatione ²⁾. Ejus autem aliorumque scriptorum explicationis summa haec est: Ideo Pascha non ad eundem redit anni diem, sicut tempus Dominicae nativitatis, quod ibi nati- vitatis ipsius memoria tantum sollemnis habeatur, hic vero vitae venturae et mysteria celebrentur et munera capian-

¹⁾ Migne P. L. tom. xxxiii. p. 214.

²⁾ Migne P. L. tom. xc. p. 516. seqq.

tur. Unde et nomen ipsum *Paschae, transitum de morte ad vitam* significans, congruum quoque mysteriis temporis inquit. *Primo*, ut aequinoctio transcenso tenebrae mortis a vera luce vincantur; *deinde* ut primo mense anni, qui dicitur *mensis novorum*, vitae novae gaudia celebrentur; *tertio*, ut resurrectio die tertio facta, et tertio tempore saeculi, h. e., sub gratia manifestata, quum jam ante legem et sub lege in prophetico lateret aenigmate, in tertia lunae septimana veneretur; quum et ipsa tunc lunae conversio mentis gloriam de terrenis ad coelestem doceat mutari contuitum; atque *ad ultimum*, ut dies Dominicus, conditione lucis insignis et triumpho Christi venerandus, nostra quoque resurrectione nobis exoptabilis in memoriam revocetur.

Et haec quidem scientia est *sacri quo*, ut ven. Beda ait l. c., *totum tempus Paschale redolet mysterii* — diligenter quaerenda ac sancte custodienda. Quae vero de ea, sicut generatim de omni scientia, in epilogo suae ad Januarium epistolae praeclare monet s. Augustinus cap. 31, ea nos clericis, qui hucusque nostra legere sustinuerint, vale facientes iisdemque bene precati memoriae ergo heic ἐν τῇ ἐσχάτοισι adscribere non gravamur. Haec ergo sunt extrema verba s. Doctoris ab amico discedentis: *Sic adhibeatur scientia tamquam machina quaedam, per quam structura charitatis assurgat, quae maneat in aeternum, etiam quum scientia destruetur* (I. Cor. XIII.); *quae ad finem charitatis adhibita multum est utilis, per se autem ipsa sine tali non modo superflua, sed etiam pernicioza probata est* ¹⁾.

¹⁾ Migne, P. L. tom. XXXIII. p. 223.

INDICES

NOMINUM ET RERUM NOTABILIMUM.

A.

	Pag.
Acta Congregationis Epporum. Florent. an. 1787	105
Acta et Decreta Synodi Pistorien. an. 1786	112
Actio — <i>infra actionem</i>	48
Ἀδελφοποία πνευματική	98
Admonitiones synodales de computo Eccles.	122
Adventus Domini	62
Ahyto Basileensis	121
Albis — <i>Dominica in Albis</i>	42
Alexander PP. II.	46
Alexander II. Imperator Russiae	138
Allatae — Const. Bened. PP. XIV	134
Alliaco, Petrus de	146
S. Ambrosii fest. dupl.	114
Ἀνάληψις	43
Ἀναστάσιμος κανὼν	13, 82
— — μὲν πάσχα	27
S. Andreas Cretensis	82
Anni quantitas media	138
Annotinum Pascha	40
Ἀντιπάσχα	41
Ἀπόκρισις, κυριακή τῆς α΄	32
Ἀπόκρισις, ἀπολυτίκιον	99
SS. Apostolorum fest. dupl.	114
— — jejunium	59

	Pag.
Arad, in Hungar., sedes Eppi. Orientalis	135
Argelander, Astronom. Bonnensis	133
Artziburium	29
Ascensio Domini	43
<i>Auctorem fidei</i> — Const. Pii PP. VI.	112
S. Augustini, fest. dupl.	114
Azor	131

B.

Bacska, <i>vid.</i> Neusatz.	
<i>Βαῖων, κυρίαρχὴ τῶν β.</i>	24
Barbosa	131
ven. Beda	122, 130
Benedicite. Deus	103
Benedictio populi	99
— mensae	103
Benedictus PP. XII.	129
Benedictus PP. XIV. <i>vid.</i> Allatae.	
Blanchinius	67
Blasius Camillus	51
Borghesi Tiberius AEppus. Senensis	107, 108
Brancati	131
Brandonum Dominica	21
Brontologion	8
Buda (Ofen) sedes Eppi. Orientalis	135
Burchardus Wormatiensis	121
Butterwoche	32

C.

Calatio populi	5
Calendarium <i>vid.</i> Kalendarium.	
Canon	48, 78
++ ad SS. Deiparam	84
— magnus	83, 97

	Pag.
Canonarcha	81
Canonarium	82
Canones <i>de Computo distendo</i>	119
Canonizatio Sedi Ap. reservata	114
Canonizationis Decreta ut Graecos tangant	57
Canticum, <i>vid.</i> Oda.	
Capitilavium	23
Capitularia Caroli M.	119, 126
Capitulum	103
Caransebes sedes Eppli. Orientalis	135
Cărena	25
Carlowitz sedes AEppi. Orientalis	135
Carlstadt sedes Eppli. Orientalis	135
Carnisprivium	32
Carnovale	32
Carolus M. <i>vid.</i> Capitularia	
Cellotins Ludov.	120
Ceolfridus	130
Charwoche	25
Chronographia	118
Chronologia	119
S. Chrysostomus	54
Cibinium, <i>vid.</i> Hermannstadt.	
<i>Circumdederunt me gemitus</i> Dominica	32
Cœna Domini	26
Clavius Christophorus	149
Clemens PP. V.	50
— PP. XIII.	48
Colendarium, <i>vid.</i> Kalendarium.	
Collecta	69
Competentium Pascha	23
Computi Eccles. principia	117
Conceptiva festa	18

	Pag.
Concilium Roman. an. 1725	129
SS. Cordis Jesu cultus in Eccl. Orientali	53
— — — — — Occidentali	59
— — — festum	51, 106, 111, 113
Corporis Christi festum	49
Crisiensis <i>vid.</i> Kreuz.	
Curcio	132
Cusanus Nicolaus	146
S. Cyprianus	48
Czernowitz, sedes Eppli. Orientalis	135

D.

Defunctorum commemoratio	167
Devoti	131
<i>Diabolus recessit</i> Dominica	20
<i>Διακαινίσμιος</i>	40
Dimissio	99
Dominici dies per annum	45, 71
Duplex officium	116
Durandus	127
<i>Δωδεκάμερον</i>	61

E.

Eckius Joan.	147
<i>Εἰρμός</i>	13, 94
Embolismus	118
Eostre	37
Eperies sedes Eppli. rit. Gr. Cath.	136
Epiphania	76
<i>Εὐαγγέλια ἐκλογάδια</i>	71
SS. Evangelistarum fest. dupl.	114
Euthymius Syncellus	84
Exaltationis s. Crucis Domin.	60, 74
<i>Ἑχός, vid.</i> octoëchus,	

Pag.

F.

Fasti	7
Fermosini	131
Festa mobilia Eccles. Occident.	2, 18
— — — Orient.	3
— recentiora Kalendarii	104
— ad altiorem ritum elevata	113
— conceptiva <i>vid.</i> conceptiva.	
Filii prodigi Dominica	31
Fleischfaschingssonntag	32
Florum dies seu Pascha floridum	23
Focorum Dominica	21
Fogaras sedes AEppi. rit. Gr. Cath.	134
Frankfurt <i>vid.</i> Hochstift.	
Franzesi Petrus Eppus. Montis-Politiani	106, 109
Fraternitas spiritualis	98
<i>Φῶτα, φωτισμός</i>	27, 76

G.

Georgius Syncellus	119
Gloria Patri etc.	48
C. <i>Gloriosus</i> un. de reliq. et ven. SS. in VI.	17, 113
Graeci in Imperio Austriaco	134
Grammatica	125
Gratiani Decretum	122
S. Gregorii M. fest. dupl.	114
Gregorius PP. XIII.	134
Grimaldus	100
Gründonnerstag	27
Gualterius Aurelianensis	120

H.

<i>Habemus ad Dominum</i>	48
Haito, <i>vid.</i> Ahyto.	

	Pag.
Heis, Astronom. Monasteriensis	132, 149
Hemerologium	8
Herardus Turonensis	120
Hermannstadt sedes AEppi, Orientalis	135
S. Hieronymi fest. duplex	114
Hincmarus Rhemensis	120
Hirrus <i>vid.</i> εἰρηός.	
Historia	119
Horarum canonicarum praeceptum	16
— — rationes mysticae	17
Horologium	8
Hochstift, das freie deutsche	135, 137
Hosanna Dominica	23
<i>Humiliate capita Vestra Deo</i>	102

I.

Ἰδιόμελον	97
Inquisitiones canonicae	123
Intercalandi methodus Gregoriana	141
— — a cl. Maedler proposita	141
<i>Inter gravissimas</i> — Const. Gregorii PP. XIII.	147
S. Isidor Hispalensis	67
Ivo Carnotensis	121

J.

Janseniani	106, 110
Jejunium ss. Apostolorum	50
— IV Temporum	70
Joannes PP. XXII.	47, 50
— Diaconus	68
B. Joannes Gorziensis	127
<i>Judica</i> Dominica	23
B. Juliana Leodiensis	50
Jus canonicum	125

K.

<i>Καλανδολόγιον</i>	7
Kalendarii etymologia	4
— homonymia	6
— synonymia	7
Kalendaria civilia mixti styli	1, 134
Kalendarii communis necessitas	136, 140
Kalendarium novum a cl. Maedler conscriptum, a Francofurdiensibus propositum	137
Kalendaria lis redintegrata	132
— strenua	4
Kalendarigraphia	118
Kalende, die kleine	4
<i>Καθίσματα</i>	14
<i>Κανόνιον</i>	119
<i>Κανών</i> etc <i>vid.</i> canon.	
Käsefaschingssonntag	33
<i>Κεφαλοκλισία</i>	102
<i>Κτητορικά</i>	11
<i>Κοντάκιον</i>	95
Kreuz sedes Eppli. rit. Gr. Cath.	135
<i>Κρεωφαγία</i>	32

L.

<i>Laetare Dominica</i>	21
Laterculus	7
Lehmanni tabellae astronomicæ	139
Leo PP. IV.	123
— — X.	146
Leopoldus Archidux Hetruriae	106
Leopolis sedes AEpporum. rit. ruth. et armen.	134
Lilius Aloysius	142
Lucae Dominicae	60
Lugosinum sedes Eppli. rit. Gr. Cath.	135

	Pag.
Luminum Sabbat.	27
— dies	77

M.

Maedler, Astronom. Torpatiensis	132, 136, 139
Magna Hebdomas	24
Magno-Varadin. sedes Eppli. rit. Gr. Cath.	16, 135
S. Mamertus	43
Mancini Rainer. Eppus. Faesulan.	106
Marterwoche	25
B. Margarita M. Alacoque	55
Matricula	7
Matthaei Dominicae	45, 60
Maximilian. Imperator	147
Media Quadragesima	21
Mediana Septimana	23
Membrive Bernardin.	52
Menaea	9
Menologium	8
Μεσσηνίστιμος	22
Μεσσηνιστηχοστή	43, 82
Missae tres in fest. Nativ. Domini	64
Milovuk Tatomir	132
Moeropust seu Mesopust	32
Munkács sedes Eppli. rit. Gr. Cath.	135
Musica	125
Muta Hebdomas	25

N.

Nativitatis Christi vigilia	61, 63
— — Festum	64
Νεχροῦσαιμος κανών	82
Neusatz sedes Eppli. Orientalis	135
S. Nicephorus Patriarcha CP.	8

Nicephorus Callistus Xanthopulus, scriptor graecus saec. XIII	10

O.

Occasio scribendi	1
Octoëchos	12, 95
Oculi Dominica	21
Oda	94
Officium paschale	43
O oikos	96
Onuphrus vid. Panvini.	
Orationes de SS. Corde Jesu	59
Ordo librorum in officio legendorum	16
Ordo rei divinae	11
Orientales in Imperio Austriaco	134
Orthodoxiae Dominica	21
Ostern	34, 37

P.

Pakrac sedes Eppli. Orientalis	135
Palmarum Dominica	23
Pannilini Jos. Eppus. Clusio-Pientin.	111
Panvinius Onuphr.	69
Papp-Szilágyi Rmus Eppus. M.-Varadinen. rit. Gr.	
Catholicorum	15
Paracletice	13
Parasceve	27
Passionis Dominica	23
Pascha	18, 34
Paschales regulae	18, 19
Pelagius PP. II.	48
Pentecostarium	12
Pentecostes	44
— Benedictio	100

	Pag.
Pilati	131
Pius PP. VI. <i>vid.</i> Auctorem fidei.	
Poenosa Hebdomas.	26
Possevinus	131
Praecentor	81
Praefatio SS. Trinitatis	47
Primae dimissio	103
Primicerius	81
Processio SS. Sacramenti	51
Promissiones cultoribus SS. Cordis Jesu factae	55
<i>Προσφωνήσιμος</i>	29
Przemisl. sedes Eppli. rit. ruthen.	134
Psalterium	14
Publicani et Pharisei Dominica	28
Puncta ecclesiastica Eppis. Hetruriae proposita an. 1787	105

Q.

Quadragesima	20
— s. Martini	52
Quinquagesima	33
— Paschalis	40

R.

Raban. Maur.	127
Ratherius Veronensis	121
Rationale divinorum offic. Durandi	127
Recentiora festa Calendarii	104
Regino Prumensis	124
<i>Reminiscere</i> Dominica	21
Ricci Scipio Eppus. Prato-Pistorien.	105, 107, 111
Rogationes	43
Rosa aurea	22
Rotae Paschales	124

	Pag.
Russorum Kalendarium	143
Rutheni in Imperio Austriaco	134

S.

Sabbatum Sanctum	27
Salutatio Paschalis	39
Sanctorum omnium Dominica	33, 72
Sanctorum recentiorum festa	105, 108
Sciarelli Nicol. Eppus. Collensis	111
Selenodromia	8
Seminaria	125
Septuagesima	30
Sexagesima	31
Sinzel	131

Societas Jesu ab adversariis cultus SS. Cordis Jesu

impugnata	113

Speculator *vid.* Durandus.

Stanislav. sedes Eppi. rit. ruth.	134

Stationes Missalis Romani	65

— Constantinopolitanae	102

Σταυροπροσχίγησις	21

Σταυροαναστάσιμος κανών	13, 82

Σταυρόσιμον πάσχα	27

Strena kalendaria	4

Studium generale Vindobonense	126

Sursum Corda	48

Synaxaria	9

Syncellus	84

Synodus Roman. an. 1412	146

— Lateranensis V.	147

Szamos-Ujvár sedes Eppi. rit. Gr. Cath.	135

T.

Τακτικά	11

Tarquini	134

	Pag.
Telesphorus Papa	33
Θεμέλιον	6
Temesvár sedes Eppi. Orientalis	136
Θεοτόκιον	83, 97
Terminus Paschalis	81
Tertullianus	66
S. Theodor. Mart.	33
Triadicus canon	13, 82
Tridentin. Concil. de computo discendo	128
SS. Trinitatis Festum	46
Triodium	11, 28
Typicum	10
Τυρινή, κυριακή τῆς τυρογάγον	33
U.	
S. Udalricus Augustan.	123
Urbanus PP. IV.	50
Urständ	38
V.	
Vanucci Pet. Eppus. Massa-Veternensis	106, 111
Victor PP.	18
Vindobonensis Universitas	126
W.	
Walterus <i>vid.</i> Gualterus.	
Werschetz sedes Eppi. Orientalis	135
S. Wilfridus	128
X.	
Xantopulus <i>vid.</i> Nicephorus.	
Y.	
Υῤῥῶσις	60, 74, 82
Z.	
Zara sedes Eppi. Orientalis	135
Zech	131
Zerola	131

CONSPECTUS RERUM

QUAE HOC COMMENTARIO CONTINENTUR.

	Pag.
Praemonitum de occasione scribendi	1
TABELLA FESTORUM MOBILIIUM	
ECCLESIAE OCCIDENTALIS	2
ECCLESIAE ORIENTALIS	3
NOTITIAE PRAELIMINARES	8
CAPUT I.	
Festa mobilia ante Pascha	20
CAPUT II.	
Pascha. Ostern	34
CAPUT III.	
Festa mobilia post Pascha	44
CAPUT IV.	
Festa mobilia post Pentecosten	65
CAPUT V.	
Stationes Missalis Romani	65
CAPUT VI.	
Jejunium quatuor temporum	70
CAPUT VII.	
Dies Dominici Ecclesiae Orientalis	71
CAPUT VIII.	
Canones, Canonarcha, Canonarium	78
CAPUT IX.	
Dimissiones festorum	99

CAPUT X.

Recentiora festa Kalendarii ecclesiastici a Jansenianis impugnata — a Catholicis defensa	104

CAPUT ADDITIVUM.

Quaestio computistica, occasione litis kalendariae nuper redintegratae proposita	117

§. 1.

De studio computi Ecclesiastici clericis praescripto	117

Canones de computo discendo.

A.

E jure antiquo	119

B.

E jure novo	128

§. 2.

Censura novae rationis Kalendarii a cl. D. Maedler descriptae et ab Eruditis Francofurdiensibus propositae	135
Indices Nominum et rerum	153

ERRATA — CORRIGE.

Per innumeras quibus continuo distinebamur occupationes cura errorum typotheticorum utcumque corrigendorum necesse erat aliis committeretur. Quare ignoscentiam sribliginum quae irrepserunt et nobis praestet illud *Ovidii Trist. I, 7, 40*:

Emendaturus, si licuisset, eram.

Quae insignius peccata ab officinatore sunt hic notamus, caetera lectoribus bonis condonanda relinquimus.

ERRATA

CORRIGE.

Pag.	lin.		
1	6	viginti duas	viginti tres
3	4	Dom. Fer. III. Fer. IV.	{ ἡμέρα γ' ἡμ. ε' ἡμ. ς' Fer. III. Fer. V. Fer. VI.
4	1	PRAELIMINARIA	PRAELIMINARIS
19	16	ποστιάα	ποσταία
33*			

---

*) Pag. 33. post. lin. 2. typotheta hoc incisum omisit:

Feria VI hebdomadae τῆς ἀπόκρηω fit *Commemoratio omnium Fidelium Defunctorum* juxta Triodii praescriptum. In *Parasceve, Vespere, memoriam recolimus omnium a saeculo defunctorum,*

ERRATA

CORRIGE.

Pag.	lin.		
74	27	Λουκά	Λουκά
80	17	Cor. 13	Cor. X. 13.
83	28	ontendent	contendent
97	1	νίχοι	οίχοι
104	27	Jansenians	Jansenianis
113	14	Vidonea	Videri ea
117	15	passim s.	passim; s.
121	16	tum	tum

orthodoxorum Christianorum Patrum et fratrum nostrorum. (Τῇ παρασκευῇ ἑσπέρας μνήμην ἐπιτελοῦμεν πάντων τῶν ἀπ' αἰῶνος πεκοιμημένων, ὁρθοδόξων Χριστιανῶν, πατέρων καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν.)
Quod idem officium, notante rubrica l. c., absque ulla differentia
(ἀπαρρίθμωτος) celebratur et Sabbato Sanctae Pentecostes.

GENERAL LIBRARY - U.C. BERKELEY

8000821055

